

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

Megjelenik kéthavonta

11. (121.) évfolyam, 5. szám

Megjelent: 2016. október

Kiadja a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala

Felelős kiadó:
Farkas Szabolcs

Felelős szerkesztő:
Bana Zsuzsanna

Tervezőszerkesztő:
Plette Péter

Tördelőszerkesztő:
Mányoki Anna

Szerkesztőség:
Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala
1081 Budapest, II. János Pál pápa tér 7.
Levélcím: 1438 Budapest, Pf. 415
E-mail: zsuzsanna.bana@hipavilon.hu
Telefon: 474 5554
www.sztnh.gov.hu

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt.
Postacím: 1900 Budapest
Előfizetésben megrendelhető az ország bármely postáján,
a hírlapot kézbesítőknél, a www.posta.hu WEBSHOP-ban
(<https://eshop.posta.hu/storefront/>),
e-mailen a hirlapelofigetes@posta.hu címen,
telefonon a 06 1 767 8262 számon,
levélben az MP Zrt. 1900 Budapest címen.

Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt.-nél:
www.posta.hu WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>),
1900 Budapest, 06 1 767 8262, hirlapelofigetes@posta.hu

Egy szám ára: 2100 Ft
Egy évre: 12 600 Ft

Tipo-Graf – 2016.010/5

HU ISSN
1587–5563

Szerkesztőbizottság:

Farkas Szabolcs, a szerkesztőbizottság elnöke

*Bana Zsuzsanna, dr. Baticz Csaba, dr. Botos-Penyigey Krisztina,
Dürr János, dr. Gonda Imre, dr. Jókúti András, dr. Lábod Péter,
dr. Németh Gábor*

11. (121.) ÉVFOLYAM 5. SZÁM

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

11. (121.) ÉVFOLYAM 5. SZÁM

2016. október

Dr. Nagy-Kocsomba Nelli Livia

A színek és színekombinációk oltalmazhatósága a divatiparban az utóbbi évek
joggyakorlata tükrében

Viltsek Anna

A kiadói szerződések jogi szabályozásával kapcsolatos kérdések

Dr. Vida Sándor

A használati szerződés engedélyezésének joggyakorlása

SZELLEMI TULAJDON NEMZETI HIVATALA

Tájékoztató szerzőinknek

Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle szerkesztősége örömmel fogad minden, a szellemi tulajdon védelmével foglalkozó írást. A beérkezett kéziratok a szerkesztőbizottság jóváhagyása esetén nyelvhelyességi és a kiadvány stílusához igazodó stilisztikai javítások után kerülnek publikálásra, amelyek nem érintik a mű tartalmi értékét. A kéziratot – a szerkesztőbizottság döntése alapján, az írás témája és mélysége szerint – a Tanulmányok, a Jegesetek, a Technikatörténet, a Fórum vagy a Hírek, események rovatban tesszük közzé. Az írás terjedelmét nem korlátozzuk, igen hosszú cikket esetleg két vagy több részben, egymást követő lapszámokban teszünk közzé a szerzővel történő egyeztetés után. Az egyes cikkekben kifejeződő állásfoglalásnak nem feltétlenül kell tükröznie a szerkesztőbizottság véleményét.

A Word vagy Rich Text formátumban készült kéziratokat e-mailben kérjük elküldeni az alábbi címek valamelyikére. Kérjük szerzőinket, hogy a szöveget ne formázzák, zárják balra, kiemelésként csak dőlt betűt alkalmazzanak, a címeiket, alcímeiket ne húzzák alá, a címhierarchiát lehetőleg számozással jelezzék. Tanulmányuk magyar és angol nyelvű összefoglalóját szíveskedjenek kb. 10 sorban mellékelni. A szövegben előforduló rövidítéseket, betűszókat első előfordulásukkor fel kell oldani. A hivatkozásokban kérjük az összes bibliográfiai adat (szerző, cím, kiadó, kiadás helye és éve, oldalszám) feltüntetését.

További kérdéseik esetén a szerkesztőség készséggel áll a rendelkezésükre (HIPAvilon Nonprofit Kft., 1054 Budapest, Zoltán u. 6., Bana Zsuzsanna szerkesztő, zsuzsanna.bana@hipavilon.hu, anna.manyoki@hipavilon.hu, tel.: 474 5554).

TARTALOM

<i>Dr. Nagy-Kocsomba Nelli Livia</i>	A színek és színekombinációk oltalmazhatósága a divatiparban az utóbbi évek joggyakorlata tükrében	7
<i>Viltsek Anna</i>	A kiadói szerződések jogi szabályozásával kapcsolatos kérdések	35
<i>Dr. Vida Sándor</i>	A használati szerződés engedélyezésének joggyakorlása	67
<i>Dr. Palágyi Tivadar</i>	Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről	78
Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből		121
Könyv- és folyóiratszemle		160
Summaries		203

A folyóiratban megjelenő tanulmányok a szerzők véleményét tükrözik, amely nem feltétlenül azonos a szerkesztőbizottság álláspontjával.

CONTENTS

<i>Dr Nelli Livia Nagy-Kocsomba</i>	Registrability of colour marks and colour combination marks in the fashion industry in the light of the legal practice of recent years	7
<i>Anna Viltsek</i>	Questions related to the legal regulation of publishing contracts	35
<i>Dr Sándor Vida</i>	Enforcement by the licensee	67
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	News in the field of industrial property protection abroad	78
Selection of advisory opinions of the Body of Experts on Copyright		121
Review of books and periodicals		160
Summaries		203

SOMMAIRE

<i>Dr Nelli Livia Nagy-Kocsomba</i>	L'enregistrabilité des couleurs et des combinaisons de couleurs dans l'industrie de la mode et dans le miroir de la jurisprudence des années dernières	7
<i>Anna Viltsek</i>	Les questions relatives au règlement judiciaire des contrats d'éditeur	35
<i>Dr Sándor Vida</i>	Le pratiques des droits du titulaire de la licence d'un contract de l'usage	67
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	Nouveautés dans le domaine de la protection de propriété industrielle à l'étranger	78
Avis d'expert choisis du Corps des Experts en Droits d'Auteur		121
Revue des livres et périodiques		160
Summaries		203

INHALT

<i>Dr. Nelli Livia Nagy-Kocsomba</i>	Die Eintragungsfähigkeit der Farben und Farbkombinationen in der Modeindustrie im Spiegel der Rechtspraxis in den letzten Jahren	7
<i>Anna Viltsek</i>	Die mit der rechtlichen Regelung der Verlagsverträge zusammenhängenden Fragen	35
<i>Dr. Sándor Vida</i>	Die Rechtausübung des Lizenznehmers des Nutzungsvertrags	67
<i>Dr. Tivadar Palágyi</i>	Neuheiten auf dem Gebiet des gewerblichen Rechtsschutzes im Ausland	78
Ausgewählte Expertisen des Expertenkollegiums für Urheberrecht		121
Übersicht von Büchern und Zeitschriften		160
Summaries		203

A SZÍNEK ÉS SZÍNKOMBINÁCIÓK OLTALMAZHATÓSÁGA A DIVATIPARBAN AZ UTÓBBI ÉVEK JOGGYAKORLATA TÜKRÉBEN*

A fogyasztók figyelmének felkeltése egyre innovatívabb, meghökkentőbb marketingstratégiára sarkallja a cégeket, amely a védjegyek fejlődését is magával vonja. Már nem elég egy jó szlogen, egy találó szó, egy ötletes ábra, egyedibb megoldásokkal, több érzékszervünkre hatással kívánják a vállalatok vonzóvá tenni vásárlóik számára a termékeiket. Látni fogjuk, hogy a nyolcvanas évek közepén jelentkezett markánsan a „nem hagyományos védjegyek” iránti igény, bár meg kell jegyezni, hogy az Amerikai Egyesült Államok mindig jóval Európa előtt járt: színvédjegyeket és hangvédjegyeket már az ötvenes évektől jelentettek be.

A tendencia azóta folyamatosan gyorsul, bár a nem hagyományos védjegyek alig egy százalékát teszik csupán ki a közösségi védjegybejelentéseknek.¹ A nem hagyományos védjegyek közül a háromdimenziós és a színvédjegyek azok, amelyek a bejelentések döntő többségét képezik.

Az új típusú védjegyek iránti igény első problematikája a regisztráció: a védjegy törvények többsége nem sorolja fel taxatíván a regisztrálható védjegyek típusait, évek telnek el, amíg a védjegy hivatalok, legfelsőbb bíróságok értelmezik a jogszabályokat, amely idő a védjegybejelentő számára is bizonytalansággal telik, hogy a brandet tovább tudja-e építeni.

Az elmúlt tíz-tizenöt évben azonban már nagyjából letisztult a lajstromozás körüli gyakorlat, most következik majd a második kérdés: hogyan fogják a bíróságok értelmezni a nem hagyományos védjegyeket többek között bitorlási perekben.

Jelen munka célja, hogy a nem hagyományos védjegyek rövid bemutatása után a jogértvényesítés kérdéskörét járja körbe néhány érdekes és kevésbé ismert jogesettel. Ahhoz azonban, hogy ezeket a jogeseteket megértsük, elkerülhetetlen, hogy röviden betekintést nyerjünk a nem hagyományos védjegyeknek, illetve ezek lajstromozásának a világába. Az egyes nem hagyományos védjegyek lajstromozási joggyakorlatára csak nagyon röviden fogunk kitérni.

1. A NEM HAGYOMÁNYOS VÉDJEGYEK RÖVID ÁTTEKINTÉSE

A védjegyeket a klasszikus (szó-, ábra-, szlogen- stb.) és a nem hagyományos védjegyekre oszthatjuk, a nem hagyományos védjegyek pedig tovább kategorizálhatók vizuálisan érzékelhető és más érzékszervünket megragadó védjegyekre.

* A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala felsőfokú iparjogvédelmi tanfolyam keretében készített szakdolgozat szerkesztett változata.

¹ Forrás: OHIM SSC009 Statistics of Community Trademarks 09/11/2015.

Vizuálisan érzékelhető nem hagyományos védjegyek a háromdimenziós védjegyek (three-dimensional marks),² a színvédjegyek (color marks), a hologram- (hologram), a mozgóképvédjegyek (motion or multimedia signs), a mozdulatsorvédjegyek (gesture marks), a pozícióvédjegyek (position marks), a fényvédjegyek (light marks).

Egyéb érzékszerv útján érzékelhető nem hagyományos védjegyek a hangvédjegyek (sound marks), a tapintásvédjegyek (texture or feel marks), az illatvédjegyek (scent marks), az ízvédjegyek (taste marks).

A nem hagyományos védjegyek aránya még mindig elenyésző a hagyományos védjegyekhez képest. Az EUIPO (akkor még OHIM vagy magyarul BPHH)³ által bejegyzett közösségi védjegyek a következőképpen alakultak 2015 novemberéig:⁴

- 58,45% szövédjegy,
- 41,04% ábrás védjegy,
- 359 színvédjegy,
- 191 hangvédjegy,
- 4 hologram.

A nem hagyományos védjegyek kiterjedő elemzése meghaladja jelen munka terjedelmének kereteit, ezért csak nagyon röviden, általánosságban mutatjuk be azok elfogadottságát, egy-egy érdekes jogesetet, amelyek szemléltetik, hogy még nagyon hosszú utat fog bejárni az új típusú védjegyek fejlődése.

A vetített térhatású kép, vagy más néven *hologram* által alkotott kép úgy változik, ahogy mi mozgunk, tehát pont az ellenkezője a soron következő két védjegytypusnak, hiszen ott egy pozícióban maradunk. A hologramok leginkább biztonsági azonosító jelként terjedtek el, manapság – a CD és a kazetta visszaszorulása után – papírpénzekben, bankkártyákon használják. Előnyük, hogy (szinte) hamisíthatatlanok, mert róluk tökéletes másolatot csak az eredeti hologram segítségével lehet készíteni. Bár a grafikai ábrázolhatóság itt sem okoz gondot, mégis elenyésző mennyiségű hologramvédjeggyel találkozhatunk csak, holott óriási lehetőségek rejlenek még a hologramok kiaknázásában. A védjegybejelentéshez olyan ábrázolásokat kell csatolni, amelyek bemutatják, hogy a hologram különböző szemszögekből miként látható.

A *mozgóképvédjegyek* lajstromozása megengedett Amerikában és Európában is, hiszen grafikailag ábrázolhatók, vannak szép számmal példák is, évről-évre nő a mozgóképvédjegyek száma. A mozgóképvédjegy esetében a képek vagy mozgóképek adott sorrendben és

² A háromdimenziós védjegyekre már a legtöbben hagyományos védjegyként tekintenek, ezért ezekre nem térünk ki. Az INTA (International Trademark Association) a termék külső megjelenését (appearance), ezen belül is az amerikai joggyakorlat által kialakított trade dress-t (magyarázatot lásd később) is a nem hagyományos védjegyek közé sorolja. Tekintettel azonban az egyes államok jogrendszerének sokszínűségére, a termék külső megjelenését jelen dolgozat nem elemzi részleteiben.

³ 2016. március 23. óta European Union Intellectual Property Office, azaz az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala; előtte Office for Harmonization in the Internal Market, azaz Belső Piaci Harmonizációs Hivatal.

⁴ Forrás: OHIM SSC009 Statistics of Community Trademarks 09/11/2015.

ütemben változnak, de ezeket együtt kell értelmezni, valamint a folyamat önmagától aktiválódik. A védjegy tehát maga a mozgás, amelyet grafikailag ábrázol. Elképzelhető, hogy ez a nem hagyományos védjegy fejlődik a leggyorsabban a következő években, hiszen a grafikai ábrázolhatóság nem jelent problémát.

A *mozdulatsorvédjegyek* már több kérdést is felvetnek. Bár a mozdulatsor bemutatása itt is ábrákkal történik, amelyekhez leírás kapcsolódik, ám egy mozdulatsor esetében nehéz az eredetjelző funkció bizonyítása, éppen ezért a leginkább akkor lehetséges egy ilyen védjegy bejegyzése, ha az megszerezte a megkülönböztetőképességet.

A *pozícióvédjegyekről* még kevésbé lehet hallani, és csak árukkal összefüggésben értelmezhető. A pozícióvédjegy az áru felületén vagy annak egy részén pontosan meghatározott módon elhelyezett síkbeli vagy térbeli megjelölés oltalma.⁵ Itt sem ütközik nehézségekbe a grafikai ábrázolhatóság, ennek ellenére a pozícióvédjegyek elfogadottsága sokáig vitatott volt, ám az Európai Unió Bírósága legutolsó ismert esetében kimondta, hogy a védjegyrendelet⁶ nem ad kimerítő felsorolást a lajstromozható védjegyek típusáról, így elismerte a pozícióvédjegyek létezését.⁷ Az ügyben a bejelentő a 25. osztályban kérte az oltalmat kötött vagy hurkolt harisnyaáru, zoknik és harisnyák tekintetében. A védjegy leírása a következő volt.

„A pozícióvédjegyet a kötött vagy hurkolt harisnya minden darabjának orrát csuklya formában betakaró 'Pantone 161359 TPX' árnyalatú narancssárga színezés jellemzi. Nem takarja be teljesen a lábujjhegyeket; szemből és oldalról nézve nagyjából vízszintes határvonalat képez. A védjegy mindig erős színkontrasztban áll a kötött vagy hurkolt harisnyaáru többi részével, és mindig ugyanazon a helyen található.”

A bejelentéshez a mellékelt képet csatolták.

⁵ Az X Technology Swiss GmbH v. OHIM, Case T-547/08 ügyben 2010. június 15-én kelt ítélet 14. pontja.

⁶ A Tanács 207/2009/EK rendelete (2009. február 26.) a közösségi védjegyről.

⁷ I. m. (5).

Bár a védjegybejelentést elutasították, az Európai Unió Bírósága először deklarálta a pozícióvédjegyek létezését, utalt arra ugyanakkor, hogy a pozícióvédjegyek hasonlóan az ábrás és a térbeli védjegyekre, „mivel ábrás vagy térbeli elemeknek az áru felületén történő alkalmazására irányulnak”.⁸ A védjegybejelentés elutasításának az oka az volt, hogy a megjelölést a fogyasztók díszítőelemként, esetleg technikai elemként (megegyesített lábujj és sarokrész) észlelik, és ezen áruk tekintetében a vásárlóközönség figyelme különösen alacsony, így a megjelölés árujelző-funkciót nem tud betölteni.

A fényvédjegyeket egyelőre nem ismerte el sem az Európai Unió Bírósága sem az amerikai joggyakorlat, nem is kezeli önálló védjegytypusként, hanem térbeli védjegyként, esetleg térbeli és színvédjegyek kombinációjaként. Érdekességként jegyezzük meg, hogy a védjegy-törvény⁹ nem zárja ki a fényjel lajstromozhatóságát.¹⁰

A hangvédjegyek esetében az EUSZTH és a nemzeti államok hivatalai a grafikai ábrázolhatóságot szűken értelmezik, míg az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegy hivatala tágan. Amerikában rendkívül sok lajstromozott zenei és nem zenei hangvédjegy létezik, Európában még mindig elenyésző számú bejelentést tesznek hangvédjegyekre, aminek a legfőbb oka, hogy az EUIPO viszonylag szűk körben engedi a nem zenei hangvédjegyek lajstromozhatóságát.

A tapintásvédjegyek esetében az áru külső borítása vagy az áru csomagolása olyan egyedi élményt ad a fogyasztónak, hogy egyértelműen meg tudja különböztetni a versenytársak termékeitől. A közösségi védjegy jog szinte egyáltalán nem foglalkozik ezzel a védjegytypussal. Léteznek már tagállami szinten regisztrált tapintásvédjegyek¹¹ akárcsak Amerikában,¹² de az Európai Unió Bírósága még nem foglalt állást.

Az illatvédjegyek esetében markáns különbség tapasztalható, hiszen a jelenlegi európai gyakorlat kizárja az illatvédjegyek lajstromozhatóságát, mert azok grafikailag nem ábrázolhatók,¹³ Amerikában viszont számos illatvédjegyet lajstromoztak már, hiszen a Lanham Act¹⁴ nem írja elő a grafikai ábrázolhatóságot, sőt, az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegy hivatala deklarálta is: „egy termék illata akkor lajstromozható, ha azt nem funkcionális módon használják”.¹⁵

Az ízvédjegyek esetében mind Amerikában, mind Európában inkább csak védjegybejelentések elutasításáról tudunk. Mindkét esetben gyógyszergyártó kívánta a gyógyszer ízét gyümölcssízzel kellemesebbé tenni, de a védjegy hivatalok elutasították a védjegybejelenté-

⁸ I. m. (5), az ítélet 20. pontja.

⁹ 1997. évi XI. törvény a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról, a továbbiakban védjegy törvény.

¹⁰ I. m. (9), 1. § (2).

¹¹ Underberg Braille írással (német védjegy 30259811 lajstromszám):

¹² Lajstromszám: 3155702. A védjegy leírása: „bársonyos bevonat egy borosüveg felszínén”.

¹³ Sieckmann-ügy C-273/00.

¹⁴ Lanham Trademark Act – az amerikai védjegy törvény (1946) – 15 U.S.C. §§ 1051 et seq., a továbbiakban Lanham Act.

¹⁵ Trademark Manual of Examining Procedure, Chapter 1200, § 1202.13 Scent, Fragrance, or Flavor (6th ed. 2009).

seket¹⁶ arra való hivatkozással, hogy az íz nem az áru eredetjelzője, hanem annak jellegzetessége. Egy viszonylag friss esetben¹⁷ a bíróság a New York Pizzeria Inc. keresetét utasította el, amely versenytársát, a Ravinder Syalt perelte be ízvédjegyének bitorlása miatt! A felperes előadta, hogy ízvédjegyének a lényege, hogy „*meghatározott forrásból származó, minőségi összetevők, az innovatív elkészítési mód és tartósítási módszerek adják a megkülönböztetőképeséggel bíró ízt*”. A kerületi bíróság azonban megállapította, hogy a felperes pizzáinak íze védjegyoltalom alatt nem állhat, mivel a pizza íze a termék funkcionális tulajdonsága.

Érdekeség, hogy Amerikában már 25 éve bejegyeztek egy védjegyet 1.623.869 lajstromszám alatt, amelynek besorolása nehézségekbe ütközik. Az Original Rainbow Cone, Inc. tulajdonában levő, fenti számú védjegy leírása így hangzik:

„*A védjegy egy fagylalt öt ízének ívelt alakban történő elrendezéséből áll. Ezek az ízek nevezetesen a csokoládé, az eper, a pálmaház (new york-i cseresznye dióval), pisztácia és narancsszörbet, alulról felfelé elrendezve, ahogyan azt egy tölcsérben árulják.*”

A védjegybejelentéshez a mellékelt képet csatolták.

Az ábra leírása még meghökkentőbb: „*A rajzon lévő védjegyen ábrázolt színek a barna, a pink, a fehér, a zöld és a narancs, és a szín hozzátartozik a védjegy jellemzőjéhez.*”

Kérdésként merül fel tehát, hogy jelen esetben öt íz kombinációjára, öt szín kombinációjára vagy az ábrára kérte a védjegyoltalmat a bejelentő? Esetleg a három kombinációjára? Ezek a kérdések akkor válnak igazán érdekessé, ha védjegybitorlásról van szó. Milyen esetben tud a védjegy tulajdonosa fellépni? Ha valaki öt ilyen ízű fagylalt kombinációját árulja, amelyek barna, pink, fehér, zöld és narancsszínűek, és ilyen sorrendben jönnek egymás után?

2. AZ OLTALOM MEGSZERZÉSE SZÍNVÉDJEGYEKRE

Ahhoz, hogy megértsük, milyen problémákat vet fel a nem hagyományos védjegyek – ezen belül pedig a színvédjegyek – lajstromozása, fontos megértenünk a védjegyjog néhány alapvető fogalmát, azon belül a közösségi és az angolszász védjegyjog különbségeit, fogalmait.

¹⁶ Az Eli Lilly ügye a BPHH előtt: R 120/2001-2. sz. ügy, az Organon ügye Amerikában, 79 USPQ2d 1639.

¹⁷ United States District Court Southern District Of Texas Galveston Division 3:13-CV-335 számú ügy.

Európa

a) A védjegyoltalom tárgya

A védjegyirányelv¹⁸ 2. cikke így határozza meg a védjegyoltalom tárgyát:

*„Védjegyoltalomban részesülhet minden **grafikailag ábrázolható megjelölés**, így **különösen** szó – beleértve a személyneveket –, ábra, kép, alakzat, betű, szám, továbbá az áru vagy a csomagolás formája, ha e megjelölés alkalmas arra, hogy valamely vállalkozás áruit vagy szolgáltatásait megkülönböztessen más vállalkozások áruitól vagy szolgáltatásaitól.”*

Mivel sem a védjegyirányelv, sem a védjegyrendelet nem rendelkezik kifejezetten a színek és a színkombinációk lajstromozhatóságáról, ezért az Európai Bizottság és az Európai Unió Tanácsa közös nyilatkozatot adott ki a színek lajstromozhatóságáról.¹⁹ A közös nyilatkozat jogi kötőerővel nem rendelkezik, az EUIPO fellebbezési tanácsa először 1998-ban deklarálta a színek lajstromozhatóságát.²⁰ A bejelentő Orange Personal Communications Services a narancsszín kívánta lajstromozni a 9. és 38. osztályba tartozó áruk és szolgáltatások tekintetében. A fellebbezési tanács a következő megállapításokat tette az ügyben:

- a színek lajstromozhatók, de csak speciális színek szűk körben meghatározott áruk és szolgáltatások tekintetében,
- a színnek még a kérelem benyújtása előtt meg kell szereznie a megkülönböztetőképeséget,
- a színt nemcsak körül kell írni a védjegybejelentésben, hanem mintát is kell csatolni.

Ezt követően 1999-ben az EUIPO (akkor még OHIM) nyilvántartásba vette az első szín-védjegyet, a Kraft Foods Schweiz Holding GmbH Milka-liláját (lajstromszám: 000031336). Bár a bejelentést már 1996-ban benyújtották, de ellene két felszólalás is érkezett, az egyik a Cadbury-é, hiszen az angol csokigyártó édességei is lila csomagolásban kerülnek a polcokra.

Védjegytvörvényünk a védjegyirányelvvel összhangban határozza meg a védjegy fogalmát, azzal a különbséggel, hogy a lajstromozható megjelölések listája tágabb, bár a felsorolás nem kimerítő. Külön kiemelendő, hogy például nevesíti a hangvédjegyeket, a hologramokat, sőt, még a fényjelet is, holott, mint láttuk, az utóbbi létezését nem ismeri el a joggyakorlat:

„1. § (1) Védjegyoltalomban részesülhet minden grafikailag ábrázolható megjelölés, amely alkalmas arra, hogy valamely árut vagy szolgáltatást megkülönböztessen mások áruitól vagy szolgáltatásaitól.

(2) A védjegyoltalomban részesülő megjelölés lehet különösen:

a) szó, szóösszetétel, beleértve a személyneveket és a jelmondatokat,

¹⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 2008/95/EK irányelve (2008. október 22.) a védjegyekre vonatkozó tagállami jogszabályok közelítéséről.

¹⁹ OHIM OJ No. 5/96, p. 607.

²⁰ R 7/97-3. sz. ügy.

- b) betű, szám,
- c) ábra, kép,
- d) sík vagy térbeli alakzat, beleértve az áru vagy a csomagolás formáját,
- e) szín, színösszetétel, fényjel, hologram,
- f) hang, valamint
- g) az a)–f) pontokban felsorolt egyes megjelölések összetétele.”

Mindkét esetben a „különösen” szó használata előrevetíti, hogy a lajstromozható megjelölések listája tetszőlegesen tágítható.

A 16/2004. (IV. 27.) IM rendelet a védjegybejelentés és a földrajzi árujelzőre vonatkozó bejelentés részletes alaki szabályairól 3. § (1) c) pontja alapján „a színmegjelölést ábrában vagy képben, a Pantone színskála szerinti kód vagy kódok feltüntetésével; a fény- és hologram-megjelölést ábrában vagy képben kell benyújtani.” A Pantone színskálában jelenleg több mint kétezer szín található.

A színek lajstromozhatósága mellett tette le a WIPO²¹ is a voksát. A védjegyek nemzetközi lajstromozásáról szóló Madridi Megállapodás²² nemzetközi védjegybejelentésekre vonatkozó 9. szabály 1. bekezdés (*viibis*) pontja kifejezetten nevesíti a szín és a színkombináció lajstromozhatóságát.

A nem hagyományos védjegyek áttekintésekor is látható volt, hogy jelentős különbségeket találunk az egyes országok védjegyhivatalai által alkalmazott joggyakorlat között, ami a védjegy legfontosabb tulajdonsága, a grafikai ábrázolhatóság eltérő értelmezése miatt van. Elképzelhető, hogy a grafikai ábrázolhatóság teljesen új értelmezést nyer majd a következő években. A védjegyrendelet jelenleg folyamatban lévő reformja érinti a grafikai ábrázolhatóság követelményének az eltörlését is. Az Európai Bizottság előterjesztésében legalábbis a védjegyrendelet módosítását javasolta, amelyet az Európai Parlament 2014. február 25-én első olvasatában az alábbi módosítási javaslatával küldött vissza az Európai Bizottságnak:²³

„Annak érdekében, hogy a jogbiztonság növelésével egyidejűleg nagyobb rugalmasságot tegyünk lehetővé a védjegyek ábrázolási módja tekintetében, **a grafikai ábrázolhatóság követelményét törölni kell az európai uniós védjegy fogalommeghatározásából.** Az európai uniós védjegyek lajstromában a megjelölés bármely megfelelő formában – így nem szükségszerűen grafikai eszközökkel – történő ábrázolása megengedett mindaddig, amíg a megjelölés alkalmas arra, hogy azt világos, pontos, önmagában teljes, könnyen hozzáférhető, tartós és objektív módon ábrázolják.”

²¹ World Intellectual Property Organization (a Szellemi Tulajdon Világszervezete).

²² A gyári vagy kereskedelmi védjegyek nemzetközi lajstromozására vonatkozó 1891. évi Madridi Megállapodás. Kihirdette a 4/2005. (III.11) IM rendelet.

²³ Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a közösségi védjegyről szóló 207/2009/EK tanácsi rendelet módosításáról 2013/0088, 9. preambulumbekkezdés.

Az Európai Parlament első olvasatában a következőképpen módosította az Európai Bizottság javaslatát a védjegy fogalmának meghatározása körében (3. cikk):²⁴

„Védjegyoltalomban részesülhet minden megjelölés, így különösen szó – beleértve a személyneveket is –, ábra, kép, alakzat, betű, szám, szín, az áru vagy a csomagolás formája, vagy hang, ha e megjelölés általánosan hozzáférhető technológiát használ, és

- a) alkalmas arra, hogy valamely vállalkozás áruit vagy szolgáltatásait megkülönböztesse más vállalkozások áruitól vagy szolgáltatásaitól; valamint*
- b) a lajstromban való megjelenítésének módja lehetővé teszi, hogy az illetékes hatóságok és a nyilvánosság meghatározhassa a jogosultjának nyújtott oltalom pontos tárgyát.”*

Látható, hogy a tervezett reform sem sorolja fel kimerítően a védjegytipusokat, de a hangvédjegyeket és színvédjegyeket viszont kifejezetten nevesíti. A kérdés persze az, hogy a grafikai ábrázolhatóság követelményének eltörlése megnyitja-e az utat a nem hagyományos védjegyek regisztrálása felé is, mint például az illat- vagy az ízvédjegy. Ez ugyanis további kérdéseket vet fel a jogérvényesítés kapcsán. Vegyük például a fenti pizzás jogesetet: hogyan bizonyítható, hogy valóban „ízbitorlás” történik? Mielőtt a védjegyjog ilyen irányú liberalizáció irányába mozdul el, választ kell adni erre a kérdésre is.

b) A megkülönböztetőképesség megszerzése a közösségi védjegyjogban

A védjegyrendelet 7. cikke fejti ki részletesen, hogy mely megjelölés van kizárva a védjegyoltalomból, itt tesz említést a megkülönböztetőképességről:

(1) „A megjelölés nem részesülhet védjegyoltalomban, ha

...

- b) nem alkalmas a megkülönböztetésre;*
- c) kizárólag olyan jelekből vagy adatokból áll, amelyeket a forgalomban az áru vagy a szolgáltatás fajtája, minősége, mennyisége, rendeltetése, értéke, földrajzi származása, előállítási vagy teljesítési ideje, illetve egyéb jellemzője feltüntetésére használhatnak;*
- d) kizárólag olyan jelekből vagy adatokból áll, amelyeket az általános nyelvhasználatban, illetve a tisztességes üzleti gyakorlatban állandóan és szokásosan alkalmaznak. ...”*

A 7. cikk (3) bekezdése kimondja, hogy a megjelölés a használat által meg tudja szerezni a megkülönböztetőképességet. A megkülönböztetőképesség megszerzése kiemelkedő jelentőséggel bír a nem hagyományos védjegyek esetében. A használat bizonyítása nem egyszer-

²⁴ Az Európai Bizottság javaslata így hangzott: „Európai védjegyoltalom tárgya lehet minden megjelölés, így különösen szó – beleértve a személyneveket –, ábra, kép, alakzat, betű, szám, szín, továbbá az áru vagy a csomagolás formája, vagy hangok, amennyiben e megjelölés alkalmas a következőkre:

- a) valamely vállalkozás áruinak vagy szolgáltatásainak megkülönböztetése más vállalkozások áruitól vagy szolgáltatásaitól;*
- b) ábrázolása lehetővé teszi az illetékes hatóság és a nyilvánosság számára a jogosultnak nyújtott oltalom pontos tárgyának meghatározását.”*

rű, és nincs elfogadott zsinórmértéke sem, de mindenképpen széles körben kell ismertnek lennie, és a fogyasztónak össze kell kapcsolnia az árut annak előállítójával.²⁵

Az Európai Unió Bírósága a Libertel-ügyben²⁶ – összhangban az EUIPO álláspontjával az Orange-ügyben – kimondta, nem kizárt a színek oltalmazhatósága, ám megállapította, szükséges, hogy a szín megszerezze a megkülönböztetőképeséget a használat során. Az Európai Unió Bírósága három kérdéskört vizsgált az ügyben.

- A színek grafikai ábrázolhatósága: az Európai Unió Bírósága a Sieckmann-ügyben felállított kritériumrendszert a színek lajstromozására is alkalmazni rendelte. A színnek világos, pontos, önmagában teljes, könnyen hozzáférhető, érthető, tartós és objektív grafikai ábrázolhatóság követelményének is meg kell felelnie a lajstromozhatósághoz. Kimondta továbbá, hogy a szín papíralapú ábrázolása nem elegendő, és valamely nemzetközi színskála (Pantone vagy RAL) szerinti árnyalatmeghatározás fogadható el.
- Leíró jelleg: a színek lajstromozásakor hatványozottan érvényesül, hogy nem lehet leíró az adott áruk vagy szolgáltatások kapcsán. Így például a WM. Wrigley Jr. Company²⁷ a világoszöld színt szerette volna lajstromoztatni rágógumik vonatkozásában. Az EUIPO fellebbezési tanácsa arra való hivatkozással utasította el a védjegybejelentést, hogy a zöld szín ezen árnyalata megkülönböztetésre nem alkalmas az érintett áruk tekintetében, mert eredetjelző funkcióját nem tudja betölteni. A fellebbezési tanács meglátása szerint a zöld szín egyrészt utalhat a menta ízére, illetve a frissességre is, ami azonban sem nem egyedi, sem nem szokatlan, ezért nem is sajátítható ki.
- Megkülönböztetőképeség: az Európai Unió Bíróság kizárta gyakorlatilag, hogy használat nélkül lehessen színt lajstromozni: „egy önmagában vett szín esetében a megkülönböztetőképeség a használatot megelőzően csak rendkívüli körülmények között képzelhető el, többek között amikor az áruk vagy szolgáltatások száma, amelyek vonatkozásában a megjelölés lajstromozását kérték, rendkívül korlátozott, és az érintett piac rendkívül specifikus.”²⁸ Kiemelte továbbá, hogy a színek lajstromozására leginkább meghatározott áru vagy szolgáltatás esetében van lehetőség, hogy indokolatlanul ne zárjunk el másokat a szín használatától.

c) Funkcionalitás

A funkcionalitás intézményének bevezetése abból a célból történt, hogy megakadályozza, hogy a védjegyjog által nyújtott oltalom túlterjedjen a megjelölések azon rendeltetésén, amely lehetővé teszi a versenytársak által kínált áruk vagy szolgáltatások más vállalkozás

²⁵ Elsőfokú Törvényszék T-399/02. sz. Eurocermex kontra OHIM.

²⁶ C-104/01 sz. ügy.

²⁷ R 122/98-3. sz. ügy.

²⁸ A C104/01. sz. ügy 66. pontja.

áruitól vagy szolgáltatásaitól való megkülönböztetését, és így akadályozza, hogy a versenytársak szabadon kínálják az említett műszaki megoldásokat vagy az áru szükségszerű jellemzőit tartalmazó árukat a védjegy jogosultjával folytatott versenyben. Monopolhelyzet megakadályozására született, és mivel ezen iparágazatokban (divatáru, ékszer, üvegáru stb.) központi jelentőségű az áru megjelenése és különleges jellemzői – amelyek egy része nyilván szükségszerű, illetve utilitarista is egyben – a funkcionális elemek vizsgálatának azonos standard alapján kell történnie.²⁹

Látni fogjuk, hogy a megkülönböztetőképesség mellett ez az a tulajdonsága a megjelölésnek, amely miatt a leggyakrabban kerülnek nem hagyományos védjegybejelentések elutasításra.

A védjegyrendelet 7. cikk (1) bekezdés e) bekezdése alapján:

„(1) A megjelölés nem részesülhet védjegyoltalomban, amely
e) kizárólag olyan formából áll, amely
i. az áru jellegéből következik; vagy
ii. a célzott műszaki hatás eléréséhez szükséges; vagy
iii. az áru értékének a lényegét hordozza.”

A nem hagyományos védjegyek esetében az i) és a iii) pont a leggyakrabban hivatkozott elutasítási ok, és ellentétben a megkülönböztetőképességgel, a funkcionalitás nem küszöbölhető ki. A divatiparban pontosan ezért elképesztően nehéz például egy színre oltalmat szerezni, hiszen a szín szükségszerűen esztétikai funkciót hordoz, ezáltal nem tud a termék eredetére utalni.

Amerikai Egyesült Államok

a) A védjegy fogalma

A Lanham Act 1127. §-a liberálisabban határozza meg a védjegy fogalmát:

„A 'védjegy' kifejezés magában foglal bármely szót, nevet, szimbólumot vagy ábrát vagy ezek bármilyen kombinációját,

(1) amelyet egy személy használ, vagy

(2) amelyet egy személy jóhiszeműen szándékozik használni a kereskedelemben, és kérelmezi annak lajstromozását az elsődleges nyilvántartásban jelen fejezetben foglalt szabályok szerint, az áruinak, beleértve az egyedi terméket is, a beazonosítására, a mások által gyártott vagy árusított termékektől megkülönböztetésére, továbbá áruk eredetének jelzésére, akkor is, ha az eredet ismeretlen.”

²⁹ Náthón Natalie: Az új típusú védjegyek az Európai Unióban. A Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (OHIM), valamint az Európai Közösségek Bíróságának és Elsőfokú Bíróságának joggyakorlata. PhD-dolgozat, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2009, p. 85.: <http://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/nathon-natalie/nathon-natalie-vedes-tezisek.pdf>.

Látható tehát, hogy az amerikai védjegy törvény nem teszi a védjegy kritériumává, hogy az grafikailag ábrázolható legyen, ami által lehetővé vált már illatvédjegyek lajstromozására is, hiszen csak példálózva sorolja fel a törvény („includes”), hogy mi lehet a védjegyoltalom tárgya, és a későbbi esetjogban látni fogjuk, hogy ez tetszőlegesen tágítható is.

A színvédjegyek kapcsán a vita kiindulópontja, hogy a Lanham Act nem tiltja kifejezetten a színvédjegyeket, ebből kifolyólag mind az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegy hivatala, mind az amerikai bíróságok eltérően értelmezték ezt a rendelkezést:

*„Nem utasítható el természetéből kifolyólag olyan védjegynek a bejegyzése az elsődleges lajstromba, amely alapján a bejelentő áruai megkülönböztethetők mások áruitól ...”*³⁰

Első látásra úgy tűnik, hogy az amerikai joggyakorlat először elutasította a színvédjegyek oltalmazhatóságát, mégis látni fogjuk a Keds ügyének vizsgálatakor, hogy ez azért nem teljesen így volt. Mire a Qualitex-ügyben megszületett az ítélet, addigra a Keds két kék téglalapja is oltalom alatt állt. Az első jogeset a Cambell's Soup 1949-ből származó igénye,³¹ amelynek esetében a legfelsőbb bíróság³² megtagadta a piros szín lajstromozását leveskonzervekre nézve.³³

A legfelsőbb bíróság kimondta, hogy egyik szín sem sajátítható ki a gyártók által, hiszen akkor a rendelkezésre álló színek rövidesen elfogynának.

Ezt követően azt deklarálta 1985-ben, hogy a színek nem tartoznak a kivételek közé, tehát lajstromozhatók,³⁴ majd az egyes amerikai bíróságokon egymásnak teljesen ellentmondó ítéletek születtek, egészen az 1995-ös Qualitex-ügyig.³⁵ A legfelsőbb bíróság ebben az ügyben megállapította, hogy nincs akadálya annak, hogy egy színt önmagában védjegyként használjanak, feltéve, hogy a szín megszerezte a megkülönböztetőképességet (secondary meaning), ezáltal egy meghatározott termékhez köthető, azt egyértelműen megkülönbözteti mások hasonló termékeitől. További feltételként szabta, hogy a szín nem állhat összefüggésben a termék funkcionalitásával (tehát a termék lényegeként vagy céljaként nem szolgálhat). Külön kiemelte továbbá, hogy akkor sem részesülhet oltalomban a szín, ha a célja az, hogy az árut kívánatosabbá tegye a vásárlók számára (esztétikai funkcionalitás).

b) Trade dress – a védjegyoltalom kiterjesztése

Röviden kitérünk az ún. trade dress-re, ami az angolszász jog egyik sajátos iparjogvédelmi fogalma, és amelyre előszeretettel hivatkoznak a divatiparban is. A trade dress a védjegy kiterjesztő értelmezése során született meg az USA-ban, amikor a legfelsőbb bíróság ki-

³⁰ 15 U.S.C. § 1052, bevezető mondat.

³¹ Campbell Soup Co. v. Armour & Co., 175 F.2d 795, 798, 81 U.S.P.Q. 430.

³² Supreme Court of the United States (az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága).

³³ A kép forrása: <http://darlenemichaud.com/09/11/2012/another-printable-coupon-for-campbells-soup-only-52-cents-at-shaws-right-now/>.

³⁴ Owens-Corning Fiberglas Corporation, 774 F.2d at 1119.

³⁵ Qualitex Co. v. Jacobson Products Co. 514 U.S. 159 (1995).

mondta, hogy a lajstromozható védjegyek körébe nemcsak a szavak, ábrák stb. tartoznak bele, hanem a trade dress is, ami eredetileg csak a termék csomagolását, „köntösét” foglalja magában, az utóbbi években viszont számos fellebbviteli bíróság kiterjesztette a termék dizájnjára is.³⁶ A trade dress kifejezés a termék külső megjelenésére utal, ami olyan jellemzőket foglal magában, mint a méret, forma, szín, színkombinációk, szövet, grafika, csomagolási technika, címkézés, sőt még az egyes értékesítési technikák is.³⁷

A Lanham Act § 1125 (a) bekezdése mondja ki, hogy nem kell regisztrálni a trade dress-t, jogosultjának elég arra hivatkozni a bitorlás esetén:

„Bármely személy, aki bármely termékkel vagy szolgáltatással kapcsolatban használ a kereskedelemben bármely szót, kifejezést, nevet, szimbólumot vagy ábrát, vagy ezek kombinációját, vagy bármilyen hamis eredetmegjelölést, hamis vagy félrevezető tényleírást, vagy hamis vagy félrevezető tény, amely

(A) *alkalmas arra, hogy más személy áruí, szolgáltatásai vagy kereskedelmi tevékenysége eredetét illetően zavart, megtévesztést okozzon,*

(B) *kereskedelmi hirdetésben vagy promócióban félretájékoztat az ő vagy más személy áruinak, szolgáltatásainak vagy kereskedelmi tevékenységeinek természetét, jellemzőit, minőségét vagy földrajzi eredetét illetően,*

felelősségre vonható polgári eljárásban bármely olyan személy által, aki úgy gondolja, hogy feltehetőleg kár érte ilyen tevékenység következtében.”

A trade dress-t lajstromozni lehet az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatala elsődleges (Principal Register) és kiegészítő lajstromában (Supplemental Register) is, de létezhet regisztráció nélkül is, ha valamelyik bíróság deklarálja a létezését (elsősorban bitorlási ügyekben szoktak rá hivatkozni). Amennyiben az elsődleges lajstromba jegyzik be, úgy öt év elteltével elnyeri ún. „incontestable status-t”,³⁸ amelynek alapján már nem lehet törölni a lajstromból. Megjegyeznénk azonban, hogy a trade dress lajstromozása nem egyszerű, hiszen a bejelentőnek bizonyítania kell egyrészt, hogy a megjelölés eredendő megkülönböztetőképeséggel³⁹ bír, vagy megszerezte a megkülönböztetőképeséget (secondary meaning), tehát már használnia kell egy ideje, másrészt pedig a trade dress nem lehet funkcionális. Az eredendő megkülönböztetőképeséggel bíró trade dress-t az elsődleges lajstromba, a megkülönböztetőképeséget megszerző trade dress-t a másodlagos lajstromba jegyzik be. Az áru csomagolása például lehet eredendő megkülönböztetőképeséggel bíró, dizájnja viszont csak megszerezheti a megkülönböztetőképeséget.

³⁶ *Ujvári Petra: „Divatjog a kifutón” – a divatipar oltalmazhatóságának lehetőségei a szellemi tulajdon-jogok tükrében. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 10. (120.) évf. 2. sz., 2015. április.*

³⁷ *<http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Trade+Dress>.*

³⁸ *Magyarázatot lásd később.*

³⁹ *Az eredendő megkülönböztetőképeség (inherently distinctive) fogalmát az alábbi módon magyarázta a bíróság: „szokatlanak és emlékezetesnek kell lennie, elméletileg a terméktől elkülöníthetőnek, és elsősorban a termék eredetének jelöléseként szolgálnak.” [Duraco Products Inc. v. Joy Plastic Enterprises Ltd., 40 F.3d 1431 (3d Cir. 1994)]*

Bár a trade dress regisztrálása lehetséges, a gyakorlatban a szigorú feltételek miatt nem igazán gyakran fordul elő, inkább bitorlási ügyekben szoktak a trade dress-re hivatkozni.

c) Secondary meaning az amerikai védjegyjogban

Az amerikai védjegyjog megkülönböztetőképessége a „secondary meaning”. „Megkülönböztetőképesség akkor keletkezik, amikor a fogyasztók azonosítanak egy védjegyet egy bizonyos termékkel az idők folyamán. Amikor ez megtörténik, egy leíró védjegy, amelyet egy cég nem tudott volna kezdetben lajstromozni, elérheti a védjegystátuszt. A leíró védjegy jövőbeni lajstromozásának feltétele lehet, hogy elegendő használat bizonyítsa a megkülönböztetőképességét a védjegy törvény értelmében.”⁴⁰

Ahogy a fenti idézet is jól szemlélteti, a megkülönböztetőképesség a leíró védjegyek esetében merülhet fel, és éppen ezért kiemelt jelentősége van a nem hagyományos védjegyeknél, így például a színvédjegyeknél, amelyek nem tudnak eredetjelző funkciót betölteni, hacsak meg nem szerezték a megkülönböztetőképességet.

d) Funkcionalitás

A funkcionalitásnak főleg az angolszász jogban van kiterjedt irodalma, annak ellenére, hogy például a Lanham Act nem tartalmaz utalást a funkcionalításra lajstromozást kizáró körülmények között. Az angolszász irodalom ennek ellenére megkülönböztet utilitarista, díszítő és esztétikai funkcionalitást, ezt már röviden említettük a Qualitex-ügy vizsgálatakor. A színek kapcsán az amerikai legfelsőbb bíróság kiemelte, hogy a szín akkor tekinthető funkcionálisnak, ha „a termék használata vagy célja szempontjából alapvető vagy a termék árát vagy minőségét befolyásolja.”⁴¹

3. SZÍNPSZICHOLOGIA, AVAGY A SZÍNEK SZEREPE A MARKETINGBEN

A színek jelentőségét mi sem mutatja jobban, mint az, hogy a pszichológia külön ágazata foglalkozik jelentésükkel. A színpszichológia azt kutatja, hogy a színválasztás mögött milyen tudatos, tudatalatti, esetleg félig tudatos döntések rejtőznek.⁴² A színpszichológia megállapításaiból táplálkoznak a vállalatok marketingrészelegei, amelyek a döntéshozók számára végül előterjesztik az adott termék vagy szolgáltatás kreatív anyagait. A színek alapján

⁴⁰ http://law.freeadvice.com/intellectual_property/trademark_law/secondary_meanings.htm.

⁴¹ Inwood Lab., Inc. v. Ives Lab., Inc., 456 U.S. 844, 850 n.10 (1982) [citing Sears, Roebuck & Co. v. Stiffel Co., 376 U.S. 225, 232 (1964)].

⁴² <http://www.sensationalcolor.com/color-meaning/color-meaning-symbolism-psychology/glimpse-meaning-symbolism-psychology-color-080#.VjdJM7cvfIU>.

személyiségjegyekre is tudunk következtetni, ennek a segítségével könnyebben lehet megcélózni fogyasztói célcsoportokat is.

Nézzük meg, marketingszempontról miért esik a gyártók választása egy-egy színre:⁴³

- *Piros*: cselekvésre buzdít és melegséggel tölt el.
- *Sárga*: „menő” érzést kelt az emberekben, a gyerekek és az utazni vágyók megszólítására használják elsődlegesen.
- *Kék*: az állandóság, a biztonság, megbízhatóság színe. A multik választják előszeretettel, ezzel sugározva, hogy termékük megbízható.
- *Narancssárga*: a fiatalok megszólításának elsődleges színe. Boldogságot, kreativitást, „menő életérzést” sugall.
- *Zöld*: megnyugvás, harmónia színe, a pénzügyi szektor használja leginkább.
- *Lila*: a színek királyának is nevezik, a spiritualitással, luxussal áll összefüggésben. A prémiummárkák választása esik erre a színre.

De milyen egyéb funkciókat töltenek be a színek a marketingben?

a) Figyelemfelkeltés

A fogyasztók egy szupermarketben körülbelül a másodperc töredékrészig figyelik meg egy termék csomagolását. Naponta több ezer új termék kerül a boltok polcaira, ádáz küzdelem folyik a vásárlók figyelméért. A vásárlók 85%-a dönt a termék színe alapján és 80%-uk véli úgy, hogy a szín segít az áru felismerésében.⁴⁴ Mivel a fogyasztó elsőként a termék színét, ezt követően az azon elhelyezett képet és csak legutolsósorban az azon szereplő feliratot figyeli meg, különleges jelentősége van a termékmarketingben a színválasztásnak. Kiemelt jelentőséggel bírnak a figyelemfelhívó színek, mint a sárga, a narancssárga és a piros. Ennek az az oka, hogy ezek a színek fordulnak elő a természetben a leggyakrabban. Bár a kék és a zöld is a természet egyik alapszíne, ezek azonban egyfajta alapszínként funkcionálnak, gondoljunk csak az ég, a tenger vagy akár a mező színére. Különösen figyelemfelkeltő lehet továbbá, ha olyan rikító színnel látja el a gyártó a terméket, ami egyébként a termékre nem jellemző. Nem véletlen, hogy a legtöbb színvédjegy iránti igény a narancssárga, a pink, a kanárisárga, a piros, a zöld és a kék színt kívánta monopolizálni.

b) A feliratok olvashatóságának javítása

A termékleírás, a termék elnevezése egyaránt jobban olvasható, ha élénk színű háttéren van elhelyezve, vagy ha a felirat élénk színű. A legjobb kombináció a sárga háttéren elhelyezett fekete írás, amely távolabbról is jobban kivehető. A színes hirdetéseket 42%-kal többen ol-

⁴³ http://iflgazdasag.blog.hu/2013/06/05/a_szinek_befolyasolnak_a_vasarlasban.

⁴⁴ <http://pszichozona.hu/szinpszichologia>.

vassák el, mint a fekete-fehéreket.⁴⁵ Gondoljunk csak az utóbbi években Magyarországon elterjedt, de Ausztriában például már húsz éve használt utcai plakátokra, amelyeknek a hátterszíne rikító sárga, rikító zöld vagy pink, és felirat pedig fekete!

c) Optikai csalódások előidézése

Ennek különösen akkor van jelentősége, ha maga a termék ténylegesen látható a csomagolás mögött, így pedig jobban érvényesül a termék színe. Például a húsárukat azért csomagolják zöld papírtálcára előszeretettel, mert a zöldön a piros élénkebbnek hat, a vásárló pedig úgy gondolja, friss árut vásárol. Ugyanez igaz a tézstafélékre: kék csomagolás mellett a tézsta sárga színe jobban érvényesül.

d) Jelentések hordozói

A vásárlók bizonyos színekhez bizonyos jelentéseket, érzéseket társítanak, amit a gyártók előszeretettel ki is használnak. A színek emlékeztetnek minket illatokra, emberi tulajdonságokra, ízekre, de akár egy termék állagát is felidézhetik bennünk.

4. SZÍNEK ÉS SZÍNVÉDJEGEK A DIVATIPARBAN

*„The best color in the whole world
is the one that looks good on you”⁴⁶
Coco Chanel*

A színek a divatiparban leginkább esztétikai funkcionalitással bírnak. Másrésztől viszont a divat folyamatos változásban van, ami az egyik szezonban még divatos volt, könnyen lehet, hogy néhány hónap múlva már elavult lesz. Éppen ezért a színek a divatiparban nem hordoznak olyan állandóságot, mint más termékek esetében, és esztétikai funkcionalitásuknál fogva regisztrációjuk, akár elismerésük trade dress-ként ritka. Ahogy látni fogjuk, az exkluzív áruk előállítói törekednek inkább állandó színek, színkombinációk használatára, ezzel is hangsúlyozva az adott termék időtállóságát, szezonokon átívelőségét.

Ezek közé az exkluzív termékek közé tartoztak többek között Louboutin híres piros cipőtalpai, amelyek számos vitát váltottak ki az utóbbi néhány évben Európában és Amerikában is. Az amerikai bíróságok előtt folyó bitorlási ügy akkora port kavart, hogy az INTA és a Tiffany & Company is „beszállt” a vitába a piros talpak támogatójaként. A bitorlási ügyben eljáró bíróság hangsúlyozta, hogy a divatiparban a színek védjegyeztetése rendkívül szűk körben lehetséges, és a divatipart a többi iparágtól eltérő módon kell kezelni védjegyek

⁴⁵ <http://pszichozona.hu/szinpszichologia/>.

⁴⁶ Az a szín a legszebb a világon, amelyik a legjobban áll.

szempontjából. Rögzítette, hogy meg kell különböztetni a divatiparban az egy színből álló védjegyeiktől az olyan védjegyeket, amelyek több színből, esetleg szín és minta kombinációjából állnak, mint például a Burberry kockás mintája. Ez utóbbiak védjegyzetése nem ütközik komoly akadályba, mert egyértelműen felismerhetők.

Láthattuk, hogy a színvédjegyek regisztrálhatóságának kritériuma az, hogy megszerezzék a megkülönböztetőképességet. A divatban azonban a megkülönböztetőképesség megszerzése szinte lehetetlen, hiszen a divat állandó változásban van.⁴⁷

A később ismertetésre kerülő jogesetekből ki fog derülni, hogy a luxustermékek előállítói nem adják fel az elképzelést, hogy színeket és színskálákat sajátítsanak ki maguknak, és ezért hajlandók súlyos dollármilliókat költeni jogi csatározásokra is.

5. SZÍNVÉDJEGYEK TÍPUSAI

A színvédjegyeket a következő kategóriákra oszthatjuk:

a) A szín valamely hagyományos védjegy része (közvetett oltalom).⁴⁸ Ebben az esetben ábra, felirat is szerepelhet a védjegyben, de a szín alapvetően dominálja a megjelölést.

b) Konkrét színvédjegy: a színnek meghatározott formája lehet, vagy egy termék meghatározott részén helyezik el. Ilyen például a később bemutatásra kerülő Keds védjegye, vagy a Christian Louboutin-féle piros cipőtalp.

c) Absztrakt színvédjegy: ennek a védjegytypusnak nincs kontúrja, és nem a termék meghatározott részén kerül elhelyezésre, a védjegyjogosult használhatja az adott védjegy áruosztálya szerinti áruk és szolgáltatások kapcsán. Ilyen például a Deutsche Telekom AG magenta színe, amit a vállalatcsoport igen sokféleképpen használ.

Természetesen az utolsó típusú színvédjegy lajstromozhatósága a legnehezebb, és a jogérvényesítés is ezeknek a védjegyeknek az esetében a legkörülményesebb.

Az EUIPO statisztikája azt mutatja, hogy körülbelül minden harmadik színvédjegy bejelentése sikeres csak.⁴⁹ Mintegy 1067 színvédjegy iránti bejelentés érkezett 2015 novemberéig a hivatalhoz, és 359 esetben kapta csak meg a bejelentő az oltalmat. Ha belegondolunk viszont abba a ténybe, hogy a színskála mintegy 359 árnyalata „elkelt”, akkor mégis nagyon magas ez a szám.

⁴⁷ *Sunila Sreepada*: The new black: trademark protection for color marks in the fashion industry. *Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal*, 19. évf. 4. sz., 2009, p. 1132–1168.

⁴⁸ *Maria Cristina Caldarola*: Questions relating to abstract colour trade marks: recent developments in Germany. *European Intellectual Property Review*, 25. évf. 6. sz., 2003, p. 248–255.

⁴⁹ Forrás: OHIM SSC009Statistics of Community Trademarks 09/11/2015.

6. A SZÍNVÉDJEK BITORLÁSI PEREKBEN

Láthattuk a nem hagyományos védjegyek és a jogesetek áttekintésekor, hogy a színvédjegyek elismertsége nem vitatott, és a védjegyirányelv módosítása is kifejezetten nevesíteni fogja a színvédjegyeket. Szó esett arról is, hogy a színvédjegyek esetében a megkülönböztetőképesség megszerzése megkerülhetetlen előfeltétele a védjegy regisztrálásának. Azáltal azonban, hogy a megkülönböztetőképességet sikerül bizonyítani, egyúttal az is bizonyítást nyer, hogy jó hírű védjegyről van szó, hiszen a fogyasztók nagy százaléka képes volt nemcsak felismerni a megjelölést, hanem összekapcsolni a védjegyjogosulttal. Ha pedig egy védjegy jó hírű, az alapvető befolyással bír egy esetleges bitorlási per eldöntésére is. Ha valaki ugyanis jogalap nélkül használja a védjegyjogosult színvédjegyét vagy ahhoz hasonló színt azon termékek vagy szolgáltatások kapcsán, amelyekre az oltalom kiterjed, tisztességtelenül tehet szert piaci előnyre.

Az érem másik oldala viszont az, hogy mennyire sajátíthat ki magának egy piaci szereplő egy színt, ahhoz hasonló árnyalatokat, és zárhat ki versenytársakat ezek használatából. Látni fogjuk a Keds jogesetéből, hogy egy nem kellő precizitással regisztrált színvédjegy jelentős versenylőnyhöz juttathat piaci szereplőket, és indokolatlanul zárhat ki versenytársakat színek használatából. Pontosan ezek a bitorlási perek azok, amelyek megmutatják a színvédjegyek gyenge pontjait.

Az alábbiakban néhány híresebb színvédjeggyel kapcsolatos bitorlási pert ismertetünk a bitorlás tényállásának bemutatását követően.

A bitorlás szabályozása a magyar és a közösségi jogban

A védjegyrendelet és védjegytörvényünk szinte szó szerint ugyanúgy határozza meg védjegybitorlás esetét. A védjegyrendelet 9. cikk (1) bekezdése alapján:

„(1) A közösségi védjegyvoltalom a jogosult számára kizárólagos jogokat biztosít. A kizárólagos jogok alapján a jogosult bárkivel szemben felléphet, aki engedélye nélkül gazdasági tevékenység körében használ

a) a közösségi védjeggyel azonos megjelölést olyan árukkal, illetve szolgáltatásokkal kapcsolatban, amelyek azonosak a közösségi védjegy árujegyzékében szereplő árukkal, illetve szolgáltatásokkal;

b) olyan megjelölést, amelyet a fogyasztók a közösségi védjeggyel összetéveszthetnek a megjelölés és a közösségi védjegy azonossága vagy hasonlósága, valamint a megjelölés és a közösségi védjegy árujegyzékében szereplő áruk, illetve szolgáltatások azonossága vagy hasonlósága miatt; az összetéveszthetőség magában foglalja azt az esetet is, ha a fogyasztók a megjelölést gondolati képzettársítás (asszociáció) útján kapcsolhatják a korábbi védjegyhez;

c) a közösségi védjeggyel azonos vagy ahhoz hasonló megjelölést a közösségi védjegy árujegyzékében szereplő árukhoz, illetve szolgáltatásokhoz nem hasonló árukkal, illetve szolgáltatásokkal kapcsolatban, feltéve, hogy a közösségi védjegy a Közösségben jó hírnevet élvez, és a megjelölés alapos ok nélkül történő használata sértené vagy tisztességtelenül kihasználná a közösségi védjegy megkülönböztetőképességét vagy jó hírnevét.”

A fenti három esetenél (azonosság, hasonlóság és felhígulás) a bitorlás jogkövetkezményei azonosak. Mielőtt néhány jogesettel megismerkednénk, fontos tisztázni, hogy az Európai Unió Bírósága milyen feltételek fennállása mellett engedi meg a védjegyjogosultnak a jogosulatlan használat elleni fellépést. Az Arsenal Football Club-ügyben hozott, C-206/01 sz. ítélet, a C-245/02. sz., az Anheuser–Busch-ügyben 2004. november 16-án hozott ítélet (EBHT 2004., I-10989. o.), valamint az Adam Opel-ügyben hozott, C-48/05. sz. ítélet alapján a lajstromozott védjegy jogosultja csak akkor tilthatja meg a védjeggyével azonos megjelölés harmadik fél általi használatát az irányelv 5. cikk (1) bekezdésének *a)* pontja alapján, ha a következő négy feltétel teljesül:

- a használat gazdasági tevékenység keretében történik;
- a használatához a védjegyjogosult nem járult hozzá;
- a használat a lajstromozott védjegy áruival vagy szolgáltatásával azonos vagy hasonló árukkal vagy szolgáltatásokkal kapcsolatban történik; és
- olyan jellegű, hogy sérti vagy sértheti a védjegy funkcióját, különösen azt az alapvető funkcióját, hogy a fogyasztók számára garantálja az áruk vagy szolgáltatások származását.⁵⁰

A színvédjegyek bitorlásának megállapítása azért nehéz, mert a fogyasztók a színeket nem kifejezetten érzékelik árujelzőként. Ugyanakkor a fent hivatkozott, negyedik feltétel különösen a színvédjegyek tulajdonosainak lehet előnyös, hiszen azt rögzíti, hogy a bitorló megjelölést nem kell védjegyként használni, elég az, ha sértheti a használat a védjegy funkcióját. Ha azonban a fogyasztó tudata kiterjed arra, hogy az adott szín védjegy, a bitorló által használt színt könnyebben érzékeli bitorlásként.

A színvédjegyek esetében a bitorolt védjegy és a bitorló megjelölés összehasonlítása a hagyományos szempontok szerint nem valósítható meg: a megjelöléseknek ugyanis nincsenek megkülönböztető és domináns elemei. Annak eldöntéséhez, hogy milyen esetben minősítünk bitorlónak egy megjelölést, elsőként el kell döntenünk, hogy a színvédjegy oltalma mire terjed ki. Az egyik elképzelés szerint a színvédjegy oltalma csak arra az árnyalatra terjed ki, amelyre nézve regisztrálták és ahogyan azt a védjegybejelentésben feltüntették, míg a másik elképzelés szerint a védjegyvoltalom a színárnyalattal határos színekre is kiterjed.⁵¹ Az első elképzelés racionálisnak tűnhet abból a szempontból, hogy a versenytársakat ne zárjuk

⁵⁰ Dr. Vida Sándor: Védjegy és kereskedelmi név ütközése. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 3. (113.) évf. 3. sz., 2008. június, p. 34–52.

⁵¹ Paul Blondeel: Absolute grounds for refusal: colour marks: <http://oami.europa.eu/en/office/ejs/pdf/Blondeel%20EN.pdf>.

ki hasonló árnyalatok használatából. Védjegybitorlás esetében viszont egyértelmű, hogy a fogyasztó a nagyon hasonló színeket nem tudja egymástól a másodperc töredékrésze alatt megkülönböztetni, tehát ebből a szempontból a második alternatíva tűnik elfogadhatóbbnak. Ezt az elképzelést támasztja alá az a tény is, hogy a színvédjegyek szinte minden esetben megszerezték a megkülönböztetőképességet már a regisztrációjuk előtt – vagyis csak később derült ki, hogy konkrétan mely színárnyalatra kérték az oltalmat.

Megjegyeznénk, hogy az EUIPO is a második megoldást támogatja, hiszen a Wrigley's light green ügyében kimondta:

„Ha az a szín lajstromozható az igényelt árukhhoz, az olyan mintha monopoljogot adna a használatára, nemcsak a világoszöld azon bizonyos színárnyalatára a rágógumik tekintetében, de hasonló árnyalatokra és hasonló termékekre is.”⁵²

A színvédjegyek bitorlásának másik nagy dilemmája, hogy a nem csak színből álló megjelölések, amelyekben viszont megtalálható a színvédjegyhez hasonló vagy ugyanolyan szín, mikor fognak bitorlónak minősülni. Ilyenkor természetesen a megjelölések fogyasztóra gyakorolt összbenyomását kell figyelembe venni. Ennek eldöntésében segíthet a korábban már citált Wrigley's light green-ügyben az EUIPO fellebbezési tanácsának a következő véleménye:⁵³

„Azok a védjegyhez fűződő jogok, amelyek ahhoz a színhez köthetők a védjegyrendelet 9. cikke alapján, arra is használhatók, hogy megakadályozzák, vagy legalábbis meggátolják a felhasználást olyan képekre, grafikákra vagy szóvédjegyekre, amelyek ugyanazt vagy hasonló szint tartalmazznak hasonló termékekre, ahol az összetéveszthetőség veszélye fennállna.”

Vagyis a fellebbezési tanács szerint mindegy, hogy képet vagy akár egy szót adunk a színhez, attól még fennállhat az összetéveszthetőség veszélye, és éppen ezért csupán a színeket kell összehasonlítani a bitorlás esetén.

a) Színvédjegyek azonossága

A védjegyrendelet 9. cikk (1) bekezdésének a) pontja esetében az első kérdés az, mikor azonosak a színek. A Deutsche Telekom-ügyben⁵⁴ a Német Szövetségi Bíróság kimondta, hogy a megjelölések azonosságának megállapításához az szükséges, hogy a két színárnyalat teljes mértékben azonos legyen. Az Európai Unió Bírósága által elvárt azonosság azonban nem jelenti a teljes fokú azonosságot:

⁵² R 122/1998-3 (Wrigley's Light green) 29. bekezdés.

⁵³ R 122/1998-3 (Wrigley's Light green) 29. bekezdés.

⁵⁴ BGH, 2003-09-04, I ZR 23/01 and BGH, 2003-09-04, I ZR 44/01 4.3.3. bekezdés.

„Mivel a megjelölés és a védjegy közötti azonosság érzékelése nem az összehasonlított elemek összes jellemzője közvetlen összehasonlításának az eredménye, a megjelölés és a védjegy közötti jelentéktelen különbségek észrevétlenek maradhatnak egy átlagos fogyasztó számára.”⁵⁵

Nem egyértelmű tehát, hogy az azonosság azt jelenti, hogy a megjelölésnek és a védjegynek a Pantone színskála szerint ugyanolyan árnyalatúnak kell lennie, vagy elég annyira hasonlítaniuk egymásra, hogy csupán elenyésző különbség fedezhető fel az árnyalatok között.

b) Színvédjegyek hasonlósága

A színek hasonlóságának megállapítása azért ütközik nehézségekbe, mert a színeket a fogyasztók nem ugyanolyan módon érzékelik: ez egyrészt függ a színt érzékelő alany személyiségétől (kor, nem, hangulat, egészségi állapot stb.), másrészt függ a szín érzékelésének körülményeitől (pl. természetes vagy mesterséges megvilágítás).

A színvédjegyek hasonlóságának megállapításánál az a kérdés, hogy amennyiben a színvédjegy oltalma magában foglalja a szomszédos színárnyalatokat is, ez pontosan hány szomszédos színt jelent. Erre azonban nem lehet egyetemes mércét felállítani, hiszen minden eset más és más, és jelenleg a Canon-ügyben⁵⁶ megállapított kritériumok szerint színvédjegyeknél minél hasonlóbbak az áruk és szolgáltatások, az oltalom annál több színárnyalatot foglal magába, és minél inkább eltérnek az áruk és a szolgáltatások, annál kevesebb színárnyalatot.

c) Jó hírű védjegyek

Mint arra korábban utaltunk, a színvédjegyek többsége egyben jó hírű védjegynek is tekinthető, hiszen a színvédjegy bejegyzésének előfeltétele szinte minden esetben, hogy megszerezze a megkülönböztetőképességet, ami egyben azzal is jár, hogy a fogyasztók nagy százaléka képes felismerni és azt a védjegyjogosulttól származónak minősíteni. A védjegyrendelet 9. cikk (1) bekezdése c) pontjának megállapítása védjegybitorlás esetén meglehetősen valószínűtlen, hiszen annak az esélye, hogy a fogyasztó egy másik piaci szereplő által használt azonos vagy hasonló színt teljesen más termékek kapcsán összetéveszt a védjegyjogosult termékeivel, igen kicsi.

⁵⁵ C-291/00 ügy 53. bekezdés.

⁵⁶ C-39/97 ügy.

Bitorlás az Amerikai Egyesült Államokban

A Lanham Act a következőképpen rendelkezik a védjegybitorlásról:⁵⁷

„Bármely személy, aki a védjegyjogosult hozzájárulása nélkül –

(a) a kereskedelmi forgalomban használja egy lajstromozott védjegy bármilyen hamisítványát, másolatát, utánzatát, a védjegyhez hasonló megjelölést bármely áru vagy szolgáltatás eladásával, eladásra kínálásával, forgalmazásával vagy hirdetésével kapcsolatosan, amellyel összefüggésben ez a használat összetéveszthetőséget vagy tévedést okozhat, vagy a fogyasztókat megtévesztheti; vagy

(b) egy lajstromozott védjegyet hamisít, másol, utánoz és ilyen hamisítványt, másolatot, védjegyhez hasonló megjelölést használ címkéken, megjelöléseken, nyomtatványokon, csomagokon, csomagolóanyagokon, tartályokon vagy hirdetésekben, amelyeket kereskedelmi forgalomban használni szándékoznak áruk vagy szolgáltatások eladásakor, eladásra való felkínáláskor, forgalmazása során vagy hirdetésében, vagy ezekkel kapcsolatosan ilyen fajta használat összetéveszthetőséget vagy tévedést okozhat, vagy a fogyasztókat megtévesztheti,

a védjegyjogosult által felelősségre vonható polgári eljárásban a továbbiakban részletezett jogorvoslatoknak megfelelően. ...”

Amerikában a bitorlás megállapítását kérő felperesnek három feltétel együttes fennállását kell bizonyítania:⁵⁸

- érvényes megjelöléssel rendelkezik,⁵⁹
- amelynek jogosultja,
- és a bitorló által használt megjelölést az áru és szolgáltatásai megkülönböztetésére a fogyasztók összetéveszthetik megjelölésével.

Látni fogjuk, hogy az Amerikai Egyesült Államokban a színvédjegyek bitorlásának eldöntésekor a bíróságok azt vizsgálják, hogy a színvédjegy mennyire „erős” (milyen régóta, milyen terjedelemben használja a védjegyjogosult), milyen fokú a bitorolt színvédjegy és a bitorló szín közötti hasonlóság és a bitorló egyéb, a terméken használt megjelöléseinek⁶⁰ ismertségét és jó hírnevét. Az egyéb megjelöléseknek azonban világosnak és feltűnőnek kell lenniük annak érdekében, hogy az összetévesztés veszélye ne álljon fenn.

⁵⁷ 15 U.S. Code § 1114. Ez a regisztrált védjegyekre vonatkozó bekezdés.

⁵⁸ A&H Sportswear, Inc. v. Victoria's Secret Stores, Inc., 237 F.3d 198 (3rd Cir. 2000).

⁵⁹ Ahogy már erről szó volt, idetartoznak az „unregistered mark”-ok is, mint például a trade dress.

⁶⁰ Ezt „surrounding sign”-nak nevezik.

Jogesetek

a) A kis kék téglalap ügye

A színvédjegyekkel kapcsolatos szinte összes probléma kimutatható az alábbi jogesetben. Az eset különlegessége, hogy az egyik, talán legrégebbi színvédjegyről van szó, amellyel kapcsolatban a jogviták a nyolcvanas években kezdődtek, és jelenleg is folyamatban van egy bitorlási per. Ez az ügy azért is érdemel megkülönböztetett figyelmet, mert magát a védjegyet még jóval azelőtt jegyezték be, mielőtt 1995-ben a Qualitex-ügyben a legfelsőbb bíróság deklarálta a színvédjegy lajstromozási feltételeit. Továbbá a közösségi védjegyjog mindig néhány év különbséggel követi az amerikai védjegygyakorlatot, így érdemes lesz a most folyamatban lévő jogvitát figyelemmel kísérni.

Az első, színvédjegyekkel kapcsolatos döntések között található a Keds LLC (Massachusetts Államban bejegyzett cég, továbbiakban „Keds”) kék téglalapjának ügye. A Keds 1925 óta egy kis kék gumiból készült téglalapot helyezett el az általa gyártott cipők talpának hátsó részén, amely tartalmazta a cég nevét nyomtatott betűkkel az alábbi módon.⁶¹

A Keds 1956-ban kívánta bejegyeztetni az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhatóságánál a kis kék téglalapot, amely azonban nem tartalmazta a cégnevet. A védjegy leírása a következő:

„...kék színű téglalap, amelyet a lábbeli sarkán vagy talpán helyeznek el. A rajzot kék szín szegélyezi és a színre mint a megjelölés jellemzőjére igényeljük az oltalmat.”⁶²

A védjegy az Amerikai Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhatóságánál valószínűleg az első bejegyzett színvédjegyek között szerepel. A mai jogirodalom a kis kék téglalapot konkrét színvédjegyként sorolná be. Az amerikai hivatal először elutasította a bejegyzést megkülönböztetőképeség hiányára való hivatkozással. Meglátása szerint a kék háttér csupán a felirattal együtt értelmezhető, annak háttéréül szolgál. A Kedsnek azonban sikerült

⁶¹ A kép forrása: <http://lawyerinlanvin.com/tag/keds/>.

⁶² „...blue rectangular design which is attached to the heel or sole of footwear. The drawing is lined for the color blue, and color is claimed as a feature of the mark.”

meggyőznie a hivatalt, hogy a megjelölés megszerezte a megkülönböztetőképességet, így az 685.185 szám alatt lajstromozta 1959-ben.

A jogszabály⁶³ értelmében a Keds öt év használat után a védjegy hivatalhoz benyújtott nyilatkozatával kérhette a védjegy további használatát, tekintettel arra, hogy ezen idő alatt senki sem lépett fel igényérvényesítéssel, és a védjegyet kereskedelmi forgalomban folyamatosan használta, ezáltal a védjegy vitathatatlanra („incontestable”⁶⁴) vált.

A Renee International Trading Corp. („Renee”) 1989-ben árasztotta el Massachusetts boltjait a Keds sportcipőjéhez hasonló termékeivel, amelyeken kék címkén volt feltüntetve az „Apples” szó, míg egy rózsaszín címkén a cég neve. Miután a Keds felfedezte, hogy több boltban gyakorlatilag egy polcon díszlegnek a cipői és az általa jogsértőnek tartott termékek, felszólítást küldött a Renee-nek és viszonteladójának, hogy a kék címke védjegytalom alatt áll, és fejezzék be a további értékesítést. A Renee beleegyezett, hogy nem gyárt több sportcipőt kék címkével, de a raktáron lévő, már legyártott 100 000 cipőt még el kívánta adni.

A Keds ezen előzmények után nyújtott be keresetet a Renee ellen,⁶⁵ amelyben többek között védjegybitorlásra, áru hamis megjelölésre, fogyasztók megtévesztésére hivatkozott. A bíróság ideiglenes intézkedésével megtiltotta a Renee-nek a további értékesítést, forgalmazást az Amerikai Egyesült Államok területén azon sportcipők tekintetében, amelyeken kis kék címke található.

Az ügy előzményéhez az is hozzátartozik, hogy a Renee székhelye New Yorkban található, és kék címkével ellátott cipőit Massachusetts államban kezdte el teríteni, ami a Keds elsődleges piaca volt. Vagyis a bíróság elsőként azt vizsgálta, hogy a Renee szándékosan értékesítette-e kék címkés cipőit elsődlegesen Massachusetts-ben, vagy ez csupán véletlen volt.

A Renee több érvet is felhozott, amelyek alapján meglátása szerint a Keds védjegye nem felel meg a Lanham Act követelményeinek. Hivatkozott többek között arra, hogy a kék címke a sportcipőknél általánosan elfogadott és használt, így azt nem sajátíthatja ki magának a Keds, tehát meglátása szerint a Keds védjegye funkcionális, ezért nem is lehetett volna bejegyezni, és mint ilyet, törölni lehet. Másodlagosan hivatkozott a védjegy leíró jellegére is. Megemlítette perirataiban, hogy a kék téglalap önmagában azért sem értelmezhető, mert a Keds mindig a saját cégnevével együtt használja. Végül, de nem utolsósorban rámutatott arra is, hogy színeket, színkombinációkat, illetve szín-forma kombinációkat nem lehet védjegyzettni, mert a regisztrálható színek száma véges.

⁶³ Lanham Trademark Act 15 U.S.C. § 1065: „... a védjegyjogosult joga ilyen lajstromozott védjegyet használni kereskedelmi forgalomban azokra az árukra vagy szolgáltatásokra nézve, amelyekkel összefüggésben ilyen lajstromozott védjegyet folyamatosan használták a lajstromozás keltezését követő öt egymást követő éven keresztül és még mindig használják a kereskedelmi forgalomban, vitathatatlan lesz.”

⁶⁴ „Egy vitathatatlan védjegy meggyőző bizonyíték arra vonatkozóan, hogy a védjegyjogosult kizárólagos joga a lajstromozott védjegy használata a kereskedelmi forgalomban vagy a megjelölt áruk vonatkozásában...” – Lanham Trademark Act 15 U.S.C. § 1115(b).

⁶⁵ Ügyszám: 888 F.2d 215 (1st Cir. 1989).

Mind az elsőfokú, mind a másodfokú bíróság azonban megállapította, hogy a kék téglalap érvényes védjegynek tekinthető, mert a forma nem tekinthető funkcionálisnak, és a megjelölés megszerezte a secondary meaninget (megkülönböztetőképeséget). A bíróságok hangsúlyozták, hogy a Keds védjegyei „erős védjegynek” tekinthetők, mert közel hatvan éve használja őket a védjegytulajdonos, a védjegyeket harminc éve bejegyezték, a Keds intenzíven reklámozza termékeit, vagyis a megkülönböztetőképeség is minden kétséget kizáróan megáll. A bíróságok egyetértettek továbbá az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhatóságának a döntésével, miszerint szín is helyezhető oltalom alá.

Mivel a bíróságok kifejezték, hogy a Keds érvényes védjegy alapján kéri a védjegybitorlás és további tényállások megállapítását, így a védjegybitorlást is kimondták, tekintettel arra, hogy a Renee sportcipőin elhelyezett kék címke ugyanolyan, ami annak is köszönhető, hogy mindkét cég ugyanabban a kínai gyárban állíttatja elő termékeit. Nem osztotta a bíróság a Renee azon érvelését sem, miszerint a címkére nyomtatott szó („Keds” és „Apples”) egyértelműen megkülönbözteti a cipőket, hiszen a fogyasztók csak nagyon közelről tudják elolvasni a feliratot, így az összetéveszthetőség veszélye fennáll.

Úgy tűnik, hogy a Keds kék védjegye elvitathatatlan, de komoly problémákat vet fel, hogy az 1956-os védjegyleírásában nincs konkrétan definiálva, mely árnyalatra vonatkozik az oltalom. Az újabb jogvita jelenleg a Keds és a Vans között folyik. A Keds először 2011-ben perelte be versenytársát, a Vantst védjegybitorlás miatt. 2012 augusztusában a két piaci szereplő megállapodott, hogy a Vans a Pantone színskála szerinti 1938-64 árnyalatú, mazarine-kék színű címkéjét nem használja a cipők talpának hátsó részén. A Vans nem használhatta továbbá a Pantone színskála szerinti 19-3939 árnyalatú, „Blueprint” nevű színt és a 19-3730 árnyalatú ibolyakék színt sem, sőt semmilyen további színt, amely megtévesztésig hasonlít ezekre a színekre. A Vans tehát meglehetősen előnytelen megállapodást kötött, hiszen gyakorlatilag semmilyen kék színt nem használhatott cipőtalpak hátsó részén, tekintve, hogy a forma ebben az esetben másodlagosnak volt tekinthető.

A Vans ennek ellenére tovább árusította a cipőit, amelyeken a címke ugyan nem a fenti három színű volt, de a Keds meglátása szerint még mindig fennáll az összetévesztés veszélye. Ezek a szürkés-kék, a világoskék, a neonkék és a tengerészkék. A Keds ezért újból beperelte a Vans-t többek között tisztességtelen versenypiaci magatartás, „védjegyfelhígulás” és szerződésszegés miatt 2014 májusában.⁶⁶ A Keds keresetében azt kérte a bíróságtól, hogy a bíróság tiltsa el a Vantst a kék címkék használatától, a jogsértő termékeket hívja vissza és többek között a cipők értékesítésével elért gazdagodását fizesse meg az alperes a felperesnek. Gyakorlatilag a Keds a kék szinte minden árnyalatát már a sajátjának követeli annak ellenére is, hogy nemcsak szimplán a gyártó cégneve található a kis kék címkében, hanem egyesekben egy autó is, amely már távolabbról is jól kivehető, tehát a bíróságnak az a korábbi érvelése, hogy a felirat a kék címkében nehezen olvasható, nem állja meg a helyét.

⁶⁶ Ügyszám: 1:14-cv-12053, in the U.S. District Court for the District of Massachusetts.

A Vans érvei ugyanazok voltak, mint annak idején a Renee érvei: a kis kék címkét a Keds gyakorlatilag kisajátította magának, és nemcsak egy színárnyalatot, hanem a jelenlegi felállítás szerint a kék minden árnyalatát egyetlen cipőgyártó sem használhatja a cipőin. A Vans viszontkeresetében a Keds kék védjegyeinek a törlésére nézve is előterjesztett keresetet. Az ügy érdekessége, hogy a Keds kék védjegyei annyira régiek, hogy akkor az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegy hivatala még nem a Pantone színskála szerint vette nyilvántartásba a védjegyeket. Ahogy korábban idéztük a Keds védjegyének a leírását, az nem tartalmaz semmilyen árnyalatbeli megkülönböztetést, csak szimplán annyit: „kék”. A Vans másodlagosan azt kérte a bíróságtól – amennyiben az nem törölné a Keds kék védjegyeit⁶⁷ – hogy a Keds kék védjegyeit szűkítse le a Pantone színskála szerinti 1938-64 árnyalatú mazarine-kékre. A Vans meglátása szerint a konkrét színárnyalatra szűkítés megakadályozná azt, hogy a fogyasztók összetéveszték a termékeket, tekintettel arra, hogy a Keds kizárólag csak a mazarine-kék árnyalatot használja a cipőin.

A bíróság még nem döntött, és az ügy kimenetele egyáltalán nem jósolható meg több okból kifolyólag sem.

- A Keds és a Renee közötti jogvitában a bíróságok egyértelműen a Keds védjegyének „elvitathatatlansága” mellett tették le voksukat, és deklarálták, hogy a kis kék téglalap kisajátítása nem jogellenes.
- A korábbi jogvita óta mintegy 26 év telt el, amely idő alatt sokat változott a védjegyek lajstromozhatóságának és bitorlásának gyakorlata. Elég csak a Qualitex-ügyre utalni, amely 1995-ben rögzítette a színvédjegyek lajstromozhatóságának a feltételeit. Bár mint utaltunk rá, jelen esetben egy konkrét színvédjegyről van szó, ám a forma mindenképpen másodlagosnak tekinthető.
- Hasonlóan tekinthető a Louboutin piros cipőtalpainak az ügye, amelyben az amerikai bíróságok megállapították, hogy a Louboutin nem sajátíthatja ki magának a piros cipőtalpat annak ellenére, hogy azt 2008-ban az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegy hivatala lajstromozta.⁶⁸
- Jelentős különbség azonban a két cipőügy között, hogy míg a Keds már közel száz éve használja a kis kék címkét, és az védjegyoltalmat élvez közel 60 éve, addig a Louboutin a piros cipőtalpait „csak” 23 éve használja, és 2008 óta áll védjegyoltalom alatt.

Ha az amerikai bíróságok következetesek kívánnak maradni, akkor a Keds vs. Vans-ügyben vagy hasonló ítéletet hoznak, mint a Louboutin vs. YSL-ügyben, vagy valóban leszűkítik a kék védjegyeket egyetlen színárnyalatra. A jelenlegi divatvilágban azonban elfogadhatatlan, hogy egyetlen gyártó a kék összes árnyalatára igényt formál.

⁶⁷ A korábbi jogvita után a Keds még egy védjegybejelentést tett, gyakorlatilag ugyanolyan leírással, mint a korábbi kék védjegye. A második kék védjegyet 1784225 lajstromszám alatt jegyezte be az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegy hivatala 1993 májusában.

⁶⁸ Christian Louboutin S.A. v Yves Saint Laurent Am., Inc., 778 F.Supp.2d 445 (2011).

b) A BP Amoco zöld védjegye

A következőkben egy elhíresült európai színvédjegy jogesetével foglalkozunk.⁶⁹ A BP Amoco Plc. (BP) az Egyesült Királyságban rendelkezik zöld színvédjeggyel.⁷⁰ A BP a John Kelly Ltd.-del szemben terjesztett elő védjegybitorlás miatt keresetet Észak-Írországból, mert meglátása szerint az alperes benzinkútjain a védjegyéhez hasonló zöld színt használt. A BP hivatkozott arra, hogy a zöld védjegyet kiterjedten használják, a fogyasztók egyértelműen az ő benzinkútjaikat ismerik fel erről a színről. Előadták a keresetükben, hogy az intenzív marketingkampánynak is köszönhetően a BP brandje volt a leginkább ismert a fogyasztók között, és a kampányban központi helyet foglalt el a zöld szín.

Az alperes azzal védekezett, hogy a védjegy megkülönböztetőképeséggel nem rendelkezik, mert egyrészt földrajzi származásra utal (Írország), másrészt pedig az áruval kapcsolatban leírónak is tekinthető (környezetbarát). A bíróság nem fogadta el az alperes védekezését, a BP védjegyét érvényesként ismerte el, és utalt arra, hogy az megszerezte a megkülönböztetőképeséget. Röviden utalt arra a bíróság, hogy a zöld színt akkor is felismernék, ha a BP rövidítést eltávolítanák a logóról, vagyis a védjegy rendelkezik megkülönböztetőképeséggel.

c) Guccio Gucci SpA v. Guess Inc. – zöld-piros-zöld színskombináció

Az olasz védjegy törvény⁷¹ kifejezetten megengedi a színek és színskombinációk regisztrálását. A védjegy tulajdonos bizonyíthatja továbbá, hogy a védjegy használat folytán szerezte meg a megkülönböztetőképeséget. Az olasz védjegy hivatal azonban óvatosan jár el az egy színből álló védjegyek regisztrálásakor, ugyanis a Milánói Bíróság⁷² kimondta, hogy az elsődleges színekre, mint például a kék és a piros, nem lehet oltalmat szerezni.

A Gucci olasz védjegye a zöld, piros, zöld kombinációjából áll, a védjegybejelentés azonban Pantone színskála szerinti megjelölést nem tartalmaz. A Gucci védjegybitorlás miatt perelte be a Guess, amely ellenkérelmében kérte a Gucci védjegye érvénytelenségének a megállapítását.

A Milánói Bíróság megállapította, hogy a Gucci védjegye vitathatatlan megkülönböztetőképeséggel rendelkezik, és minden kétséget kizáróan alkalmas az áru eredetének megjelölésére. Az olasz bíróság az Európai Unió Bírósága által a Heidelberger Bauchemie GmbH-ügyben⁷³ felállított hármas feltételrendszert alkalmazta: megjelölésnek kell minősülnie, e megjelölésnek grafikailag ábrázolhatónak kell lennie, és végül a megjelölésnek alkalmasnak

⁶⁹ BP Amoco plc v John Kelly Ltd [2002] FSR 5.

⁷⁰ Pantone színskála szerinti 348C.

⁷¹ 30/2005 sz. törvény.

⁷² 2007. június 7.

⁷³ C-49/02 ügy 22. bekezdés.

kell lennie arra, hogy egy vállalkozás áruit vagy szolgáltatásait más vállalkozások áruitól vagy szolgáltatásaitól megkülönböztesse. A Milánói Bíróság a három feltételrendszer megvizsgálásával arra a következtetésre jutott, hogy a Gucci védjegye megfelelt a fenti követelményeknek.

A Guess cipőin barna-piros-barna kombinációt használ, és figyelembe véve a barna-bézs hátteret, cipői valóban kísértetiesen hasonlítanak a Gucci cipőire.

A Milánói Bíróság kimondta, hogy a Guess barna-piros-barna megjelölése nem bitorolja a Gucci színkombinációból álló védjegyet, és nem téveszti meg a fogyasztókat. A bíróság hangsúlyozta, hogy a színkombinációkból álló sávok használata a divatiparban elterjedt, és más színek használatától nem tilthatja el a Gucci versenytársát. A Gucci fellebbezett a döntés ellen, és a Milánói Fellebbezési Bíróság megállapította, hogy a védjegybitorlás nem állapítható meg, de a tisztességtelen piaci magatartás igen, ennek következtében kötelezte a Guesst kártérítés fizetésére. Külön kiemelendő, hogy a másodfokú bíróság kitért a Guess „parazita viselkedésére”, figyelemmel arra, hogy az módszeresen másolja a Gucci dizájnját:

„A Guess által alkalmazott technikák és óvintézkedések arra irányulnak, hogy elkerüljék ezen vállalat megjelöléseinek összetéveszthetőségét a GUCCI versenytársával, de összefoglalva, jól láthatóan állandó igény van a GUCCI dizájnjának utánzására; ilyen esetek egyenként véve nem képeznek védjegybitorlást, de [ezek] ismétlődése idővel a szakmai korrektség alapelveinek megszegését képezi.”⁷⁴

A divatipar két óriása között évek óta dollármilliókat felemésztő csatározás folyik nem csak a szóban forgó színkombináció, hanem többek között a „GG” és a stilizált „G” védjegy használata miatt Európában és Amerikában is.

7. KONKLÚZIÓ – AVAGY SZÍNVÉDJEGYEK VERSUS SZABADPIACI VERSENY

Ahogy a legutóbbi esetek mutatják, a nem hagyományos védjegyek fejlődése még hosszú út előtt áll. A színek lajstromozása körüli viták időről-időre fellángolnak, aminek kiváltó oka – amire egyébként mind az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága, mind az Európai Unió Bírósága rámutatott –, hogy adhatunk-e monopóliumot egy védjegyjogosult kezébe, vagyis kizárhatunk-e egy szín használatából versenytársakat? Bainbridge meglátása szerint a színek lajstromozásával korlátozzuk a többi piaci szereplő választási lehetőségét: egy adott színt már nem használhat fel hirdetésben vagy csomagolásán, ezzel pedig a szabad piaci versenyt korlátozzuk.⁷⁵

⁷⁴ <http://www.inta.org/INTABulletin/Pages/ITALYCourtOfAppealofMilanFindsParasiticBehaviorinGuccivGuess.aspx>.

⁷⁵ D. I. Bainbridge: Smell, sound, colour and shape trade marks: an unhappy flirtation? Journal of Business Law, 2004. március, p. 219–246, 232.

A színvédjegyek regisztrálása ellen szól az is, hogy a tetszetősebb színek már „elkeltek”, tehát a később piacra lépők a fogyasztók számára kevésbé vonzó színt tudnak csak választani, amivel ismételten hátrányba kerülnek.

Éppen a Keds jogesete mutatott rá, hogy a vállalat indokolatlanul nagy versenyelőnyhöz jutott a kis kék téglalap regisztrálásával. Szerencsére a piros cipőtálpak ügyében a divatipar egy része fellelégett, hiszen a döntés megmutatta, a divatiparban nem járható út egy szín kisajátítása. A divatiparban hatványozottan igaz továbbá, hogy a színek dekorációs, esztétikai célúak. Arra is rávilágítottak a bíróságok, hogy a színek száma véges, ezért különösen körültekintően kell eljárni.

Ennek ellenére a színek lajstromozása iránti igény nem csökken. Jelenleg Magyarországon 22 színvédjegy⁷⁶ szerepel a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának lajstromában, és az EUIPO-hoz évente átlagosan 20 színvédjegy iránti bejelentés érkezik.

Egyes jogirodalmi források szerint az absztrakt színvédjegyek nem tudják eredményesen betölteni eredetjelző funkciójukat, és felmerül a kérdés, hogy ha a védjegy elveszti legfontosabb tulajdonságát, akkor a védjegyoltalom iránti igény már csupán a piaci szereplők közötti játékká válik-e, mint ahogy az a bemutatott jogesetektől is kitűnik.

⁷⁶ Boronkay Miklós, *ifj. Wellmann György*: A színvédjegyek oltalmáról. *Gazdaság és Jog*, 18. évf. 2. sz., 2010, p. 9–14.

A KIADÓI SZERZŐDÉSEK JOGI SZABÁLYOZÁSÁVAL KAPCSOLATOS KÉRDÉSEK*

A tanulmány témája a kiadói szerződéshez kapcsolható magyar jogszabályok alakulásának bemutatása. A hatályos törvényhez vezető út ábrázolása hangsúlyos része a dolgozatnak. A tanulmány elsősorban a magyar szabályozást elemzi, a téma nemzetközi vonatkozásai – területi korlátok miatt – csak érintőlegesen kaptak helyet. Tekintettel arra, hogy a kiadói szerződés szabályozása párhuzamosan fejlődött a szerzői joggal, ezért a két jogterületet összefüggéseikben mutatjuk be a korai rendelkezésektől az e-könyvekig.

1. A KIADÓI SZERZŐDÉS TÖRTÉNETE

A kiadói szerződés kialakulásának története szorosan összefügg a szerzői jog történetének alakulásával, ugyanis a kiadói szerződés a szerzői jog alkalmazása során fejlődött ki.

A szerzői jogi védelem kialakításának igénye az individuum kreativitásához kapcsolódik. „Minden szellemi alkotás közös forrása az emberi kreativitás. ... a szellemi alkotások személyes alkotótevékenység eredményeként jönnek létre.”¹ A kreativitás, az alkotótevékenység, a többi emberi tevékenységhez hasonlóan, igényli a jogi védelmet, amit ebben az esetben a szerzői jog lát el. A mai értelemben vett szerzői jog a polgári társadalmak hajnalán jelent meg. Kialakulásához a szellemi alkotások ipari és kereskedelmi felhasználásának a megteremtése, az ipari áruterelés kibontakozása volt szükséges.² Nótári Tamás szerint a szerzői jogi védelem kialakulását három tényező segítette elő: a könyvnyomtatás módszerének feltalálása, az individualizmus esztétikai elemként való megjelenése és a fogyasztói oldalon egy társadalmi igény kialakulása, hogy az elkészült művek tulajdonosai az emberek legyenek.³ Már a római korban megjelentek az irodalmi munkák sokszorosításához kapcsolódó, és így a kiadói szerződésre emlékeztető, a szerző és a könyvkereskedő közti szerződések. Ezek azonban nem részesültek jogi védelemben, a római jogforrások sem

* A Magyar Szerzői Jogi Fórum Egyesület által kiírt Apáthy István-pályázat 2015-ben díjnyertes dolgozatának szerkesztett változata.

¹ *Tattay Levente*: A szellemi alkotások joga. Szent István Társulat, Budapest, 2009, p. 30.

² L. *Boytha György*: Bevezetés, p. 11. In: *Benárd Aurél, Timár István* (szerk.): A szerzői jog kézikönyve, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973, p. 9–16.

³ *Nótári Tamás*: A magyar szerzői jog fejlődése. Lectum Kiadó, Szeged, 2010, p. 9.

említik az írói művek többszörözésének jogát. Így ezek az ügyletek nem tekinthetők a szerzői jog jogforrásának.⁴

Part Krisztina Katalin megállapítása szerint a szerzői jog kialakulása előtt a műveket mai kifejezéssel élve szabad felhasználással használták. Ezzel a jogintézménnyel mentették át az antik műveket a középkori szerzetesek a kódexmásolás során. Elsődlegesen ez volt a művek terjesztésének és hozzáférésének módja a könyvnyomtatás feltalálásáig.⁵ A szerzetesek létrehozta önálló műveket is, sokszor meg is nevezték magukat szerzőként, mint például Pierre Abélard a *Szombat esti himnusz* esetében, de ezek a művek is szabad felhasználással váltak szélesebb körben ismertté.

Szerzői jogról a Johannes Gutenberg mainzi nyomdász nevéhez fűződő könyvnyomtatás feltalálása óta beszélhetünk. A könyvnyomtatás megjelenését Jakab Éva a 15. századi német városi kultúra termékének tekinti.⁶ Boytha György írja, hogy a nyomdaipar e szakaszában a könyvet ipari terméknek tekintették vagyoni értékűnek. A 15. századtól kezdődő időszakban könyvkiadó iparosok jelentek meg, akik új, kereskedelmi tevékenységük gyakorlására kizárólagos jogot kértek az államtól. A privilégium a könyvnyomtatást védte, amennyiben engedélyezte az írói művek nyomtatását és tilalmazta az utánnyomást.⁷ A privilégium intézménye kétféle lehetett: általános⁸ vagy speciális, egyes művek kiadására vonatkozó.⁹ A 16. században megjelent utánnyomás általános tilalma meghatározott időre szólt, és már fontos szerzői jogi védelmet jelentett, mivel csak az a nyomdász többszörözhetette az elkészült művet, aki közvetlenül a szerzőtől kapta meg a kéziratot. Emellett pedig megjelent a mai írói honorárium elődje is, a kiadók így ösztönözték a szerzőket, hogy átadják nekik műveiket. Boytha György a privilégiumokban a kiadói jog csiráit látja.¹⁰

Európában elsőként Angliában szabályozták jogilag a szerzői és kiadói tevékenységet. Ennek előkészítése volt az 1557-ben létrehozott Stationers' Company (Könyviparosok Céhe), amely ellenőrzést gyakorolt a könyvkiadások és -nyomtatások felett, és kizárólagos

⁴ Vö. Mezei Péter: A szerzői jog története a törvényi szabályozásig (1884: XVI. tc.). Jogelméleti Szemle, 2004, 3. sz., p. 1–21; Knorr Alajos: A szerzői jogi törvény magyarázata. Ifj. Nagel Otto kiadása, Budapest, 1890, p. III–IV; Kenedi Géza: A magyar szerzői jog. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, Budapest, 1908, p. 7; Apáthy István: A szerzői jogról szóló törvény. Értekezések a Társadalmi Tudományok Köréből, 8. kötet. MTA, Budapest, 1887, p. 10. A téma részletes bemutatása: Tevan Andor: A könyv évezredes útja. Könyvkiadás és könyvkereskedelem: <http://www.mek.oszk.hu/01600/01650/html/fejez32.htm>.

⁵ Part Krisztina Katalin: A szerzői jogi szabályozás kialakulása Angliában, Németországban és az Egyesült Államokban. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 1. (111.) évf., 4. sz., 2006. augusztus, p. 140–153.

⁶ Jakab Éva: Szerzők, kiadók, kalózok. A szellemi alkotások védelmének kialakulása Európában. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2012, p. 14.

⁷ Vö. Boytha György: A szerzői jog kialakulása. In: Benárd, Tímár: i. m. (2), p. 17–28.

⁸ Velence 1469-ben Johann von Speyer német nyomdásznak öt évre adott privilégiumot könyvnyomtatás gyakorlására, függetlenül attól, hogy milyen műveket adott ki. In: Boytha: i. m. (7), p. 18.

⁹ Bél Mátyás 1742-ben az uralkodótól kapta meg Hungaria Nova című művének tulajdonjogát saját maga és gyermekei részére. In: Kósa János: Az utánnyomás eltiltása Magyarországon. Magyar Könyvszemle, LXIV. évf. harmadik folyam, 4. füzet, 1940. október–december, p. 377–378.

¹⁰ Boytha: i. m. (7), p. 19–20.

könyvkiadási jogot adott. Ezt tükrözi a „right to copy” kifejezés, szemben a „to print” fogalommal, ami a nyomtatáshoz való jogot jelentette.¹¹ Anna királynő 1710-es statútuma bevezette, hogy a szerző szerzői jogának tulajdonosa, illetve, hogy a kiadott művekre meghatározott védelmi idő vonatkozik.¹² Nótári szerint „[a] szerzői jog első önálló formája a tulajdonjog analógiája szerint alakult ki a XVIII. század végén”, vagyis a szerzői mű testi formában megjelenő tárgyként volt védelemben részesíthető. A kor tulajdonjogi felfogása szerint működött a szerzői mű adásvétele, öröklése, az utánnyomás tilalma.¹³ A szerzői mű dologi tulajdonjogi értelmezéséből vezette le a szerzőtől eredő kiadói jog törvényi elismerését J. Böhmer, aki 1734-ben leírta, hogy a kézirat megvásárlása a könyv kiadásához való jogot is tartalmazza.¹⁴ Ez a gondolat hatással volt az 1794. évi porosz Allgemeines Landrecht 996. §-ra, létrehozva a kiadói szerződés törvényi védelmét, amely szerint a könyvkereskedő a szerzővel kötött írásbeli megállapodás után szerzi meg a kiadói jogot. Ez az előremutató rendelkezés azonban nem honosodott meg, maradt a privilégiumrendszer.¹⁵ A kiadói jog és a kiadói szerződés a szerzői jog alakulásának, elismerésének függvényében fejlődött az utánnyomás (privilégium) tilalmából és a többszörözés jogából. A 18. században az uralkodó dologi jogi szemlélet miatt a kiadó birtokolt minden kiadói és szerzői jogot, úgy tekintették, hogy a szerző a könyv átadásával minden szerzői jogáról lemondott. Ez a szemlélet fokozatosan változott meg, és alakult ki a szerző jogainak védelme, de még sokáig nem vált ketté a szerző személyi és vagyoni jogaira.

Nemzetállami szinten jött létre a szerzői jogi védelem a 19. században. A modernizáció, az iparosítás és a technológiai fejlődés hatására megnőtt az érdeklődés a szellemi termékek és a szerzői jogi alkotások iránt. Ellentétben állt egymással a szerzői jogi alkotások területi hatálya és a megélénkülő gazdasági érdeklődés. Ezzel a folyamattal egy időben megnőtt a szerzői jogi művek sérelmére elkövetett jogsértések száma is.¹⁶ A problémára a nemzetközi jogfejlődés talált választ. Kétoldalú nemzetközi egyezmények jöttek létre a szellemi alkotások joga területén, így Magyarország a szerzői jog területén kötött kétoldalú egyezményeket 1867-ben Franciaországgal, később Nagy-Britanniával és Németországgal, Olaszországgal.

Az egyre növekvő áruforgalom miatt a kétoldalú egyezmények mellett (később helyett) többoldalú nemzetközi egyezményeket kötöttek, amelyek közül sok a mai napig fennáll.¹⁷ A legjelentősebbek közé tartozik a BUE, ami „mind ez idáig a szerzői jog legjelentősebb univerzális sokoldalú nemzetközi megállapodása”.¹⁸ A 20. század második felében és napjainkban az EU-integráció a szerzői jog fejlődésének elsődleges motorja.

¹¹ Az angliai könyvpiaros céhekről vö. *Boytha*: i. m. (7), p. 20–21.

¹² *Part*: i. m. (5), p. 143.

¹³ *Nótári*: i. m. (3), p. 10.

¹⁴ *Boytha*: i. m. (7), p. 27.

¹⁵ *Part*: i. m. (5), p. 148.

¹⁶ *Tattay Levente, Pintz Gábor, Pogácsás Anett*: Szellemi alkotások joga. Szent István Társulat, Budapest, 2011, p. 69.

¹⁷ *Tattay, Pintz, Pogácsás*: i. m. (16), p. 69–70.

¹⁸ *Tattay, Pintz, Pogácsás*: i. m. (16), p. 72.

A nemzetközi egyezmények és az EU szerzői jogi szabályai mellett a nemzetközi magánjog rendelkezései is fontos szerepet játszanak a kiadói szerződés esetében, azonban a tanulmány célja a hazai fejlődés ismertetése.

2. A KIADÓI SZERZŐDÉS TÖRTÉNETI HÁTTERE MAGYARORSZÁGON

A szerzői jog és a kiadói jog Magyarországon is az utánnyomás tilalmából fejlődött ki. A könyvnyomtatás megjelenésével együtt jelentek meg a nyomdai privilégiumok.¹⁹ A kiadó általában a kor szokásjoga alapján bánt a kéziratokkal, azaz a tulajdonának tekintette az átadott szöveget. Például a 17. század egyik fontos nyomdásza és könyvkiadója Misztótfalusi Kis Miklós a szerző megkérdezése nélkül belejavított a kéziratba, és ha a szerző nem értett egyet a javításokkal, jogvédelem híján tehetetlen volt.²⁰

Hazánkban a szerzői jog védelmének kezdete egy gönyi református lelkész, Takács Ádám esetéhez köthető,²¹ akinek érdekében a Helytartótanács kiadta az 1793. november 3-i 12157. sz. királyi rendeletet.²² A rendelet nem tiltotta a belföldi utánnyomást akkor, ha „valamely nyomdász a könyv példányainak elfogyása vagy azoknak fölötté magas ára miatt az utánnyomásra engedelmet kapna.”²³ A rendelkezés nemcsak a nyomdászt, hanem a szerzőt és jogutódait is védte. A könyvnyomtatás és a magyar nyelvű irodalom terjedésével nem alakult ki a gyakorlatban a kiadói szerződés. A szerzők kénytelenek voltak elfogadni a kiadó feltételeit,²⁴ mivel máshogy nem tudták megjelentetni műveiket. A szerződés hiánya a kiadók oldaláról előnyös volt, hiszen nem voltak kötelezve a szerzőknek honoráriumot fizetni, és a kiadóké volt a művek terjesztéséből befolyt összeg is.²⁵

A reformkorban erőteljes lendületet vett hazánk politikai, tudományos és irodalmi élete. Ezt a gyors fejlődést elősegítette a magyar nemzeti önazonosság fontossá válása, és ehhez

¹⁹ Például a 16. században a Nagyszombati Egyetem kizárólagos jogot kapott tankönyvek nyomtatására és kiadására. Ez a jog erősödött, amikor az egyetem 1584-ben megkapta a kizárólagos jogot a Corpus juris kiadására. In: *Boytha György: A magyar szerzői jog története 1948-ig.* In: *Benárd, Tímár: i. m. (2), p. 49.*

²⁰ *Tevan Andor: A könyv évezredes útja. Könyvkiadás és könyvkereskedelem. 25. fejezet.* Misztótfalusi Kis Miklós élete és tragédiája: <http://www.mek.oszk.hu/01600/01650/html/fej32.htm>.

²¹ *Mezei: i. m. (4), p. 5.*

²² *Kelemen Mór: Adatok az írói tulajdonjog hazai történetéhez.* Budapesti Szemle, 1869, 14. sz., p. 311.

²³ *Vö. Palágyi Róbert: A magyar szerzői jog zsebkönyve.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1957, p. 90.

²⁴ A magyar felvilágosodás korának írói általában tiszteletdíj nélkül dolgoztak, s mint a 18. század végének egyik legnagyobb költője, Csokonai Vitéz Mihály megfogalmazta: a magyar költő egyetlen jutalma névének kinyomtatása. Forrás: *Kókay György: A könyvkereskedelem Magyarországon.* Balassi Kiadó, 1997, p. 123.

²⁵ „Igaz, általában a kereslet is szerény volt a magyar nyelvű irodalom iránt, de nem járt jobban a szerző siker esetén sem. Az első magyar „könyvsiker”-ként emlegetett regény, Dugonics András Etelka című műve 1788-ban ezer példányban jelent meg, s noha a kiadó viszonylag drágán, példányonként 2 forintért árulta, a kiadás mégis teljesen elfogyott. Az író viszont pénzt egyáltalán nem, mindössze 80 ingyen példányt kapott, a metszetekért meg ő fizetett 70 forintot a kiadónak.” In: *Kókay: i. m. (24), p. 123.*

kapcsolódóan a magyar nyelv államnyelvvé való előléptetése. Ebben a korszakban jelent meg az első jelentős magyar nyelvű szerzői jogi témájú publikáció, amelynek szerzője Toldy Ferenc volt.²⁶ Toldy azzal indokolta tanulmányának aktualitását, hogy „oly jog mellett emelem fel ... szavamat, melly ... hazánkban a törvényhozás tárgyává még eddig nem lett. ... Értem az írói tulajdon szent jogát.”²⁷ Toldy meghatározta az írói tulajdon fogalmát, eszerint: „mind az, mit saját, akár belső tehetségeinkkel, akár külső eszközeinkkel, idegen jogok sérelme nélkül szerzünk, elvehetetlen, igaz tulajdonunk. Ilyen ... szellemi tehetségeink írói munkásságának eredménye is ...”²⁸ Toldy idézett művében jogfilozófiai szempontból közelítette meg a szerzői jogot, kiemelt jelentőséget tulajdonított az írói tehetségnek. Toldy a szerzői jog tulajdonjogi felfogását képviselte. Szerinte a bemutatott írói tulajdon joga szerződésen alapuló jog. Ezt azzal indokolta, hogy a szerző szellemi termékét a könyv tartalmazza, ami a kereskedelmi forgalom tárgya. Az eredeti szellemi termék materiális alakban vesz részt a forgalomban. A mű a vevő ismereteinek bővülését, tájékozottságát segíti elő. A szerzőnek nem volt szándéka ebben a folyamatban „más jogot ... munkája bármely eladó példányához ...”²⁹ kötni. Az írói tulajdon szerzőségi jognak tekinti, mivel „egyedül a szerzőt illeti azon igény, hogy munkáját a maga elméjének szüleményének vallhassa, s minden abból szerzőjére háramló dísz és becsület őreá sugározzék vissza.”³⁰

A kiegyezés után hazánk kulturális, tudományos, gazdasági és politikai élete ismét fellendült. A lendületet elősegítette az 1872-ben létrejött ipartörvény is, amely megszüntette a kereskedelemben az eddigi céhes kötöttséget, így ekkortól bárki lehetett könyvkereskedő, nem volt szükség előzetes tanulóidőre vagy bizonyos pénzösszegre a könyvkereskedés beindításához. Az olvasási szokások is megváltoztak, népszerűvé váltak a magyar nyelvű könyvek. A gyors meggazdagodás reménye miatt sokan léptek könyvkereskedői pályára, így hirtelen sok könyvkereskedő és könyvkiadó vállalkozás jelent meg a könyvpiacra, mint például az Athenaeum, a Franklin Társulat vagy a Révai Testvérek, erősítve a konkurenciát. A kiadói szerződés ekkor még nem volt törvényben szabályozva, azt csak a gyakorlat alakította. Új elemek bevezetésével próbálkoztak, például a Ráth cég 1863-ban bizonyos időre megvásárolta egyes szerzők összegyűjtött műveinek kiadási jogát, Vörösmarty Mihály összes munkáinak kiadási jogáért például tíz évre kilencezer forintot fizetett.³¹

²⁶ Boytha: i. m. (19), p. 49.

²⁷ Toldy Ferencz (D. Schedel Ferenc): Az írói tulajdon philosophiai, jogi és literaturai szempontból, az azt tárgyzó külföldi törvények, és vélemény egy magyar írójogi törvényről. A Budapesti Szemle első kötetéből, Heckenast Gusztáv tulajdona, Pest, 1840, p. 5.

²⁸ Toldy: i. m. (27), p. 5.

²⁹ Toldy: i. m. (27), p. 8.

³⁰ Toldy: i. m. (27), p. 12.

³¹ Kókay: i. m. (24), p. 114.

3. A KIADÓI SZERZŐDÉS A KERESKEDELMI TÖRVÉNYBEN

A kiadói szerződés (ügylet) először a kereskedelmi törvényről szóló 1875. évi XXXVII. tc.-ben (Kt.) jelenik meg. A törvényt Apáthy István dolgozta ki a német Handelsgesetzbuch mintájára, kiegészítve – többek között – a kiadói ügylet szabályaival.³² A Kt. a kiadói ügyletet a kereskedelmi ügyletek körében tárgyalta, ahol elsődlegesen a *lex mercatoria* (a kereskedelmi ügyletek szokásjoga) és az akkori magánjogi-kötelmi jogi szabályok szempontjai érvényesültek.³³ A Kt. elsődlegesen a kiadó (a kereskedő) érdekeit védte.

A törvény szerint a kiadó kizárólagos kiadói joghoz csak kiadói ügylet útján juthat. Viszszatükröződött ebben az a korabeli gyakorlat is, hogy jellemzően egy kézben volt nyomda, kiadó és könyvesbolt, mint például Emich Gusztáv, Petőfi Sándor kiadója esetében is.³⁴ A kiadói ügylet fontos eleme a kizárólagosság, ami azt jelenti, hogy csak a szerződést kötő kiadó adhatja ki a szerző művét.

A Kt. a gyakorlatban a kiadó és a szerző között addig felmerült kérdések alapján igyekezett teljes körűen szabályozni a kiadói ügyletet. A fogalom meghatározása (515. §) után lefektette a teljesítés, hibás teljesítés, illetve a nemteljesítés szabályait, és megadta a kiadó és a szerző jogait, illetve kötelezettségeit. A kiadó a szerzőtől irodalmi, műszaki vagy művészeti munka kiadására nyert jogot, de az ügylet vonatkozhatott jövőben alkotandó mű kiadására is, ennek szabályait a törvény nem határozta meg közelebbről.

A kézirattal a kiadó rendelkezhetett, a főbb szerzői jogokat ő gyakorolhatta a fordítási jog kivételével, amit csak külön szerződéssel szerezhettek meg (518. §). A kiadó azonban anyagi kockázatot is vállalt azzal, hogy saját költségén adja ki a művet, neki ugyanis a kiadás és a forgalomba hozatal joga egyben kötelezettsége is volt (519. §). A Kt. rendelkezései alapvetően diszpozitívak voltak, tehát eleve bízott a felek szerződési szabadságában. A főszabályok között nem tért ki a szerződés időtartamára vonatkozóan, és nem adott meg időbeli korlátot a forgalomba hozatallal kapcsolatban sem. Ez és a kizárólagosság erősen hátrányos volt a szerzők számára, a kiadó pedig addig gyakorolhatta a szerzői jogokat, amíg az alkotások el nem keltek. A törvény csak egy helyen (521. §) említette a szerződés „lejártát”, ahol valószínűleg a teljesítés általi megszűnésről van szó.

Általánosságban elmondhatjuk, hogy a Kt.-ben a szerzőnek kevés joga szerepel, a törvény a kártérítéshez (516. §), a felmondáshoz (532. §) és az újraserződéshez való jogát (521. §) nevesíti. Úgy tekintették, hogy a szerző a mű átadásával mintegy hallgatólagosan lemondott a műhöz kapcsolódó szerzői jogairól, és átengedte őket a kiadónak. Nem biztos, hogy minden esetben ez volt a szerző szándéka, hiszen így elveszítette a saját műve feletti ellenőrzési lehetőséget. A Kt. pontosan meghatározta a szerző kötelezéseit, és komoly szankciókat vezetett be abban az esetben, ha a szerző nem teljesítette a szerződést (például nem szolgáltat-

³² Boytha: i. m. (19), p. 52.

³³ Kt. 1. §.

³⁴ Sennowitz Adolf: Emich Gusztáv. Az Athenaeum R. Társulat Könyvnyomdája, Budapest, 1898.

ta a kéziratot a kiadónak) (516. §). Pl. az 517. § hangsúlyozta, hogy a szerző nem tehet olyan intézkedéseket, amelyek a kiadó kárára lehetnének, például a mű egészének vagy egy részének újrakiadása vagy a kiadás jogának átengedése. A szerzőnek kártérítési joga lehetett, ha a kiadó több kiadásra szerzett jogot, de az első kiadás eladása után nem kezdte meg a mű következő kiadását. Ekkor a szerző választása szerint ugyanazokkal a lehetőségekkel élhetett, mint a kiadó a szerző nemteljesítése esetén (522–523. §). A szerzőt védő szabály volt az összkiadás módjának szabályozása, ez csak a szerző kiadói szerződésbeli engedélyével vált lehetőséggé. A példányok számát és a példányok árát is együtt állapíthatták meg a felek, a szerzőnek itt volt némi lehetősége alakítani a szerződést. A kiadó erőfölényét mutatja, hogy megállapodás hiányában a kiadó döntött, saját belátása szerint. Korláta a törvény szerint, hogy a szerződés teljesítése érdekében a példányok árát nem szabhatta meg drágán.

A Kt. hatálybalépése előtti időszakban a szerzők és a kiadók közötti törvényi szabályozás nemléte miatt a szerzők nem kaptak a megjelent művek után tiszteletdíjat, vagy ha mégis, igen csekélyet. 1847-ben Petőfi Sándor is így írt Arany Jánoshoz levelében: „... aztán még Emich is fene sovány alkuat akar tenni költeményeimre, melyeket örök időre szándékozom eladni neki...”³⁵ Megtiszteltetésnek számított, ha egy szerző műve megjelent.³⁶ A Kt. rendezte ezt a helyzetet, mert szabályozta a tiszteletdíjat. Központi szerepet játszhatott a kérdés, mert hat szakasz is erre vonatkozik a törvényben (525. § – 530. §). Főszabály szerint a szerző csak akkor követelhet tiszteletdíjat a kiadótól, „ha ilyen nyíltan vagy hallgatag kikötöttség” (525. §). Ez azt jelenti, hogy a tiszteletdíj nem volt a kiadói szerződés tartalmának része, csak akkor, ha a felek ebben megállapodtak. Az 528. § – 530. § a kiadói szerződés lehetetlenné válása esetében szól a tiszteletdíj fizetéséről. Ezek is a kiadót védő szabályok. Ha ugyanis a szerződés a kiadó miatt véletlenül lehetetlenül, a kiadó mentesül a tiszteletdíj fizetése alól. A kiadói szerződés 515. § – 532. §-a főszabály szerint a szerzőre és jogutódaira vonatkozik. Az 533. § mondja ki, hogy ugyanezek a szabályok érvényesek abban az esetben, ha a kiadói szerződés „valamely irodalmi, műszaki vagy művészeti munka tulajdonosával kötöttik meg”, aki a szerzőnek nem jogutódja. Itt esetleg irodalmi vagy színházi ügynökről, tervezőirodáról, múzeumról is lehetett szó.

Nagy Ferencz³⁷ már 1884-ben felhívta a figyelmet a Kt. ellentmondásaira. Kritikai észrevételeket tett a kiadói ügylet fogalmával és szabályozásával kapcsolatban. Megállapította, hogy a törvényi fogalom a kiadó jogait határozta meg, a törvény szabályai azonban ugyanezeket a jogokat kötelezettséggként nevezik meg. A törvény tartalmával kapcsolatban azt kifogásolta, hogy nincs egyértelműen meghatározva a szerző fogalma. Itt is talált ellent-

³⁵ Sennowitz: i. m. (34).

³⁶ Például: „Berzsenyi Dániel versei kinyomtatására sem vállalkozott egyetlen hazai nyomda sem, ugyanis attól félték, hogy még a nyomdaköltség sem térül meg. Az evangélikus költő versei végül is a pesti és a székesfehérvári katolikus kispapok összegyűjtött pénzén jelenhettek meg 1813-ban.” In: *Kókay*: i. m. (24), p. 123.

³⁷ Nagy Ferenc (1852–1928) az egyik legnagyobb magyar kereskedelmi jogász. Egyetemi tanár, az MTA tagja. Műveiben a váltójoggal és a kereskedelmi társaságokkal foglalkozott.

mondást: A törvény a kiadói ügylet alanyaként egyedül a szerzőt vagy az ő jogutódját jelölte meg, más helyen pedig kimondta, hogy nem jogutód is lehet a szerződés alanya. Nagy javaslatot tett a kiadói ügylet meghatározására: „a kiadó valamely irodalmi, műszaki vagy művészeti munka többszörözésére, közzétételére és forgalomba helyezésére annak *tulajdonosától* kizárólagos *jogot* szerez és *kötelezettséget vállal*.”³⁸ Nagy a kiadói ügylet szabályainak kritikáját az 1884. évi Szt. ismeretében fogalmazta meg. Úgy látta, a szerzői és a kiadói jog nem fedi egymást. „Miután ... a kiadói jog a szerzői jogtól magában véve független, ... azon közelebbi meghatározások, melyek a szerzői jog szempontjából tétetnek, a kiadói ügylet szempontjából nem feltétlenül irányadók ..., valamint egyrészt a szerzői jog által biztosított oly munkák vannak, melyek a kiadói ügylet tárgyai nem lehetnek, úgy másrészt kiadói ügylet tárgya szerzői jog által nem védett munka is lehet.”³⁹

Mezei a kiadói szerződés törvényi szabályozásának kritikájaként fogalmazza meg, hogy az valójában nem a szellemi alkotásra, a műre vonatkozott, hanem annak tárgyként való megjelenésére, a könyvre. Mezei a Kt. kötelmi jogi felfogása miatt hiányolja a törvényszövegből a szerzői műhöz kapcsolódó védelmi idő megnevezését, illetve azt, hogy a törvény a fordítás szabadddá válásáról sem rendelkezett.⁴⁰ Ezeket az 1884. évi Szt. tárgyalja. Mezei pozitívként emeli ki, hogy a Kt. lehetővé tette a kiadó és a szerző kapcsolatának korrekt szabályozását, azaz elősegítette, hogy a szerzői mű elérhető legyen az érdeklődők számára, „mi több, az alkotó ebből még meg is éljen.”⁴¹ A kiadói szerződés szabályai Boytha szerint is a kiadó érdekeit képviselik. Ezt többek között azzal támasztja alá, hogy a kiadói szerződés szerint nem járt tiszteletdíj a szerzőnek, csak akkor, ha a felek ezt a szerződésben kifejezetten vagy hallgatólagosan kikötötték, illetve a kiadónak volt a szerződéstől elállási joga, a szerzőnek nem. Boytha említi, hogy Arany László a kiadói szerződés szabályozását a *filius ante patrem*⁴² esetének minősítette, vagyis „szerzői jog lényegében sehol, de felhasználásáról már törvény intézkedett”.⁴³ Arany László is a szerzői jog körébe sorolta a kiadói szerződés szabályait. Nótári szerint a kiadói szerződés jelentette az első lépést a magyar kiadói és szerzői jog kodifikálása felé. Mintaként az 1870. június 11-i német szerzői jogi törvény szolgált.⁴⁴ A Kt.-ben a kiadói ügyletnél találhatók „a magyar törvényhozás első szerzői jogi rendelkezései” – állítja Petkó. A törvény hatályban maradt akkor is, amikor már életben volt az 1884. és az 1921. évi magyar szerzői jogi törvény.⁴⁵

³⁸ Nagy Ferencz: A Magyar Kereskedelmi Jog Kézikönyve. Különös tekintettel a magyar bírói gyakorlatra. Az Athenaeum R. Társulat Kiadása, Budapest, 1884, p. 670.

³⁹ Nagy: i. m. (38), p. 672.

⁴⁰ Mezei: i. m. (4), p. 9.

⁴¹ Vö. Mezei: i. m. (4), p. 9–10.

⁴² Jelentése: a fiú az atya előtt. Átvitt értelemben a jelentése: képtelenség, lehetetlenség. Olyan eset, ahol egy későbbi jelenségnek kellene előzményként szerepelnie.

⁴³ Idézi Boytha: i. m. (19), p. 52.

⁴⁴ Nótári: i. m. (3), p. 81.

⁴⁵ Petkó Mihály: A szerzői jogi szabályozás története. Collega, 6. évf. 5. sz., 2002, p. 24.

Összefoglalva elmondható, hogy a Kt.-ben a kereskedelmi ügyletek között szereplő, a kiadói ügyletre vonatkozó szabályozás döntő fontosságú volt, mivel ez volt az első magyar szabályozása a szerzők és a kiadók közötti jogviszonynak. Ebben az időben a kiadói vállalkozásnak része volt a nyomda, a könyvesbolt és a terjesztés. A vállalkozók magukat könyvkereskedőknek tekintették. A Kt.-nek azért örültek, mert addigi szokásjogaik törvényben lettek rögzítve, és a középpontban a kiadók szerepe állt, az ügylet az ő érdekeik mentén volt szabályozva. Hiába volt azonban a kiadói szerződés a kereskedelmi szabályok közé sorolva, az 1884. évi Sztj. hatálybalépése után a gyakorlatban a szerzői jog körében tárgyalták, és a szerzői jogi szabályokat próbálták alkalmazni rá. A gyakorlat alakította úgy, hogy a kiadói szerződésre párhuzamosan vonatkoztak a Kt. és a szerzői jogi törvények szabályai. A kiadói szerződés csak 1969-ben lett az Sztj. része.

4. AZ ÁTRUHÁZÁSI SZERZŐDÉS MINT A FELHASZNÁLÁSI SZERZŐDÉS ELŐZMÉNYE AZ 1884. ÉVI ÉS 1921. ÉVI SZERZŐI JOGI TÖRVÉNYBEN

Tekintettel arra, hogy az első két Sztj. szerkezete, nyelvezet és a téma szempontjából releváns rendelkezései azonosak, ezért együttesen vizsgáljuk őket.

Az 1884. évi Sztj. tervezetének előkészítése a Kisfaludy Társasághoz kötődik, de jelentős szerepe volt benne Arany Lászlónak is. Mintaként a korabeli német szerzői jogi törvény szolgált.⁴⁶ Az 1884. évi Sztj. elvetette a Toldy által képviselt tulajdonjogi szemléletet, és a szerzői jogot önálló jogterületként szabályozta. Az egyes művészeti ágak a törvényben önállóan szerepeltek, azonban a kiadói szerződés nem kapott helyet benne.

A Kt. és az Sztj. sajátosan élt egymás mellett, egymást kiegészítve, hiszen a szerző az Sztj. által biztosított jogait a kiadón keresztül érvényesíthette, tehát a kiadói szerződés szabályait kellett alkalmazni. Ezt mutatja például az 1884. évi Sztj. 3. §-a, amelyik lehetővé tette, hogy a szerző a szerzői jogokat átruházza másokra szerződéssel (például kiadói szerződéssel) vagy halál esetére tett intézkedéssel. Hiába nem volt a szerzői jog része a kiadói szerződés, mégis szerepelt már az 1884. évi Sztj.-ben a bitorlással összefüggésben: „a köztük [szerző és kiadó között] fennálló szerződés” volt a megnevezése. Ezt úgy is lehet értelmezni, hogy vonatkoztak rá az Sztj. szabályai, így kiadói szerződés vagy törvény ellenében történt kiadás bitorlásnak volt tekinthető. A törvény szerint az is bitorlás volt, ha a kiadó több példányban állította elő a művet, mint amennyire a kiadói szerződés szerint joga volt. Mint látható, a Szerzői jogi törvény a Kt. kiadói szerződésre vonatkozó szabályait egészítette ki a kiadóra vonatkozó szankciókkal, mivel ott ilyenek nem szerepeltek.

Láthatjuk, hogy a korszakban a kiadói szerződésre vonatkozó szabályok egy része a Kt.-ben, más része az Sztj.-ben volt található.

⁴⁶ Arany sok, ma is használt kifejezéssel gazdagította szerzői jogi nyelvünket. A „bitorlás” kifejezést ő használta először. In: *Boztha*: i. m. (19), p. 52.

Az 1921. évi Sztj. nem előzmények nélkül született meg, ugyanis régóta napirenden volt a korábbi törvény hibáinak orvoslása, valamint a BUE-hez való csatlakozás is, amit végül a trianoni békeszerződés tett kötelezővé.⁴⁷

Az 1921. évi Sztj. fontos új tartalmi eleme, hogy részletesebben szabályozza a felhasználás átruházását. Nótári alapján a szerzői jog átruházása a mai értelemben véve a mű értékesítése, hasznosítására, kiaknázására vonatkozó vagyoni jogot jelenti. A szerzői jog átruházása történhet szerződéssel, adásvétel, illetve ajándékozás útján, de alapulhat más jogügyleten is. Nótári kiemeli, hogy a szerzői jog átruházása nem alapulhat kiadói szerződésen.⁴⁸ Az átruházás terjedelmének értelmezése során Faludi⁴⁹ és Petkó⁵⁰ is a Kúria Bob herceg-esetben hozott, P.I. 4536/1925. számú döntésére hivatkozik. A *Bob herceg* című operett ügyét részletesen ismertette Sente Andor 1934-ben megjelent írásában.⁵¹

Sente a jogeset bemutatása előtt ismerteti a Kúria idekapcsolódó elvét is, miszerint:

*A szerzői jog átruházása, illetve kiadói ügylet megkötése esetén rendszerint azt kell feltenni, hogy a szerződő felek akarata csak azoknak a jogosultságoknak átruházására irányult, amelyek akkor a szerződő felek előtt ismeretesek voltak, illetve amely jogosultságok kiaknázásának lehetőségei akkor a szerződő felek előtt lebegtek. Ellenben nem tekinthetők átruházottnak az oly jogosultságok, amelyekre a felek a szerződés megkötésekor nem is gondolhattak, amelyek lehetőségével nem is számolhattak, – hacsak a szerződés tartalmából és a fennforgó körülményekből a feleknek ezzel ellenkező akaratára nem lehet következtetést vonni.*⁵²

A jogeset 1902-ben kezdődött. A felperes egy zeneműkiadó, aki minden szerzői jogot „mindazon jogokkal, melyek a szerzőket az 1884. évi XVI. t.-c. alapján megilletik” megvett a szerzőtől (dalszövegírótól), ideértve a nyilvános előadások jogát is. Egy filmgyár 1921-ben a szerzőtől megszerezte a megfilmesítési jogot. A kiadó jogbitorlás címén pert indított a filmgyár ellen, amiért az a szerzőtől, és nem tőle vette meg a filmesítés jogát. A kérdés az volt, „hogyan kell értelmezni a szemmel láthatólag teljes körű átruházást célzó szerződést.”⁵³ A felperes hivatkozhatott egy előző ítéletre (P.I. 1514/1921), amely kimondta, hogy a „fenti szerződésekkel a filmesítés joga is átment felperesre”. Azonban a Kúria a *Bob herceg*-ügyben nem vette figyelembe az említett ítéletet, mert „az első perben mások voltak a

⁴⁷ Jankovich Béla vallás- és közoktatásügyi miniszter 1913-ban csatlakozási nyilatkozatot tett a Berni Egyezményhez. *Legeza Dénes: A magyar szerzői jogi szakértői tevékenység történetének vázlata 1952-ig*, p. 43. In.: *Legeza Dénes (szerk.): A szerzői jog gyakorlati kérdései: Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből (2010–2013) fennállásának 130. évfordulója alkalmából*. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, Budapest, 2014.

⁴⁸ Nótári: i. m. (3), p. 138–139.

⁴⁹ Faludi Gábor: *A felhasználási szerződés*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1999, p. 45, 22. lábjegyzet; Sente Andor: *Rádió, film és hangosfilm a szerzői jogban*. Kereskedelmi Jog, Budapest, 1934, p. 11.

⁵⁰ Petkó 8. lábjegyzete. In: *Petkó: i. m. (45)*, p. 24. A lábjegyzet szerint: Kúria P.I.4536/1925.

⁵¹ Sente: i. m. (49), p. 11.

⁵² Sente: i. m. (49), p. 10–11.

⁵³ Faludi: i. m. (49), p. 46.

felek és az ítélet jogereje a jelen perbeli felekre nem terjedt ki.” A Kúria úgy döntött, a megállapodások szövege és a felek későbbi üzleti kapcsolata alapján, hogy „felperes az operettre vonatkozólag csak a színházügynöki képviselést szerezte meg, de nem az összes szerzői jogosítványokat, így a többi szerzői jog a szerzőknél maradt és tőlük alperes filmgyár joggal szerezte meg a filmjogot”.⁵⁴

A Kúria döntésének alapja – és a döntés nehézsége – a jogszabályok közötti ellentmondás volt. 1902-ben a szerző az 1884. évi XVI. törvénycikk alapján tudta minden szerzői jogát eladni. A per idején viszont az 1921-es törvény volt hatályos. Az eltelt időben új szerzői jog keletkezett, a megfilmesítés joga, ami 1902-ben nem képezhette a tárgyalás alapját. A technikai fejlődés eredményezte egy új szerzői jog létrejöttét, ez joghézagot keletkeztetett, amit a Kúria ítéletével pótol. Sente más vonatkozásban is rámutat arra, milyen új helyzetet teremt a jog számára a filmesítés:

„A filmjog körében élénk vita tárgyát képezte az ú. n. *filmesítési kényszer* kérdése is. A kérdés gyökere a kiadói jogban van. Ha a szerző művét egy kiadónak átengedi, akkor ezzel nem csak anyagi célt követ, hanem elsősorban azt az eszmei célt szolgálja, hogy az ő műve nyilvánosságra kerüljön és ismertté legyen. A szerzőnek ezt a fontos személyi érdekét a kereskedelmi törvény a kiadói ügylet szabályozásánál akként honorálja, hogy 519. §-ában a kiadónak nemcsak jogot ad arra, hogy a művet kiadja, hanem ezt egyúttal kötelességévé is teszi. A törvény ugyan 1875-ben hozatott és így a filmre még nem is gondolhatott, de azért sokan akadtak, akik ezt a jogszabályt a filmre is alkalmazandónak vélték. Ezen álláspont képviselői abban, hogy a filmgyáros valamely regényt ... filmre való feldolgozás céljából megvesz, ... kiadói szerződést látnak és a filmgyárat nemcsak jogosultnak, hanem kötelesnek is tartják a film elkészítésére.

Ennek az álláspontnak de lege lata semmi törvényes alapja nincsen.”⁵⁵

A Kt. 515. §-a értelmében meghatározott kiadói ügylet sem képes már lépést tartani a korral, a megfilmesítésre nem lehet vonatkoztatni, írja Sente:

„Kiadói szerződés tehát csak akkor forog fenn, ha a kiadó a többszörözés, közzététel és forgalombahelyezés jogát szerzi meg. Az pedig világos, hogy a megfilmesítés ezen három kategória egyikébe sem sorozható, mert a törvény többszörözés alatt egész egyszerű többszörözést ért, nem pedig olyan mélyreható feldolgozást, mint a megfilmesítés. A filmgyáros nem tekinthető egyszerű kiadónak, ... akikre a kereskedelmi törvény gondolt. A kiadó pusztán technikai funkciót végez: egyszerűen kinyomatja a művet. ... A kinyomtatott könyv szerzője egyedül az író; a film szerzője azonban nemcsak a szcenáriumíró, hanem egyúttal a ren-

⁵⁴ Sente: i. m. (49), p. 12.

⁵⁵ Sente: i. m. (49), p. 52.

dező és a fotográfus, sőt esetleg más személyek is és gyakori, hogy ezeknek a művészi teljesítménye sokkal értékesebb, mint a szcenárium.”⁵⁶

Szente úgy látja, hogy az 1921. évi szerzői törvény rendszere, az, hogy egyenként adja meg a szerzői jogokat, probléma forrása lehet, mert csak olyan jogokat tud szabályozni, amelyek adóttak. Problémát – ez a Szente által „*filmesítési kényszer*”-nek nevezett helyzet – okozhat az is, ha a Kt.-beli kiadói ügyletet például a filmesítés esetére analogikusan alkalmazzák. Az új értékesítési lehetőségek a kiadói szerződésbe nem illeszthetők be, mint a fenti idézet is mutatja.

Érdekes kérdés, hogy az átruházott szerzői jog visszaszállhatott-e a szerzőre? Faludi a kérdést a kiadói ügylet szabályaival válaszolja meg. Szerinte a kiadói szerződés fogalmi elemei közé tartozik a Kt. 519. § szerint az is, hogy a kiadó köteles a szerződés szerinti művet kiadni. Azonban abban az esetben, ha a kiadó a saját hibájából nem tudta kiadni a művet, a szerző többféle módon érvényesíthette igényeit a kiadóval szemben a Kt. 523. §-a szerint. Követelhetette a kiadói ügylet teljesítését és a késedelemből vagy a nemteljesítésből eredő kár megtérítését, vagy elállhatott a kiadói ügylettől.⁵⁷

Az 1921. évi Sztj. nem tartalmazta a felhasználás fogalmát, de tételesen meghatározta az egyes felhasználási módokat, mint például az írói mű többszörösítése, közzététele és forgalomba helyezése. Amikor a törvény a szerzői jog átruházásáról szól, valójában a szerzői műhöz kapcsolódó szerzői jogok felhasználásának átruházásáról van szó. A bírói gyakorlat sok tekintetben előremutató volt, például rámutatott az átruházás kizárólagosságára.

Az alábbi jogesetek jelzik, hogy a kiadói szerződés mindig központi helyet foglalt el a magyar szerzői jogban, a jogszabályi háttér hiányosságai ellenére is.

Dr. Földi Károly kir. tsz. tanácselnök tanulmánya⁵⁸ 1924-ben jelent meg. Földi a Gárdonyi-jogeset kapcsán a szerzői és a kiadói jogok egymással szembeni érvényesülési lehetőségeit vizsgálja.

Először a szerző szemszögéből tárgyalja a Kt.-beli kiadói ügyletet. Abból indul ki, hogy a szerzőnek igénye van arra, hogy művét a nyilvánosság számára elérhetővé tegye, ezt azonban csak a kiadó közreműködésével tudja megvalósítani, mert annak van jogosítványa a művet többszörözni, forgalomba helyezni és terjeszteni. Ez a folyamat a kiadói ügylet által jön létre.⁵⁹ Ennek a szerződésnek Földi szerint speciális vonása, hogy kulturális célja is van, ami azáltal érhető el, hogy a kiadói szerződés ösztönzi a szerzőt az alkotásra, úgy, hogy biztosítja a szerző anyagi és erkölcsi érdekeinek védelmére. Másrészt a kiadói szerződés gondosodik arról, hogy a kiadó az adott szerző művének terjesztését, reklámozását minél

⁵⁶ Szente: i. m. (49), p. 52–53.

⁵⁷ Faludi: i. m. (49), p. 48.

⁵⁸ Dr. Földi Károly, kir. tsz. tanácselnök: Szerzői és kiadói jog összeütközése. Magyar Jogi Szemle, 5. évf. 3. sz., 1924. március. p. 119–121.

⁵⁹ Földi felhívja rá a figyelmet, hogy: „Az a szerződés, amellyel a szerző jogait a kiadóra ruházza, szoros kapcsolatot létesít a mű alkotója és terjesztője között.” In: Földi: i. m. (58), p. 119.

nagyobb körben fejthesse ki.⁶⁰ Földi szerint tehát a kiadó és a szerző jogviszonyát a kulturális cél szempontjából kell megítélni.⁶¹ A tárgyalt korszakban a kiadói ügylet a Kt.-ben volt szabályozva, és a 3. § leszögezte, hogy a törvény jogviszonyainak alanyai a kereskedők, tehát a kiadót is kereskedőnek tekinti. Földi ezzel szemben erősen hangsúlyozza a kiadói ügylet nem csak kereskedelmi jellegét. Konkrét példával, a Gárdonyi-jogessel szemlélteti a kiadói ügylet kettős természetét, kereskedelmi és kulturális jellegét.

Gárdonyi Géza kiadójával folytatott pert, amely egyezséggel végződött.⁶² Földi részletesen bemutatja a jogesetet.⁶³ A tanulmányíró a jogeset elemzésében kiemeli, hogy a szerzői jog szerint a szerzőnek joga van változtatni művén a szerzői jog átruházása esetén is a többszörözés befejezéséig. Valamint „ép úgy általánosan elismert tétel az is”,⁶⁴ hogy a szerzői mű új kiadása esetén a kiadó a szerzőnek megengedi, hogy változtasson, javítson művén. Földi szerint az a kérdés, hogy ez a jog⁶⁵ a szerzőt milyen mértékben illeti meg. Erre válaszol az 1921. évi Sztj. 3. § (3) bekezdése.⁶⁶ Földi szerint a kölcsönös jóhiszeműség és méltányosság szerint kell megítélni azt, hogy a szerző által végzett javítások ütköznek-e a kiadó érdekeivel. Ez két esetben lehetséges: ha a változtatások, javítások késleltetik a többszörözés alatt álló mű vagy az újra kiadandó mű megjelenésének időpontját, illetve ha a művek „oly terjedelműek, hogy a kiadói kalkulációt érintik”.⁶⁷ Mindkét esetben a kiadó joga, hogy figyelembe veszi-e a javításokat. A kiadónak joga van a műveket változtatlanul többszörözni és kiadni, miután a szerzőnek méltányos időt adott a javításokra, változtatásokra. A jogeset kapcsán felmerül a kérdés, hogy a szerző a kiadó tiltakozása ellenére megtagadhatja-e már korábban megjelent művének az újrakiadását, ha ezt fontos érdekekkel igazolja? Földi szerint a kész mű a „szerző történeti, művészi, filozófiai felfogásának kifejezője és az mindaddig, míg a szerző ezt a felfo-

⁶⁰ Vö. Földi: i. m. (58), p. 119.

⁶¹ L.: „és ha a szerzői és a kiadói jogkör között surlódás (sic!) merül fel, ennek a kiegyenlítésénél nem szabad megfeledkezni azokról a kulturális tekintetektől, amelyek áthatják ezt a viszonyt és az azt szabályozó törvényes rendelkezéseket.” In: Földi: i. m. (58), p. 119–120.

⁶² Budapesti kir. törvényszék 8.P.33.705./1921.szám. Földi 1. lábjegyzete. In: Földi: i. m. (58), p. 120.

⁶³ A kiadó az író elfogyott műveinek újrakiadását tervezte, ezért megkérte Gárdonyit, „revideálja sajtó alá munkáit” (p. 120). Gárdonyi nem így vélekedett, „és nem adta meg az imprimaturát az „Egri Csillagok” és a „Láthatatlan ember” változatlan kiadásaihoz” (p. 120). Az író 1920. május 15-én a kiadójához írt levelében kijelenti, hogy 1918-ig kiadott művei vázlatosak, és a későbbiek során szeretné a könyveit kiegészíteni, átdolgozni. Azonkívül „írói reputációja sem engedi már” élete végéhez közelítve, hogy elkészült műveit „hiányosan, vázlatosan engedje kiadni”. A kiadó méltányolta, hogy Gárdonyi az új kiadás előtt átnézi elkészült könyveit, és változtat rajtuk. De ha a művek változtatása sokáig tartana, akkor a kiadói szerződés tartama alatt nem tudja Gárdonyi műveit újra kiadni és terjeszteni. Így a kiadó a két regény újrakiadására záros határidőt tűzött ki, amely határidő eredménytelen letelte után közölte, hogy a két regényt változtatlan formában kiadja. Erre válaszul Gárdonyi felbontotta a kiadói szerződést, minek következtében a kiadó a művek „szedését abbahagyta és a két regény újra kiadása nem jelent meg”. Később a per a szerződés közös felbontásával, békésen végződött. In: Földi: i. m. (58), p. 120.

⁶⁴ Földi ezzel arra utal, hogy nem volt ilyen törvényi szabályozás.

⁶⁵ Földi a „Korrekturrecht” kifejezést használja. In: Földi: i. m. (58), p. 120.

⁶⁶ Eszerint „a szerző oly változtatásokat végezhet a művén, amelyek nem sértik annak jogos érdekét, akire a szerzői jog átruháztatik”. In: Földi: i. m. (58), p. 120.

⁶⁷ Földi: i. m. (58), p. 120–121.

gást magáénak vallja.”⁶⁸ Ha idővel a szerző e felfogása megváltozik, és ezt közli a kiadóval, a kiadó nem kötelezheti a szerzőt arra, hogy egy, a felfogásával nem egyező mű megjelenésébe beleegyezzen. Földi szerint ez „már az író személyiségi jogát, gondolatvilágát sértené.”⁶⁹ Ezt a gondolkodásmódot képviselte Gárdonyi, amikor a perben azt mondta, hogy „az írónak szent és sérthetetlen joga annak a megítélése, hogy kiadja-e azt a művet, amelyen tulfejlődött a művészete vagy változott a filozófiája, erkölcsi felfogása vagy maga az idő haladta meg a művet.”⁷⁰ Földi ezzel a tanulmányával és a benne bemutatott jogesettel azt példázza, hogy a korszakban a kiadói ügylet (szerződés) vonatkozásában együtt kellett alkalmazni a Kt. és a szerzői jogi törvény szabályait. Földi a kiadói ügyletet szerzői jogi szempontból tárgyalta, így is szembeötlő, hogy a kiadónak a Kt. erősebb jogosítványokat biztosított. A jogesetben a két fél meg tudott egymással egyezni. Alapvető jellemzője a kiadói ügyletnek, hogy sokszor két érdek, a szerző művészi érdeke és a kiadó gazdasági érdeke feszül egymásnak.

Szalai Emil Jogtudományi Közlönyben megjelent publikációjának címe: *Jog helyett jogbizonytalanság szerzők és kiadók közt*.⁷¹ Szalai egy kúriai ítélet bemutatását követően jut el a címbe li kijelentéshez. A jogeset a következő volt: egy kiadó 1861-ben első, majd 1865-ben második kiadásban jelentetett meg egy lefordított művet. 1901-ben a kiadó „a maga szerzett jogát”⁷² egy másik kiadóra ruházta át. Ekkor az 1865-ös második kiadásból már egy példány sem volt. A második kiadás után egyik kiadó sem jelentetett meg új példányokat, és a második kiadó újrafordította a művet. Ez az új fordítás került kiadásra. A Kúria a következő tényállást állapította meg P.I. 1112/1932. sz. ítéletében: *„kiadói ügylet jött létre, amelynél fogva a kiadó jogot nyert és egyúttal kötelezettséget vállalt a fordításnak kiadására”, továbbá az ügylettel a „a kiadó nemcsak egy, hanem korlátlan számú kiadásnak kibocsátására szerzett jogot.”* A Kúria ebből az alábbi következtetést vonta le: *„az a körülmény egymagában, hogy az első kiadó, illetve jogutóda, a második kiadó az újabb kiadást elmulasztotta, még nem vonta maga után a kiadás jognak elvesztését, hanem csak a Ker. Törv. 523. §-ban meghatározott jogok választását tette lehetővé a fordítónak, illetve örököseinek.”*⁷³ Szalai szerint a Kúria indoklása illeszkedik a Kt. 528. §-ára.

A Kúria kimondta, hogy a szerző választása szerint elállhat a kiadói szerződéstől, ha a kiadó saját hibájából elmulasztotta a mű kiadását. Szalai szerint ez az idézett Kt.-szakasz azt jelenti, hogy a szerző választásáról köteles értesíteni a kiadót. Amíg a szerző nem választotta az elállást, és erről nem értesítette a kiadót, addig fennáll a kiadói ügylet. Szalai az elállás fogalmát az 1928. évi magánjogi törvényjavaslat 1066. §-a szerint értelmezi. Eszerint „az

⁶⁸ Földi: i. m. (58), p. 121.

⁶⁹ Földi: i. m. (58), p. 121. A dolgozatban zárójelben írt oldalszámok erről az oldalról valók.

⁷⁰ Földi idézete. In: Földi: i. m. (58), p. 121.

⁷¹ Dr. Szalai Emil: Jog helyett jogbizonytalanság szerzők és kiadók közt. Törvénykezési szemle. In: Jogtudományi Közlöny, 67. évf. 32. sz., 1932. szeptember 3., p. 185–186.

⁷² Szalai: i. m. (71), p. 185.

⁷³ Szalai: i. m. (71), p. 185.

elállás nem a szerző egyoldalú, *belső* elhatározását jelenti, hanem azt a cselekvést, mely az *értesítésben* nyilatkozik meg.⁷⁴

Szalai kiemeli, hogy a Kúria figyelmen kívül hagyta a Kt. 528. §-át és a tanulmányában bemutatott jogelveket. Ezt azzal indokolja, hogy a Kúria ítéletében megállapította, *„hogy az a kiadó, akire az első kiadó a maga jogait átruházta, nemcsak hogy a fordítást nem adta ki újból, hanem ugyanazt a művet egy más fordításban kiadta, sőt kétszer is kiadta.”*⁷⁵ Erre a megállapításra a Kúria az alábbiakat alkalmazta: *„abban az esetben, ha a kiadó valamely fordítás kizárólagos jogát egy fordítótól korlátlan időre szerezte is meg, a kiadónak az a ténye, hogy ugyanazt az eredeti művet egy más fordító fordításában adja ki, már egymagában azt vonja maga után, hogy a fordító visszanyeri a fordítás felett való szabad rendelkezési jogot.”*⁷⁶

Szalai megállapítja, hogy a „visszanyerés” kifejezés, amit ítéletében a Kúria használt, nem jogi szakkifejezés.⁷⁷ Az értesítési kötelezettség tekintetében különbözik egymástól a Kúria két megállapítása, jogelve. Az első esetben a kiadó nem adta ki a művet harmadik kiadásban saját hibájából. Emiatt a fordító nem kapta vissza a szabad rendelkezési jogot, a kiadói szerződés a felek között továbbra is fennállt. A második esetben a kiadó az eredeti művet más fordításban adta ki, így a szerző visszakapta a „mű feletti szabad rendelkezési jogot”,⁷⁸ vagyis a második esetben nem volt szükség a szerzőtől elállási nyilatkozatra, „a szerződés tehát a kiadóval *automatikusan* szűnt volna meg.”⁷⁹ Szalai megállapítja, hogy a második jogelv ellentétes a Kt. 528. §-ával. A Kúria ítélete és a törvényszöveg ellentétben állt egymással, és ez jogbizonytalanságot eredményezhetett. A Kúria fenti megállapítása ellentétes a Kt. hivatkozott szakaszával, mivel a Kt. 523. §-a a kiadás elmulasztása miatt az elállás jogát ismeri, a szerződés automatikus megszűnését nem.⁸⁰ A kiadónak a szerződéssel joga van a kiadásra, de a jogesetben nem teljesítette ezt a kötelezettségét. A kiadó szerződésbeli kötelezettségei akkor is megmaradnak, ha nem tudja teljesíteni a szerződést, mivel az első fordítóval szerződéses viszonyban van. A szerző felléphet a kiadóval szemben, követelheti a teljesítést, mivel a kiadó a második fordító művét adta ki. A kiadó számára továbbra is fennáll a szerződés, kivéve, ha az első fordító eláll a szerződéstől. Szalai szerint addig kell a szerződést fennállónak tekinteni, amíg a kiadó nem kap értesítést a szerzőtől a szerződés megszűntetéséről.⁸¹

⁷⁴ Szalai: i. m. (71), p. 186.

⁷⁵ Szalai: i. m. (71), p. 186.

⁷⁶ Szalai: i. m. (71), p. 186.

⁷⁷ Szalai szerint a Kúria megállapítása úgy értelmezhető, hogy a fordító szabadon, a kiadóra tekintet nélkül rendelkezhet művével, illetve anélkül, hogy az elállásról értesítené a kiadót.

⁷⁸ Szalai: i. m. (71), p. 186.

⁷⁹ Szalai: i. m. (71), p. 186.

⁸⁰ A szerző szempontjából „veszedelmes” a kiadói szerződés automatikus megszűnése. A kiadó, ha meg akarná szüntetni a szerző választási jogát, kiadná más fordításban a művet. Erre a szerző visszanyerné – Szalai kifejezése – a fordítással járó szabad rendelkezési jogot: tehát automatikusan szűnne meg a kiadói szerződés. In: Szalai: i. m. (71), p. 186.

⁸¹ Vö. Szalai: i. m. (71), p. 186.

Tanulmánya befejezéseként Szalai megállapítja, hogy a Kúria ítéletének elméleti alapjai ebben az esetben nem voltak helytállóak, mivel ellentétesek a Kt. 528. §-ával. Valamint ellentétesek a szerzők és a kiadók érdekeivel, és jogbizonytalanságot eredményeznek a szerzők és a kiadók között. Vagyis, Szalai szerint egy esetleges új jogelv létrehozása nem eredményezheti az elállásról való lemondást.⁸²

5. A KIADÓI SZERZŐDÉS JOGSZABÁLYI MEGJELENÉSE AZ 1969. ÉVI SZJT.-T MEGELŐZŐ ÉVEKBEN

Mivel az 1921. évi Szjt. 1970. január 1-jéig volt hatályban, Petkó 2002-ben írt tanulmányában joggal teszi fel a kérdést, hogyan működhetett a kommunista-szocialista berendezkedésben egy kapitalista időszakban született törvény, mivel az átruházás intézménye megmaradt. Az Szjt. és a Kt. mellett megjelentek a szerzőbarát álláspontot képviselő rendeletek,⁸³ amelyek megadták az értékesítésre irányuló szerződések, mint például a kiadói szerződés, kögens tartalmi elemeit és a szerzőt megillető díjazás összegét is. Ilyennek volt tekinthető pl. a tankönyvek kiadásáról szóló 2/1959. (I. 18.) MM rendelet is.

Az írói művek kiadásának szabályozásáról szóló 98/1951. (IV. 21) MT rendelet alapján a kiadók miniszteri szintű politikai ellenőrzés alatt álltak.⁸⁴ Ez a tendencia a kiadók 1948-as államosításával kezdődött. Állami vállalat lett például a Hungária, az Új Magyar Könyvkiadó Vállalat, a Révai, a Franklin és az Athenaeum is. 1952-ben az addigi magánkiadók iparjogosiátványát visszavonták, ettől kezdve nem kerülhetett sor magánkiadásra egészen a rendszerváltozásig. 1951-ben jött létre az Állami Könyvterjesztő Vállalat, amelynek feladata a könyvpiac kialakítása és ellenőrzése volt. A szocializmus enyhülését követően továbbra is sikeres ágazat volt a könyvkiadás, és nyitottá vált más világnézetű és nyugat-európai művek kiadására is.⁸⁵

A 98/1951. (IV. 21) MT rendelet a Kt. mellett, de alacsonyabb szintű jogforrásként szabályozta a kiadói szerződést.⁸⁶ A Kt. kiadói ügyletre vonatkozó szabályait csak az 1969. évi Szjt. hatálybalépésével, illetve 1989. január 1-jével helyezték hatályon kívül. Jogszabályi szinten ekkor használták először a „kiadói szerződés” kifejezést. A kiadói szerződést a gyakorlat, mint az előző időszakokban is, a szerzői jog körében tárgyalta. Palágyi a szerzői jog egyik értékesítési módra vonatkozó szerződéseként kategorizálja: „Az ilyen szerződések tartalmától függ, vajon a szerzői jog oltalmi szabályai holt betűk maradnak-e, vagy hozzásegítik-e a szerzőt azokhoz a materiális előnyökhöz, melyek biztosítása érdekében a törvény létrejött.”⁸⁷

⁸² Vö. Szalai: i. m. (71), p. 186.

⁸³ Petkó: i. m. (45), p. 26.

⁸⁴ 98/1951.(IV.21) MT rendelet írói művek kiadásának szabályozásáról, 14. §.

⁸⁵ Vö. Kókay: i. m. (24), p. 141–142.

⁸⁶ Palágyi: i. m. (23), p. 149–150.

⁸⁷ Palágyi: i. m. (23), p. 95.

A 98/1951. (IV. 21) MT az *írói művek kiadásának szabályozásáról* szól. Megpróbálta kiegyenlíteni a korábbi szabályozásban szereplő egyenlőtlen viszonyt kiadó és szerző között, így jogot kapott a szerző a mű átírására, javításokra. A kiadó csökkenő erőfölényét mutatta, hogy kötelezettségei a Kt.-beli szabályozáshoz képest megváltoztak, így a kiadó a kiadói szerződéssel – meghatározott ideig – csak a kiadáshoz kapcsolódó jogokat szerezhette meg, amibe beletartozhat az idegen nyelvű kiadásra való jog, de a megfilmesítési, rádióleadási jog nem.⁸⁸ A rendelet meghatározta a kiadói szerződés időtartamát és a szerződés tartalmát is. Kötelező tartalmi elemnek számított a szerződés tárgyául szolgáló mű műfaja és jellege (eredeti mű, fordítás, gyűjteményes mű), hozzátétőleges terjedelme, az első kiadás példányszáma, a mű megjelenésének határideje, a szerzői jogdíj mértéke, kifizetésének határideje és módja. Ebből is látszik, hogy a korszakban nem érvényesült sem a szerződési szabadság, sem a típuszabadság elve, mivel a rendelet előírta, hogy az illetékes miniszterek kötelezően alkalmazandó kiadói típusszerződés-mintákat állapíthatnak meg.

A rendelet újdonsága, hogy kiadói szerződést jövőben alkotandó műre is lehetett kötni. Ebben az esetben is elő voltak írva a kiadói szerződés kötelező tartalmi elemei, amelyek elsősorban a kézirat leadásához és elfogadásához kapcsolódtak. Kiadót védő szabályként értelmezhető az a rendelkezés, miszerint a kiadói szerződés felbontását a kiadó kezdeményezhette abban az esetben, ha a szerző nem teljesítette a szerződést (például nem végezte el a művön a javításokat, átalakításokat). A gyakorlathoz igazodva a rendelet megfogalmazta azt is, hogy mikor bonthatta fel a szerző a kiadói szerződést. Ha a kiadói szerződés másként nem rendelkezett, a kiadó köteles volt a művet a kézirat elfogadásától számított egy év alatt kiadni. Ezt a határidőt meghosszabbíthatta három hónappal, késedelmi kötbér kikötésével. Ha a tizenöt hónapos határidő lejárt, és nem adta ki a kiadó a művet, akkor a szerző egyoldalúan felbonthatta a kiadói szerződést, és követelhetette a teljes szerzői jogdíj megfizetését.

A rendelet sajátos visszaható hatályú előírás volt, hatálya azokra a kiadói szerződésekre is kiterjedt, amelyeket a hatálybalépése előtt kötöttek, és így ezek legfeljebb a hatálybalépéstől számított négy évig voltak érvényesek, amennyiben a szerző a négy év elteltével még életben volt. Tehát egy minisztertanácsi rendelet felbontotta a határozatlan idejű szerződéseket, így a szerzői jogok „visszaszálltak az élő szerzőkre.”⁸⁹

6. A KIADÓI SZERZŐDÉS AZ 1969. ÉVI SZERZŐI JOGI TÖRVÉNYBEN

Ilyen előzmények után került sor az 1969. évi Szjt. megalkotására. A törvény egyrészt hosszú előkészítő folyamat eredménye volt, amely már a Ptk. kodifikációjával egy időben elkezdődött, másrészt törvényi szinten próbálta a kiadói szerződést szabályozni.⁹⁰ Azonban ezt a célt csak felemásan sikerült teljesíteni, mivel az 1969. évi Szjt. mellett a Vhr. és további közel

⁸⁸ Palágyi: i. m. (23), p. 98.

⁸⁹ Boytha György: A magyar szocialista szerzői jog kiépítése. In: Benárd, Tímár: i. m. (2), p. 61.

⁹⁰ Boytha: i. m. (89), p. 62.

egy tucat rendelet tartalmazott előírásokat a különböző művek felhasználási szerződéseire. A felhasználási szerződések közös szabályozása egészen az 1999. évi Szjt.-ig váratott magára.⁹¹

Az 1969. évi Szjt. felfogása a szocialista szemléletet követte, ezért kitüntetett szerepet kapott az alkotó és a társadalom viszonya. E jogviszony kettős természettel rendelkezik: egyrészt az író saját tapasztalatait, benyomásait tudja megírni, ábrázolni; másrészt a szerző célja, hogy műve és ő maga ismertté váljon és elismert legyen. Harmadik elemnek nevezhetők a kiadóvállalatok, nyomdavállalatok, színházak, filmgyárak, amelyek segítségével a társadalom ténylegesen megismeri a létrehozott alkotást.⁹² E felfogás szerint: „A szerző érdeke és a társadalom kulturális értékeinek megóvása és gyarapítása egyképpen megkívánja az irodalmi, művészeti, tudományos alkotások védelmét, a szerző egyéniségének tiszteletben tartását.”⁹³ A törvény szakított az első két törvény dualista felfogásával, és a monista szemléletet követve sem a szerző személyhez fűződő, sem vagyoni jogainak átruházását nem tette lehetővé.

Az 1969. évi Szjt. teljes körűen próbálta szabályozni a felhasználási szerződéseket, az általános szabályok mellett kitért a nevesített szerződésekre is mint a kiadói szerződés, a megfilmesítési szerződés vagy a sugárzási szerződés. A szerződésekre természetesen a Ptk. általános szabályai is vonatkoztak.⁹⁴ A következőkben a kiadói szerződésre vonatkozó szabályokat elemezzük.

A kiadói szerződés lényege, mint Lindner fogalmaz, hogy „műve bizonyos felhasználási módjára a szerző meghatározott feltételek mellett más részére hozzájárulást adhat. A felhasználás módja ilyen esetben a mű kiadására vonatkozik.”⁹⁵ Lindner a kiadói jogot nem tartotta a szerzői jog átruházási jogának, hanem a szerzői jogból eredő, arra alapított, önálló jogként kezelte. Sajátos jogügyletnek tekintette, ami nem sorolható be a szerződések körébe. „A kiadó ezt a – származékos jellegű⁹⁶ – jogot a szerzőtől sajátos jogügylettel, kiadói szerződéssel szerezheti meg.”⁹⁷

Az 1969. évi Szjt. szerint a kiadói szerződés tag fogalmába beletartozott a műnek arra alkalmas eljárással (például nyomtatás, fényképezés, fénymásolás) egy időben vagy közvetlenül egymás után több példányban történő előállítás. A kiadói szerződésekre vonatkozó 1/1970 (III. 20.) MM rendelet (a továbbiakban: Kr.) lényegében az 1951-es rendelet

⁹¹ Petkó: i. m. (45), p. 27.

⁹² Benárd Aurél, Tímár István: A szocialista szerzői jog elméleti megközelítése. In Benárd, Tímár: i. m. (2), p. 67.

⁹³ Benárd, Tímár: i. m. (92), p. 68.

⁹⁴ L. A szerzői jogi törvény, az általános végrehajtási rendelet és a törvény indoklása egységes szerkezetben. Függelék. Benárd, Tímár: i. m. (2), p. 457.

⁹⁵ Lindner Gyula: A felhasználási szerződések. In: Benárd, Tímár: i. m. (2), p. 185.

⁹⁶ A „származékos” kifejezéshez: „A szerződéskötés joga eredendően mindig a szerzőt illeti meg, mindenki más csak tőle származtatott jogon köthet a szerzői oldalról felhasználási szerződést.” In: Benárd Aurél: A felhasználási szerződések A) a felhasználási szerződések általános szabályai. In Benárd, Tímár: i. m. (2), p. 170.

⁹⁷ Lindner: i. m. (95), p. 185.

szerkezetét követte, így a kiadói szerződést főszabály szerint négyéves időtartamban (vagy meghatározott példányszámban) korlátozta, megszüntetve ezzel a kiadó visszaélési lehetőségét, hogy akár soha se adja ki a művet, vagy a teljes védelmi időre történő, örökárú jogátruházást is.

A felhasználási szerződés általános szabályaitól eltérően – akár csak ma is –, a kiadó a jogokkal a kiadói szerződés hatálya alatt a magyar nyelvű kiadással kizárólagos módon rendelkezhetett. A törvény kivette a kizárólagosság hatálya alól a gyűjtemények (például iskolai szöveggyűjtemény, szótár), valamint a napilapok és folyóiratok számára készült műveket. Ezzel lényegében a Kt. korábbi szabályait vette át.

A kiadói jogok körében a forgalomba helyezés mellett megjelent a forgalomban tartás fogalma, amin a jogszerűen kiadott és forgalomba hozott mű forgalomban tartásán kívül a raktáron tartását kellett érteni. A törvényben ez nem volt korlátozva, ezért előfordulhatott, hogy egy mű korábbi kiadásai is forgalomban maradtak.⁹⁸

A kiadó kötelezettsége volt a szerzőnek való díjfizetés; a díjak összegét a Kr. határozta meg ívenkénti díjban. A szerző helyett természetesen kiadói szerződést köthetett a jogosult is (örökös, jogutód filmgyár, munkáltató stb.) A kiadói szerződés tartalmi elemeit az 1951-es rendelettel egyező tartalommal a Kr. határozta meg. Új elem volt a szerző jogosultsága tiszteletpéldányokra. A rendeleti szintű szabályok próbáltak egyensúlyt teremteni a szerzői és a kiadói érdekek között. A korszakban nem működtek magánkiadók, csak meghatározott számú állami kiadó volt a könyvpiacra. Ezért valójában a gyakorlatban a szerzőnek – az „öt védő szabályok” ellenére – csak annyi választása volt, hogy köt vagy nem köt kiadói szerződést.

7. A KIADÓI SZERZŐDÉS ÖNÁLLÓ SZABÁLYAI AZ SZJT.-BEN

7.1. A szerzői jog a rendszerváltás után

Az 1999. évi Szt. 1999. szeptember 1-jén lépett hatályba. A törvény fontos átmeneti szabályt állít fel azzal, hogy rendelkezéseit a hatálybalépését követően megkötött felhasználási szerződésekre kell alkalmazni, így a korábban megkötött kiadói szerződéseket továbbra is az 1969. évi Szt. szabályozza. Mivel azonban korábban főszabály szerint legfeljebb nyolc évre lehetett kiadói szerződést kötni, ezért elenyésző a még fennálló, érvényes kiadói szerződések száma.⁹⁹

A rendszerváltást követően az új társadalmi-politikai berendezkedésben megszűnt az állami tulajdon egyeduralkodása, magánszemélyek, magánszervezetek is részt vesznek a gazdasági életben, így „[l]ényegében megszűnt a szellemi alkotó tevékenység központi irá-

⁹⁸ Lindner: i. m. (95), p. 187–188.

⁹⁹ Szinger András, Tóth Péter Benjamin: Gyakorlati útmutató a szerzői joghoz az EU-csatlakozástól hatályos szabályokkal. Novissima kiadó, Budapest, 2004, p. 135.

nyítása és támogatása. A szerzői jogban a filmgyártás, könyvkiadás állami finanszírozása és más területek állami támogatása megszűnt, vagy jelentősen csökkent.”¹⁰⁰

Az Szjt. amellett, hogy megmaradt monista felfogásúnak, azaz csak korlátozott esetekben teszi lehetővé a szerzői jog átruházását, számos szerkezeti és tartalmi újdonsággal rendelkezik. A tanulmány tárgyához igazodva csak a felhasználási-kiadói szerződésekre vonatkozó szabályokat ismertetjük.

7.2. A kiadói szerződés jogszabályi háttere

A kiadói szerződésre vonatkozó hatályos magyar jogszabályok három csoportba sorolhatók. Az Szjt. kiadói szerződésekre vonatkozó speciális szabályai mellett a felhasználási szerződésekre vonatkozó általános szerzői jogi szabályai és a Ptk. általános kötelmi előírásai vonatkoznak rá. A kiadói szerződés, mint a fogalom neve is mutatja, szerződés, mégsem a Ptk.-ban került elhelyezésre a szerződések között, hanem az Szjt.-ben. Természetesen kiadói szerződésről csak még szerzői jogi védelem alatt álló művek esetében beszélhetünk.

7.3. A kiadói szerződés létrejötte, a szerződő felek

A felhasználási szerződésre vonatkozó rendelkezéseket kell a kiadói szerződésre is megfelelően alkalmazni. Így az Szjt. 45. §(1) bekezdése főszabályként előírja a felhasználási szerződés, ideértve a kiadói szerződést is, kötelező alaki kellékeként az írásbeliséget. A törvény kivételeket határoz meg a rendelkezés alól, vagyis nem kötelező a szerződés írásba foglalása napilapban, illetve folyóiratban történő közzétételre kötött szerződés esetén, továbbá szoftver vagy adatbázis műpéldányának kereskedelmi forgalomban történő megszerzése eseteiben.¹⁰¹ Egyéb esetekben nem lehet a felhasználási szerződést – ideértve a kiadói szerződést is – szóban vagy ráutaló magatartással megkötni. Polgári jogi alapelv, hogy a szerződés írásba foglalásának elmaradása semmisséget eredményez, azaz alkalmatlanná teszi a szerződést joghatás kiváltására.

Az Szjt. az 1990-es évek terméke, amikor még nem volt látható a számítástechnika fejlődése, az internet gyors elterjedése és szerepe a napi tájékozódásban és az információszerzésben. A Szinger–Tóth szerzőpáros ehhez kapcsolódva az analógia elve alapján a napilapokra, folyóiratokra érvényes szabályt interneten megjelenő magazinok, weboldalak, újságok cikkeire is vonatkoztatja. Ezt azzal indokolják, hogy az online és az offline sajtó között hasonlóság van a felhasználás módjában és gyakoriságában. Mivel az internetes tartalomszolgál-

¹⁰⁰ *Tattay Levente*: A szellemi alkotások teljes körű újraszabályozása Magyarországon. Iustum, Aequum, Salutare. Jogtudományi Folyóirat, 5. évf., 2009.

¹⁰¹ *Faludi Gábor*: A felhasználási szerződések. In *Gyertyánfy Péter* (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 302.

tatás dinamikus, ezért álláspontjuk szerint ebben az esetben „életszerűtlen egyedi írásbeli felhasználási szerződéseket kötni az egyes művekre.”¹⁰²

Az Szjt.-ben nem szerepel a kiadói szerződés tartalmának a meghatározása. Mégis, mivel kötött tartalmú szerződésről van szó, érdemes meghatározni a kiadói szerződésben az alapvető elemeken (például a szerződést kötő felek neve és adatai, a mű címe, műfaja) kívül a következőket: a mű kiadására vonatkozó szerzői engedély, a szerzői jogdíj meghatározása, a kézirat átadásának a határideje, külön kikötés a kézirat javításáról vagy átírásáról, a kiadás határideje.¹⁰³ Az Szjt. szabályai egyes lényeges elemek hiánya esetén is lehetővé teszik a szerződés létrehozását és megmaradását. Tattay kiemeli, hogy a felhasználási szerződések esetében adottak a szerződések legfontosabb kellékei, és ezek meghatározott műfajokhoz kapcsolhatók (például a kiadói szerződés), ezért nem érvényesül a típuszabadság elve.¹⁰⁴

Kiadói szerződés lévén a szerződő felek a szerző és a kiadó. A kiadó megfeleltethető a felhasználási szerződésben szereplő felhasználónak. A kiadó a mű kiadása során „felhasználja” a kéziratot. Eltérően a régi Szjt.-beli szabálytól, kiadó nemcsak jogi személy lehet, és a kiadóvá válást sem korlátozza jogszabályi szinten. Ugyanígy szerző is bármely természetes személy lehet.

A kiadó munkatársai közül általában két személy kerül kapcsolatba a szerzővel: a kézirat lektora és szerkesztője. A kiadói szerződés időtartama alatt ők tartják a kapcsolatot a szerzővel (főleg a szerkesztő), és ezért az ő szakmai állásfoglalásuk szükséges a kiadói szerződés teljesítéséhez, ahhoz, hogy megjelenjen a mű. A lektor a kéziratot véleményezi, ami általában a kiadó belső használatára készül, a kiadó döntéshozó szerve számára. A szerkesztő a kéziratot ellenőrzi, átolvassa, javításokat végez vagy felhívja a szerző figyelmét a javításokra. A korrektor előkészíti a kéziratot. Ő felel a mű nyelvhelyességéért és a helyesírásért.¹⁰⁵ Ezek a személyek a kiadói szerződés teljesülését segítik elő. Meghatározó szerepük van abban, hogy a szerző teljesítse a szerződést, átadja a kéziratot a kiadónak, és megjelenjen a mű. Nem ők gyakorolják a kiadói jogokat, hanem „részei a kiadó gépezetének”.

7.4. A kiadói szerződés tartalma

7.4.1. A kiadói szerződés közvetett tárgya – a szerzői mű

A kiadói szerződés közvetett tárgya a szerzői mű. Kiadói szerződés esetén a szerző nemcsak engedélyt ad művének felhasználására, hanem köteles a művet a kiadó rendelkezésére bocsátani.¹⁰⁶ A kiadói szerződés a felhasználás módját is megnevezi.

¹⁰² Szinger, Tóth: i. m. (99), p. 73.

¹⁰³ Tattay: i. m. (1), p. 223.

¹⁰⁴ Tattay: i. m. (1), p. 158.

¹⁰⁵ Gyurgyák János: Szerzők és szerkesztők kézikönyve. Második, átdolgozott kiadás. Osiris Kiadó, Budapest, 2005, p. 219–220.

¹⁰⁶ Szjt. 56. § (1).

A szerződés tárgya minden olyan szerzői mű lehet, amely teljesíti az Sztj.-ben foglalt kritériumokat.

7.4.2. A kiadói szerződés közvetett tárgya – a felhasználási jog és terjedelme (kizárólagosság)

A felhasználási szerződés közvetett tárgya a szerzői mű felhasználásának joga. Kiadói szerződés mint különleges felhasználási szerződés esetén is a szerződés közvetett tárgya a szerzői mű feletti rendelkezés, ami azonban szűkebb az Sztj. 17. §-ában felsorolt vagyoni jogoknál, mert csak a korábban említett többszörözés (kiadás) és terjesztés joga tartozik bele. Valójában azonban a kiadó ezeknél jóval több jogot gyakorol. Például a mű forgalomba hozatala előtt ismertetőt tesz közzé a sajtóban, megszervezi, hogy a szerző interjút adjon a műről, könyvbemutatókat szervez számára. Mindezeket természetesen a személyhez fűződő jogok sérelme nélkül, a szerzővel egyeztetve teheti meg.

Az Sztj. a kiadói szerződés kizárólagosságát tekintve nem távolodott el a történeti gyökereitől. Így a Kt.-hez és az 1969. évi Sztj.-hez hasonlóan főszabályként a kiadó a szerzőtől kizárólagos jogot szerez a mű kiadására és forgalomba helyezésére, ez azonban a gyűjtemények, valamint a napilapok és folyóiratok számára készült művekre nem vonatkozik. Természetesen az Sztj. felhasználási szerződésekre vonatkozó főszabálya ennél szűkebb, ugyanis a felhasználási szerződés csak kifejezett kikötés esetén kizárólagos. Nem zárható ki azonban az, hogy a kiadói szerződés kizárólagosságát valamely területre, időtartamra, felhasználási módra vagy a felhasználás meghatározott mértékére korlátozzák.

Faludi hangsúlyozza, hogy a mű átadása nem tartozik a kiadói szerződés fogalmi elemei közé, így a kiadói jog keletkezéséhez elegendő, ha a kiadó rendelkezik kiadói engedéllyel, és a kiadói jog megfelelően körül van írva.¹⁰⁷

Ahogy a felhasználási szerződésekre, úgy a kiadói szerződésre is igaz, hogy a megkötéskor ismeretlen felhasználási módra, például ismeretlen kiadási vagy nyomtatási módra vonatkozó felhasználási engedély nem adható. A szerződést kötő felek akarata vonatkozhat viszont arra, hogy a felhasználó a felhasználási engedélyt harmadik személynek átruházhatja, azonban a felhasználási engedély átengedésére csak akkor kerülhet sor, ha a jogosult (a szerző) ezt kifejezetten megengedte.¹⁰⁸ A kiadói szerződés kizárólagossága nem terjed ki a harmadik személynek történő átruházásra.

7.4.3. A szerző jogai és kötelezettségei (még el nem készült mű)

A kiadói szerződés fogalma alapján a szerző fő kötelezettsége a kézirat átadása megfelelő minőségben és kellő időben, ellenkező esetben a szerző szerződésszegést követ el.

¹⁰⁷ Faludi: i. m. (101), p. 346.

¹⁰⁸ Szinger, Tóth: i. m. (99), p. 79–80.

A szerzőt a kötelmi jogviszony mellett az Szjt. általános részében található, személyhez fűződő jogok is megilletik, mint pl. a mű nyilvánosságra hozatalának, visszavonásának, a névfeltüntetéshez és a mű egységéhez (integritáshoz) fűződő joga.

7.4.4. A kiadó jogai és kötelezettségei

A gyakorlatban a szerződő felek a szerződésben a „kiadás” szóval utalnak a többszörözési és forgalombahozatali jogra, ezért a feleknek ezt nem kell külön kikötni a szerződésben.¹⁰⁹ A vagyoni jogok kitöltésére az Szjt. 18. és 23. § rendelkezései megfelelően alkalmazandók. A digitális többszörözés azonban nem része a kiadás jogának. Ezt az Szjt. is nevesíti a 47. § (2) bekezdésében, miszerint a feleknek külön meg kell állapodniuk a digitális többszörözésről. Szinger és Tóth hangsúlyozza, hogy a kiadói jogba nem tartozik bele a művek Magyarország területére történő behozatala forgalombahozatali célból, valamint e művek terjesztésének bérbeadása sem.¹¹⁰

A kiadó kötelessége a szerzői jogdíj megfizetése. A Kr.-ben szereplő szerzői jogdíjak összegének rendeleti meghatározása megszűnt, így a felek szabadon állapíthatják meg annak mértékét. A Gyertyánfy–Szinger szerzőpáros rámutat, hogy a kiadói szerződés szabályainak esetében, ahogy a megelőző szabályozásban is, mindig fontos szerepe volt a gyakorlatnak. A szocializmus alatt a Kr. 9. § b) pontjából kiindulva „a könyvkiadás gyakorlatában egyre általánosabbá vált az eladott példányokkal elért bevétel arányában való jogdíjfizetés”.¹¹¹ Gyertyánfy–Szinger a joggyakorlat fontosságát a Legfelsőbb Bíróság 1990-es évekbeli gyakorlatával támasztja alá. A Legfelsőbb Bíróság ítéleteiben ugyanis kimondta, hogy ha a kiadói szerződésben a felek megállapodtak abban, hogy a díj nem fix összegű és a nyereséghez igazodik, vagyis az eladott példányszámokhoz (azaz a felek közötti közös kockázatvállaláshoz), ennek a megállapodásnak egyértelműen ki kell derülnie a szerződésből. Sőt, a szerző ekkor sem maradhat díjfizetés nélkül, kivéve, ha a díjfizetésről kifejezetten lemondott. Tehát a könyvkiadás terén főszabállyá a bevétellel arányos jogdíj vált (lásd Szjt. 10. §–14. §).¹¹² E jogdíjtípus alól vannak kivételek, például amikor „a mű felhasználása a bevételhez vezető szolgáltatásnak csak kiegészítő része (például gépi háttérzene szolgáltatása étteremben, üzletben)”.¹¹³

Ha az Szjt. másként nem rendelkezik, a szerzőt a mű felhasználására adott engedély fejében díjazás illeti meg. Ez a díj eltérő megállapodás hiányában a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel arányban áll. Faludi hangsúlyozza, hogy „nem biztos, hogy a szerzőnek fizetett ellenérték teljes összege a jog átengedésének az ellenértéke”.¹¹⁴ Ugyanis a felhasználási szer-

¹⁰⁹ Faludi: i. m. (101), p. 346.

¹¹⁰ Szinger, Tóth: i. m. (99), p. 138.

¹¹¹ Gyertyánfy Péter, Szinger András: Vagyoni jogok. In Gyertyánfy: i. m. (101), p. 154.

¹¹² Gyertyánfy, Szinger: i. m. (111), p. 154–155.

¹¹³ Gyertyánfy, Szinger: i. m. (111), p. 155.

¹¹⁴ Faludi: i. m. (101), p. 277.

ződés szerint fizetett díj abban az esetben számít jogdíjnak, „ha már korábban elkészült és változatlanul felhasznált mű felhasználási jogának ellenértékéként fizetik”.¹¹⁵

7.4.5. A jogérvényesítési lehetőségek

A szerződés kötésekor még el nem készült mű esetében a felhasználó nem ismerheti a művet, így bizonytalan helyzetbe kerül a szerződéskötés során. Az Sztj. ezért, annak érdekében, hogy a felhasználó szerződés szerinti művet kapjon, külön szabályozza a jövőben alkotandó művekre vonatkozó felhasználási szerződést.¹¹⁶ Ekkor a felhasználási jog keletkezéséhez szükséges elemek a jog átengedése a felhasználónak és a mű elkészülte. Az, hogy mikor történik a felhasználási jog átengedése, attól függ, mikor adja át a szerző a művet a felhasználónak: a mű átadása jelenti a felhasználási szerződésben előírt kötelezettség teljesítését. Mit jelent a mű átadása? Fontos, hogy a mű átadása „a szerzői jogi felhasználás lehetővé tétele céljából történik”.¹¹⁷ Faludi szerint a mű átadása kauzális (jogcímes) jogügylet. A jogcím valójában a felhasználási szerződés, mivel a szerződés átvitt értelemben tartalmazza a szerző személyiségi jogait is, így a mű nyilvánosságra hozatalához kapcsolódó hozzájárulás jogát is.¹¹⁸ A kiadói szerződés ellentmond a felhasználási szerződés előbbi szabályainak. Itt ugyanis nem tartozik hozzá a mű átadása a szerződés tárgyához. A szerző a művet csak akkor köteles átadni a kiadónak, ha ebben kifejezetten megállapodtak. Ez a megállapítás a felhasználási és így a kiadói szerződések diszpozitív voltán és a felhasználási szerződés általános szabályain alapul. Nem a mű átadása, hanem a kiadói jogok meghatározása szükséges a kiadó kiadói jogainak keletkezéséhez.¹¹⁹ Az egyedileg nem meghatározott, jövőben megalkotandó művekre vonatkozó felhasználási szerződés érvényes lesz, ha a szerződés meghatározza a művek számát és típusát, jellegét.¹²⁰ Faludi ezt az Sztj. 52. § (1) bekezdéséből vezeti le.

A felhasználónak a törvény szerint több lehetősége van a mű elfogadásával kapcsolatban. Az első lehetősége a 49. § (1) bekezdés alapján a mű elfogadása, amiről az átadástól számított két hónapon belül köteles nyilatkozni. Ha a kiadó a határidőn belül nem nyilatkozik, akkor a művet elfogadottnak kell tekinteni, és így a szerző jogdíjra is igényt tarthat. Az elfogadott kézirattal a szerző részéről teljesített a szerződés. A teljesítéssel azonban nem szűnik meg a kiadói szerződés, ezzel csak a szerző kötelezettsége szűnt meg. Hátravan még a mű kiadása.¹²¹ A kiadó a szerzőnek akár többször is visszaadhatja a művet, mindenkor erre megfelelő határidő megadásával.

¹¹⁵ Faludi: i. m. (101), p. 277.

¹¹⁶ Szinger, Tóth: i. m. (99), p. 83.

¹¹⁷ Faludi: i. m. (101), p. 317.

¹¹⁸ Faludi: i. m. (101), p. 317.

¹¹⁹ L. Faludi: i. m. (101), p. 346.

¹²⁰ Faludi: i. m. (101), p. 297.

¹²¹ Faludi: i. m. (101), p. 319.

Ha a szerző a mű kijavítását alapos ok nélkül megtagadja vagy határidőre nem végzi el, a felhasználó a szerződéstől díjfizetés kötelezettsége nélkül elállhat. Ebben az esetben a szerzőnek nem jár jogdíj, mivel nem teljesítette a szerződést. A gyakorlatban a szerzők teljesíteni szokták a javítással és az apróbb változtatásokkal kapcsolatos igényeket a művön, például a stilisztikai javításokat. Az Szt. az 50. §-ban előírja, hogy a felhasználáshoz elengedhetetlen vagy nyilvánvalóan szükséges és a mű lényegét nem érintő változtatásokat végre kell hajtani. Nemteljesítés esetén az a szankció, hogy a kiadó a változtatásokat a szerző hozzájárulása nélkül is végrehajthatja. Előfordul, hogy a mű az ismételt javítás után sem megfelelő a felhasználásra. A hibás teljesítést a törvény külön szabályozza, így ebben az esetben a szerzőnek az Szt. szerint mérsékelt összegű díjazás jár. A szerzői jog sajátosságai miatt tehát a kiadó a szerző szerződésszegése esetén nem élhet az általános polgári jogi elállás jogával, amelynek a jogkövetkezménye az eredeti állapot helyreállítása.¹²²

Az Szt. olvasása során észrevehető, hogy a kiadói szerződés különbözik a többi polgári jogi szerződéstől, ugyanis az egyik fél (kiadó) viseli a másik fél (szerző) szerződésszegésének következményeit, amennyiben hibás teljesítés esetén is kell a kiadónak díjazást, habár mérsékelt összegűt, fizetnie. Ez következik a 49. § (4) bekezdéséből, vagyis hogy a szerző hibás teljesítés esetén mérsékelt összegű díjra tarthat igényt. Erről a díjról a szerző nem mondhat le, de ha a 16. § (4) bekezdés alapján lemond a teljes jogdíjról, akkor ez kiterjed az Szt. által nem meghatározott mértékű, mérsékelt összegű díjazásra is. Ezt kétféleképpen lehet értelmezni: az Szt. hiányosságaként vagy a kötelmi jogi alapelvek teljes körű szabadságának érvényesüléseként. A szerzők szempontjából nézve hátrányos lehet, hogy nincs törvényileg meghatározva a konkrét összeg.¹²³

7.4.6. A kiadói szerződések további sajátosságai

Az egyik legfontosabb kikötés a kiadói szerződésben a műhöz kapcsolódó képek, illusztrációk kérdése, mivel a mű kiadásánál képek alkalmazásához a szerző engedélye szükséges. Azért kell a szerző engedélye, mert a műben képek alkalmazása a mű integritásának jogát érinti, a mű tagolása esetleg megváltozhat. Ebben az esetben a képek a mű értelmezését segítik, a hangulatát adják vissza, és nem lehet szó átdolgozásról. Abban az esetben, ha a képek hangsúlyja megváltozik a műben és már átdolgozásról beszélhetünk, akkor már önálló műről, képregényről van szó.¹²⁴

Az 1969. évi Szt. egyáltalán nem szólt a műhöz kapcsolódó kereskedelmi hasznosításáról, a kereskedelmi forgalomban való részvételről. Ez a vagyoni jogok elidegeníthetatlensége a szocializmus gazdaságpolitikájából következett, amikor a gazdaság állami irányítás alatt

¹²² Faludi: i. m. (101), p. 319–320.

¹²³ Faludi: i. m. (101), p. 319–320.

¹²⁴ Faludi: i. m. (101), p. 349.

volt, magánszemélyek, vállalatok nem léphettek piacra. E kérdéskörbe a címvédelem, a jellegzetes, eredeti alak hasznosítása és a merchandisingjog tartozik.

A címvédelem joga a kiadói szerződés megkötése és a mű elkészülte után válik fontosá. A fentiekre példa az ún. Csiribiri-jog eset, amelyben¹²⁵ a Szerzői Jogi Szakértő Testület (SZJSZT) 2010-ben adott szakvéleményt. A testületnek többek között arra kellett választ adnia, hogy megállapítható-e, hogy a *Csiribiri* verscímet Weöres Sándor alkotta, és megilleti-e a szerzőt a szerzői jogi védelem. Az SZJSZT álláspontja szerint a *Csiribiri* címet nem illeti meg szerzői jogi védelem, mivel nem sajátos cím, nem egyéni, eredeti jellegű. Az SZJSZT kifejtette, hogy a gyakorlatban előfordul a szerző akaratától függetlenül, hogy egy-egy mű néhány sora ismertebbé válik, mint a mű eredeti címe. Ha az önálló címmé lett részlet megfelel a szerzői jogi védelemnek, azaz önálló, egyéni mű, akkor védelem alatt áll. Az SZJSZT ismert példákat hozott: Petőfi Sándor: *Nemzeti Dal* c. művének elterjedt elnevezése „Talpra magyar”. A másik, a *Szomorú vasárnap*, eredetileg a mű szövegrészlete volt, később vált a mű ismert címévé (BH1986. 14. sz. eset szerint). Az SZJSZT gyakorlata szerint a szerzői művek címe általában nem részesül szerzői jogi védelemben, csak az egyéni, eredeti művek analógiájára az egyéni, eredeti címek. Ilyen például: a *Csinn-bumm cirkusz* (Pf. II. 20. 171/1956) mint sajátos cím, a *Mátrix – újratöltve* filmcím (SZJSZT- 13/2003) és az *Egy boltkóros naplója* lefordított könyvcím (SZJSZT-21/09).

A szerzőt megilleti a műben szereplő jellegzetes és eredeti alak kereskedelmi hasznosításának és az ilyen hasznosítás engedélyezésének kizárólagos joga is. Ezt a kereskedelmi felhasználási jogot a felek a szerződésben tovább árnyalhatják. A magyar joggyakorlatban – igaz, nem nevesítve – már az 1950-es években megjelent ez a jog. Erről az ún. Dörmögő Dömötör-eset szól.¹²⁶ Az eljáró bíróság a *Dörmögő Dömötör* címet részesítette védelemben. A tényállás szerint a szerző művében szereplő közismert, népszerű figurát használták fel egy másik mű, egy folyóirat népszerűsége érdekében. A folyóirat célja az eladott példányszámok növelése volt akkor is, ha a bíróság álláspontja szerint „ez a közönségben nem kelti azt a benyomást, hogy az utóbbi mű vagy folyóirat azonos a korábbi művel.” (Fővárosi Bíróság 16. P. 24 696/1957).¹²⁷ A bíróság az 1921. évi Szt. alapján járt el, de a törvényben szereplő versenyjogi szemlélet helyett kiterjesztő módon értelmezte a szerző művére vonatkozó címvédelmet. Ez az eset tekinthető a merchandising előfutárának is.

A műben szereplő jellegzetes és eredeti karakterek hasznosításának joga a modern korban önálló jogot jelent. E jog elnevezése a merchandising.¹²⁸ A fogalomnak nincs magyar nyelvű megfelelője, de „lehetséges jelentése arculatátvitel. Általában a filmes és a gazdasági terminológia használja a kifejezést”.¹²⁹ Fő jellemzője, hogy az egyes figurákat, az alkotások

¹²⁵ SZJSZT-22/2010: Cím szerzői jogi védelme.

¹²⁶ Benárd Aurél: Vagyoni jogok. Dörmögő Dömötör. In Benárd, Tímár: i. m. (2), p. 115–136.

¹²⁷ Benárd: i. m. (126), p. 118.

¹²⁸ Tattay Levente: A merchandising és a film. In: Tattay Levente (szerk.): Emlékkönyv Ficsor Mihály 70. születésnapja alkalmából barátaitól. Szent István Társulat, Budapest, 2009, p. 346.

¹²⁹ Tattay: i. m. (128), p. 337.

címét, szereplőit önálló árucikként jelentetik meg a piacon, mint például a „Bonnie and Clyde” eszpresszó esetében.¹³⁰ Tattay szerint „... szerzői jogi szempontból a merchandising a szerzői jogilag védett alkotások az eredeti rendeltetésen kívül más célra, főleg reklámcélra irányuló felhasználása, amely a szerzői jogban önállósult, a szerző engedélyezése alá eső, felhasználási jogot képez.”¹³¹

A szerződés rendelkezhet a mű átdolgozási jogáról is (pl. fordítás, megfilmesítés, színpadi adaptáció), amire főszabály szerint a kiadói szerződés nem terjed ki.

Az Sztj. 48. §-a tartalmazza az ún. bestseller-klauszult, ami arra vonatkozik, ha a szerződésben meghatározott jogdíj mértéke nem felel meg a szerződéskötés körülményeinek, azaz az arányosságnak.¹³² Ebben az esetben a bíróság a polgári jog általános szabályai szerint módosíthatja a szerződést, amely így kiegyenlítetté válik, a felek szolgáltatásai közötti érték-különbség megszűnik.¹³³ Faludi a régi Ptk. és az Sztj. szabályait összevetve megállapította, hogy a bestseller-klauszula szabályai két esetben eltérnek a Ptk. szabályaitól. Megállapításai a hatályos Ptk. vonatkozásában is érvényesek, habár nem „a szolgáltatás és ellenszolgáltatás közötti feltűnően nagy értékkülönbségről”, hanem „a szolgáltatás és ellenszolgáltatás értéke közötti feltűnően nagy aránytalanságról” (Ptk. 6:98. §) ír. Faludi hangsúlyozza, hogy a felek szolgáltatásai közötti lényeges értékkülönbség nem a szerződéskötéskor jelentkezik, hanem a szerződéskötés után alakul ki. Ez az egyik különbség a polgári jogi feltűnő értékaránytalansághoz képest.¹³⁴ További eltérés, hogy a Ptk. szabálya szerint a bírósági szerződésmódosítás csak tartós jogviszonyokban lehetséges,¹³⁵ ellenben az Sztj. 48. §-a alapján a bíróság a felhasználási szerződést módosíthatja nem tartós életviszonyok esetén is. Ez vonatkozik a kiadói szerződésre mint a felhasználási szerződés nevesített esetére is.¹³⁶

Az érvénytelen szerződési kikötések közül az ún. életműszerződés tilalma szintén fontos szabály a törvényben. Szinger–Tóth szerint ez a rendelkezés nem a jövőben alkotandó művekre vonatkozik, hanem kizárólag az ún. életműszerződésekre. Ezekben a szerződésekben a szerző által készítendő művek számának meghatározottnak kell lennie.¹³⁷ A szerző esetleges kárára nem lehet időben nem meghatározott, minden jövőbeli művére vonatkozó szerződést kötni, ahogy ez a kiadói szerződés korábbi, hiányos szabályozása esetén lehetséges volt. Az Sztj. rendezte az előző szabályozások hiányosságait, amikor ez, a szerzők érde-

¹³⁰ Tattay: i. m. (128), p. 338.

¹³¹ Tattay: i. m. (128), p. 347.

¹³² Faludi: i. m. (101), p. 315.

¹³³ Szinger, Tóth: i. m. (99), p. 82.

¹³⁴ „A feltűnően nagy értékaránytalanság vizsgálatát – a korábbi joggal egyezően – a Ptk. is a szerződéskötés időpontjában írja elő. Következésképpen figyelmen kívül maradnak a szerződés megkötését követő változások a keresleti-kínálati viszonyokban, a forgalmi értékben stb.” In: Vékás Lajos: A szerződések általános szabályai. In: Vékás Lajos (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal. Complex, Budapest, 2013.

¹³⁵ Faludi: i. m. (101), p. 316.

¹³⁶ Faludi: i. m. (101), p. 316.

¹³⁷ Szinger, Tóth: i. m. (99), p. 82–83.

keit védő szabály megfogalmazásra került. Faludi is tárgyalja az életműszerződést, amikor a felek a jövőben elkészülő egy vagy több műre kötnek szerződést. Mint az Szt. garanciális szabályát említi, hogy szerzői életműre, „vagyis a szerző meghatározatlan számú jövőben megalkotandó művére kötött felhasználási szerződés vagy a szerződés ilyen tartalmú kikötése semmis.”¹³⁸

Tattay azt mutatja be, hogy a törvény szerint milyen esetekben köthető a szerződő felek között a jövőben alkotandó, egyedileg nem meghatározott művek felhasználására vonatkozó érvényes szerződés – mivel félé, hogy az életműszerződés „a szerző teljes kiszolgáltatottságát eredményezné”.¹³⁹ Az előszerződés nem ad megoldást az életműszerződés problémájára, mivel kötelmi jogi szabály, hogy az előszerződés nem hoz létre a felek között szerződéskötési kötelezettséget, azaz az előszerződés nem hoz létre felhasználási szerződést. A gyakorlatban sokszor az opciós jogot tartalmazó szerződést alkalmazzák az életműszerződés esetében. Tattay kiemeli, hogy az opciós jogot tartalmazó szerződés „a szerzői jogi felhasználásra biztosít egyoldalú felhasználási lehetőséget a felhasználó javára”.¹⁴⁰ Faludi szerint az opciós szerződés sem hoz létre szerződéskötési kötelezettséget, hasonlóan az előszerződéshez. Az opciós szerződés „csupán egyoldalú felhasználói jogot teremt azáltal, hogy az opció jogosultja a szerződés tartama alatt egyoldalú nyilatkozatával létrehozhat egy felhasználási szerződést, vagyis felhasználási jogot keletkeztet a saját maga javára”.¹⁴¹ Tehát az opciós jogot tartalmazó szerződés alapján nem jön létre felhasználási jog. Ahhoz, hogy a felhasználási jog létrejöhessen, három elem szükséges: a kész mű, a felhasználási jog gyakorlása, vagyis az opció és az opció útján megkötendő felhasználási szerződés. A tényleges felhasználási szerződéshez szükséges, hogy a felek az opciós szerződés megkötése előtt megállapodjanak a felhasználási szerződés lényeges tartalmi elemeiben.¹⁴²

7.5. A kiadói szerződés megszüntetése és megszűnése

A Ptk. Hatodik könyve szabályozza a szerződések jogát, így a szerződések megszűnését is. Az általános megszűnési okokból az Szt. az 51. §-ban kiemeli a szerző felmondási jogát. A szerzőnek a törvény szerint csak kizárólagos felhasználási engedélyt tartalmazó szerződés esetében van erre joga. A szerző két esetben mondhatja fel jogosan a felhasználási (kiadói) szerződést. Az első az, ha a kiadó nem kezdi meg a mű felhasználását a szerződésben meghatározott időn belül, vagy ennek hiányában az adott helyzetben elvárható időn belül. A másik pedig amikor a kiadó a szerződéssel megszerzett jogait nyilvánvalóan a szerződés céljainak megvalósítására alkalmatlan módon vagy nem rendeltetésszerűen gyakorolja.

¹³⁸ Faludi: i. m. (101), p. 296.

¹³⁹ Tattay: i. m. (128), p. 162.

¹⁴⁰ Tattay: i. m. (128), p. 162.

¹⁴¹ Faludi: i. m. (101), p. 296.

¹⁴² Faludi: i. m. (101), p. 297.

A szerző egyik esetben sem mondhat le felmondási jogáról, ez kógens szerzői jogi szabály. Szinger és Tóth szerint a szerzői jogi jogviszonynak annyira lényeges eleme a szerződés nem megfelelő teljesítéséből vagy nemteljesítéséből eredő felmondási jog, hogy az Szjt. a szerzők érdekeit védve nem engedi meg, hogy felmondási jogáról a szerző előzetesen lemondjon.¹⁴³ A törvény a felmondási joggal kapcsolatban időbeli korlátot is szab, ezáltal a szerzők számára hátrányos kizárólagos helyzetet oldja meg e speciális felmondási joggal.¹⁴⁴

A gyakorlatban előfordulhat olyan eset is, amikor a szerzőnek érdekében áll fenntartani a szerződést, például a mű felhasználására jóval később mégis sor kerül. Ilyen esetekben lehetősége van a szerzőnek arra, hogy a felhasználási szerződés felmondása helyett a szerződés kizárólagosságát szüntesse meg. Ebben az esetben az eredeti felhasználási szerződésben kikötött szerzői jogdíjat arányosan csökkenteni kell a szerződő felek érdekeinek védelme miatt.¹⁴⁵

A meghatározott számú jövőbeni szerzői műre kötött szerződés esetén a szerződés megkötésétől számított öt év elteltével nyílik meg a felmondási jog, hat hónapos időtartamra, és ezt követően minden öt év elteltével hat hónapra. E felmondási jogról előzetesen nem lehet lemondani, csak a felmondás eljövetelekor nyilatkozhat, hogy fenn kívánja-e tartani a szerződést. Ez a szerző érdekét védő, egyoldalúan kógens szabály.¹⁴⁶ A szerző az 53. § (1) bekezdése szerint a mű nyilvánosságra hozatalának jogához kapcsolódva is felmondhatja a szerződést. Alapos okból visszavonhatja a mű nyilvánosságra hozatalához adott engedélyét vagy megtilthatja a már nyilvánosságra hozott mű további felhasználását. A felmondási jog gyakorlásának feltétele, hogy a szerző adjon biztosítékot a nyilatkozat idejéig felmerült kár megtérítésére. A törvény emellett biztosítja a korábbi felhasználó számára az elővásárlási jogot az 52. § (3) bekezdésében. Ez a jog akkor illeti meg őt, ha a szerző a korábban visszavont műveket újból nyilvánosságra hozza, vagy a továbbiakban felhasználja.

Speciálisan a kiadói szerződésre vonatkoztatható szerződszűnési szabály, hogy a felhasználási, illetve a kiadói szerződés a védelmi idő elteltével szűnik meg.

8. AZ E-KÖNYVEK KIADÓI JOGA

A tanulmány elsősorban a nyomtatott művekre vonatkozó szabályozás fejlődését mutatta be, de szükséges röviden kitérni az e-könyvekre is.

A nyilvánossághoz közvetítési jog körébe tartozik a művek interneten való felhasználása is, amelyet az Szjt. 26. § (8) bekezdése szabályoz.

Az online felhasználás kezdete az írott mű átalakítása digitális formátumúvá. Amint arról korábban már írtunk, a többszörözés körébe tartozik a mű digitális formában történő

¹⁴³ Szinger, Tóth: i. m. (99), p. 87.

¹⁴⁴ L. Szinger, Tóth: i. m. (99), p. 85.

¹⁴⁵ Szinger, Tóth: i. m. (99), p. 86.

¹⁴⁶ Faludi: i. m. (101), p. 331–332.

előállítás és tárolása elektronikus eszközön, amire a felhasználási engedély csak kifejezett kikötés esetén ad jogot a felhasználónak. A szigorú szabályozás oka az, hogy a digitális formátumú műről ma ellenőrizhetetlen számú másolat készíthető és terjeszthető az interneten. E jogok mellett az internetes felhasználáshoz a felhasználónak rendelkeznie kell a mű ún. online lehívásra hozzáférhetővé tételének jogával is.¹⁴⁷

Pogácsás tanulmányában rámutat arra, hogy: „A kérdés természetesen nem az, hogy maga az „internet” mint technikai lehetőség jó és hasznos-e számunkra, hanem hogy hogyan lehet az egyensúlyt megtalálni a különféle jogos érdekek és alapvető jogok között erre a platformra nézve is.”¹⁴⁸ Pogácsás idézett tanulmányában a „személyhez fűződő és szerzői jogok a közösségi oldalak korában” kérdéskör mellett azt is bemutatja, hogy az interneten hogyan érvényesülnek az alapvető személyi és szerzői jogok, hiszen az internet sem jogon kívüli terület.¹⁴⁹ Az internethasználat gyors terjedésével együtt, ahogy Pogácsás írja, „ma már kikristályosodott jogszabályi háttere van annak, hogy milyen tartalmak vezetnek személyhez fűződő, illetve szerzői jogi jogsértéshez ... ennek megfelelően pedig a felhasználók, a társadalom tagjai számára is világosan látható az a határ, amely a jogos és jogtalan felhasználásokat elválasztja egymástól.”¹⁵⁰ Jogtalan felhasználás történik például akkor, ha valaki a személyi számítógépén digitalizál egy hagyományos könyvet, és ezt az interneten pénzért terjeszti.

Az e-könyv 2000-ben jelent meg először, de még éveket kellett várni, hogy elfogadottá váljon. Fogalmát nehéz meghatározni. Az általános meghatározás szerint: „minden alapvetően digitálisan tárolt szöveg, ... amely elektronikus képernyőn jeleníthető meg.”¹⁵¹ Az e-könyv digitális formában tárolható CD-ROM-on vagy más hordozókon (például pendrive-on), továbbítható számítógépes hálózaton vagy telefonvonalon, olvasható számítógépen, notebookon, okostelefonon, PDA-n vagy e-könyv-olvasó eszközön. Ezeknek az eszközöknek közös jellemzője, hogy műszakilag megfelelnek e-könyv-olvasónak, azaz van képernyőjük. E-könyv lehet nyomtatott szöveg elektronikus másolata vagy változata. Könyvkiadással foglalkozó szakemberek véleménye szerint „az igazi” e-könyvnek nincs klasszikus, nyomtatott változata, a szerző direkt digitalizált formában írta.¹⁵²

Kiss Zoltán tanulmányában a könyvkiadás és a könyvkereskedelem egyik legfontosabb kihívásaként említi az új technológiák megjelenését, térhódítását (például elektronikus

¹⁴⁷ Vö. Szinger, Tóth: i. m. (99), p. 222.

¹⁴⁸ Pogácsás Anett: Személyhez fűződő és szerzői jogok a közösségi oldalak korában. In: *Tattay Levente, Pogácsás Anett, Molnár Sarolta* (szerk.): *Pro Vita et Scientia*. Ünnepi kötet Jobbágyi Gábor 65. születésnapja alkalmából. Szent István Társulat, Budapest, 2012, p. 246.

¹⁴⁹ L. Pogácsás: i. m. (148), p. 249.

¹⁵⁰ Pogácsás: i. m. (148), p. 246.

¹⁵¹ James E. Gall: *Az elektronikus könyvet övező öt tévhit eloszlátása*. Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 53. évf. 7–8. sz., 2006.

¹⁵² Gall: i. m. (151).

könyv, digitalizálás).¹⁵³ Az e-könyv megjelenése a kiadói szerződés tartalmára is hatással van. Lehetőség van csak e-könyv kiadására szóló szerződést kötni – a digitális fejlődés a szerződés számos elemére hatással van. Új felhasználási mód kerül be a szerződésbe, például a mű digitális többszörözése, internetes felhasználása. Kiss szerint az e-könyvek a hozzáférést szabadítják fel, ezért a hagyományos könyv és az e-könyv rendeltetése eltérő, nem helyettesítik egymást.¹⁵⁴

A digitalizálás nagy jelentőségű, segítségével könyvtárak értékes, régi könyveket tudnak eljuttatni a felhasználókhoz, és a mű védelmi idejének lejárta után az interneten megosztani.

A szerzői jog és a legújabb kor kihívásaival kapcsolatban fontos megemlíteni a magyar Jedlik-tervet.¹⁵⁵ A Jedlik-terv a jövőre vonatkoztatva hangsúlyozza, hogy „a szerzői jogi szabályozás és intézményrendszer előtt tornyosuló kihívások közé tartozik a digitális fejlődés, az infokommunikációs technika és az internet térhódítása, illetve a felhasználói szokások, igények ezzel járó átalakulása, a közös jogkezelés hagyományos rendszerének fenntarthatósága az EU határok nélküli, egységes piacán...”.¹⁵⁶ Ez az a közeg, amelyhez a kiadói szerződés alkalmazkodik: változik a szerző és a kiadó fogalma, bárki lehet mindkét pozícióban. Az új technikai háttér új felhasználási, terjesztési módokat és megjelenési formát jelent. Ehhez kapcsolódik Pogácsás gondolata a szerzői jog jövőbeli változásáról: „napjainkban a közönség nagy része nem egyszerű műélvező, hanem igen könnyen válhatnak maguk is szerzővé, vagy épp a szerzői jogi értelemben vett felhasználókká.”¹⁵⁷

9. ZÁRÓ GONDOLATOK

A tanulmányban történeti fejlődésükben vizsgáltuk a kiadói szerződésre vonatkozó magyar jogszabályokat, áttekintettük, hogy milyen úton jutott el a kiadói szerződés a mai szabályozásig. Speciális vonása a kiadói szerződésnek, hogy ugyan egyértelműen a szerzői jog része, de erős hatással van rá a polgári jog, ezen belül a kötelmi jog. Ez a kettős természet volt az oka, hogy nehezen találta meg a megfelelő törvényi elhelyezkedést.

A kiadói szerződés a törvényi szinten először 1875-ben jelent meg, a Kt. kereskedelmi ügyletei közé sorolva. Ez kifejezetten magyar sajátosság volt, nem a szerző, hanem a kiadó

¹⁵³ „Az internetes könyvkereskedelem sikerágazat, bizonyos tartalmak elérhetőek elektronikus formában is, ami anyagi és időráfordítás szempontjából forradalmi változást jelent.” In: *dr. Kiss Zoltán: A könyvkiadás és könyvkereskedelem a szellemi tulajdon-védelem célkeresztjében. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 3. (113.) évf. 4. sz., 2008. augusztus, p. 36.

¹⁵⁴ Kiss: i. m. (153), p. 45.

¹⁵⁵ Jedlik-terv. Nemzeti Stratégia a Szellemi Tulajdon Védelmére. 2013–2016. Budapest, 2013.

¹⁵⁶ Jedlik-terv.

¹⁵⁷ *Pogácsás Anett: A szerző fogalmának, jelentőségének alakulása napjainkban.* In: *Pogácsás Anett* (szerk.): *Quaerendo et Creando. Ünnepi kötet Tattay Levente 70. születésnapja alkalmából.* Szent István Társulat, Budapest, 2014, p. 485.

mint kereskedő érdekeit képviselte a törvény, majd szemléletbeli változás következtében a szerző került az 1969. évi és a hatályos Szjt. szabályozásának központjába.

A szabályozás ugyanígy nagy utat járt be a privilégium rendszerétől az utánnyomás eltiltásán keresztül az e-könyvig. A kiadói szerződések tárgya így manapság már nemcsak a hagyományos papíralapú kiadásra korlátozódik, hanem az elektronikus (internetes, e-könyv) felhasználásra is.

Terjedelmi korlátok miatt a tanulmány nem tudta a kiadói szerződés fejlődésének valamennyi aspektusát bemutatni, egy-egy lényeges kérdés elemzésére törekedett. A kutatás ugyanígy folytatható a creative commons vagy az open access engedélyezési modell irányában, ez azonban már egy másik tanulmány témája lehet.

Ma nem a társadalmi körülmények változása, hanem az információs társadalom megváltozott igényei jelentik azt a közeget, amelyhez a kiadói szerződésnek alkalmazkodnia kell. A digitalizálás, a megváltozott olvasási szokások, a kiadók megváltozott helyzete, a szerző fogalmának változása azok a tényezők, amelyek hatással vannak arra, hogyan változzon, bővüljön a kiadói szerződés tartalma. Az internet világának is szüksége van a jogbiztonságra, és ez a szerzői jog és a kiadói szerződés számára egyaránt kihívást jelent.

A HASZNÁLATI SZERZŐDÉS ENGEDÉLYESÉNEK JOGGYAKORLÁSA

A védjegyhasználati szerződésnek (licenciaszerződés) a lajstromba történő bejegyzését az 1997. évi XI. törvény a védjegyek és földrajzi árujelzők oltalmáról (Vt.) 47. § (2) bekezdés *l)* pontja kötelezően írja elő. Kérdés, hogy ennek elmulasztása milyen jogkövetkezményekkel jár? Vajon a védjegylajstromba be nem jegyzett licenciaszerződés engedélyese felléphet-e a védjegy bitorlójával szemben?

Mielőtt a kérdésre válaszolok, egy ilyen tárgyú németországi jogvita alapján ismertetem az Európai Unió joga által adott választ, amelyet az EU Bírósága fogalmazott meg a KVR¹ értelmezése alkalmával.

Tényállás

A Breiding – többek között ágyneműk és paplanok vonatkozásában – a 002818680. számon lajstromozott ARKTIS közösségi szóvédjegyre –, amelynek jogosultja a KBT & Co. Ernst Kruchen, agenzia commerciale società – vonatkozó használati engedély engedélyese. Ez a közösségi védjegylajstromba (a továbbiakban: lajstrom) nincs bejegyezve. A használati szerződés szerint a Breiding cég engedélyes a védjegy bitorlása esetén saját nevében jár el.

Y. Hassan az OVL Onlinevertrieb & -logistik GmbH & Co. KG ügyvezetője, amely 2010. május 1-jén átvette az általa működtetett egyéni vállalkozást. E vállalkozások 2009. október 27-én, illetve 2012. október 30-án a „schoene-traeume.de” weboldalon több „Arktis 90”, „Arktis 90 HS” és „innoBETT selection Arktis” megjelölésű pehelypaplant kínáltak megvételre.

A megvételre való első kínálásokat és az ARKTIS védjegyre vonatkozó használati engedély akkori engedélyese általi szabályszerű felhívást követően Y. Hassan 2010. február 3-án egy „tartózkodási nyilatkozatot” írt alá, amelyben kötelezettséget vállalt arra, hogy – az engedélyes szabad mérlegelése szerinti szerződéses szankció terhe mellett – tartózkodik az ARKTIS megjelölésnek ágyneműk tekintetében történő további használatától.

A Breiding cég keresete alapján az elsőfokú bíróság megállapította a használati szerződés érvényességét, és információszolgáltatásra, a bitorlást megvalósító termékek megsemmisítés céljából való bevonására, valamint kártérítés és kamatok megfizetésére kötelezte Y. Hassan alperest.

A kérdést előterjesztő másodfokú bíróság, amelyhez Y. Hassan e határozattal szemben fellebbezést nyújtott be, úgy ítélte meg, hogy a fellebbezés sikere attól a kérdéstől függ, hogy

* Jogtanácsos, Danubia Szabadalmi és Jogi Iroda Kft.

¹ Közösségi (uniós) védjegyrendelet, a 40/94/EK számú tanácsi rendelet (utolsó módosítás 2015).

a Breiding cég, amely a használati szerződés szerint rendelkezik a védjegyjogosultnak a KVR 22. cikke (3) bekezdésében előírt hozzájárulásával, érvényesíthet-e jogokat az említett védjegy bitorlása miatt annak ellenére, hogy engedélyesként nincs bejegyezve a védjegylajstromba.

Az említett bíróság jelezte, hogy egy korábbi határozatában úgy ítélte meg, hogy a KVR 23. cikke² (1) bekezdésének az első mondata csupán a jóhiszemű szerzés lehetőségét szabályozza. Megállapította, hogy e rendelkezés – amely általános kifejezésekkel kimondja, hogy a KVR 17., 19. és 22. cikkében említett jogcselekmények harmadik személyekkel szemben valamennyi tagállamban csak a lajstromba történt bejegyzésüket követően hatályosak – tisztán szó szerinti olvasata valóban vezethetne ahhoz is, hogy ez az engedélyes által indított bitorlás miatti jogvitákat is magába foglalja. Ugyanakkor a megkereső bíróság szerint, mivel ezen (1) bekezdés második mondata és az azt követő bekezdés csupán a jóhiszemű szerzés esetére vonatkozik, az említett rendelkezés rendszertani (*célkutató* – *Vida S.*) olvasata ahhoz vezet, hogy ugyanez igaz az első mondatra is.

A megkereső bíróság megjegyezte, hogy egy spanyol bíróság ugyanakkor úgy találta, hogy az engedélyes csak a lajstromba történt bejegyzését követően léphet fel harmadik személyekkel szemben.

Egyébiránt a kérdést előterjesztő bíróság előadta, ha amennyiben az engedélyest megillető jogok érvényesítésének feltétele a használati engedély bejegyzése, úgy az a további kérdés merül fel, hogy a nem bejegyzett engedélyes érvényesítheti-e a védjegyjogosult jogait perbizomány útján, amit a német jog lehetővé tenne bizonyos feltételek mellett, amelyek a jelen esetben teljesülnek.

E körülményekre tekintettel a Düsseldorf Fellebbviteli Bíróság (Oberlandesgericht Düsseldorf) felfüggesztette az eljárást, és előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdéseket terjesztette az EU Bírósága elé.

1. Ellentétes-e a KVR 23. cikke (1) bekezdésének első mondatával a közösségi védjegy bitorlása miatti igényeknek a védjegylajstromba nem bejegyzett engedélyes általi érvényesítése?

2. Az első kérdésre adandó igenlő válasz esetén: ellentétes-e a KVR 23. cikke (1) bekezdésének első mondatával az olyan nemzeti joggyakorlat, amely szerint az engedélyes perbizomány (*Prozessstandschaft*) útján érvényesítheti a védjegyjogosult jogait a bitorlóval szemben?

² A 23. cikk szövege:

(1) A közösségi védjegytalomra vonatkozó 17., 19. és 22. cikkben említett jogcselekmények harmadik személyekkel szemben valamennyi tagállamban csak a lajstromba történt bejegyzésüket követően hatályosak. Az ilyen cselekmény joghatása azonban a lajstromba történő bejegyzést megelőzően is beáll olyan harmadik személyekkel szemben, akik e cselekmény időpontját követően a közösségi védjegytalomra alapított jogokat szereztek, és a cselekményről a jog megszerzésének időpontjában tudomásuk volt.

(2) Az (1) bekezdés nem alkalmazható arra, aki a közösségi védjegyet vagy a közösségi védjegytalomra alapított jogot üzleti vállalkozás egészének átruházásával vagy egyetemes jogutódlással más módon szerezte meg.

Az ügyben a német kormány, a lengyel kormány, valamint az EU Bizottsága nyújtott be észrevételeket.

Perösszefoglaló³

Az előzők alapján terjesztette elő *M. Wathelet* főtanácsos indítványát, amelynek lényeges részeit a következőkben közlöm.

Előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság arra szeretne választ kapni, hogy a KVR 23. cikk (1) bekezdésének első mondatát, amely szerint a közösségi védjegyoltalomra vonatkozó, a KVR 17., 19. és 22. cikkében említett jogcselekmények harmadik személyekkel szemben valamennyi tagállamban csak a lajstromba történt bejegyzésüket követően hatályosak, úgy kell-e értelmezni, hogy azzal ellentétes, ha az engedélyes érvényesítheti az említett lajstromba be nem jegyzett használati engedély tárgyát képező védjegy bitorlása miatti igényeket (perösszefoglaló, 15. pont).

Elöljáróban hangsúlyozom – mondja, hogy az írásbeli észrevételt előterjesztő valamennyi fél nemleges választ ad erre a kérdésre. E következtetéssel egyetértek. Az EU Bírósága állandó ítélkezési gyakorlata értelmében ugyanis valamely uniós jogi rendelkezés értelmezéséhez nemcsak annak kifejezéseit, hanem annak szövegkörnyezetét és annak a szabályozásnak a célkitűzéseit is figyelembe kell venni, amelynek az említett rendelkezés részét képezi. Márpedig a jelen ügyben mind a KVR 23. cikke (1) bekezdésének szövegkörnyezete, mind pedig célja alapján úgy vélem, hogy e rendelkezést úgy kell értelmezni, hogy azzal nem ellentétes, ha a használati engedély jogosultja érvényesítheti a használati engedély tárgyát képező védjegy bitorlása miatti igényeket, amennyiben az engedély nincs bejegyezve a lajstromba (perösszefoglaló, 16. pont).

Mivel álláspontom szerint az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésre nemleges választ kell adni, így az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdést nem tárgyalom (perösszefoglaló, 17. pont).

A) A KVR 23. cikke (1) bekezdésének rendszertani értelmezése

A KVR 23. cikke (1) bekezdésének első mondata szerint „a közösségi védjegyoltalomra vonatkozó, a 17., 19. és 22. cikkben említett *jogcselekmények* harmadik személyekkel szemben valamennyi tagállamban csak a lajstromba történt bejegyzésüket követően hatályosak” (perösszefoglaló, 18. pont).

Lényegesnek tűnik tehát az e rendelkezések által hivatkozott jogcselekmények meghatározása annak megállapítása érdekében, hogy a bitorlási kereset ezek körébe tartozik-e (perösszefoglaló, 19. pont).

³ C-163/15 ügyszám.

A KVR 23. cikke (1) bekezdésének első mondatában szereplő jogcselekmények a közösségi védjegy átruházása (17. cikk), valamint annak zálogba adása, illetve arra más dologi jog létesítése (19. cikk), továbbá a használati engedély *adása* (22. cikk) – (perösszefoglaló, 20. pont).

E különböző, a KVR 23. cikke (1) bekezdésének első mondata értelmében „[a] közösségi védjegyoltalomra vonatkozó” cselekmények közös jellemzője az, hogy céljuk vagy eredményük a védjegyre vonatkozó jog létrehozása vagy átruházása (perösszefoglaló, 21. pont).

E közös jellemző összhangban áll azon fejezet címével, amelyben a KVR 23. cikke (1) bekezdésének első mondata található. A II. cím „A közösségi védjegyoltalom mint a *vagyoni forgalom tárgya*” című 4. fejezetéről van ugyanis szó (perösszefoglaló, 22. pont).

Ennélfogva egyetérték a német kormány elemzésével, amely szerint a „jogcselekménynek” a KVR 23. cikke (1) bekezdésének első mondata szerinti fogalma csak a közösségi védjegyre mint a vagyoni forgalom tárgyára vonatkozó jog *létrehozását* érinti. Következésképpen az említett fogalom nem terjed ki arra, amikor az engedélyes az említett KVR 22. cikkének (3) bekezdése alapján gyakorolja a bitorlás miatti igény érvényesítéséhez való jogát (perösszefoglaló, 23. pont).

Ezt az értelmezést megerősíti a lajstromba való bejegyzéshez kapcsolódó aszerinti különbségtétel, hogy átruházásról vagy pedig valamilyen dologi jogról, illetve használati engedélyről van-e szó (perösszefoglaló, 24. pont).

Ugyanis, bár a KVR 23. cikke (1) bekezdésének első mondatában említett cikkek mindegyike azt írja elő, hogy az átruházást, a 19. cikk (1) bekezdésében hivatkozott dologi jogokat, illetve a használati engedély megadását vagy átruházását „a felek bármelyikének kérelmére a lajstromba be kell jegyezni és meg kell hirdetni”, kizárólag a KVR 17. cikkének (6) bekezdése szabja az átruházásból eredő jogokra való hivatkozás feltételül annak bejegyzését a lajstromba (perösszefoglaló, 25. pont).

Ha az európai uniós jogalkotó a zálogba adásból vagy a használati engedélyből eredő jogok gyakorlásának feltételül elő kívánta volna írni a lajstromba való előzetes bejegyzést, azt szükségképpen pontosan rögzítette volna minden vonatkozó cikkben. Az az állítás, amely szerint az ilyen pontosítás felesleges, figyelemmel a KVR 23. cikke (1) bekezdésének első mondatára, tehát redundánssá tenné e KVR 17. cikkének bekezdését, egyúttal megfosztva azt értelmétől. Márpedig az értelmes és az értelmetlen értelmezés közül az előbbit kell választani (perösszefoglaló, 26. pont).

Végül, ami konkrétan a közösségi védjegy bitorlásával kapcsolatos, az engedélyes részéről történő igényérvényesítést illeti, a KVR 22. cikkének (3) bekezdése azt kifejezetten megengedi a használati szerződés rendelkezéseinek sérelme nélkül, azzal az egyetlen feltétellel, hogy az engedélyes beszerezte a védjegyjogosult hozzájárulását. Ha a használati engedély előzetes bejegyzése szükséges feltétele lenne az engedélyes által benyújtott bitorlási kereset elfogadhatóságának, e követelményt – ha azt nem írják elő általános jelleggel valamennyi, a használati engedélyből eredő jog vonatkozásában egy külön bekezdésben –

rögzíteni kellett volna abban a rendelkezésben, amely a kérdést tárgyalja, vagyis a KVR 22. cikkének (3) bekezdésében (perösszefoglaló, 27. pont).

Ennélfogva úgy vélem, hogy a KVR 23. cikk (1) bekezdése első mondatának rendszertani elemzése alapján e rendelkezést úgy kell értelmezni, hogy az nem írja elő az engedélyes részéről a bitorlási kereset benyújtásának feltételeként a használati engedély lajstromba való előzetes bejegyzését (perösszefoglaló, 28. pont).

Az a cél, amelyet követve a harmadik személyekkel szembeni érvényesíthetőséget a lajstromba való bejegyzéshez kötötték, megerősíti ezt az értelmezést (perösszefoglaló, 29. pont).

B) A KVR 23. cikke (1) bekezdésének teleologikus értelmezése

A KVR 23. cikkének (1) bekezdése két mondatból áll. Az egyik ebből következően nem értelmezhető a másiktól függetlenül (perösszefoglaló, 30. pont).

Márpedig a KVR említett 23. cikke (1) bekezdésének első mondata úgy rendelkezik, hogy „[a] közösségi védjegyoltalomra vonatkozó, a 17., 19. és 22. cikkben említett jogcselekmények harmadik személyekkel szemben valamennyi tagállamban csak a lajstromba történt bejegyzésüket követően hatályosak”, míg e rendelkezés második mondata pontosítja, hogy „[a]z ilyen cselekmény joghatása azonban a lajstromba történő bejegyzést megelőzően is beáll olyan harmadik személyekkel szemben, akik e cselekmény időpontját követően a közösségi védjegyoltalomra alapított jogokat szereztek, és a cselekményről a jog megszerzésének időpontjában tudomásuk volt” (perösszefoglaló, 31. pont).

E pontosításból az következik, hogy a KVR 23. cikke (1) bekezdésének célja annak a személynek a védelme, aki a közösségi védjegy tekintetében *jóhiszeműen* szerzett jogokat. A KVR 23. cikk (1) bekezdésében hivatkozott cselekmények ugyanis hatályosak olyan harmadik személyekkel szemben, akik ugyanezen védjegy vonatkozásában úgy szereztek jogokat, hogy *tudtak a korábbiakról*, függetlenül attól, hogy azokat bejegyezték-e a lajstromba (perösszefoglaló, 32. pont).

A harmadik személyekkel szembeni hatály lajstromba való bejegyzéshez kötésének célja tehát lényegileg azoknak a személyeknek a védelmét szolgálja, akik a védjegyhez fűződően jóhiszeműen szereztek jogokat. Másként fogalmazva, a KVR 23. cikkének (1) bekezdése tehát nem szabályozza a KVR 17., 19. és 22. cikkében meghatározott aktusok hatályát olyan személyekkel szemben, akik semmilyen jogot sem szereztek a védjegyhez fűződően, de tevékenységükkel sértik e jogokat (perösszefoglaló, 33. pont).

Márpedig a bitorló fogalmilag sem szerzett semmilyen jogot a védjegyhez fűződően. E harmadik személy, hogy átvegyük a KVR 23. cikke (1) bekezdésének szóhasználatát, nem vált semmilyen jog jóhiszemű jogosultjává a védjegyet illetően. A KVR 23. cikkének (1) bekezdését ennélfogva nem kell alkalmazni (perösszefoglaló, 34. pont).

Az ellentétes értelmezés ahhoz a paradox helyzethez vezetne, hogy a rosszhiszemű bitorló a használati engedély jogosultjával szemben saját javára hivatkozhatna a KVR 23. cikkének (1) bekezdésére annak érdekében, hogy megghiúsítsa a bitorlási keresetet. E paradoxont az alapeljárás alapjául szolgáló tényállás különösen jól illusztrálja. Y. Hassan ugyanis a 2010. február 3-án aláírt tartózkodási nyilatkozatban kifejezetten kötelezettséget vállalt arra, hogy nem használja a jogvita tárgyát képező védjegyet, így teljes mértékben tudatában volt a használati engedély létezésének (perösszefoglaló, 35. pont).

Ezenkívül e tekintetben meggyőző a lengyel kormány azon érve, amely szerint az így értelmezett szabály garantálja a jogbiztonságot. Lehetővé teszi ugyanis a jóhiszemű jogszerző számára, hogy a korábban megadott használati engedélyből következő terhek nélkül szerezzék meg a közösségi védjegyhez fűződő jogokat. Ezzel szemben a korábbi aktus kifejti hatályát a későbbi jogszerzővel szemben, ha az tudomással bírt arról, a lajstromba való bejegyzés esetén pedig mindenféleképpen, hiszen ebben az esetben arról a jogszerző könnyen tudomást szerezhetett (perösszefoglaló, 36. pont).

E megfontolásokból tehát az következik, hogy a lajstromba való bejegyzés olyan alakisként való felfogása, amelynek hiánya lehetővé teszi a bitorló számára, hogy elfogadhatatlansági kifogásra hivatkozzon az engedélyes bitorlási keresetével szemben, ellentétes a bejegyzés céljával (perösszefoglaló, 37. pont).

Ebből következik, hogy nincs helye az Oberlandesgericht Düsseldorf (Düsseldorfi Fellebbviteli Bíróság) által előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdés megválaszolásának, mivel azt csak az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésre adandó igenlő válasz esetére tették fel. Egyebekben megjegyzem, hogy kizárólag a Breiding tartotta érdemesnek, hogy e tekintetben érvelést vezessen elő (perösszefoglaló, 38. pont).

Indítvány

Figyelemmel a KVR 23. cikke (1) bekezdésének szövegkörnyezetére és céljára, azt javaslom, hogy az EU Bírósága a Düsseldorfi Fellebbviteli Bíróság által előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésre a következő választ adja.

1. A KVR 23. cikke (1) bekezdésének első mondata nem képezi akadályát annak, hogy az olyan használati engedély engedélyese, amelyet a közösségi védjegy lajstromba nem jegyeztek be, a közösségi védjegy bitorlása miatt igényeket érvényesítsen.

2. Mivel az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdést csak az első kérdésre adott igenlő válasz esetére terjesztették elő, így azt nem kell megválaszolni (perösszefoglaló, 39. pont).

Ítélet⁴

Az EU Bírósága 2016. február 4-én hozott előzetes döntést. Nevezetesen:

Első kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra vár választ, hogy a KVR 23. cikke (1) bekezdésének első mondatát úgy kell-e értelmezni, hogy az engedélyes nem érvényesítheti a lajstromba be nem jegyzett használati engedély tárgyát képező védjegy bitorlása miatti igényeket (ítélet, 17. pont).

Kitűnik a KVR 23. cikk (1) bekezdésének első mondatából – mely szerint „[a] közösségi védjegyoltalomra vonatkozó, a 17., 19. és 22. cikkben említett jogcselekmények harmadik személyekkel szemben valamennyi tagállamban csak a lajstromba történt bejegyzésüket követően hatályosak” –, hogy az említett jogcselekmények a közösségi védjegy átruházása, arra dologi jog létesítése, illetve a használati engedély adása. Önmagában olvasva e mondatot lehetne akképpen értelmezni, hogy az engedélyes, amennyiben a használati engedély nincs a lajstromba bejegyezve, nem érvényesítheti az engedély által biztosított jogokat harmadik személyekkel szemben, beleértve a védjegy bitorlóját (ítélet, 18. pont).

Valamely uniós jogi rendelkezés értelmezéséhez azonban nemcsak annak szövegét, hanem szöveggörnyezetét és annak a szabályozásnak a célkitűzéseit is figyelembe kell venni, amelynek az a részét képezi (Brain Products-ítélet, C-219/11, 13. pont;⁵ Lanigan-ítélet, C-237/15 PPU, 35. pont,⁶ valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat – jelen ítélet, 19. pont).

Azon szöveggörnyezetet illetően, melybe a KVR 23. cikke (1) bekezdésének első mondata illeszkedik, meg kell először is jegyezni, hogy e bekezdés második mondata korlátozza az első mondatban megállapított szabályt az „olyan harmadik személyek” vonatkozásában, akik a szóban forgó jogcselekményt követően „szerezték jogot”, de a megszerzés időpontjában tudomásuk volt e jogcselekményről. A 23. cikk (2) bekezdése e szabály alóli kivételt állapít meg azon személy tekintetében, „aki a közösségi védjegyet vagy a közösségi védjegyoltalomra alapított jogot” üzleti vállalkozás egészének átruházásával vagy egyetemes jogutódlással más módon szerezte meg. Ekképpen a KVR 23. cikke (1) és (2) bekezdésének szó szerinti és rendszertani értelmezése alátámasztja azt a feltételezést, hogy e rendelkezés egészének célja a KVR 17., 19. és 22. cikkében említett jogcselekmények azon harmadik

⁴ C-163/15 ügyszám.

⁵ A szöveg:

Mindamelllett az állandó ítélkezési gyakorlat értelmében valamely uniós jogi rendelkezés értelmezéséhez nemcsak annak kifejezéseit, hanem szöveggörnyezetét és annak a szabályozásnak a célkitűzéseit is figyelembe kell venni, amelynek az részét képezi (a C-433/08. sz., a Yaesu Europe ügyben hozott ítélet 24. pontja és a C-112/11. sz., az ebookers.com Deutschland-ügyben hozott ítélet 12. pontja).

⁶ A szöveg:

E tekintetben emlékeztetni kell arra, hogy az EU Bírósága állandó ítélkezési gyakorlatának megfelelően valamely uniós jogi rendelkezés értelmezéséhez nemcsak annak szövegét, hanem annak szöveggörnyezetét és annak a szabályozásnak a célkitűzéseit is figyelembe kell venni, amelynek az részét képezi (Maatschap L.A. en D.A.B. Langestraat en P. Langestraat-Troost-ítélet, C-11/12., 27. pont; Koushaki-ítélet, C-84/12, 34. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

személyekkel szembeni joghatásainak a szabályozása, akik közösségi védjegyre vonatkozó jogok jogosultjai, vagy azok jogosultjai lehetnek (ítélet, 20. pont).

Ezt követően meg kell állapítani, hogy a KVR II. címének 4. fejezete, melyben a 23. cikk is megtalálható, „A közösségi védjegyoltalom mint a vagyoni forgalom tárgya” címet viseli. E fejezet cikkeinek összessége tehát olyan szabályokat tartalmaz, melyek a közösségi védjegyoltalomra mint a vagyoni forgalom tárgyára vonatkoznak. Így igaz ez a KVR 17., 19. és 22. cikkére is, amint az a KVR (11) preambulumbekzdéséből is kitűnik. Amint azt a főtanácsnok perösszefoglalójának 21. pontjában megállapította, ez utóbbi cikkek olyan cselekményekre vonatkoznak, melyek közös vonása az, hogy céljuk vagy eredményük a védjegyre vonatkozó jog alapítása vagy átruházása (ítélet, 21. pont).

Végül meg kell állapítani, hogy a KVR 22. cikke (3) bekezdésének első mondata értelmében az engedélyesnek a közösségi védjegy bitorlása miatti per indítására vonatkozó joga – a használati szerződés rendelkezéseinek sérelme nélkül – csak a jogosult hozzájárulásától függ (ítélet, 22. pont).

Meg kell továbbá jegyezni, hogy a KVR 22. cikkének (5) bekezdése szerint a használati engedélyt bármelyik fél kérelmére be kell jegyezni a lajstromba. Ugyanakkor e cikk, mint a KVR 19. cikke is, nem tartalmaz a KVR 17. cikke (6) bekezdéséhez hasonló rendelkezést, mely szerint a „jogutód a közösségi védjegyoltalomból eredő jogokra mindaddig nem hivatkozhat, amíg az átruházást a lajstromba be nem jegyzi” (ítélet, 23. pont).

A KVR 17. cikkének (6) bekezdése egyébként értelmét vesztené, ha a KVR 23. cikkének (1) bekezdését úgy kellene értelmezni, hogy az megakadályoz bármely harmadik féllel szemben a KVR 17., 19. és 22. cikkében említett valamennyi jogcselekményre történő hivatkozást, amennyiben azok nem kerültek bejegyzésre a lajstromba (ítélet, 24. pont).

Ami a KVR 23. cikke (1) bekezdésének első mondatában található szabály célját illeti, tekintettel a jelen ítélet 20. és 21. pontjában szereplő megállapításokra, meg kell jegyezni, hogy a KVR 17., 19. és 22. cikkében említett, a lajstromba be nem jegyzett jogcselekmények harmadik felekkel szembeni érvényesíthetlensége azon személyek védelmére irányul, akik a közösségi védjegyre mint a vagyoni forgalom tárgyára vonatkozó jogokkal rendelkeznek vagy rendelkezhetnek. Következésképpen a KVR 23. cikk (1) bekezdésének első mondata nem alkalmazható olyan helyzetre, mint amilyen az alapügyben szerepel, amelyben a harmadik fél a védjegy bitorlásával megsérti a közösségi védjegyoltalom által biztosított jogokat (ítélet, 25. pont).

Mindezekre tekintettel az első kérdésre azt a választ kell adni, hogy a KVR 23. cikke (1) bekezdésének első mondatát úgy kell értelmezni, hogy az engedélyes érvényesítheti a használati engedély tárgyát képező közösségi védjegy bitorlása miatti igényeket akkor is, ha az engedély nem került bejegyzésre a lajstromba (rendelkező rész és ítélet, 26. pont).

E válaszra tekintettel az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdésre nem kell válaszolni (ítélet, 27. pont).

Kommentárok

*Fammler*⁷ terjedelmes kommentárban üdvözli az előzetes döntést, amely választ ad a szerinte szerencsétlen szövegezésű KVR-re. A szóban forgó rendelkezés tárgya ugyanis alapvetően különböző jogi aktusok (dologi jogoknak a lajstromba történő bejegyzése, átruházás), ezzel szemben nem célozza ezeknek a jogi aktusoknak harmadik személyekkel szembeni joghatásainak rendezését. Más német kommentátorokat idézve azt mondja, hogy a KVR 23. cikke valójában a jóhiszemű megszerzés szabályát állítja fel. A védjegy tulajdonosának későbbi rendelkezései pedig, amelyek a lajstromba való bejegyzéssel kapcsolatosak, valójában nem esnek a KVR 23. cikkének a hatálya alá. Az aktív perképeség tehát adott, a jogsértő magatartás szempontjából pedig az a döntő, hogy a bitorló cselekményét megelőzően tudomást szerzett-e a korábbi jogok fennállásáról. A tudomásszerzés vonatkozásában a Német Legfelsőbb Bíróság a közelmúltban hozott az ECOSOLL védjegy vonatkozásában ítéletet, amelyben azt mondta, hogy nem szükséges, hogy az alperesnek konkrét tudomása legyen a védjegylicenciáról, elegendő, ha a körülmények alapján arra következtethet, hogy a védjegyet licencia alapján használják. Így ha a védjeggyel ellátott terméket harmadik személy állítja elő, ez a német jogban elegendő lehet ahhoz, hogy a felperes bitorlási keresetet indíthasson.

Az EU Bírósága által elbírált ügy tényállását tekintve az uniós védjegyjog, azaz a KVR 2015 évi reformja sem hozott anyagi jogi változást. A KVR módosítása csak néhány alaki jellegű változást jelent, a használati engedély jogosultjának perlési jogosultságáról az uniós jog továbbra sem rendelkezik.

Végül megjegyzi, hogy az Európai Unió területén kívüli hatályú licenciaszerződések tekintetében persze más szempontok érvényesülnek. Mexikóban például ugyanaz a helyzet mint Spanyolországban, Oroszországban pedig a jogszabályalkotó még tovább megy: a licenciaszerződés lajstromozása érvényességi feltétel: a nem bejegyzett licenciaszerződés alapján licenciadíjat sem lehet fizetni. Ugyancsak szükséges a licenciaszerződés lajstromoztatása Kínában, valamint Japánban.

*Ebert-Weidenfeller*⁸ abból indul ki, hogy az EU Bírósága a német joggal megegyező jogértelmezési eredményre jutott. Ez ugyanakkor eltérést jelent a spanyol jog rendelkezéseitől, amely a védjegylicencia lajstrombeli feljegyzését kötelezően írja elő.

Az itt ismertetett ítéletben az EU Bírósága lemond a jogszabály szövegének szó szerinti értelmezéséről, s helyette a jogszabály egészéből, annak rendszeréből vezeti le állásfoglalását. A kommentátor nézete szerint a licenciaszerződés lajstrombeli feljegyzését már csak

⁷ *Michael Fammler*: Aktivlegitimation eines nicht in das Gemeinschaftsmarkenregister eingetragenen Lizenznehmers. GRUR, 118. évf. 4. sz., 2016. április, p. 372.

⁸ *A. Ebert-Weidenfeller*: Markenrecht – Aktivlegitimation eines nicht in das Gemeinschaftsmarkenregister eingetragenen Lizenznehmers. EuZW, 2016, p. 297.

azért is felesleges lett volna megkövetelni, mert az ilyen szerződést szóban is meg lehet kötni, hiszen nincs formakényszer.

Az általa helyeselt előzetes döntéstől függetlenül elismeri, hogy egyes országokban mégis érdemes lehet a védjegylicenciának a lajstromban történő feljegyzése, mert ezáltal előmozdítható, hogy mások tudomást szerezhessenek a licencia-jogviszony fennállásáról.

Matthes⁹ kommentárjában ugyancsak abból indul ki, hogy az EU Bíróságának előzetes döntése a német joggyakorlatban uralkodó nézetet erősíti meg. Eszerint ahhoz, hogy a védjegylicencia engedélyese saját nevében fellépjen a védjegy bitorlójával szemben, csupán a licenciaadó hozzájárulása szükséges, nem pedig a lajstromba történő feljegyzés. Szerinte az a körülmény, hogy az EU Szellemi Tulajdoni Hivatala ebben az ügyben más álláspontot képviselt, alighanem a spanyol jognak ezzel ellentétes szabályára vezethető vissza. Az EU Bírósága mindenesetre a középutat (*Mittelweg*) választotta: mert a spanyol jog megköveteli a védjegylicenciának a lajstromba történő bejegyzését, a német jogban pedig ez nem is lehetséges. Nézete szerint az itt tárgyalt ítéletben kifejeződésre jutó állásfoglalás a zálogjog vonatkozásában is irányadó lehet.

Megjegyzések

1. Nem véletlen, hogy az itt ismertetett ítéletet több német szerző kommentálja. Ez aligha csupán azért van, mert a megkeresés a Düsseldorf Fellebbviteli Bíróságtól érkezett, hanem bizonyára azért is, mert az EU Bíróságának válasza a német joggyakorlatot „emelte” európaivá, ami a német kommentátorokat érthető nemzeti büszkeséggel tölti el.

Ilyen körülmények között felvetődhet a kérdés, hogy miért tartotta szükségesnek a Düsseldorf Fellebbviteli Bíróság – amelynek védjegybitorlási ügyekben különösen nagy gyakorlata van – az előzetes döntéshozatal iránti kérelem előterjesztését. Válaszom: alighanem az alapper alperesének határozott fellépése, de talán még inkább az Európai Unió tagállamainak eltérő jogi előírásai és gyakorlata miatt, egységes európai jog kialakítását célozva.

2. Az EU Bíróságának előzetes döntései, s így az itt ismertetett is, kötelezőek a magyar bíróságokra is. Ezt azért tartom érdemesnek megjegyezni, mert előfordulhat, hogy a Vt. 47. § (2) bekezdésének 1) pontja alapján egy szemfüles alperes vitatja a védjegylajstromba be nem jegyzett használati engedélyes felperes perképességét (aktorátusát). Ez esetben pedig az itt ismertetett jogértelmezés nemcsak az uniós jog, de a magyar jog vonatkozásában is irányadó.

3. Az ítélet teleologikus jogértelmezés (perösszefoglaló, B fejezet, ítélet, 25. pont) alapján jut arra a következtetésre, hogy a KVR 23. cikk (1) bekezdésének első mondata nem alkalmazható olyan helyzetekre, mint amilyen az adott eljárás alapügye. Az alkalmazott jogértel-

⁹ J. Matthes: Aktivlegitimation des Lizenznehmers bei nicht eingetragener Lizenz. GRUR-Prax, 2016, p. 79.

mezés megfelel az EU Bírósága állandó gyakorlatának,¹⁰ amely a jogszabály betűje mellett a szöveg környezetét, valamint a szabályozás célját (*telos*) is figyelembe veszi, utal erre az ítélet 19. pontja.

4. Egyébként a magyar bírói gyakorlat számára sem tűnhet idegennek ez a jogértelmezés. Adott esetben, amikor a licenciaszerződés engedélyezése a használati szerződést nem tudta felmutatni, de a védjegy széles körű használatát bizonyította, a Fővárosi Törvényszék azt mondta, hogy a védjegyhasználat ráutaló magatartással is bizonyítható, „a védjegyhasználati szerződésnél nincs formakényszer” (3. Pk. 25.602/2013), s ezt a nézetet a Fővárosi Ítéltábla is megerősítette (8. Pkf. 26.340/2014).¹¹

5. Az előzőekben kifejtettekre tekintettel felvetődik a kérdés, érdemes-e a Vt. 47. § (2) bekezdés l) pontjának az adott imperativuszos formában történő fenntartása. Nézetem szerint elegendő lenne, sőt hasznos is, a licenciaszerződésnek a védjegylajstromba való feltüntetését lehetővé tenni, annak kötelező előírása azonban nem indokolt.

¹⁰ Dr. Vida Sándor: Az Európai Bíróság védjegyjogi gyakorlata III. köt. Miskolc, 2015, p. 306.

¹¹ Ism.: dr. Vida Sándor: Proof of use: http://www.danubia.com.eu/news_and_publication/proof_of_use (2016. 07. 01.).

Dr. Palágyi Tivadar*

KÜLFÖLDI HÍREK AZ IPARJOGVÉDELEM TERÜLETÉRŐL

Afganisztán

Az afganisztáni kereskedelmi és ipari minisztérium szabadalmi és védjegyhivatala 2016. március 11-től kezdve csak egy osztályra vonatkozó védjegybejelentéseket fogad el. A függő bejelentésekre ez a rendelkezés nem vonatkozik.

A több osztályra vonatkozó korábbi bejelentések megújítása változatlanul a több osztályra vonatkozó régi rendszer szerint történik.

Amerikai Egyesült Államok

A) A *Carnegie Mellon University* (CMU) két tanára, *José Moura* és *Aleksandar Kavcic* egy új alagútdetektor feltalálásával megoldotta azt a problémát, hogy a „zaj” a tárolt adatok mennyiségével exponenciálisan növekszik. A *Marvell Technology* (Marvell) bitorolta erre vonatkozó, 6 201 839 sz. és 6 438 180 sz. amerikai szabadalmukat.

A kerületi bíróságon a CMU 1,5 milliárd USD kártérítésre tartott igényt. A megítélt összeget a fellebbezési bíróság 278 millió USD-re csökkentette, és úgy ítélt meg, hogy a fennmaradó kár megítéléséért forduljanak a Szövetségi Kerületi Fellebbezési Bírósághoz (US Court of Appeal for the Federal Circuit, CAFC). A CMU azonban nem fellebbezett, mert a Marvell-lel megegyezett 750 millió USD kártérítés megfizetésében.

A CMU elnöke, *Subra Suresh* egy, az öregdiákokhoz küldött e-mailjében kifejtette, hogy a jogi költségek és a feltalálók díjának kifizetése után az egyetemnek megközelítőleg csak 250 millió USD részesedése marad.

A 750 millió USD összeg a legmagasabb, amelyet valaha kifizettek találmányért a számítógép-tudomány területén. A nem gyógyszer tárgyú találmányért kifizetett legnagyobb összeget, 909 millió USD-t 1990-ben ítélte meg a bíróság a *Polaroid* által a *Kodak* ellen az instant fényképezőgépre vonatkozó találmány ügyében, ahol a felek a következő évben peren kívül megegyeztek; ekkor a Kodak még további 925 millió USD-t fizetett.

B) A hibridgépkocsi-technológia egyik első kifejlesztője, a *Paice* bitorlásért bepanaszolta az Egyesült Államok Nemzetközi Kereskedelmi Bizottságánál (US International Trade Commission, ITC) a Volkswagen csoportot, vagyis a VW-t, az Audit és a Porscht, és kérte az ITC-t, hogy az adjon ki bizonyos járműtípusok behozatalának megtiltására vonatkozó rendelkezést.

* Danubia Szabadalmi és Jogi Iroda Kft.

A Paice nemrég megegyezett a *Hyundai*-jal és a *Kiával*, vagyis befejeztek egy bírósági eljárást. A Volkswagen-csoport a bitorlási ügyel kapcsolatban csak ennyit nyilatkozott: „Nem kommentálunk folyamatban levő peres ügyeket.”

C) 2014. májusban egy amerikai kerületi bíróság arra kötelezte a *Samsungot*, hogy kártérítésként fizessen 120 millió USD-t az *Apple*-nek, és módosítsa termékeinek kivitelezését, mert bitorlolta az Apple csúsztató feloldási és alfanumerikus karaktereket használó mintaszabadalmait. E döntés ellen a Samsung fellebbezett a CAFC-nél, amely az alsófokú bíróság döntését hatálytalanította, vagyis megszüntette a Samsung 120 millió USD fizetésére és termékei kivitelezésének megváltoztatására vonatkozó kötelezettségét. A CAFC saját kutatása által feltárt anyag alapján döntött úgy, hogy a Samsung nem bitorlolta az Apple szabadalmait.

Az Apple most *en banc* meghallgatást kért a CAFC-től arra hivatkozva, hogy a döntés sérelmes rá nézve, mert esküdszék előtti döntésre lenne joga.

Ez az ügy különbözik attól, amelyben a bíróság arra kötelezte a Samsungot, hogy fizessen 548 millió USD kártérítést az Apple-nek. Az utóbbi ügy jelenleg a legfelsőbb bíróság előtt vár döntésre.

D) Egy *Delaware North* nevű New York-i társaság az állítja, hogy birtokolja a YOSEMITE PARK védjegyet, és a védjegy jog átadásáért 50 millió USD-t kért a Yosemite Parktól, amely viszont elutasította az ajánlatot, és arra sem volt hajlandó, hogy megváltoztassa a nevét. Egyúttal kétségbe vonta, hogy reális lenne a védjegyért kért összeg. A nemzeti park szerint a védjegy értéke legfeljebb 1,5 millió USD, amit a bíróságon kíván megvásárolni.

A Delaware North felajánlotta, hogy a bírósági döntésig a Yosemite Park ingyen használhatja védjegyét. A nemzeti park azonban jelenleg meg kívánja változtatni a nevét, hogy egy fillért se kelljen fizetnie a New York-i cégnek.

Belgium

A vizsgált ügyben a felperes tulajdonosa egy zsírleszívó készülékre vonatkozó európai szabadalomnak, és Belgiumban pert indított a svájci *Nouvag* vállalat ellen, azt állítva, hogy annak Vacuson zsírleszívó rendszere bitorolja a szabadalmát. A Brüsszeli Fellebbezési Bíróság 2009. október 15-én olyan döntést hozott, amelyben megállapította, hogy a Vacuson készülék belgiumi importjával, eladásra kínálásával, forgalmazásával, készleten tartásával és használatával a Nouvag bitorlolta a szabadalmat, ezért a Nouvagot eltiltotta a bitorlástól, jogsértésenként és naponként 5000 EUR bírságot róva ki a döntés kézbesítését követő 30 nap eltelté után. A bíróság 40 000 EUR kártérítést is megállapított.

A Nouvag a döntés ellen a legfelsőbb bírósághoz nyújtott be fellebbezést, amelyet az 2012. február 3-án elutasított.

Ezt követően a szabadalmas egy végrehajtót megbízott azzal, hogy hivatalosan írja le a Nouvag weboldalának tartalmát, majd keresetet indított 915 000 EUR pénzbírság megfize-

tését kérve azért, mert a Nouvag a 2012. február 3-i ítélet kézbesítését követő 30 nap eltelté után 183 napon keresztül nem tett eleget a bíróság tiltó rendelkezésének. A Nouvag weboldala részletes leírását tartalmazta a Vacuson készüléknek. A szabadalmas keresete megállapította, hogy a Nouvag a termékeit – ideértve a Vacuson készüléket is – az egész Európai Unióban terjesztette, és megnevezett egy konkrét elosztót is Belgiumban. Ezen az alapon a szabadalmas azzal érvelt, hogy a Nouvag weboldala a Vacuson készülék ajánlata volt, megsértve a bíróság által hozott tiltó rendelkezést.

A Nouvag azzal érvelt, hogy nem végzett közvetlen eladásokat, és hogy az állítólagos ajánlatot nem belga területen tette. Előadta továbbá, hogy ha a belga eltiltás alapján többé nem sorolhatná fel a terméket weboldalán, ez az áruk Európai Unión belüli szabad mozgásának a korlátozása lenne.

A bíróság 2014. január 30-án elutasította ezeket az érveket, és megerősítette, hogy az elsőfokú bíróság helyesen állapította meg az eltiltás Nouvag általi megsértését, és hogy érvényes a bíróság megfizetésére vonatkozó bírósági döntés.

A Nouvag az ítélet ellen másodszor is fellebbezett a legfelsőbb bíróságnál, amely azonban elutasította a keresetet, és megerősítette a Brüsszeli Fellebbezési Bíróság ítéletét.

A legfelsőbb bíróság az 1984. évi szabadalmi törvény (amelyet egy 2014. évi új törvény követett) előkészítő munkáira támaszkodva megállapította, hogy (e törvény szerint) egy ajánlat nem csupán a termék eladására, hanem bérbeadására, kölcsönzésére, licencének adására vagy másmilyen módon való ajánlására is vonatkozik. Kifejtette továbbá, hogy ajánlat tehető bármilyen módon, ideértve a szóbeli vagy távbeszélőn történő ajánlást, vagy a termék bemutatását is. Ezen az alapon megerősítette a fellebbezési bíróság megállapítását, hogy a Nouvag bitorló ajánlatot tett azzal, hogy a Vacuson készüléket bemutatta weboldalán, vagyis termékeit az Európai Unióban árusította annak ellenére, hogy állítása szerint nem végzett közvetlen eladásokat.

A Nouvag azzal érvelt, hogy nem volt kapcsolat a weboldalán található ajánlat és a belga terület között. A legfelsőbb bíróság azonban kifejtette, hogy ha egy ajánlatot nem Belgiumban tettek, az még bitorolhat ezt a területet fedő szabadalmat, ha az ajánlat a kérdéses területet érintő hatással bír. Egyetértett a fellebbezési bíróság azon megállapításával is, hogy ebben az esetben jelen volt belga területre vonatkozó hatás. A fellebbezési bíróság hivatkozott az Európai Unió Bíróságának (Court of Justice of the European Union, CJEU) C-585/08 és C-144/09 ítéletére, amikor úgy döntött, hogy az ügyben a következő tényezők bírtak döntő jelentőséggel:

- A Nouvag weboldala alapján megállapítható volt, hogy termékeit az egész Európai Unióban árusítja, és egy belga zászlóval megemlíttett egy belgiumi eladót is.
- A Nouvag tevékenysége egyértelműen globális természetű volt, és Belgiumra nézve nem tartalmazott kivételt.
- A Nouvag weboldalán a telefonszámok előtt országkód szerepelt.

– A Nouvag elmulasztotta megemlíteni védekező iratában, hogy belgiumi eladójának olyan utasítást adott, hogy ne árusítson Vacuson termékeket.

A legfelsőbb bíróság elutasította a Nouvag azon érvelését is, hogy az a bírósági döntés, amely egy terméknek a weboldalon való ajánlását Belgiumban bitorlásnak minősítette, sérti az áruk Európai Unióban való szabad mozgásának az elvét. A legfelsőbb bíróság szerint a Brüsszeli Fellebbezési Bíróság helyesen válaszolta meg ezt az érvet azzal az állítással, hogy a Nouvag könnyen jelezhetette volna weboldalán a Vacuson termék belgiumi hozzáférhetetlenségét.

A legfelsőbb bíróság 1 millió EUR-ra emelte a bírság összegét. Ezen nem segített, hogy a Nouvag weboldala jelenleg jelzi: „A Vacuson termék nem hozzáférhető Belgiumban”.

Dél-Korea

A) A Dél-koreai Szellemtulajdon-védelmi Hivatal 2016. április 5-én bejelentette, hogy 2016. szeptember 1-jei hatállyal módosítják a védjegy törvényt és annak végrehajtási utasítását. A fontosabb változások a következők:

– A védjegy definícióját, összhangban az amerikai és az európai meghatározással, a következőképpen módosították: bármi lehet védjegy, ami hordozza annak eredeti funkcióját, vagyis az áruk eredetének feltüntetését. Ez annyit jelent, hogy a védjegyek ábrázolási módjának nem lesz korlátja.

– Korábban csak érdekelt fél kérhette a védjegy törlését használat hiánya miatt. A módosított törvény szerint bárki benyújthat törlési keresetet használat hiányára hivatkozva egy lajstromozott védjegy ellen. Emellett ha egy lajstromozott védjegy törlési eljárása befejeződött, a védjegy törlése a törlési kereset benyújtási napjáig visszamenőleges hatályú.

– Korábban egy lajstromozási kérelmet elutasítottak, ha a kérelem benyújtásának időpontjában létezett a lajstromoztatni kívánt védjegyhez hasonló vagy azzal azonos korábbi védjegy, tekintet nélkül arra, hogy a korábbi védjegy esetleg megszűnt a lajstromozási kérelem függőben léte alatt. Ez a lajstromozási korlátozás hátrányos lehetett a bejelentőre nézve. A törvénymódosítás szerint ha a korábbi védjegy a lajstromozási kérelem eldöntésének szakaszában szűnt meg, a lajstromozási kérelem alapján engedélyezhető a lajstromozás.

– A korábbi védjegy törvény tiltotta, hogy egy korábbi védjegy megszűnését követő egy éven belül egy másik személy lajstromoztasson a korábbi védjegyhez hasonló vagy azzal azonos védjegyet. A módosított törvény megszüntette ezt a korlátozást.

– Az olyan védjegybejelentő, akinek a bejelentését azért utasítják el, mert egy harmadik félnek korábbi függő védjegybejelentése van, kérheti a harmadik fél függő bejelentésének gyorsított vizsgálatát. Ez a módosítás lehetővé teszi a két védjegy közötti vita gyors rendezését.

– Az a védjegytulajdonos, akinek lajstromozott védjegye a lajstromozási idő lejárta miatt szűnt meg, kérheti ugyanarra a védjegyre vonatkozó új bejelentésének a gyorsított vizsgálatát, ha bejelentése azonos árukra vonatkozik.

B) Dél-Koreában 2017. március 1-jétől öt évről háromra csökken a szabadalmi bejelentés napjától a vizsgálat kérelmezésének határideje. Ez a rendelkezés nem vonatkozik a 2017. március 1-je előtt benyújtott bejelentésekre.

Dzsibuti

Dzsibuti kormánya 2016. június 23-án letétbe helyezte a Szabadalmi Együttműködési Szerződéshez (PCT) való csatlakozás okmányát. Dzsibuti a PCT 150. tagállama lett. A csatlakozási szerződés 2016. szeptember 23-án lépett hatályba, és az ország ettől az időponttól kezdve megjelölhető nemzetközi (PCT-) bejelentésekben.

Dzsibuti törvényét azonban még nem módosították annak megfelelően, hogy elismerje a PCT-t, és így az várható, hogy a PCT tényleges hatálybalépése csak jelentős késedelemmel történik majd meg.

Egyesült Királyság

Az Európai Hivatásos Képviselők Intézetének (epi) Angol Csoportja 2016. április 6-án díszvacsorán látta vendégül Benoît Battistellit, az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH) elnökét. Ez alkalommal Battistelli az ESZH újabb fejlődéséről és a hivatal által 2015-ben elért pozitív eredményekről beszélt.

A következő napon Battistelli elnök az Egyesült Királyság szellemi tulajdon-védelmi miniszterével, *Lucy Neville-Rolfe* bárónővel találkozott, akivel megtárgyalták az Európában és a nagyvilágban a szakterületükön bekövetkezett változásokat.

Battistelli elnök találkozott *John Alty*val, az Egyesült Királyság Szellemi Tulajdoni Hivatalának (UK Intellectual Property Office, UKIPO) főigazgatójával is.

„Nagyra értékelem, hogy találkozhattam a miniszter asszonnyal és a hivatal elnökével, akikkel megbeszéltük, hogy hivatalaink hogyan tudják támogatni az innovációt, a gazdasági növekedést és a foglalkoztatást. Hivatalaink használói felismerték, hogy bizalommal támaszkodhatnak a szabadalmi rendszer minőségére és hatékonyságára. Az együttműködés folytatása révén további nyereségre tehetünk szert ezeken a területeken” – mondta Battistelli elnök.

A Neville-Rolfe miniszternél tett látogatása alkalmával Battistelli elnök rendkívül építő jellegű légkörben adott tájékoztatást az ESZH-nál bevezetett reformokról, amelyek tovább javítják a szabadalomengedélyezési eljárás minőségét és hatékonyságát, és reményét fejezte ki, hogy az ESZH az egységes európai szabadalmi rendszerben is kitűnően helyt fog állni. Megtárgyalták az Egységes Szabadalmi Bíróság (Unified Patent Court, UPC) ratifikálásával és megindításával kapcsolatos kérdéseket is.

Az UKIPO főigazgatója arról tájékoztatta Battistelli elnököt, hogy 2015-ben az Egyesült Királyság 5000-nél több szabadalmi bejelentést nyújtott be az ESZH-nál. Ez közel 6%-kal haladta meg a 2014-ben benyújtott bejelentések számát, és az elmúlt öt évben a legnagyobb mértékű növekedést jelentette, jóval meghaladva az ESZH tagállamai által benyújtott bejelentések számának mintegy 0,3%-os növekedését az elmúlt évben. Az angol főigazgató rámutatott, hogy az Egyesült Királyság alapító állama az Európai Szabadalmi Szervezetnek, amely az 1977. évi hét országról mára 38-ra növelte tagállamainak a számát.

Egységes Szabadalmi Bíróság

Az Egységes Európai Bíróságra (Unified Patent Court, UPC) vonatkozó egyezmény akkor léphet hatályba, ha azt legalább 13 tagállam, köztük az Egyesült Királyság, Franciaország és Németország is ratifikálta. Az Egyesült Királyságnak az Európai Unióból való kilépése után az országot Olaszország pótolja, amely eredetileg nem csatlakozott ugyan a gyorsított rendszerhez, azonban később aláírta az UPC-szerződést.

Az Egyesült Királyság Szellemi Tulajdoni Hivatala 2016. augusztus 2-án kinyilvánította, hogy az Egyesült Királyság mint alapító tag továbbra is tagja marad az Európai Szabadalmi Egyezménynek (European Patent Convention), és részt vesz az UPC Előkészítő Bizottságának munkájában.

A Központi Divízió biotechnológiai és gyógyszersekciját az eredeti megállapodás szerint Londonban kellene felállítani, de a részt vevő tagországok még abban a valószínűtlen esetben is, ha az Egyesült Királyság ratifikálja az UPC-egyezményt, bizonyára azt fogják kívánni, hogy ezt a szekciót egy másik európai tagállamba helyezték át.

Mindezek a fejlemények nyilvánvalóan lassítani fogják az egységes európai szabadalmi rendszer életbelépését és az UPC létrehozását.

Európai Szabadalmi Hivatal

A) Benoît Battistelli, az ESZH elnöke 2016. április 19-én fogadta az Európai Hivatásos Képviselők Intézetének a küldöttségét. A két fél alapegyezményt írt alá a hivatásos képviselők oktatásáról.

A találkozó alkalmat kínált Battistelli elnöknek arra, hogy tájékoztassa az epi-t és annak elnökét, *Antonius Tangenát* az ESZH legújabb eredményeiről. Tangena elnök szerencsekívánatait fejezte ki a hivatal elmúlt évi munkája termelékenységének és minőségének egyidejű növekedéséért.

Az alapegyezmény aláírása új mérföldfő az ESZH és az epi kapcsolatában, és elismeri a hivatásos képviselők folyamatos képzésének fontosságát. Az egyezményben lefektetett közös képzési program lehetővé teszi a két fél számára, hogy hatékonyabban tervezzék meg képzési tevékenységüket közép- és hosszú távon.

B) 2016. július 1-jétől kezdve az ESZH 100%-ban visszatéríti bejelentői számára a bejelentési díjat minden olyan bejelentés esetében, amelyet visszavonnak, vagy amelyet elutasítanak vagy visszavontnak tekintenek, ha a bejelentésnek még nem kezdődött meg az érdemi vizsgálata. Korábban az ilyen visszatérítés a vizsgálati díj 75%-ára korlátozódott.

Az ESZH ilyen vonatkozásban további szolgáltatásként legalább két hónappal korábban értesíti a bejelentőket arról, hogy szándéka megkezdeni a bejelentés érdemi vizsgálatát. Erre a tájékoztató levélre nem kell válaszolni.

C) A T 1673/11 ügyben az ESZH egyik fellebbezési tanácsát felkérték, hogy döntsön abban a kérdésben, vajon egy svájci típusú igénypont engedélyezés utáni átalakítása az Európai Szabadalmi Egyezmény (ESZE) 54(5) cikke szerinti, céllal korlátozott termékigényponttá hozzáadott anyagot eredményez-e az ESZE 123(3) cikke szerint, ami azt jelentené, hogy az európai szabadalom igénypontja nem lenne így módosítható, mert tágítaná a megadás alkalmával engedélyezett oltalmi kört.

A szabadalmat a következő 1. igényponttal engedélyezték:

Humán alfa-glükózidáz-sav alkalmazása gyermeki Pompe-betegség kezelésére alkalmas gyógyszer előállításában, ahol a humán alfa-glükózidáz-sav 100-110 kD alakban van, ahol a gyógyszert intravénásan kell adagolni, és ahol a kezelést legalább négy héten keresztül kell folytatni.

A felszólalási eljárás alatt a felszólalási osztály a következő módosított igénypontot találta engedélyezhetőnek:

Humán alfa-glükózidáz-sav 100-110 kD alakban gyermeki Pompe-betegség kezelésében való alkalmazáshoz, ahol a humán alfa-glükózidáz-savat intravénásan kell alkalmazni, és ahol a kezelést legalább négy héten keresztül kell folytatni.

Az egyik felszólaló fellebbezést nyújtott be azon az alapon, hogy az 1. igénypont módosítása az ESZE 123(3) cikkébe ütközik.

A tanács megállapította, hogy a módosítás ütközik az ESZE 123(3) cikkével, mert túlterjeszkedik az engedélyezett oltalmi körön. Döntésében a tanács utalt a G 2/88 döntésre, amely megállapítja, hogy az ESZE 123(3) cikke szerint alkalmazandó próba annak megállapításából áll, hogy az igénypont által meghatározott tárgy többé vagy kevésbé szűken van-e meghatározva a módosítás eredményeként. Ugyanez a próba alkalmazandó az oltalmi kategória megváltoztatásával járó módosítás esetén is.

A jelen esetben a módosítás az igénypont-kategória változását eredményezte egy céllal korlátozott (svájci típusú) eljárási igénypontról céllal korlátozott termékigényponttá [ESZE 54(5) cikk szerinti igénypont]. A G 2/88 szerint (és a T 1780/12 ügyre vonatkoztatva is) a fellebbezési tanács megismételte azt az általánosan elfogadott elvet, hogy egy konkrét fizikai tevékenységre vonatkozó igénypont (vagyis egy eljárási, alkalmazási stb. igénypont) kevesebb oltalmat ad, mint egy magára a fizikai egységre vonatkozó igénypont.

A szabadalomtulajdonos megpróbált azzal érvelni, hogy az ESZE 64(2) cikkét – amely megállapítja, hogy egy eljárási igénypont által nyújtott oltalom kiterjed az ezen eljárás által

közvetlenül kapott termékekre is – kell figyelembe venni, amikor azt kívánjuk megállapítani, hogy a módosítás új anyag bevezetését jelenti-e. A szabadalomtulajdonos szerint egy svájci típusú igénypont egy termék előállítási eljárására irányul, és ezt az eljárást semmiféle műszaki jellemző sem korlátozza, az eljárás nem lehet korlátozó az általa kapott semmilyen termékre. Inkább a sajátos orvosi alkalmazás a korlátozó tényező, és ez azonos mind az engedélyezett, mind a módosított igénypontban. A tanács azonban úgy döntött, hogy még ha figyelembe veszik is az ESZE 64(2) cikkét, a két igénypont eltérő mennyiségű oltalmat nyújt.

A tanács elfogadta azt az álláspontot, hogy a 100-110 kD alakban csomagolt humán alfa-glükózidáz-savat tartalmazó gyógyszer, amelyet elláttak a gyermeki Pompe-betegségtől *eltérő* kezelésre vonatkozó használati utasítással, beletartozik a módosított 1. igénypont oltalmi körébe, ha az így csomagolt gyógyszert gyermeki Pompe-betegség kezelésére használják. Ez azon a logikán alapszik, hogy a módosított 1. igénypont egy cél által korlátozott termékigénypont, amely oltalmat nyújt, ha a humán alfa-glükózidáz-sav vonatkozó alakját gyermeki Pompe-betegség kezelésére használják. Ezzel szemben a fellebbezési tanács szerint az engedélyezett 1. igénypont által nyújtott oltalom nem terjed ki az ilyen alkalmazásra, mert a svájci típusú eljárási igénypont közvetlen terméke egy olyan gyógyszer, amely olyan utasításokkal van csomagolva és ellátva, amelyek gyermeki Pompe-betegség kezelésére való felhasználásra vonatkoznak. Ezért a szabadalmat úgy módosították, hogy oltalmi körét bővítették, ami miatt teljes terjedelmében megvonták.

Bár a svájci típusú igénypont-szövegezést az ESZH új bejelentések esetén már nem fogadja el, 2011. január 28. előtti bejelentési nappal (vagy, ha alkalmazható, elsőbbségi időponttal) azonban még valószínűleg engedélyezni fog számos bejelentést ilyen alakú igénypontokkal. Ezért az európai bejelentőknek tudatában kell lenniük annak, hogy az igénypont-kategória megváltoztatása svájci típusú igénypontról termékigénypont-kategóriára – más alap hiányában – valószínűleg hozzáadott anyagot képez.

Európai Unió

Az Európai Parlament 2016. április 16-án megszavazta a kereskedelmi titkokra vonatkozó irányelvet (Trade Secrets Directive).

A szavazás nem volt egyhangú, mert egyesek féltették a sajtószabadságot.

Az irányelv harmonizálja az Európai Unióban a kereskedelmi titkokra vonatkozó törvényt, meghatározza, hogy mi képez kereskedelmi titkot és az hogyan oltalmazható, közös rendszabályokat szolgáltat arra az esetre, ha valahol jogtalanul jutnak kereskedelmi titkokhoz, és szabályokat állít fel a bizalmas információ oltalmára jogi eljárásokban. Az irányelv minimális követelményeket állít fel arra az esetre, amikor egy kereskedelmi titokkal visszaéltek. Így egy tagállam, ha törvénybe iktatja az irányelvet, messze ható oltalmat tud biz-

tosítani a kereskedelmi titkok számára, feltéve, hogy figyelembe vesz az irányelvben levő bizonyos biztosítékokat.

Az irányelv formai elfogadását és az Európai Unió hivatalos lapjában való publikálást követően fog hatályba lépni.

Az Európai Unió tagállamainak az irányelvet annak hatálybalépésétől számított két éven belül kell beiktatniuk nemzeti törvényükbe. Ennek alapján az várható, hogy az Európai Unió tagállamai az irányelv alapján 2018. közepéig új törvénnyel fognak rendelkezni a kereskedelmi titkok oltalmáról.

Az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala

A) A Belső Piaci Harmonizációs Hivatal neve 2016. március 23-tól kezdve az *Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala* (European Union Intellectual Property Office, EUIPO) lett. A hivatal a nevezett napon védjegybejelentések esetén osztályonkénti illetékrendszert vezetett be, és ez a rendszer vonatkozik a közösségi védjegyek (amelyeket a fenti időponttól kezdve európai uniós védjegyeknek neveznek) megújítására is. Az új rendszert új díjrendszer kíséri, amelynek alapján a megújítások lényegesen olcsóbbak lettek, a három vagy több osztályra vonatkozó védjegybejelentések díja azonban emelkedett. Az alábbiakban az új hivatali díjakat ismertetjük átlagos védjegybejelentések és megújítások esetén.

a) Hivatali bejelentési díjak

Az osztályok száma	Új hivatali bejelentési díjak	Régi hivatali bejelentési díjak
1 osztály	850 EUR	900 EUR
2 osztály	900 EUR	900 EUR
3 osztály	1050 EUR	900 EUR
További osztályonként	150 EUR	150 EUR

b) Hivatali megújítási díjak

Az osztályok száma	Új hivatali megújítási díjak	Régi hivatali megújítási díjak
1 osztály	850 EUR	1350 EUR
2 osztály	900 EUR	1350 EUR
3 osztály	1050 EUR	1350 EUR
További osztályonként	150 EUR	400 EUR

Az olyan, 2016. március 23-án lejárt közösségi védjegyek esetében, amelyeknek a megújítási díját már március 23-a előtt befizették, az EUIPO visszafizeti a megújítási díjkülönbözetet. Itt megemlítjük, hogy az új díjszerkezet alapján a védjegyek megújítását a

lejárat napjától kezdve kell kérni, nem pedig annak a hónapnak az utolsó napjától kezdve, amelyben a lejárat bekövetkezik (miként a régi rendszerben).

B) A gépkocsigyártó *Ford* vállalat nemrég törlési keresetet nyújtott be az EUIPO-nál a *Torq* vállalat TORQ közösségi védjegye ellen, amelyet gépkocsik keréktárcsáin való felhasználásra lajstromoztak. A két védjegy hasonlóságát az alábbi rajzok alapján lehet megállapítani:

A Ford nem az összetévesztés veszélye, hanem saját védjegyének hírneve alapján nyújtott be keresetet a Torq védjegye ellen, ami stratégiaileg helyes döntésnek tűnik, mert nehezebb egy védjegy-elővizsgálatot meggyőzni a hasonlóság fennállásáról, mint a saját védjegy hírnevére hivatkozva bizonyítani a kereset megalapozottságát.

Az EUIPO megerősítette, hogy a FORD védjegy híres márkanév, emellett hasonlóságot is látott a két védjegy között, és ezért valószínűnek találta, hogy a közönség a kérdéses termékek (keréktárcsák) között kapcsolatot talál. Innen az EUIPO-nak csak egy kis lépést kellett tennie annak megállapításáig, hogy a Torq tisztességtelen előnyre kíván szert tenni a Ford védjegyéből.

Észak-Korea

A) A Szellemi Tulajdon Világszervezete (WIPO) bejelentette, hogy Észak-Korea csatlakozott a Szingapúri Védjegyjogi Egyezményhez (Singapore Treaty on Law of Trademarks), amely közös előírásokat szab meg a védjegylajstromozás területén. Ez a nemzetközi szerződés Észak-Koreában 2016. szeptember 13-án lépett hatályba.

B) Észak-Korea kormánya 2016. június 13-án a Szellemi Tulajdoni Világszervezete (WIPO) genfi irodájánál letétbe helyezte az ipari minták nemzetközi lajstromozására vonatkozó Hágai Megállapodáshoz való csatlakozás okmányát. A nemzetközi egyezmény Észak-Koreára nézve 2016. szeptember 13-án lépett hatályba.

Finnország

A finn kormány javaslatot dolgoztatott ki a finn védjegy törvény módosítására, és azt 2016. március 3-án terjesztette be a parlamentnek. A módosított törvény 2016. szeptember 1-jén lépett hatályba. Az új védjegy törvény értelmezése könnyebb és egyértelműbb lesz mind a bíróságok, mind a védjegytulajdonosok számára.

A korábbi finn védjegy törvény az 1964. évi törvényen alapult, amelyet az évek folyamán több ízben módosítottak. A törvény teljes reformjának szükségességét egy 2001. évi miniszteri jelentésben is elismerték. A korai 2010-es években egymás után két miniszteri jelentést is készítettek. Minthogy azonban a védjegy törvény reformját a Gazdasági Minisztérium nem tekintette elsődleges feladatnak, az átfogó változtatást többször elhalasztották. A most elkészített kormányjavaslat célszerűbbnek tekintette, hogy majd később készítsenek egy teljes reformot az új európai uniós védjegyirányelvnek megfelelően.

Az európai uniós törvény elsőbbségének elve szerint az uniós jogalkotási elvek az esetben előnyt élveznek a nemzeti törvényekkel szemben, ha ütközés van a kettő között. A korábbi finn védjegy törvény nem volt korszerűnek tekinthető az irányelv és az esetjog bizonyos szempontjaiból. A javasolt módosítások nem változtatták meg magát a jogi állapotot, mert a finn bíróságok már az irányelvet és az esetjogot alkalmazták, amikor a törvény nem bizonyult kielégítőnek.

A védjegy törvény most javasolt módosításai tisztázzák a jogi helyzetet, és jobban tükrözik az irányelvet és az európai uniós esetjog jelenlegi értelmezését.

A módosított törvény 1. fejezete, amely általános rendelkezéseket tartalmaz, teljesen meg van újítva. Szintén módosultak – többek között – a védjegylajstromozásra vonatkozó egyéb rendelkezések. Az alábbiakban néhány fontosabb változást foglalunk össze.

- Beiktattak egy rendelkezést a „kettős identitásról”. Nem lesz szükség a megtevesztés valószínűségének igazolására, ha mind a védjegyek, mind az áruk és a szolgáltatások azonosak.

- Beiktatták a „megkülönböztetőképesség” definícióját. Emellett a törvény tartalmaz egy rendelkezést, amely megállapítja, hogy lehetséges a védjegy használata útján szerezni megkülönböztetőképességet.

- Az új törvény külön megállapítja, hogy a védjegytulajdonosnak nincs joga megtiltani olyan tevékenységeket, amelyek a korlátozások körébe esnek, és az ipari és kereskedelmi ügyekben a tisztességes gyakorlat körébe tartoznak.

- Az új törvény tartalmazza a rosszhiszeműség fogalmát mint a lajstromozás elutasításának okát. Lajstromozás nem lehetséges, ha a bejelentő rosszhiszeműen járt el.

Az új uniós védjegyirányelvet 2019. január 15-ig kell az uniós tagállamoknak törvénybe iktatniuk. Erre tehát a finn kormánynak még több mint két éve van.

Franciaország

A francia parlament már megtárgyalta a francia szellemi tulajdon-védelmi törvénynek azt a módosítását, amely a szabadalmazásból nem csupán a növények és állatok előállítását célzó, lényegileg biológiai eljárásokat, hanem az ilyen eljárásokkal kapott termékeket, valamint azok részeit és genetikai alkotórészeit is kizárja.

A törvénytervezet törvénybe iktatása 2016 végéig várható.

A francia törvényváltoztatás ütközik az Európai Szabadalmi Hivatal 2015. március 25-én a „Paradicsom II-” és a „Brokkoli II-ügyben” G 2/12 és G 2/13 számmal hozott döntésével, amelyekben a Bővített Fellebbezési Tanács megállapította, hogy a lényegileg biológiai eljárások szabadalmazásból való kizárása nem terjed ki az ezekkel az eljárásokkal kapott termékekre. A tanács ugyanakkor emlékeztetett arra, hogy az ő szerepe az Európai Szabadalmi Egyezmény értelmezése a nemzetközi egyezmények értelmezésének elfogadott általános elveit alkalmazva, és hogy nincs felhatalmazva törvényhozói ügyekbe való beavatkozásra. Ezért felhívta a nemzeti törvényhozókat a nemzeti törvények szövegének módosítására, ha ezt szükségesnek tartják.

A francia kormány kijelentette, hogy a fenti biodiverzitási törvénytervezettel határozott politikai üzenetet kíván küldeni Európa többi országának, tudva azt, hogy Hollandia 2010-ben a holland szabadalmi törvény 3. cikkében és Németország 2013-ban a német szabadalmi törvény 2a cikkében már hasonló rendelkezéseket hozott. A jövő dönti el, hogy ez a francia felhívás mennyire lesz eredményes.

Globális IP-index

A 2016. június 14-én a *Taylor Wessing* cég által kiadott Globális szellemi tulajdoni index (Global Intellectual Property Index, GIPI) 5. kiadása 43 ország szellemi tulajdon-védelmi rendszerét hasonlítja össze hozzáférhetőség, a jogérvényesítés könnyűsége és a jogi rendszer alapján.

A jelentés az 5. kiadásban lefedi a szellemi tulajdon-védelem valamennyi szempontját, ideértve a szabadalmakat, a védjegyeket és a szerzői jogot, valamint a mintákat és az adat-védelmet. Az eredményeket a szellemi tulajdon-jogok tulajdonosainak és használoinak globális áttekintéséből gyűjtötték össze, 61 objektív tényező több mint 8500 értékeléséből. A jelentésben új orszákként szerepel Egyiptom, Kolumbia, Malajzia, Nigéria, Norvégia, Tajvan és Vietnam.

Az általános értékelésben az első helyet Hollandia foglalja el. Ezt annak köszönheti, hogy kitűnő a jogérvényesítésben és a szabadalmak kihasználásában; nagyra értékelik a szakjogászeit; nagyon gyakorlottak a jogászai és a szabadalmi ügyvivői; és költséghatékonyak a jogi eljárásai.

A szerzői jogban is Hollandia foglalja el az első helyet, elsősorban a kedvező jogérvényesítés és a költséghatékonyaság miatt, de kedvező az eljárások gyorsasága és a döntések következetessége is.

Minták vonalán az Európai Közösség foglalja el az első helyet, ezt Hollandia és Németország követi.

India

A) Az Indiai Szellemi Tulajdoni Hivatal vezetője a hivatalos közlönyben közölte, hogy 2016. május 16-án hatályba lépnek a szabadalmi törvény módosító rendelkezései. A legfontosabbakat röviden az alábbiakban foglaljuk össze.

- Az induló (start-up) vállalkozásokat jogi személynek ismerik el.
- A szekvencialisták maximális hivatali díját 120 000 INR-ben (közelítőleg 1787 USD) rögzítik.

- Az első elővizsgálati végzés megválaszolási határidejét a korábbi 12 hónapról 6 hónapra csökkentik.

- Gyorsított vizsgálatot kérhet az olyan bejelentő, aki Indiát jelölte meg nemzetközi kutatóhatóságként (International Searching Authority, ISA) vagy nemzetközi vizsgálóhatóságként (International Preliminary Examining Authority, IPEA), vagy „start-up” vállalatok.

- Bevezetik a videokonferencia útján tartott szóbeli meghallgatásokat.

B) A *Mitsubishi Pharma Corporation* (Mitsubishi) „Prolin-származék sója és szolvátja, valamint eljárás azok előállítására” címmel szabadalmi bejelentést nyújtott be az Indiai Szabadalmi Hivatalnál. Az 1. igénypont szövege a következő volt:

1. 3-[(2S,4S)-4-[4-(3-metil-1-fenil-1H-pirazol-5-il)piperazin-1-il]pirrolidin-2-il-karbo-nil]-tiazolidin vagy annak szolvátja.

(Az 1. igénypont szerinti vegyületet a továbbiakban teneligliptinnek nevezzük.)

2. Teneligliptin-hidrobromid vagy annak szolvátja.

E bejelentés ellen az engedélyezés előtti közzététel után felszólalt a *Lupin Ltd.* (Lupin), egy jól ismert indiai gyógyszergyár.

A Lupin a következő okok alapján kérte a bejelentés elutasítását:

- a) újdonsághiány;
- b) feltalálói tevékenység hiánya; és
- c) az indiai szabadalmi törvény 3(d) cikke alapján a gyógyászati hatékonyság hiánya.

A felek érvelését az alábbiakban foglaljuk össze.

A Lupin érvei

- a) A Lupin D1 újdonságrontó anterioritásként a bejelentő által is hivatkozott US2004/0106655 sz. amerikai bejelentésnek megfelelő WO2002014271 sz. nemzetközi bejelentésre hivatkozott.
- b) A D1 anterioritás ismerteti a teneligliptin vegyületet, annak gyógyászatilag elfogadható sóit, ideértve a szervesetlen savaddíciós sókat, például a HCl-sót, a HBr-sót stb. is, valamint azok előállítási eljárását. A D1 anterioritás egy példában kinyilvánítja a 3HCl-sót, és így nincs újdonság a HBr- vagy a 2,5HCl-só előállításában.
- c) A bejelentés leírása és igénypontjai nem tesznek különbséget a sók között, és az állítólagos találmányban semmi sem bizonyítja, hogy a D1 anterioritásban kinyilvánított sók nem szolgáltatnak hasonló eredményeket az említett összes sók esetében.

- d) A Lupin továbbá a D2 (US2004/0259883) anterioritásra hivatkozott, amely a teneligliptinhez, különösen a teneligliptin 3HCl-hez hasonló vegyületeket ismertet.
- e) A Lupin további anterioritásként hivatkozik a D3 dokumentumra, amely Gould, P. L. „Só kiválasztás alapgyógyszerek számára” című cikke [megjelent az International Journal of Pharmaceutics-ben (33, 201-217, 1986)].
- f) A Lupin rámutatott, hogy a kifogásolt találmány valamennyi sóra vonatkozott, de a felszólalási eljárásban korlátozta bejelentését a 2,5HBr-sóra. Így a HBr-sóval kapcsolatban a felszólalási eljárásban ismertetett tulajdonságok az eredeti bejelentésben nyilvánított valamennyi sóra is vonatkoztak.
- g) A Lupin az indiai védjegy törvény 3(d) cikkére hivatkozva azzal érvelt, hogy a teneligliptin, annak sói, valamint a velük kapcsolatos polimorfizmus jelensége a technika állásából ismert. A feltalálók csupán bizonyos alakokat állítottak elő, így a 2,5HCl-sót, a 2,5 HBr-sót, azok szolvátjait és hidrátját, továbbá kristályformáit. A találmány nem ismerteti azok gyógyászati hatékonyságát, ezért a 3(d) cikk alapján nem szabadalmazható. A leírásban nincs olyan adat, amely azt mutatná, hogy az igényelt összes só stabilitás, higroszkóposság és oldhatóság stb. területén előnyös. Nincs adat a szinergetikus tulajdonság bizonyítására sem.

A Mitsubishi érvei

- a) A HCl-só stabilitása, biohőzáférhetősége és reprodukálhatósága nem jó, és ezek a vegyületek nem voltak kristályokká alakíthatók. A Mitsubishi váratlanul állapította meg, hogy a 2,5HBr-só kristályokat tud képezni, és stabil.
- b) A D1 dokumentum valóban a legközelebbi technika állását képezi, de Markush-típusú vegyületeket ismertet, míg saját bejelentése a 2,5HBr-só elkülönítésére összpontosít.
- c) Minthogy a HCl-só kristályainak kialakítása nehézségekbe ütközik, senki nem próbálkozna a HBr-sóval, mert ismert, hogy ami érvényes a HCl-re, az alkalmazható a HBr-re is. Ezért váratlan esemény a kristályok kialakulása.
- d) Még ha a technika állása szerint elő lehet is állítani HCl-sót, ez nem jelenti azt, hogy ugyanolyan módon HBr-só is előállítható, és hogy amiért a HCl-só kristályosítása nehézségbe ütközik, nem lehet azt jósolni, hogy ez érvényes a HBr-sóra is.
- e) A feltalálók megpróbálták a teneligliptin 3HCl-sóját a D1 anterioritás példájában leírt módon kristályosítani, azonban nem tudtak kristályokat előállítani.
- f) Az, hogy a HCl-só kristályosítása nehéz eljárás, nem utal arra, hogy a HBr-sót (kristályos alakban is) ugyanazzal az eljárással elő lehet állítani.
- g) A technika állása szerinti vegyületek esetében hiányozott a jobb stabilitás, a biohőzáférhetőség és a kisebb higroszkóposság, és a D1 anterioritás a 3HCl-só porított, vagyis nem kristályos alakját ismerteti.
- h) A Mitsubishi kísérleti adatokat szolgáltatott a 2,5HBr-só jobb stabilitásának, kisebb fokú higroszkóposságának és kristályosságának a bizonyítására.

- i) A Mitsubishi bizonyította, hogy a találmány szerinti só nem toxikus, és biztonságosan felhasználható – ezzel hozzájárulva a gyógyászati hatékonysághoz.

A hivatal vizsgálójának a döntése

- A D1 nyomtatvány kinyilvánította a teneligiliptin vegyületeket és azok sóit, de nem ismertet összehasonlító kísérleti adatokat az igényelt só és az ismert vegyületek gyógyászati hatékonysága vonatkozásában.
- A teneligiliptin 2,5HBr-sójának előállítási eljárása a só szokásos előállítási módszerét jelenti. A leírásban nem történik említés a vegyület gyógyászati hatékonyságáról, sem pedig oldhatóságáról és higroszkóposágáról.
- Az elővizsgáló a D2 dokumentum tanítására is támaszkodott, amely szerint a HCl-só – polárisabb lévén – higroszkóposabb, és a növekvő stabilitás csökkenti a higroszkóposágot. Ezért kézenfekvő arra következtetni, hogy a HBr-só kevésbé higroszkópos, és stabilabb, mint a HCl-só.
- Kísérleti adatokkal nincs alátámasztva az az állítás, hogy a HBr-sónak kisebb a toxicitása és nagyobb a stabilitása. A nagyobb stabilitás egyébként nem szabadalmazható jellemző, hacsak nem párosul lényeges gyógyászati hatékonysággal.
- Az oldhatóság és a higroszkóposág önmagában nem olyan fizikai tulajdonság, amely hozzájárul a 3(d) cikk követelményeinek a kielégítéséhez.
- A hatékonyságra vonatkozó összehasonlító kísérleti adatok hiánya akadály a szabadalmazhatóságnak.

A fentiek alapján az elővizsgáló elutasította a felszólalást.

C) Az indiai védjegy törvény a jóhiszemű védjegy tulajdonosok számára két lehetőséget biztosít arra, hogy egy másik felet megakadályozhassanak megtevéstől hasonló vagy azonos védjegy lajstromozásából történő hasznoszerzésben. Az első lehetőség azzal kapcsolatos, hogy a védjegyet lajstromozás előtt meghirdetik a védjegy közlönyben, és ekkor fel lehet szólni a védjegybejelentés ellen. Ha ez a lehetőség valamilyen ok miatt nem érhető el, a lajstromozás után helyreigazítási kérelmet lehet benyújtani, de ez csak a jogaiban sértett fél számára engedélyezett. Ugyanakkor felszólalást bárki benyújthat a védjegy lajstromozása ellen. „Jogaiban sértett személynek” olyan fél tekinthető, akit közvetlenül vagy közvetve érint a védjegy lajstromozása.

Nemrég az *Adidas* kért helyreigazítást, és kérte egy másik fél által lajstromoztatott *RESPONSE* védjegy törlését a lajstromból. Az *Adidas* arra hivatkozott, hogy a *RESPONSE* védjegyet cipőkre lajstromoztatta az Amerikai Egyesült Államokban és Németországban, továbbá hogy az alperes 2011 óta nem újította meg védjegyét. Emellett az alperes nem jelent meg a Szellemi tulajdon-védelmi Adminisztratív Tanács előtt, ami arra utalt, hogy nem állt érdekében védjegyének megvédése, ami indokolta a védjegy törlését a lajstromból.

A tanács azon az alapon utasította el a törlési keresetet, hogy csak az tekinthető jogaiban sértett személynek, aki egy *ex-parte* meghallgatáson megfelelő iratokkal és számlákkal bizonyítja hírnevét és a védjegy használatát. Az *Adidas* azonban nem bizonyította a *RESPONSE*

védjegy használatát, ami miatt nem volt jogaiban sértett személynek tekinthető, és ezért nem tudott a közönség tudatában a védjeggyel kapcsolatban zavart vagy megtévesztést bizonyítani. Így a tanács elutasította kérelmét, ami ellen az Adidas a Delhi Felsőbírósnál (Delhi High Court, DHC) nyújtott be fellebbezést. Ez a bíróság azonban úgy döntött, hogy a „jogaiban sértett személy” kifejezést tágan kell értelmezni, és ez olyan félre is kiterjed, akinek a lajstromozási kérelmét egy másik védjegytulajdonos hasonló védjegyének korábbi lajstromozása miatt elutasították, vagy akinek a védjegye ellen felszólaltak.

A DHC törvényellenesnek minősítette a tanácsnak azt a megállapítását, hogy „nem lehet jogaiban sértett személyről beszélni, ha a védjegyek és az áruk azonosak”.

A bíróság azt is megállapította, hogy bár a tanács szerint az Adidas nem bizonyította a RESPONSE védjegy használatát, egyidejűleg megjegyezte, hogy az – ha egyáltalán az Adidas által – 2005 után történt. Ezt a megállapítást a DHC a tényekkel ellenkezőnek tekintette, és ezért hatályon kívül helyezte a tanács döntését, az ügyet pedig újbóli megfontolás végett annak visszautalta.

D) Az indiai védjegy törvény elvei megengedik bármely kereskedő számára, hogy számokból álló védjegyet használjon. A DHC a *Mona Aggarwal & Anr. (Mona) v. Glossy & Plants Pvt. Ltd. & Anr. (Glossy)*-ügyben nemrég ilyen ügyben döntött.

A Glossy azt állította, hogy az „1001” számvédjegyet a Monánál korábban, mégpedig 1946 óta használja. Azt is állította, hogy ez a védjegy megkülönböztető jelleggel rendelkezik a két középső zéró számjegy szemre emlékeztető jellege miatt. A Glossy védjegyét festékekkel, falfestékekkel, lakkokkal és hasonlókkal kapcsolatban használta, vagyis nem volt kapcsolat az áruk és a védjegy között, ami növelte a védjegy megkülönböztetőképességét.

A Mona azt állította, hogy a kifogásolt „6004” védjegyet 2011 óta használja, és véletlenszerű volt hasonló jellegű árukon a hasonló színelrendezés és csomagolás.

Az egyesbíró a két védjegy összehasonlítása és az „egy átlagos intelligenciájú ember tökéletes emlékezőképességgel” próba alkalmazásával azt állapította meg, hogy első pillantásra a két védjegy megtévesztően hasonlít egymáshoz.

A Glossy védjegye

A Mona védjegye

A hasonló „szemelrendezés” és színekombináció valóban megtéveszthette a fogyasztókat. Ennek alapján a bíró eltiltotta a Monát a „6004” védjegy kereskedelmi célokra való további használatától.

E döntés ellen a Mona a fellebbezési bíróságnál (Appeal Court, AC) keresett jogorvoslatot, és ugyanakkor védjegyének megváltoztatására tett javaslatot a pereskedés megszüntetése érdekében. A Glossy azonban továbbra is kifogásolta a Mona védjegyét, és azon a véleményen volt, hogy a megváltoztatott formában írt „6004” szám megtévesztően hasonlít a saját védjegyéhez.

A bíróság szerint egy számnak egy fél által a termékein történő használata önmagában nem gátol meg egy másik felet eltérő számok védjegyként való használatában. A Monát felszólította védjegyének olyan megváltoztatására, hogy az ne okozzon a Glossy védjegyével való összetévesztést. Tehát engedélyezte a Mona védjegyének a megváltoztatását, és ezzel egyrészt meggátolta a további bitorlást, másrészt lehetővé tette a Mona számára, hogy törvényesen tovább kereskedhessen áruival.

Izrael

Az Izraeli Szabadalmi Hivatalnál 2015-ben 6904 új szabadalmi bejelentést nyújtottak be. 2010 óta ez a legmagasabb szám, azonban lényegesen kisebb a 2006–2008-ban benyújtott bejelentések számánál.

A 2015-ben benyújtott bejelentések kapcsán jelentős növekedést lehet észlelni a vegyészet, az élettudományok- és a számítógép-vonatkozású találmányok területén.

Japán

A) A Japán Szabadalmi Hivatal 2016. március 25-én bejelentette, hogy külföldi bejelentéseket bármilyen nyelven be lehet nyújtani. Korábban a japántól eltérő nyelven csak angol nyelvű bejelentéseket fogadtak el. A japán nyelvű fordítást az elsőbbségi naptól számított 14 hónapon belül kell benyújtani.

B) A Szellemtulajdon-védelmi Felsőbíróság 2015. június 10-i döntése egy olyan ügyre vonatkozik, ahol a szabadalmi bejelentő elégedetlen volt az elővizsgáló szabadalmat engedélyező döntésével, és ezért e döntés ellen fellebbezést nyújtott be arra hivatkozva, hogy az elővizsgáló hibásan hozta meg az engedélyező végzést.

A felsőbíróság az alábbi indokolással utasította el a fellebbezést:

(i) Az adminisztratív fellebbezési törvény 195-4 cikke szerint egy elővizsgáló szabadalmat engedélyező döntése nem képezheti fellebbezés tárgyát.

(ii) A kérdéses fellebbezést az elővizsgáló engedélyező végzését követő hat hónapos törvényes határidő eltelte után nyújtották be, bár az adminisztratív ügyekben folytatott pe-

reskedésre vonatkozó törvény alapján jogorvoslati kérelmet lehet benyújtani az elővizsgáló szabadalmat engedélyező döntése ellen.

Az elutasító döntés indokolása szerint előfordulhat, hogy az elővizsgáló által végzett vizsgálat befolyásolhatja a japán szabadalmi rendszer alapját, amely az érdemi elővizsgálat elvét fogadja el. Ebben az esetben, miként az alperesek állítják, ha az elővizsgáló egyáltalán nem vizsgálta a bejelentést, vagy az általa végzett tevékenység lényegileg ezzel egyenértékűnek tekinthető, az elővizsgáló döntését olyannak kell tekinteni, hogy az a törvény által előírt vizsgálat hiánya miatt komoly törvényteleniséget jelent. A vizsgálati irányelvek fényében meg lehet állapítani, hogy az elővizsgáló figyelmen kívül hagyta azt a tényt, hogy a bejelentés módosítása új anyag bevitelét jelentette. Az elővizsgáló azonban a szabadalmat annak a vizsgálatát követően engedélyezte, hogy az igényelt találmány a kérdéses módosítás után kielégíti-e a szabadalmazhatósági követelményeket a feltalálói tevékenység, az igénypontok világossága és az igényelt találmány kellő kinyilvánítása szempontjából. Ezért nem lehet azt mondani, hogy észszerűtlen a találmány elővizsgáló általi megfontolása és annak az eredménye. Az elővizsgáló vizsgálata összességében nem értékelhető olyanként, hogy nem követte az előírt vizsgálati követelményeket, vagy hogy egyenértékű a vizsgálat hiányával.

C) A *CosMED Pharmaceutical Co. Ltd.* (CosMED) v. *JPO Commissioner*-ügyben a Szellemitulajdon-védelmi Felsőbírósnak egy minta lajstromozhatóságának a kérdésében kellett döntenie.

Az ügy előzménye, hogy CosMED 2012. december 28-án a Japán Szabadalmi Hivatalnál mintabejelentést nyújtott be egy „Mikrotű-tapasz” elnevezésű árucikk egy részére. A hivatal azonban a mintabejelentést elutasította. Ezért a CosMED szóbeli tárgyaláson való meghallgatását kérte, amire 2015. január 15-én került sor. Ezt követően a hivatal megállapította, hogy a mintát egy szakember a mintabejelentés benyújtása előtt könnyen ki tudta gondolni a Japánban és külföldön ismert alak, rendszer és színek vagy azok kombinációja alapján, és hogy a minta a japán mintatörvény 3(2) cikke alá esik, ezért nem lajstromozható.

E döntés ellen a CosMED 2015. március 9-én a Szellemitulajdon-védelmi Felsőbírósnál nyújtott be fellebbezést, azt állítva, hogy a hivatal döntését hatálytalanítani kell, mert az nem helyesen ismerte fel a minta szerkezetét, és tévedett annak eldöntésében, hogy a minta kreatív-e vagy sem.

A bíróság elutasította a CosMED fellebbezését. Döntése megállapította, hogy a minta megalkotásának célja az orrcimpák oldaláról a szájig terjedő redő (az orrlyukaktól az arc alsó részén terjedő ráncok) csökkentése volt. A hivatali elővizsgáló három lajstromozott japán mintát nevezett meg az arcmaszkek területéről, amelyek szépségápoló anyagok és orvosságok bőrbe hatolását lehetővé tevő eszközökre vonatkoztak, és a mintabejelentés időpontja előtt már nyilvánosságra jutott alábbi két vonást mutatták: (i) a hatékony rész a termék központi részének belsejében van elhelyezve olyan módon, hogy alakja majdnem megegyezik a teljes termék körvonalának alakjával, és (ii) az eltérő szélességű tapadó rész a hatékony rész külső területén van elhelyezve. Más szavakkal: a tapadó rész a termék bizo-

nyos részein keskenyebb (a tapadó felület kisebb), és más részein szélesebb (a tapadó felület nagyobb).

Másrészről a hivatali elővizsgáló azt állította, hogy bármely szakember könnyen létre tudná hozni a mintát a megnevezett mintalajstromozások alapján.

A CosMed ennek az ellenkezőjét állította, mert a hivatal által megnevezett egyik lajstromozott minta sem mutatja vagy javasolja azt a motívumot, hogy „a tapasz tapadó része úgy van kialakítva, hogy fedi az orrcimpa (nazolabiális) ráncát; konkrétabban: a tapadó rész alakja keskenyebb a orrcimpákhoz és a szájhoz közelebbi területen, és szélesebb a jobb- és baloldali területen és a távolabbi területeken.

A mintatörvény 3(2) cikke azonban ismerteti a mintalajstromozás követelményeit, megállapítva, hogy egy minta lajstromozható, kivéve ha egy szakember azt könnyen meg tudta alkotni Japánban már nyilvánosan ismert alak, terv vagy színek vagy azok kombinációja alapján. E rendelkezés szerint a vizsgált mintának a szakember szempontjából és a nyilvánosan ismert motívumok fényében alkotó jellegűnek kell lennie. Arra tekintettel, hogy a minta szerinti termék feladata orvosi és kozmetikai anyagok beszívódásának az elősegítése, és mert a termék az arc bármelyik részén alkalmazható, a bíróságnak, amikor meghatározza, hogy a minta kreatív jellegű-e vagy sem, nem kell figyelembe vennie azt a motívumot, hogy a minta az arc bizonyos részein különösen előnyösen alkalmazható.

Ezért, minthogy a Japán Szabadalmi Hivatal döntése nem tartalmaz hibát, amikor azt állítja, hogy a minta könnyen kidolgozható lenne egy szakember által, a CosMED állításait alaptalannak lehet minősíteni.

D) A Tokiói Körzeti Bíróság 29. tanácsának 2015. április 27-i ítélete a PITAVA védjegy lajstromozhatóságával kapcsolatban megállapította, hogy a védjegy közrendbe és közérdeksbe ütközik:

„A japán védjegy törvény 4. cikke (1) bekezdésének (vii) albekezdése leszögezi, hogy nem lajstromozható az olyan védjegy, amely valószínűleg károsítja a közrendet. Olyan esetben, amikor egy személynek engedélyezik, hogy kizárólagosan használjon egy védjegyet bizonyos megjelölt árukkal vagy szolgáltatásokkal kapcsolatban, ha ez a kizárólagos használat úgy tekinthető, hogy túlságosan káros a társadalom számára, észszerű azt gondolni, hogy a védjegy az említett cikk hatálya alá esik.”

„Feltételezhető, hogy a felperes abból a jogellenes célból nyújtott be védjegybejelentést, hogy másokat meggátoljon a szabadalmi jog lejártá után a generikusgyógyszer-piacra való belépésben. Észszerű megállapítani, hogy ha a felperesnek megengedik, hogy kizárólagosan használja a védjegyet a megjelölt árukra, nevezetesen a kalcium-pitavasztatint tartalmazó gyógyszerekre, ez észszerűtlenül korlátozná azok használatát a gyógyszerek közötti összetévesztés megakadályozására (és ennek következtében gyógyszerek helytelen adagolása által okozott balesetek megelőzésére). Ezért az ilyen kizárólagos használat a közérdeksbe ütközik, és alapvetően nélkülözi a szociális törvényességet. Ugyanakkor természetesen a felperes, vagyis az eredeti gyógyszer gyártó és árusító vállalat érdekében áll az a törekvés, hogy

meggátolja a generikus gyógyszerek piacra jutását. Ebben az esetben azonban a felperesnek magára a gyógyszerre vonatkozó szabadalmi jogát kell gyakorolnia. A közérdek szempontjából nem engedhető meg azt állítani, hogy a japán karakterekkel írt és 'pitava'-nak ejtett védjegy, amelyet a 'kalcium-pitavasztatin' hatóanyag rövidítéseként használnak, és amely az alperes által gyártott minden egyes pirula felületére rá van nyomva, hogy meggátolja a gyógyszerek közötti összetévesztést, hasonlít a szabványos betűkből álló PITAVA védjegyre. Az ilyen állítás a közérdek szempontjából megengedhetetlen."

E) A Szellemtulajdon-védelmi Felsőbírószág Első Osztályának 2015. február 25-i döntése fenntartotta a Japán Szabadalmi Hivatalnak az IGZO elektronikus készülékekre és azok alkatrészeire lajstromozott védjegy törlésére vonatkozó döntését azzal az indokolással, hogy a védjegy a szokásos módon csupán az áruk anyagát jelzi.

„Az IGZO védjegy egy új anyagot jelöl, amelyet az elektronikai iparban képernyőkön és félvezetőkben kívánnak felhasználni. Az üzletfelek, akik a megjelölt áruknak a kereskedői vagy a fogyasztói, az IGZO védjegyet oxidot jelentő szóként ismerik, amely oxidot elektronikus készülékek széles körének a teljesítményjavítására használják. Ezért észszerű feltételezni, hogy tekintet nélkül a megjelölt bármelyik áruban esetleg felhasznált oxid mennyiségére, a kereskedők és a fogyasztók általában felismerik, hogy a védjegy ezeknek az áruknak a fontos nyersanyagát jelöli meg."

F) A Japán Szabadalmi Hivatal 2016. május 25-én nyilvánosságra hozta a Japánban benyújtott, nem hagyományos védjegybejelentések számát, valamint azt, hogy e bejelentések közül hányat lajstromoztak.

A hivatal 2015. április 1-jétől kezdve fogadott el nem hagyományos védjegybejelentéseket, amelyek száma 2016. május 25-ig 1275 volt, és ezek közül 66-ot lajstromozott a következők szerint:

- a hangvédjegy-bejelentések száma 410, ezek közül 32-t lajstromoztak;
- a mozgást bemutató védjegybejelentések száma 89, ezek közül 28-at lajstromoztak;
- a helyzetet bemutató védjegybejelentések száma 287, ezek közül 5-öt lajstromoztak;
- a hologram-védjegybejelentések száma 16, ezek közül egyet lajstromoztak.

A nem hagyományos védjegybejelentések közül a legtöbb színekre vonatkozott: 473 színvédjegy-bejelentés közül egyet sem lajstromoztak.

G) 2016. április 12-én a Szellemtulajdon-védelmi Felsőbírószág megváltoztatta a Japán Szabadalmi Hivatal fellebbezési tanácsának döntését, és megállapította, hogy az 5 517 482 sz. védjegylajstromozás nem hasonlít a hivatal által megnevezett védjegyekhez, ezért érvényes. A megtámadott, japán írásmóddal lajstromozott, 5 517 482 sz. védjegy a 14. áruosztályban karórákra, órákra és hasonlókra volt lajstromozva, és „Furankumiura”-ként volt olvasható.

Lajstromozást gátló védjegyként a hivatal a következőket nevezte meg.

- a) a 4 978 655 sz., a 14. áruosztályban karórákra és órákra japán írásmódú lajstromozott védjegyet, amely FURANKUMYURA-ként olvasandó;

- b) a 2 701 710 sz., a 14. áruosztályban karórákra és órákra lajstromozott FRANCK MULLER védjegyet;
- c) a 777 029 sz., a 14. áruosztályban időmérő eszközökre lajstromozott FRANCK MULLER REVOLUTION védjegyet.

Bár a bíróság elismerte a hangzási hasonlóságot, megállapította, hogy a megjelenés és a jelentés eltérő. A hivatal által megnevezett védjegyek a híres külföldi FRANCK MULLER védjegyre utaltak, míg a megtámadott védjegy nem volt összetéveszthető, mert a FRANCK MULLER védjegy paródiájának volt tekinthető.

H) A Szellemi tulajdon-védelmi Felsőbíróóság 2015. december 10-én az *Yves Saint Laurent Parfums (YSL) v. Kitao. com. Inc.* (alperes)-ügyben döntött arról, hogy az alperes által a törlési ügyben beterjesztett iratok elfogadhatók-e a védjegy használatának bizonyítékként.

Az alperes egy részvénytársaság, amely különböző kozmetikumok és szappanok gyártásával és eladásával foglalkozik. Az alperes által a Japán Szabadalmi Hivatalnál 535 017 számmal a 3. áruosztályban parfümökre és ízanyagokra lajstromozott, japán írásmódú védjegyet „Sanroran”-ként kell kiejteni.

Az YSL 2013. december 18-án kérelmet nyújtott be a hivatalnál az alperes védjegyének törlése iránt, azt állítva, hogy a védjegyet sem a védjegytulajdonos, sem a kizárólagos vagy a nem kizárólagos licenctulajdonos nem használta Japánban legalább három egymást követő éven keresztül.

A hivatal a törlési keresetet 2014. december 10-én elutasította, mert azt nem találta kellően megalapozottnak.

Ezután a felperes 2015. április 15-én a Szellemi tulajdon-védelmi Felsőbíróóságnál nyújtott be fellebbezést, kérve a hivatal döntésének hatálytalanítását. Az 2015. december 10-én az alábbi indokolással elutasította a felperes fellebbezését:

Az alperes 2013. november 25-én eladott egy „Eau de Toilette (Floral Green) elnevezésű illatszerterméket. Egy fényképpel ellátott dokumentum megerősítette, hogy a termékcsomagolás hátoldalához erősített japán felirat azonosnak tekinthető az alperes „Sanroran”-ként olvasandó védjegyével.

Az alperes 2011. február 9-én a *Hatano Shinjun*nak egy kikészítés alapjául szolgáló, „Salon Base Cream” elnevezésű krémet adott el. Az eladást egy fényképes dokumentum erősíti meg, amelyet a Hatano Shinju egy alkalmazottja készített, és amelyen a termékcsomag hátuljához erősítve látható az alperes japán írásmódú, „Sanroran”-ként olvasandó védjegye.

Ezért megállapítható, hogy az alperes 2013. november 25-én és 2011. február 9-én olyan termékeket adott el, amelyek csomagolásához hozzá volt erősítve az alperes védjegye. Az alperesnek ez a cselekedete megfelel a japán védjegy törvény 2. cikk (3) bekezdésének (ii) albekezdésében meghatározott használat előírásainak.

Ezzel a ponttal kapcsolatban a felperes azt állította, hogy bár az alperes benyújtott eladást megerősítő dokumentumokat, azokat azonban az alperes üzletfelei készítették, ezért ezek a dokumentumok rendkívül szubjektívek, és nem használhatók bizonyítékként. Emellett

ilyen dokumentumok bármikor könnyen készíthetők, mert bármi becsomagolható olyan csomagolóanyagba, amely az alperes védjegyét viseli. A bíróság azonban megállapította, hogy az alperes üzletfelei által készített és az alperes által benyújtott dokumentumok alaki, tartalmi és hitelességi szempontból nem kifogásolhatóak. A bíróság azt is megállapította, hogy az eladást bizonyító dokumentumok eléggé megbízhatók ahhoz, hogy a ténymegállapító eljárásban bizonyítékként legyenek felhasználhatók.

A fentiek miatt elismerhető, hogy az alperes, vagyis a védjegy jog tulajdonosa Japánban a vizsgált időszakban használt egy védjegyet, amely azonosnak tekinthető lajstromozott védjegyével. Ezért a bíróság megállapította, hogy a felperes keresetét el kell utasítani.

Kína

A) A Védjegyfellebbezési Tanács döntése szerint az *Andreas Stihl AG. & Co. KG* (Stihl) narancs és szürke színkombinációja lajstromozható Kínában, mert hosszú ideig tartó és széles körű használat által megkülönböztetőképességre tett szert.

A Stihl a világ vezető láncfűrész- és motoroszerszám-gyártója. Termékeit 40 000 kereskedő hálózatán keresztül 160-nál több országban árusítja, és 1971 óta a világon a legtöbb láncfűrész adja el a STIHL márkanévvel.

A Stihl 1995-ben leányvállalatot alapított Kínában, láncfűrészüzletet nyitott, és a fogyasztók számára eladás utáni szervizről gondoskodott. 2005-ben a Stihl a Shandong tartománybeli Qingdaóban nagy termelőüzemet hozott létre. Az elmúlt 20 év folyamán végzett folytonos fejlesztés eredményeként a Stihl termékeit Kína legtöbb városában és tartományában árusítják, így a Stihl a minőségi láncfűrésztermékek kínai piacának több mint 50%-át birtokolja.

A Stihl 1972 óta használja a narancs és a szürke szín kombinációját láncfűrészsein és motoros szerszámain. A Kínában és az egész világon végzett folytonos használat következtében a narancs és szürke színkombináció a Stihlnek és termékeinek a meghatározó szimbólumává vált.

A Stihl 2011. február 22-én a Kínai Védjegyhatálynál kérelmet nyújtott be a narancs és a szürke szín kombinációjának lajstromozása iránt erdei és kertészeti láncfűrészekre. A hivatal a kínai védjegy törvény 11.1(1) cikke alapján, vagyis arra hivatkozva, hogy a védjegy csak az áruk általános kivitelezését képviselte, elutasította a védjegybejelentést.

A Stihl 2011 szeptemberében a Védjegyfellebbezési Tanácsnál nyújtott be fellebbezést a következő indokok alapján.

- A kérelmezett védjegy színkombináció, nem pedig egy ábrás védjegy, ezért hibás a hivatal elutasítása azon az alapon, hogy a lajstromoztatni kívánt védjegy a megjelölt áruk általános kivitelezésére vonatkozik.
- A narancs és a szürke szín kombinációja védjegyként az érdekelt közönség számára elegendő megkülönböztetőképességgel rendelkezik ahhoz, hogy azonosítsa és megkülönböztesse a Stihl termékeit más gyártók hasonló termékeitől.

- A hosszú ideig tartó használat és reklámozás következtében a narancs és a szürke szín kombinációja – amelyet a Stihl láncfűrészein 1972 óta használnak – azt eredményezte, hogy ez a színekombináció
 - kizárólagos és folytonos társítást képez a megjelölt árukkal;
 - Kínában ismertté vált az érdekelt közönség számára; és
 - másodlagos jelentésre tett szert, amely tovább növeli a megkülönböztetőképeséget és az elismertséget.

A Stihl, érveinek alátámasztása érdekében, fontos bizonyítékokat nyújtott be, többek között:

- mélyreható piacitudatosság-vizsgálatokat arról, hogy a lajstromoztatni kívánt szín-kombinációból álló védjegyet társítják a Stihl láncfűrésztermékeivel;
- bennfentesek eskü alatti nyilatkozatait, amelyek a védjegy megkülönböztetőképeségét bizonyítják;
- hirdetési és reklámozási adatokat; és
- adminisztratív büntető végzések másolatát, amelyeket ipari és kereskedelmi helyi adminisztrációs szervek bocsátottak ki láncfűrészutánzatok gyártói ellen.

A tanács 2015. január 20-i döntésében elfogadta a Stihl érveit, és ideiglenesen elfogadta a narancs és szürke színekombinációra vonatkozó védjegybejelentést, majd három hónap publikációs időszak eltelte után, 2015. augusztus 14-én lajstromozták a védjegyet.

B) A Pekingi Felső Népbíróság nemrég elutasított egy KUNG FU PANDA védjegy lajstromozása iránti kérelmet, amelyet egy védjegybejelentő nyújtott be, és amely ellen a *DreamWorks* rajzfilmstúdió nyújtott be felszólalást. Az elutasítás érdekes módon elsősorban a *DreamWorks* filmforgalmazási jogára volt alapozva.

A „Kung Fu Panda” az amerikai *DreamWorks* által készített, jól ismert rajzfilm. Miután 2008 júniusában Kínában is bemutatták, a film hamarosan kasszasiker lett. A film sikere azonban védjegyfoglalókat is vonzott. 2008 decemberében benyújtottak egy kérelmet a Kínai Védjegyhivatalnál a KUNG FU PANDA szóvédjegy lajstromozása iránt gépkocsitermékekre, így fejtámaszokra és gépkocsiülésekre. A *DreamWorks* felszólalt a védjegybejelentés ellen, többek között filmkereskedelmi jogaira hivatkozva. Kezdetben azonban kemény harcot kellett folytatnia, mert mind a Védjegyfelülvizsgálati Tanács, mind a Pekingi Közbenső Népbíróság helybenhagyta a védjegy lajstromozását, arra hivatkozva, hogy a kínai törvény nem ismer filmforgalmazási jogot. Ezért a *DreamWorks* a Pekingi Felső Népbíróságnál nyújtott be fellebbezést.

Döntésében az megállapította, hogy filmcímek, valamint filmszereplők nevei és képei rendelkezhetnek megkülönböztető jelleggel és kereskedelmi értékkel, amely különbözik a csupán pénztári bevételből származó kereskedelmi értéktől.

A következő elveket szögezte le:

- a) A fogyasztók a film vagy a szereplők nevét társíthatják egy bizonyos vállalattal (vö. a védjegyek lényeges funkciójával, vagyis az eredetmegjelöléssel);

- b) egy ilyen vállalat további kereskedelmi értéket/lehetőségeket származtathat a fogyasztói elismerésből; és
- c) harmadik személyeknek nem engedhető meg, hogy potyautasként hasznat húzzanak jól ismert filmcímek és/vagy szereplők hírnevéből, ami bátorítaná a védjegyfoglalókat, és ártana a tisztességes piaci versenynek.

A bíróság tehát úgy döntött, hogy filmnevek és -képek a kínai védjegy törvény 32. cikke alapján korábbi jogokat képezhetnek.

A bíróság a következő elemeket tekintette lényegesnek annak meghatározásakor, hogy egy jelzés hasznat húzhat-e filmforgalmazási jogokból:

- a név hírneve és befolyása: minél híresebb a film címe vagy a szereplők neve, annál tágabb a filmforgalmazási jogok oltalmi köre;
- összetévesztés valószínűsége: ezt a következő tényezők értékelésével kell meghatározni:
 - szorosan összefüggnek az áruk vagy a szolgáltatások?
 - a későbbi alkalmazás csupán potyautasként húz hasznat a film címének vagy a szereplők nevének hírnevéből vagy üzleti értékéből?

Tekintettel arra, hogy sem a Védjegyfellebbezési Tanács, sem az alsófokú bíróság nem vette figyelembe a KUNG FU PANDA-védjegy jogok oltalmi körét, a felső népbíróság hatályon kívül helyezte a közbenső népbíróság döntését, és az ügyet visszaküldte a Védjegyfellebbezési Tanácsnak új döntés meghozatala céljából.

C) A Kínai Legfelsőbb Bíróság 2015. november 26-án hozott döntése véget vetett a PRETUL védjegy kapcsán négy éve tartó vitának. Döntése megerősítette, hogy egy ilyen védjeggyel ellátott termékeket exportáló gyártó, akit bepereltek védjegybitorlásért, nem követett el jogsértést. Ezzel hatálytalanította a Ningbói Közbenső Népbíróság és a Zhejiangi Felsőbíróság bitorlást megállapító döntését.

Döntésének előzménye, hogy 2002. január 17-én egy természetes személy, Xu Haorong a Kínai Védjegy hivatalnál kérelmet nyújtott be az ábrás PRETUL kombinációs védjegy

6. áruosztályban való lajstromozása iránt bútorok fémszerelvényeire, lakatokra, fémmzárokra és hasonlókra, kivéve az elektromos szerelvényeket. Xu védjegyét 2003. május 21-én lajstromozták, és 2010. március 27-én átruházták a *Focker Security Products International Limitedre* (Focker), amely egy Hongkongban alapított társaság.

A mexikói *Truper Herramientas S.A. de C.V.* (Truper) tulajdonosa a Mexikóban és számos más országban is a 6. és 8. áruosztályban lajstromozott PRETUL és az ovális keretben lajstromozott PRETUL védjegyek.

A *Puijang Yahuan Locks Co. Ltd.* (Yahuan) réz- és vaslakatokat készít Kína Zhejiang tartományában. 2010-ben a Truper szerződést kötött a *Yahuan*nal, hogy olyan lakatokat és kulcsokat gyártson, amelyek csomagolásán az ellipszisbe zárt **PRETUL** ábrás védjegyet tünteti fel.

2010 decemberében és 2011 januárjában a Focker kérte a ningbói vámhatóságot, hogy tartóztasson fel két lakatszallítmányt, amelyeket a Yahuan Mexikóba kívánt exportálni. A két szállítmányt a vámhatóság 2011. január 13-án feltartóztatta.

2011. január 30-án a Focker a Ningbói Közbenső Népbíróságnál pert indított a Yahuan ellen védjegybitorlás miatt.

2011. március 24-én a Truper nyilatkozatot tett közzé, amely szerint a Mexikóban lajstromozott **PRETUL** védjegy törvényes tulajdonosaként feljogosította a Yahuant, hogy **PRETUL** védjeggyel ellátott lakatokat gyártson Mexikóba irányuló export céljára. A bíróság előtt a Yahuan azt állította, hogy a bitorlással vádolt áruk kizárólag Mexikóba irányuló exportra voltak szánva Kínában való terjesztés nélkül, tehát a védjegyet a kínai védjegy törvény értelmében nem használták, és ez nem okozhatott zavart vagy félreértést a kínai fogyasztók körében, vagyis nem okozhatott kárt a Focker védjegyjogában.

2012. július 23-án a Ningbói Közbenső Népbíróság a felperes javára hozott döntést: elutasította a Yahuan exportra vonatkozó érvelését, és a 2002. évi védjegyrendelet 3. cikkére hivatkozva megállapította, hogy a **PRETUL** és az ovális keretben levő **PRETUL** védjegy használata árukon, csomagoláson vagy tartályokon egyértelműen védjegyhasználatot képez. Különbséget kell tenni azonban a **PRETUL** védjegynek az árukon való használata, valamint az ovális keretben levő **PRETUL** védjegynek a csomagoláson való használata között, mert csak az utóbbi tekinthető bitorlásnak. A bíróság elrendelte, hogy a Yahuan azonnal szüntesse meg az ovális keretben levő **PRETUL** védjegy csomagoláson való használatát, és fizessen a Fockernek 50 000 CNY kártérítést.

A döntés ellen mind a Focker, mind a Yahuan fellebbezett a Zhejiangi Felsőbíróságnál, amely 2013. február 19-én hozott döntést. Ebben megerősítette az alsófokú bíróság döntését, de megállapította, hogy mind a **PRETUL** védjegy, mind az ovális keretbe zárt **PRETUL** védjegy használata védjegybitorlást jelent.

Elrendelte, hogy a Yahuan azonnal szüntesse meg a védjegybitorlást, és fizessen a Fockernek 80 000 CNY kártérítést. E döntés ellen a Yahuan a legfelsőbb bírósághoz nyújtott be fellebbezést.

Az először azt értelmezte, hogy a védjegy törvény 2013. évi változatának 48. cikke szerint mit kell a „védjegy használata” alatt érteni. (A 48. cikk megegyezik a 2002. évi védjegyrendelet fentebb említett 3. cikkével.) A legfelsőbb bíróság szerint egy védjegy bármilyen használata, amely nem tölti be az eredetmegkülönböztetés funkcióját, a törvény 48. cikke értelmében nem minősül védjegyhasználatnak. Megerősítette, hogy a védjegy törvény 52. cikke, amely a védjegybitorlás feltételeit szabja meg, nem alkalmazható olyan esetekre, ahol a használat nem tölt be eredetmegkülönböztető funkciót.

Ezután elemezte, hogy a Yahuan hogyan használta a PRETUL védjegyeket, és megállapította, hogy ezek a védjegyek Kínában nem töltnek be vállalatok eredetét megkülönböztető funkciót, mert a Yahuan által gyártott lakatokat nem terjesztik a kínai piacon. Ezért az ilyen védjegyek nem okoznak zavart és félreértést az érintett kínai közönség körében.

Végül a legfelsőbb bíróság a védjegyek forrásjelző funkciójával kapcsolatban megállapította, hogy egy, a védjegy törvény által védeni kívánt védjegy elsődleges funkciója a forrás megjelölése. A legfelsőbb bíróság szerint azt a tényt, hogy történt-e védjegybitorlás, annak alapján kell eldönteni, hogy a védjegy betölt-e forrásazonosító funkciót vagy sem. Nincs gyakorlati jelentősége annak, hogy fennforog-e megtevesztés valószínűsége, ha a vizsgált védjegy nem tölt be azonosító funkciót, és a védjegy törvény értelmében nem képez védjegyhasználatot.

A fentiek alapján úgy döntött, hogy mindkét alsófokú bíróság tévedett a törvény alkalmazásakor, mert a bitorlás megítélését csupán arra a tényre alapozták, hogy egy azonos vagy hasonló védjegyet engedély nélkül használtak-e, és figyelmen kívül hagyták azt az előfeltételt, hogy a kifogásolt cselekedet a védjegy törvény értelmében védjegyhasználatot képezett-e.

Végül a Kínai Legfelsőbb Bíróság a Yahuan javára döntött, és hatálytalanította mindkét alsófokú bíróság döntését.

D) A *3M China Limited* (3M) két, Kínában lajstromozott 3M-védjegyet birtokolt (884963/1996. október 21. és 5 966 501/2010. március 7.) a 17. áruosztályban fényviszaverő anyagból készített vékony csíkokon vagy lapokon, illetve fényviszaverő, de nem csomagolóanyagként használt műanyagfilmekben való felhasználásra (láthatóság és biztonság növelésére). A 3M vállalat a 3M védjeggyel megjelölt terméket 2004 óta gyártotta és forgalmazta Kínában járművek fényviszaverő anyagaként.

A *Changzhou Hua Wei Advanced Material Co. Ltd.* (Hua Wei) 2005. december 16-án a 3N védjegynek a 19. áruosztályban lumineszkáló lemezekre és kövezetre való lajstromozása iránt nyújtott be kérelmet a Kínai Védjegy hivatalnál.

A 3M vállalat 2009. május 27-én felszólalt a 3N védjegy lajstromozása ellen. A védjegy hivatal 2011. augusztus 3-án jóváhagyta a felszólalás tárgyát képező védjegy lajstromozását, de csupán bizonyos árukra.

A Hua Wei ez ellen fellebbezést nyújtott be a Védjegy fellebbezési Tanácsnál, amely 2013. július 29-én elutasította a 3N védjegy lajstromozása iránti kérelmet arra hivatkozva, hogy a 19. áruosztályban már korábban lajstromozták a 3M védjegyet. E döntés ellen a Hua Wei nem fellebbezett.

2013. november 27-én a 3M vállalat védjegybitorlási pert indított a Hua Wei ellen a Hangzhoui Közbenső Bíróságnál a következőket kérve:

- bírósági végzést a gyártás és az eladás megszüntetésére;
- 5,1 millió CNY kártérítést (amit később 13 millió CNY-re emelt); és

- további 200 000 CNY költségterítést a bitorlási tevékenység megszüntetésének észszerű költségei fejében.

Válasziratában a Hua Wei a következőket állította:

- az ő 3N védjegye nem hasonlít a 3M védjegyhez;
- a 3N védjegy általa való használatának időtartamára és mértékére, valamint a két vállalat termékeinek árkülönbségére tekintettel állandó piaci rend alakult ki, és a vonatkozó vásárlóközönség könnyen különbséget tudott tenni a két védjegy között; és
- nem volt szándéka kihasználni a 3M védjegy hírnevét, mert saját 3N védjegye vállalati filozófiájának – „new concept, new technologies, new products” (új fogalom, új technológiák, új termékek) – a kezdőbetűit foglalta magában.

A fenti okok miatt őt (a Hua Weit) nem lehet tisztességtelen eljárással vádolni.

A bíróság 2015. június 30-án hozott döntést, amelyben megerősítette a védjegybitorlást, elrendelte az eladás azonnali megszüntetését (a gyártást már abbahagyták), és elrendelte, hogy Hua Wei fizessen 3,5 millió CNY-t a felpereseknek.

A bíróság elutasította a Hua Wei védekezését, megállapítva, hogy a 3M védjegy nagyfokú megkülönböztetőképességgel és hírnévvel bír. Azt is megállapította, hogy a 3M védjegy vizuálisan hasonlít a 3N védjegyre, és hogy a fogyasztók valószínűleg összetévesztenék a Hua Wei 3N termékeit a felperes termékeivel. A bíróság azt is megállapította, hogy a Hua Wei cselekedetei nyilvánvalóan szándékosak voltak, és megjegyezte, hogy a Hua Wei sohasem használta az állított „new concept, new technologies, new products” szlogent a 3N védjeggyel kapcsolatban.

A károk felbecsülésénél a bíróság figyelembe vette a bitorlási tevékenység hosszú időtartamát és jelentős mértékét, továbbá különösen azt a tényt, hogy a Hua Wei nem volt hajlandó bemutatni azokat a pénzügyi feljegyzéseit, amelyek bizonyították volna a bitorló termékek mennyiségét, valamint a bitorlásból származó pénzügyi nyereséget. Az ebben az ügyben alkalmazott 2001. évi védjegytvörvény szerint a törvényes határ csupán 500 000 CNY volt, a bíróság azonban 3,5 millió CNY kártérítést állapított meg. Ez ellen a Hua Wei a Zhejiangi Felsőbíróságnál nyújtott be fellebbezést.

Az 2015. szeptember 9-én fenntartotta az elsőfokú döntést, és a 3,5 millió CNY kártérítés fizetésére való kötelezést is helybenhagyta.

E) A Kínai Legfelsőbb Bíróság 2016. májusi döntése alapján az *Apple* elveszítette kizárólagos jogát arra, hogy az iPhone nevet használhassa Kínában.

Az Apple 2012 óta jogi harcot folytatott a kínai táskagyártó *Xintong Tiandi* (Xintong) vállalattal, mert az az iPhone nevet tüntette fel kiegészítői, bőröndjei és egyéb bőrtermékeiben.

Az Apple már 2002-ben benyújtott kérelmet a Kínai Védjegyhatóságnál az iPhone védjegy lajstromozása iránt, de a kérelmét csak 2013-ban teljesítették, és csupán elektromos készülékekre. A Xintong 2007-ben nyújtott be lajstromozási kérelmet, de számára már 2010-ben lajstromozták az iPhone védjegy bőrújkra.

2013-ban egy kínai bíróság elutasította az Apple-nek a Xintong védjegyének törlésére irányuló kérelmét, mert az Apple védjegye nem volt jól ismert azon a területen, ahol használta. Ezt a döntést most megerősítette a legfelsőbb bíróság, megállapítva, hogy az Apple iPhone védjegye csak 2009 óta volt hozzáférhető Kínában. Így a Xintong most használhatja az iPhone nevet Kínában bőrárukon, de akár táblagépek vagy okos telefonok dobozán vagy borítóján is.

Kolumbia

A Kolumbiai Szabadalmi és Védjegyhivatal publikált egy határozatot, amely szabályozza a bolíviai, ecuadori, kolumbiai és perui közös szellemi tulajdon-védelmi törvény néhány cikkét. Ezek a cikkek a bejelentések átalakítására, a megosztott bejelentésekre és a szabadalmazhatóság vizsgálatára vonatkoznak.

a) Bejelentések átalakítása

Egy szabadalmi bejelentést át lehet alakítani használatiminta-bejelentéssé és viszont, továbbá egy használatiminta-bejelentést ipariminta-bejelentéssé. Ilyen kérelmet az engedélyező vagy elutasító végzés kiadás előtt lehet benyújtani.

b) Megosztott bejelentések

Ha egy bejelentő hivatali felszólítás nélkül kíván megosztani egy bejelentést, a megosztott bejelentés leírását az igényelt tárgy megosztásával összhangban kell megszövegezni. Egy megosztott bejelentést nem lehet tovább megosztani.

Ha az elővizsgáló egységesség hiánya miatt hívja fel a bejelentőt a bejelentés megosztására, és a bejelentő nem tesz eleget a hivatali felszólításnak, az elővizsgáló a bejelentés vizsgálatát az általa azonosított első találmányi csoporttal kapcsolatban végzi el.

c) A szabadalmazhatóság vizsgálata

Ha az elővizsgálati végzésre a bejelentő *i)* módosítja az igénypontosorozatot, *ii)* módosítja a leírást, vagy *iii)* új igénypontosorozatot nyújt be, a hivatal, ha szükségesnek tartja, legfeljebb két további végzést adhat ki. A szabadalmazhatóság vizsgálatát az elővizsgálónak a szabadalmi bejelentés publikálásától számított 18 hónapon belül, használati minták esetében 9 hónapon belül be kell fejeznie.

Az előző bekezdésben említett *i)–iii)* eset bármelyikében a bejelentőnek ismét be kell fizetnie az érdemi vizsgálat díját.

Kuba

Rövidesen befejeződik az a vita, amelyet a HAVANA CLUB védjegyű kubai rum gyártója folytat egyrészt az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatalával (USPTO), másrészt az ilyen rumot Puerto Rico-ban gyártó *Bacardi* céggel.

Az embargó megszüntetésével az USPTO 2016 júniusában engedélyezte a HAVANA CLUB védjegy lajstromozását a kubai gyártó számára.

A Bacardi 1959-ig állított elő Kubában rumot saját nevével és HAVANA CLUB védjeggyel, de Fidel Castro hatalomra jutása után elhagyta a szigetet, és a HAVANA CLUB rumot Puerto Ricóban gyártotta, főleg az amerikai piac számára.

1976-ban Kuba, amely szintén folytatta a HAVANA CLUB rum gyártását, lajstromoztatni tudta a védjegyet az USPTO-nál, azonban 2006-ban a lajstromozást érvénytelenítette az Amerikai Pénzügyminisztérium Külföldi Vagyontárgyakat Ellenőrző Hivatala (Office of Foreign Assets Control, OFAC). Kuba az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságánál nyújtott be fellebbezést, de az 2012-ben elutasította.

Az USPTO most azért járult hozzá a kubai védjegy újbóli lajstromozásához, mert Kuba különleges engedélyt kapott az OFAC-tól.

Laosz

A Laoszi Tudományos és Technológiai Minisztérium Szellemi Tulajdoni Részlege közleményt bocsátott ki arról, hogy 2016. február 1-jétől kezdve több osztályra vonatkozó védjegybejelentéseket is be lehet nyújtani.

Malajzia

Malajziában 2015-ben 36 000 új védjegybejelentést nyújtottak be, ami rekordot jelent. Az emelkedő irányzat 2016-ban is folytatódik.

A legtöbb bejelentés Malajziából, az Egyesült Államokból és Japánból származik. Sok bejelentés érkezik még Kínából, az Egyesült Királyságból, Szingapúrból, Németországból, Franciaországból, Svájcban és Tajvanról.

Mexikó

A mexikói iparjogvédelmi törvény 61. cikke egyértelműen megállapítja, hogy egy engedélyezett szabadalom megváltoztatása csak két feltétel alatt lehetséges:

- nyilvánvaló, hogy alaki hibák kijavításáról van szó; vagy
- az igénypontok oltalmi körének korlátozását kéri.

a) A hibák kijavítása

Nehéz feladat a nyilvánvaló vagy alaki hibák bizonyítása a Mexikói Szabadalmi Hivatal előtt. A hiba pontos meghatározása tágran értelmezhető; lehetséges, hogy amit a szabadalomtulajdonos nyilvánvaló hibának tekint, azt a hivatal nem tekinti annak. A bizonyítás terhe a szabadalomtulajdonoson nyugszik. Ezért egy engedélyezett szabadalom módosítása érdekében biztos és észszerű magyarázatot kell adni, amely hatékonyan bizonyítja,

hogy a módosítás az első feltétel alá esik, és egy nyilvánvaló vagy alaki hiba (például sajtóhiba) kijavítására van szükség.

A hibák azonosítása és módosítása egy engedélyezett szabadalomban különösen fontos, amikor a hiba a szabadalmat pereskedés esetén sebezhetővé teszi. Így például gyógyszer tárgyú, kémiai és biotechnológiai szabadalmak esetén egy sajtóhiba a felsorolt vegyületek nevében vagy egy kémiai szerkezetben, vagy egy olyan hiba, amely azt okozza, hogy egy nukleotidszekvencia egy korábbi szabadalom másik szekvenciájára hasonlít, lényegesen megváltoztathatja az igénypont oltalmi körét és tárgyát.

b) Az igénypontok oltalmi körének korlátozása

Az „oltalmi kör” kifejezés kétséges és tágran értelmezhető lehet, ami eltérő megközelítésekhez vezethet. A gyakorlatban a Mexikói Szabadalmi Hivatal az „oltalmi kört” az igénypontok terjedelmére vonatkozóan értelmezi. Ezért óvatosságra van szükség, amikor olyan módosításokat hajtunk végre, amelyek bizonyos szövegrészek az igénypontokból való eltávolításával járnak, mert ezzel ellenkező hatást, a találmány oltalmi körének tárgyát érhetjük el.

Engedélyezett szabadalmak módosítása könnyebb lehet, amikor a kért korlátozás csekély mértékű az engedélyezett tárgy vonatkozásában – például amikor a főigénypont egyenél több kiviteli alakot ölel fel, és a kért korlátozás egyetlen kiviteli alakra vonatkozik. Ilyen esetben, ha a töröltni szándékozott konkrét kiviteli alak kifejezetten ki van nyilvánítva az engedélyezett igénypontosorozat egyik függő igénypontjában, nagyobb a valószínűsége annak, hogy a hivatal engedélyezi a szabadalom módosítását. Kevésbé valószínű, hogy elfogadnak olyan módosításokat, amelyek további megfontolást vagy vizsgálatot igényelnek.

A módosítások benyújtásának határideje nincs rögzítve a törvényben. Így módosítások mindaddig kérhetők, amíg a szabadalom hatályban van, ideértve a peres eljárások idejét is, amikor a szabadalom érvényességét védekezésként támadják meg.

Németország

A) Az a törvénytervezet, amely lehetővé teszi, hogy Németország ratifikálja az Egységes Szabadalmi Bíróságra vonatkozó egyezményt, továbbá az a törvénytervezet, amely lehetővé teszi az egységes európai szabadalmi rendszernek (unitary patent system) a német jogrendszerbe való beiktatását, 2016. június 23-án került a német parlament (Bundestag) elé. Így már csak az elnöki jóváhagyás hiányzik, hogy Németország is ratifikálhassa az UPC-egyezményt.

B) A Német Legfelsőbb Bíróság (Bundesgerichtshof, BGH) 2016. május 17-i ítélete szerint a Mercedes-Benz elvesztette a *Ludwig Schatzinger Airscarf* szellőzőrendszerének bitorlása miatt ellene indított pert. Ezért a Mercedesnek hatástalanítania kell az Airscarf-

szellőzőrendszert minden új és használt kabrió- és kétüléses nyitott sportkocsimodelljében a német eladási hálózatán belül.

A BGH döntése, amely megállapította, hogy a *Daimler* (a Mercedes-Benz anyavállalata) több szempontból bitorolta az Airscarf-szellőzőrendszerre vonatkozó szabadalmi jogokat, tíz évig tartó jogi harc után lépett hatályba.

A bitorlás miatt a BGH elrendelte, hogy a Mercedes-Benz német eladási hálózatában kapcsolja ki az Airscarf rendszert a következő típusú gépkocsikban: SLK/SLC, SL, SLS kétüléses nyitott sportkocsik, az újonnan bemutatott C-osztályú kabrió, az E-osztályú kabrió és az újonnan bevezetett S-osztályú kabrió. Emellett a BGH elrendelte, hogy a Mercedes-Benz vonjon vissza az Airscarf rendszerre vonatkozó minden hirdetési anyagot. A döntés azonban megállapítja, hogy az Airscarf rendszerrel ellátott olyan kocsik, amelyek már a vevők birtokában vannak, a döntés hatályán kívül esnek, vagyis a döntés csak az eladatlan új és használt kocsikra vonatkozik. Emellett csupán a német hálózatban levő gépkocsikat kell megváltoztatni: az Egyesült Királyságban levő kocsikat nem érinti a bírósági döntés.

A német piacon levő kabrió- és kétüléses nyitott sportkocsimodellek Airscarf-rendszerének hatástalanítása azonban csak időleges, mert az Airscarf rendszerre vonatkozó szabadalmi jogok 2016. december 25-én lejárnak, aminek következtében a Mercedes-Benz karácsonytól kezdve újra működésbe helyezheti a hatástalanított szellőzőrendszereket.

C) Egy német bíróság vétkesnek találta az *Apple*-t, mert az *Open TV* által birtokolt öt szabadalmat bitorol. Ezért a bíróság azonnal megtiltotta a bitorló termékek forgalmazását.

Az *Open TV* egy svájci vállalat, amelyet a *Kudelski*-csoport birtokol, és amely vevőegységeket és közbelső termékeket gyárt video streaming szolgáltatáshoz. 2014-ben a vállalat beperelte az *Apple*-t azt állítva, hogy az bitorolta video streaming technológiáját iPhone, iPad, Apple TV és Mac termékében. 2016. március 15-i döntésében a német bíróság megállapította, hogy az *Open TV* igénye érvényes és jól megalapozott. Ezért a bíróság az *Apple*-t eltiltotta a bitorló termékek eladásától, ami annyit jelent, hogy az *Apple*-nek Németországban meg kell szüntetnie gyakorlatilag összes termékének az eladását. Így valószínű, hogy az *Apple* fellebbezett e döntés ellen, vagy pedig meg fog egyezni az *Open TV*-vel.

Az *Open TV* 2012-ben a *Netflixt*et perelte be azonos szabadalmi bitorlásáért. Az ügy 2015-ben megegyezéssel zárult. Az *Open TV* az Amerikai Egyesült Államokban is beperelte az *Apple*-t ugyanezen szabadalmi bitorlásáért, de az ügy még nem zárult le.

Olaszország

A) Az Olasz Legfelsőbb Bíróság Polgári Részlege 2015. április 13-án helybenhagyta a Milánói Fellebbezési Bíróság egy döntését, amely szerint a bor és az olaj hasonló áruk. Ez a döntés összhangban van a korábbi joggyakorlattal, azonban nem egyeztethető össze a korábbi BPHH joggyakorlatával, sem pedig az Olasz Védjegyhivatal állásfoglalásával, amely eltérőnek tekinti a 29. és a 33. áruosztályba tartozó árukat.

Az ügy előzménye, hogy a *Chianti Ruffino*, az olasz CABREO védjegy borra lajstromozott tulajdonosa bitorlási pert indított a *Consorzio Italiani Oleifici* (CIOS) ellen azt állítva, hogy a CIOS olajcímkeje bitorolta az ő védjegyét. A Bresciai Bíróság elutasította a Ruffino keresetét az áruk és címkék közötti különbség alapján.

A Milánói Fellebbezési Bíróság megváltoztatta ezt a döntést, megállapítva, hogy a bor és az olaj hasonló termékek, mert:

- azonos jellegű szükségleteket elégítenek ki (vagyis a táplálkozás szükségletét);
- Toscanában, ahol az állítólagos bitorlás történt, a bor és az olaj előállítása és forgalmazása olyan mértékben kapcsolódik, hogy a fogyasztók joggal gondolhatják, hogy az azonos vagy hasonló címkét viselő bor és olaj ugyanattól a termelőtől származik; és
- számos vállalat kiterjesztette borkereskedelmét olyan módon, hogy az felölelje az olajat is (és *vice versa*).

A CIOS e döntés ellen fellebbezést nyújtott be az Olasz Legfelsőbb Bíróság Polgári Részlegénél, amely elutasította a fellebbezést, megerősítve, hogy a Milánói Fellebbezési Bíróság döntésének indokolása helyes volt. A legfelsőbb bíróság hangsúlyozta, hogy az alábbi tényezőket (amelyek a joggyakorlatból alakultak ki) kell figyelembe venni áruk hasonlóságának megállapításakor:

- az áruk azonos jellege, azonos fogyasztók, az áruk azonos szükségleteket elégítenek ki;
- a fogyasztók nem túlzottan általános szükségletei (például az öltözködési, evési, ivási vagy olvasási szükségletek); és
- funkcionális hasonlóság olyan áruk esetén, amelyeket azonos vagy hasonló szükségletek kielégítése céljából vásárolnak – ez a fogyasztókat arra a következtetésre vezetheti, hogy az áruk azonos termelőktől származnak, tekintet nélkül közös elosztó csatornák jelenlétére vagy hiányára.

A legfelsőbb bíróság megállapította, hogy a fellebbezési bíróság döntése megfelelt ezeknek a követelményeknek, mert a következőkön alapult:

- az áruk kiegészítő jellege, mert Toscanában (és egész Olaszországban) a bor és az olaj előállítása és forgalmazása gyakran együtt történik, úgyhogy a fogyasztók észszerűen gondolhatják, hogy a hasonló védjegyeket viselő olaj és bor azonos termelőtől származik;
- a fogyasztók szükségletei; és
- az áruk funkcionális hasonlósága.

A Milánói Fellebbezési Bíróság az áruk hasonlóságának megállapítását a táplálkozási szükségletre alapozta, aminek a bor és az olaj egyaránt megfelel. Ez a szükséglet azonban nyilvánvalóan általános, mert az áruk széles körével kielégíthető. Az általánosításnak ez a szintje éles ellentétben áll a joggyakorlattal (ideértve a legfelsőbb bíróság joggyakorlatát is), amely nem általános követelményeket alkalmaz szükségletek jellegének a meghatározására.

A különböző területeken működő vállalatok szempontjából az olasz joggyakorlat szerint a hasonlóság megállapításakor fontos figyelembe venni, hogy a fogyasztók észszerűen tekinthetnek eltérő árukat azonos kereskedelmi eredetűnek. Az ilyen joggyakorlat alapján ez a kiterjesztés fontos tényező a fogyasztók várakozásainak az áruk eredetét illető kiértékelésekor.

Ez a kérdés azonban még nem tekinthető elintézettnak, mert sem a fellebbezési, sem a legfelsőbb bíróság nem foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy az olasz bortermelők gyakran olajtermelők is. Ezért, még ha a két termelési terület eléggé kapcsolatban áll is ahhoz, hogy megfeleljen az olasz joggyakorlatnak, a fellebbezési bíróságok e ténnyel kapcsolatos állásfoglalása nélkülözi a magyarázatot és az alátámasztást. Így nyitva marad az a kérdés, hogy az olasz bortermelők általában olajat is termelnek-e (és *vice versa*), és hogy a fogyasztók természetesnek találják-e azt, hogy a bor és az olaj azonos eredetű.

A fellebbezési és a legfelsőbb bíróság következtetései az olasz joggyakorlat olyan irányát követik, amely korábban abból indult ki, hogy a bor és az olaj hasonló termékek.

B) A *Barilla* cég bitorlási keresetet nyújtott be egy alsófokú olasz bíróságon egy olasz vállalat (az alperes) ellen arra hivatkozva, hogy az az ő termékeihez hasonló alakú és nevű terméket árusít.

A bíróság megállapította, hogy az alperes bitorolta a *Barilla* termékeinek alábbi védjegyeit: GALLETTI, RIGOLI, BATTICUORI, GOCCIOLE, BAIOCCHI, ABBRACCI és RINGO, megállapítva, hogy ezek a védjegyek híresek, és ennek következtében több áruosztályra is érvényesek.

Az alperes által forgalmazott párnák alakja és neve hasonlított a *Barilla* egyes termékeinek alakjához és védjegyzett nevéhez.

A bíróság azt is megállapította, hogy az alperes az olasz polgári törvénykönyv 2598(1)(3) cikkébe ütköző, elősködő, tisztességtelen versenyt folytatott, mert jogtalanul kapcsolódott a *Barilla* termékeihez.

A fentiek alapján a bíróság megtiltotta az alperesnek, hogy a kérdéses terméket használja, forgalmazza és hirdesse a *Barilla* védjegyeivel vagy olyan hasonló jelzésekkel, amelyek emlékeztetnek a *Barilla* védjegyeire. Emellett elrendelte a bitorló termékek elkobzását, és 100 EUR büntetést állapított meg a végzés közlési napjától számított 30 nap eltelte után bekövetkező bármilyen jogsértés minden egyes esetére.

Az elsőfokú bíróság döntése ellen mindkét fél fellebbezést nyújtott be a Milánói Szellemitulajdon-védelmi Bíróságnál, amely a két ügyet egyesítette, majd teljesen elutasította az alperes fellebbezését, míg részben helyt adott a *Barilla* fellebbezésének.

A háromtagú tanács leszögezte, hogy az alperes az elsőfokú bíróság által már megállapított bitorlás mellett valójában a felperes vonatkozó termékei alakjának a reprodukálásával a tisztességtelen versenyt tiltó jogszabályba ütközött: „A szolgai utánzás egy eltérő kereskedelmi területen, amelyet a felperes lehetőség szerint elfoglalhatna forgalmazási kezdeményezésekkel, lehetővé tette az alperes számára, hogy elősködő módon kihasználja azokat a beruházásokat, amelyeket a felperes tett termékeinek a piacra helyezése és elfogadása érde-

kében, és így azokat kultúrjelenséggé változtatta. Ebből az alperes versenyelőnyre tett szert, amihez nem járult hozzá kreativitással, de aláasta a bejelentő lehetőségét, hogy harmadik felek számára törvényesen licenciát adjon.”

A fentiek alapján a bíróság döntése eltiltotta az alperest a Barilla termékeinek alakját szolgáiban utánzó termékek eladásától vagy hirdetésétől, tekintet nélkül azok nevére, és 100 EUR bírságot helyezett kilátásba a döntés kézhezvételétől számított 30 nap eltelté után elkövetett minden egyes jogsértés esetére. Helyt adott a Barilla azon keresetének is, hogy az alperes publikálja a döntést a saját weboldalain, Facebook- és Instagram-oldalán a döntés kézbesítésétől számított 10 nap után 6 hónapon keresztül.

Oroszország

A) Oroszországban 2016. március 2-i hatállyal módosították a polgári peres eljárás szabályait. Ennek megfelelően polgári jogi vitát a kereskedelmi bíróságnál csak azután lehet indítani, hogy a felek előzőleg megpróbálták egymás között tisztázni az ügyet, és legkorábban 30 nappal azt követően, hogy a jogaiban sértett fél felszólító levelet küldött.

Az új követelményt a kereskedelmi peres eljárás 4. cikkének 5. bekezdése tartalmazza néhány kivétellel együtt, amelyek szerint nincs szükség előzetes értesítésre többek között a használat hiánya miatt indított védjegytörlési eljárás esetében.

Az új törvény nem szabályozza a bírósági eljárás előtti felszólító levél tartalmát, azonban igen fontos, hogy a levél megfelelően legyen megfogalmazva, és bizonyítsa a bíróság számára, hogy a pert megelőző eljárásban a felperes teljesítette a törvényes előírásokat. Ennek elmulasztása lehetőséget ad a bíróságnak, hogy elutasítsa a felperes keresetét.

Bitorlási ügyekben a felszólító levélnek feltétlenül tartalmaznia kell az alábbiakat:

- a felek nevét és címét;
- oroszul a felszólító levél jogalapját;
- a kérdéses szellemi tulajdon-védelmi jogot, és lajstromozott tulajdonjog esetén annak másolatát;
- a bitorlást képező cselekedetek rövid összefoglalását, és szabadalmak esetében a bitorolt igénypontokat.

Szabadalmi ügyekben a szabadalomtulajdonosnak továbbítania kell a felszólító levelet a vélt bitorlónak, 30 napon belül kérve választ. Ezen idő alatt a vélt bitorlónak lehetősége van arra, hogy a szabadalmi hivatalban szabadalommegsemmisítési eljárást indítson anélkül, hogy erről a másik felet értesítené. A vélt bitorlónak ez a lépése azonban nem korlátozza a szabadalomtulajdonos jogát abban, hogy a 30 napos várakozási időtartam után megindítsa a bitorlási pert.

A fenti orosz törvényváltoztatás fő célja, hogy a bíróságokat tehermentesítse. Az idő fogja eldönteni, hogy ezt a célt mennyire sikerül majd elérni.

B) A Szövetségi Monopóliumellenes Szolgálat, amely „szokatlan” kezdeményezéseiről ismert, 2015-ben egy törvénytervezetet terjesztett a kormány elé, amelyben azt javasolta, hogy szabadalmazott gyógyszereket a szabadalomtulajdonos engedélye nélkül lehessen gyártani, ha azokat a szabadalomtulajdonos nem árusítja Oroszországban, vagy azok ára riasztóan magas. Megjegyezte, hogy az ilyen kényszerengedélyezés a Kereskedelmi Világszervezet szabályaival összhangban lenne alkalmazható. E szabályok szerint minden állam jogosult kényszerengedélyeket adni, és szabadon határozhatja meg az ilyen engedélyezés okait. Precedensként egy kanadai esetre hivatkozott, amelyben a kormány a *ciprofloxacin* gyógyszer gyártását engedélyezte, mert a szabadalomtulajdonos nem tudott abból elegendő mennyiséget gyártani. Kényszerengedélyt más országokban is adtak. Azzal érvelt továbbá, hogy a kényszerengedély megadása csökkentené az árakat. A javaslat egy ellentmondásos pontja szerint a kényszerengedélyeket a Szövetségi Monopóliumellenes Szolgálat egyedül adná meg, a gyógyszergyártásban érdekelt vállalatok beleszólása nélkül. Javaslatát tehát teljesen figyelmen kívül hagyta, hogy az orosz szabadalmi törvény is tartalmaz kényszerengedélyre vonatkozó rendelkezéseket.

Számos kormányhivatalnak – ideértve az egészségügyi minisztériumot és a kereskedelmi és ipari minisztériumot is – megküldte javaslatát, amelyet jelentős számú nem kereskedelmi szervezet és generikusgyógyszer-gyártó cég is támogatott.

A kormány néhány hónap múlva, gondos tanulmányozás után elutasította a javaslatot. Szakértők megállapították, hogy a Szövetségi Monopóliumellenes Szolgálat által javasolt kényszerengedély több kárt okozna, mint amennyi hasznot hozna. Felismerték, hogy a kényszerengedély szélsőséges eszköz, amelyet páciensek élet-halál kérdése esetén lehet használni, vagy amikor minden lehetőség kimerült a szabadalomtulajdonossal való meg egyezésre. Ezt egyébként a TRIPS-megállapodás 31. cikke is tartalmazza. A fő kockázat azonban az lenne, hogy ilyen kényszerengedély bevezetése esetén a vezető külföldi gyógyszercégek elhagynák az orosz piacot. A javaslat szerint az orosz gyógyszerállalatok meg tudnák szervezni a kritikus gyógyszerek gyártását, azonban nem veszi tekintetbe, hogy ha egy szabadalmazott gyógyszert a megfelelő dokumentumok és műszaki szabványok nélkül gyártanak, a termékeknek váratlan mellékhatásai lehetnek, ami érvénytelenítené a várt eredményt.

Ruanda

Ruandában 2016. április 20-án módosított szellemi tulajdon-védelmi törvény lépett hatályba. Néhány fontosabb változást az alábbiakban foglalunk össze.

- A meghatalmazást közjegyzői hitelesítéssel kell benyújtani. Egy védjegybejelentés el- leni felszólalást a korábbi 30 nap helyett 60 napon belül lehet benyújtani. A bejelentő a felszólalás kézhezvételét követő 14 napon belüli nyújthat be válasziratot.

- Minden lajstromozott szellemi tulajdon-jogot publikálni kell a hivatalos közlönyben és a főlajstromozó hivatalának a weboldalán.

Spanyolország

A) A Madridi Kereskedelmi Bíróság 8-as számú tanácsa 2016. február 16-án elutasította az *Actelion* ideiglenes intézkedés elrendelésére irányuló kérelmét, amelyet az *Accord*, a *Sandoz* és a *Kern* ellen nyújtott be a bosentan nevű gyógyászati hatóanyagra (amelyet TRACLEER védjeggyel forgalmaztak) vonatkozó szabadalom ügyében. A svájci Roche vállalat birtokolta a bosentant védő, 0526708 sz. ('708-as) európai szabadalmat, amelynek bejelentését 1992. júniusban nyújtották be, és a szabadalmat 2000. októberben engedélyezték, Spanyolországra sajátos igénypontosorozattal.

A Roche 2010. júliusban a '708-as európai szabadalom módosított spanyol fordítását nyújtotta be termék- és alkalmazási igénypontokkal, amelyet a Spanyol Szabadalmi és Védjegyhivatal 2011. októberben publikált. A '708-as szabadalom alapján Spanyolországban 2004-ben engedélyeztek egy kiegészítő oltalmi tanúsítványt (supplementary protection certificate, SPC), amely – egy gyermekgyógyászati kiterjesztést követően – 2017. augusztus 28-ig lesz hatályban. Ennek az SPC-nek az *Actelion* a licencvevője.

Az *Actelion* a Barcelonai Kereskedelmi Bíróságnál 2015. júliusban a '708-as európai szabadalom javított fordítása alapján kérte ideiglenes intézkedés elrendelését az *Accord* ellen az SPC állítólagos bitorlása miatt. Konkrétabban, az *Actelion* a javított fordítás 18. alkalmazási igénypontjára hivatkozott.

A bíróság 1-es sz. tanácsa engedélyezett egy *ex parte* ideiglenes intézkedést, ezáltal megtiltva az *Accord* bosentan gyógyszerének az eladását. Az *Accord* ezt követő tiltakozása és megfelelő meghallgatása után azonban a bíróság 2015. szeptember 14-én olyan döntést hozott, amelyben visszavonta az ideiglenes intézkedést, mert megállapította, hogy a hivatkozott igénypont nélkülöz minden jogi hatást.

Döntését az Európai Unió Bíróságának (Court of Justice of the European Union, CJEU) 2013. július 18-i és 2014. január 30-i ítéletére alapozta; ezek a TRIPS 27. és 70. cikkének az értelmezésére vonatkoztak, amelyeket a Barcelonai Fellebbezési Bíróság az *escitalopram*-ügyben 2014. október 22-én hozott döntésében már követett és alkalmazott.

Az *Actelion* nem fellebbezett e döntés ellen, amely így jogerőre emelkedett.

2015. novemberében az *Actelion* egy másik *ex parte* ideiglenes intézkedést kért, ezúttal a Madridi Kereskedelmi Bíróságnál, és a '708-as európai szabadalom javított fordításának termék- és alkalmazási igénypontjaira hivatkozott. Az *Actelion* az ideiglenes intézkedést nem csupán az *Accord*, hanem a *Kern* és a *Sandoz* ellen is kérte; az utóbbiak ugyanis megszerezték az *Accord* bosentanra vonatkozó egyik forgalmazási engedélyét (amely tárgya volt a korábbi pereskedésnek).

A bíróság elutasította az *ex parte* ideiglenes intézkedésre vonatkozó kérelmet, és úgy döntött, hogy az ügyben tárgyalást tart, amelyre 2016. február 9-én került sor.

Az Accord és a Sandoz azzal érvelt, hogy a körülményekben nem következett be változás, ezért az Actelion nem nyújthatott volna be egy másik kérelmet ideiglenes intézkedés iránt, mert azt a Barcelonai Kereskedelmi Bíróság már elutasította.

A Kern a sürgősség hiányára hivatkozott, mert ha elrendelnének ideiglenes intézkedést az Accord és a Sandoz bosentan gyógyszerei eladásának a meggátlására, a Kern termékének az eladása legfeljebb az Accordnak és a Sandoznak, de nem az Actelionnak ártana.

Az alperesek az Actelion keresetének *prima facie* gyengeségére is hivatkoztak, ami a '708-as európai szabadalom javított fordítása termék- és alkalmazási igénypontjainak hatástalanságán és érvénytelenségén alapult.

A Madridi Kereskedelmi bíróság helyt adott az alperesek érveinek, és 2016. február 16-i döntésében elutasította az ideiglenes intézkedésre vonatkozó kérelmet. A bíróság arra a következtetésre jutott, hogy az Actelion nem nyújthatott volna be ideiglenes intézkedésre vonatkozó másik kérelmet, ha egy korábbi kérelmét a Barcelonai Kereskedelmi Bíróság már elutasította, minthogy a körülményekben nem következett be érdemi változás, és ezért a *res judicata* (eldöntött ügy) elveit kell alkalmazni.

A bíróság megállapította, hogy a hivatkozott igénypontok *prima facie* hatástalansága világosnak tűnt, figyelembe véve a spanyol bíróságok CJEU-esetjogon alapuló újabb döntéseit (vagyis a legfelsőbb bíróság 2015. december 21-i ítéletét a quetiapine-ügyben és a Barcelonai Fellebbezési Bíróság 2014. október 22-i ítéletét az escitalopram-ügyben), és megállapította, hogy ez egy olyan jogi kérdés, amelyet a fő eljárás folyamán érdemében alaposan meg kell vizsgálni.

B) 2016. május 20-i ítéletében a legfelsőbb bíróság elutasította az *AstraZeneca* (Astra) rendkívüli fellebbezését, és megerősítette a 907 364 sz. ('364-es) európai szabadalom spanyol részének megsemmisítését. Az Astrának ez a szabadalma a pszichotikus rendellenességek kezelésére igen eredményesen használható *quetiapin* nyújtott hatású készítményére vonatkozott, amelyet az Astra SEROQUEL PROLONG[®] néven forgalmazott. A szabadalomban védett készítmény a quetiapint egy gélesítő anyaggal együtt tartalmazta.

Számos európai uniós tagállamban folyt per 2011 óta e szabadalom érvényességével kapcsolatban.

A legfelsőbb bíróság fentebb említett döntése megerősíti a Barcelonai Fellebbezési Bíróság korábbi döntését, amely a szabadalmat feltalálói tevékenység hiánya miatt megsemmisítette, és így hatálytalanította az elsőfokú bíróság döntését, amely fenntartotta a szabadalom érvényességét.

Az *Accord Healthcare SLU* (Accord) és a *Sandoz Farmacéutica SA* (Sandoz) Spanyolországban 2011 júliusában feltalálói tevékenység hiánya miatt pert indított a '364-es európai szabadalom megerősített spanyol részének megsemmisítése iránt. A Barcelonai 2-es számú

Kereskedelmi Bíróság 2012. július 9-i döntésével elutasította a keresetet, és helyt adott az Astra alábbi fő érveinek.

- A szabadalom elsőbbségi időpontjában (1995. május 31.) egy szakember nem lett volna motiválva, hogy kifejlessze a quetiapin nyújtott hatású készítményét. Ebben az időben nem volt egyértelműen bizonyítva a quetiapin gyógyászati hatékonysága, mert akkor még nem volt gyógyszerként kereskedelmi forgalomban.
- A quetiapint kémiai és fizikai tulajdonságai (jó vízdoldhatóság, magas fokú elsőlépcsős metabolizmus, erős tapadás plazmaproteinekhez és a D2 receptorok nem kielégítő elfoglalása) alkalmatlanná tették nyújtott hatású készítményben való felhasználásra. Ezért egy szakember kizárta volna ezt a megoldást.

Az Accord és a Sandoz fellebbeztek az elsőfokú döntés ellen, a következőket állítva.

- A szabadalom elsőbbségének időpontjában egy szakember motiválva volt, hogy kifejlessze a quetiapin nyújtott hatású készítményét, amit a '364-es európai szabadalom leírása is részletesen említ. A nyújtott hatású készítmények előnyei jól ismertek voltak, ideértve a páciensek tűrőképességét, ami már általában kívánatos volt a pszichiátriai rendellenességek, különösen a skizofrénia kezelésénél.
- A bírósági eljárás alatt az Astra nem szolgáltatott bizonyítékot a következőkre:
 - a quetiapin állított kémiai és fizikai tulajdonságai;
 - ezek a tulajdonságok ismertek voltak-e egy szakember számára az elsőbbség időpontjában;
 - a fenti tulajdonságok miért beszéltek volna le a szakembert arról, hogy kifejlessze a quetiapin egy nyújtott hatású készítményét?

Emellett a jó vízdoldhatóságtól eltekintve a quetiapin állított jellemzői nem voltak megemlítve a '364-es európai szabadalomban.

A Barcelonai Fellebbezési Bíróság az összes bizonyíték vizsgálata után megállapította, hogy a '364-es szabadalom összes igénypontja nélkülözte a feltalálói tevékenységet, és ezért a bíróság a szabadalmat megsemmisítette.

Összhangban az Accord és a Sandoz érveivel, a fellebbezési bíróság először azt vizsgálta, hogy egy szakember az elsőbbség napján motivált volt-e a quetiapin egy nyújtott hatású készítményének a kidolgozására. A fellebbezési bíróság megállapította, hogy nem nyert bizonyítást az Astrának az az állítása, hogy az elsőbbség időpontjában a quetiapin kémiai és fizikai tulajdonságai ismertek voltak. A bíróság arra a következtetésre jutott, hogy ezek a tulajdonságok nem beszéltek volna le egy szakembert arról, hogy egy gélesítő anyag segítségével kifejlessze a quetiapin egy nyújtott hatású készítményét.

Így a fellebbezési bíróság az ún. „probléma és megoldás megközelítést” alkalmazta, és megállapította, hogy a '364-es európai szabadalom nélkülözi a feltalálói tevékenységet.

Az Astra a döntés ellen fellebbezett a legfelsőbb bíróságnál, arra hivatkozva, hogy a Barcelonai Fellebbezési Bíróság eljárásjogilag és lényegileg is sértette a jogot és a jogtudományt.

Az állítólagos eljárásjogi sérelem a döntés indokolására és az eljárásban előadott bizonyítékok értékelésére vonatkozott. A legfelsőbb bíróság elutasította az Astra érveit, és megállapította hogy a fellebbezési bíróság ítélete nem logikátlan, hanem kellően indokolt volt. Rámutatott, hogy a fellebbezési bíróság helyesen alkalmazta a „probléma és megoldás megközelítést” a feltalálói tevékenység megítélésénél. Emellett azt is megállapította, hogy a fellebbezési bíróság észszerűen ítélte meg a bizonyítékokat, és így döntése nem igényel változtatást.

A legfelsőbb bíróság elutasította az Astrának azt az állítását is, hogy a Barcelonai Fellebbezési Bíróság megsértette a jogot és a jogtudományt. Ilyen vonatkozásban kifejtette, hogy a feltalálói tevékenység fellebbezési bíróság általi elemzése nem sértett semmilyen szabályt azzal kapcsolatban, hogyan kell kombinálni a technika állásához tartozó dokumentumokat vagy meghatározni egy szakembert.

A legfelsőbb bíróság döntése végleges, vagyis a '364-es európai szabadalom Spanyolországban megerősített részét végleg megsemmisítették.

Párhuzamos perek európai országokban hasonló eredményhez vezettek. Így például:

- az Egyesült Királyságban a Szabadalmi Bíróság megsemmisítette a szabadalmat első fokon 2012-ben és fellebbezés után 2013-ban;
- Németországban a Szövetségi Szabadalmi Bíróság (Bundespatentgericht) egy 2012. évi döntésével a szabadalmat megsemmisítette, amit 2015-ben a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság megerősített; és
- a Hágai Fellebbezési Bíróság Hollandiában 2014-ben megsemmisítette a szabadalmat.

C) A Barcelonai Fellebbezési Bíróság 2016. február 2-án megerősítette az alsófokú Barcelonai Kereskedelmi Bíróság döntését, amely elutasított egy eljárástól függő termékigénypontot védő szabadalomra vonatkozó bitorlási keresetet. Az utóbbit az *Oatly AB* (Oatly) nyújtotta be a zabtejet gyártó és forgalmazó *Liquats Vegetals, SA* (Liquats), továbbá a *Casa Santiveri, SL*, a *Productora Alimenticia General Española, SA* és a *Nutricion & Sante Iberia, SL* ellen, ahol az utóbbi három alperes a Liquats ügyfele és tejének eladója volt.

Az Oatly keresetében azt állította, hogy az alperesek bitorolják többek között az EP 0731646 európai szabadalom alapján engedélyezett, 2154684 sz. ('684-es) spanyol szabadalmát, amely zabtejre és annak gyártási eljárására vonatkozik, és azzal érvelt, hogy bár nem volt tudomása a Liquats által alkalmazott eljárásról, figyelembe véve, hogy terméke feltehetőleg azonos a szabadalmában igényelt termékkel, az alperesek bitorolták eljárástól függő termékigénypontját és egyéb igénypontjait.

Az elsőfokú eljárásban az alperesek fő érvei a következők voltak:

- a Liquats gyártási eljárása eltért a szabadalmazott eljárástól;
- e különbség eredményeképpen a kapott zabtej különbözött az eljárástól függő termékigényponttal védett zabtejtől (a Liquats terméke nem tartalmazott a kiindulási anyagból származó érintetlen β -glükánokat); és

- különösen fontos az a tény, hogy a Liquats eljárásában alkalmaztak egy β -glükánáz enzimet, amelyet a szabadalmas az Európai Szabadalmi Hivatal előtti eljárásban ki-mondottan kizárt.

2014. április 11-i ítéletében a Barcelonai Kereskedelmi Bíróság elutasította az Oatly bi-torlási keresetét.

Az Oatly a Barcelonai Fellebbezési Bíróságnál nyújtott be fellebbezést, amelyben fő érvei a következők voltak:

- a bíróság helytelenül értelmezte a '684-es spanyol szabadalom 1. igénypontjának (amely eljárástól függő termékigénypont) oltalmi körét; és
- a bíróság nem értékelte helyesen az eljárással kapcsolatos bizonyítékot, és az „érintet-len β -glükánok” fogalmat is helytelenül értelmezte.

A fellebbezési bíróság döntésében mindkét okot együtt elemezte, és megállapította, hogy az eljárástól függő termékigénypont vonatkozásában észszerűtlen volt a bitorlási ügyet az érvényességi ügytől eltérően eldönteni. Valójában hangsúlyozta, hogy nagyon fontosnak tekintette a szabadalomtulajdonos által az ESZH Felszólalási Osztálya előtt a szabadalom újdonságának megvédése érdekében tett állításokat.

Az ESZH előtt a szabadalomtulajdonos megvédte a szabadalom újdonságát, és az „érin-tetlen β -glükánok” fogalmat azon az alapon értelmezte, hogy a gyártási eljárás csupán me-chanikai, és nem kémiai jellegű volt. A szabadalomtulajdonos e fogalom kapcsán rámuta-tott, hogy nem használ β -glükánáz-hatású enzimeket. Az eljárásban benyújtott bizonyíték szerint:

- a Liquats zabtejének β -glükánjai megközelítőleg 10 kilodaltonra (kDa) rúgtak, míg az eljárás megindítása előtt a zab β -glükánjai közelítőleg 1400 kDa-t nyomtak; és
- ez összeegyeztethető volt azzal a ténnyel – miként a Liquats bizonyította –, hogy az alperesek gyártási eljárása β -glükánáz enzimeket használt.

A fentiek alapján a Barcelonai Fellebbezési Bíróság a következő megállapításokat tette:

- A Liquats által használt eljárás eltért a szabadalom által védett eljárástól.
- Az eltérő eljárás következtében a termék is eltért az eljárástól függő termékigénypont által védett terméktől. A termék gyakorlatilag nem tartalmazott a szabadalom szerinti szóhasználatlalt „a kiindulási anyagból származó érintetlen β -glükánokat”.
- Az „érintetlen β -glükánok” kifejezés értelmezése céljából célszerű volt megvizsgálni, hogy a szabadalmas mit mondott az ESZH Felszólalási Osztálya előtt.
- Nem volt észszerű az „érintetlen β -glükánok”-ra az ESZH Felszólalási Osztálya előtt a szabadalmas által használttól eltérő fogalmat használni.
- Minthogy az alperesek a '684-es spanyol szabadalomnak sem az 1. igénypontját (eljá-rástól függő termékigénypont), sem a 2. igénypontját (eljárásigénypont) nem bitorol-ták, a 3–7. függő igénypontokat sem bitorolták.

Végül a bíróság arról döntött, hogy az Oatlynek meg kell fizetnie az eljárási költségeket. Az Oatly nem nyújtott be fellebbezést, ezért az ítélet végleges.

Szaúd-Arábia

A) 2016. március 27-től kezdve Szaúd-Arábiában védjegymegújítási kérelmeket csak online lehet benyújtani.

B) A *Sezgin Mucevherat Gumusculuk Sanayi Ve Ticaret Limited Sirketi* (Sezgin) a tulajdonosa az ábrás SO CHIC és SOCHIC védjegyeknek Szaúd-Arábiában. A Sezgin észlelte, hogy 2015. február 2-án publikálták a hivatalos lapban egy bejelentő 2014. december 28-án a Szaúd-arábiai Védjegyhivatalnál benyújtott kérelmét a SOCHI védjegy lajstromozása iránt. Ezért a Sezgin az alábbi okok alapján felszólalt a védjegy lajstromozása ellen.

- 2011 decembere óta Szaúd-Arábiában tulajdonosa a SO CHIC és a SOCHIC ábrás védjegyeknek a 14. áruosztályban.
- A felszólalás tárgyát képező SOCHI védjegy kiejtésben, általános megjelenésben és a megjelölt áruk vonatkozásában hasonlít a saját védjegyeihez.
- Szaúd-Arábiában korábban, 2011 óta használja a saját SO CHIC és SOCHIC védjegyét.

A felszólalási tanács több tárgyalás után helyt adott a felszólalásnak, és a védjegyek hasonlósága, valamint korábbi használat alapján a kifogásolt védjegybejelentés elutasítását rendelte el.

Tajvan

A) A japán *Toshiba* vállalat 1 315 588 ('588-as) számmal szabadalmat szerzett a Tajvani Szellemitulajdon-védelmi Hivatalnál „Félvezető fénykibocsátó eszköz, eljárás annak előállítására, és félvezető fénykibocsátó készülék” címmel.

Miután figyelmeztető levelet küldött az *Arima Optoelectronics Corporation*nek (AOC), a Toshiba a Tajvani Szellemitulajdon-védelmi Bíróságnál szabadalombitorlásért beperelte az AOC-t arra hivatkozva, hogy az folytonosan árusít és használ hasonló LED-modelleket. Az '588-as szabadalmat engedélyezés után a Toshiba kétszer módosította, először 2013-ban, majd 2014-ben. A 2013-as módosítást helybenhagyta a hivatal, azonban a 2014-es módosítás még függőben volt előtte, amikor a Szellemitulajdon-védelmi Bíróság 2015. szeptember 22-én döntést hozott az ügyben.

Az AOC azzal felelt a Toshiba állításaira, hogy (i) az '588-as szabadalom engedélyezés utáni módosításai érvénytelenek, mert túlterjeszkednek az eredetileg kinyilvánított tárgyon; (ii) a szabadalmi igénypontok nem olvashatók a termékekre; (iii) AOC-nek előhasználati joga van; és (iv) az 588-as szabadalom nélkülözi az újdonságot és a feltalálói tevékenységet.

A bíróság első érvére azt állapította meg, hogy bár a 2014. évi módosítást a hivatal még nem engedélyezte, az csak annyiban tér el a 2013. évi módosítástól, hogy szűkíti az igénypont oltalmi körét, és világossá teszi az igénypont kétértelmű szövegezését, vagyis a módosítások lényegileg nem bővítik az igénypontok oltalmi körét, és nem terjeszkednek túl az eredeti bejelentés oltalmi körén. Ezért elfogadhatónak tartotta a 2014. évi módosításokat.

Ezután leszögezte, hogy a leírás példái által meghatározott oltalmi kör csupán az adott találmány megvalósítását szemlélteti. A példák nem szolgálnak a megadott igénypontok oltalmi körének tágítására vagy szűkítésére.

Jóllehet az AOC termékei bitorolták az '588-as szabadalom egyes igénypontjait, ezek az igénypontok érvénytelenek.

A bíróság megállapította, hogy az igénypontokat tárgyilagosan és észszerűen kell értelmezni a bejelentő elfogult értelmezése helyett. A bejelentő nem lehet a saját szótárkészítője, és nem jogosult egy kifejezésnek az általánosan elfogadottól eltérő értelmezést adni, vagyis az igénypont kifejezéseit úgy kell értelmezni, ahogyan azt egy szakember tenné.

Az igénypontoszerkesztés és a bitorlás elemzése után megállapította, hogy a termékek a 2014-ben módosított és elfogadott hét igénypont oltalmi köre alá esnek.

A bíróság az alperes által újdonságrontóként megnevezett dokumentummal kapcsolatban megállapította, hogy az félévezető anyagokra vonatkozik, ezért ez az anterioritás nem érinti lényegesen az '588-as szabadalomban ismertetett félévezető LED-es találmányt.

Végül az AOC utolsó védekezését vizsgálta, amelyben kétségbe vonta a szabadalmi igénypontok érvényességét. Ezzel kapcsolatban a bíróság megállapította, hogy a 2014. évi módosítás igénypontjai a megnevezett nyomtatvány figyelembevételével vagy nem újak, vagy pedig nélkülözik a feltalálói tevékenységet. Bár az alperes termékei bitorolták az '588-as szabadalom egyes igénypontjait, ezek az igénypontok azonban érvénytelenek. Ennek következtében a Toshiba nem jogosult érvényesíthető szabadalomra, ezért a bíróság a bitorlási keresetet elutasította.

B) A *Babyboss City Limited* (Babyboss) 2007-ben eredményesen lajstromoztatta a Tajvani Szellemitulajdon-védelmi Hivatalnál az ábrás BABYBOSS védjegyet a 13. áruosztályban. A német *Hugo Boss Trade Mark Management GmbH & Co. KG* (Hugo Boss), amely ruháiról és bőrtáskáiról híres, a BABYBOSS védjegy megvonását kérte a hivatalnál arra hivatkozva, hogy e védjegy tulajdonosa az ő BOSS védjegyének a hírnevét próbálta meglovagolni a vitatott védjegy lajstromoztatásával.

A hivatal helyt adott a Hugo Boss kérelmének, és a vitatott védjegyet megvonta azon az alapon, hogy a lajstromozás sértette a tajvani védjegytörvény 23. cikkének 12(1) albekezdését.

A Babyboss adminisztratív fellebbezése eredménytelen volt, ezért a Tajvani Szellemitulajdon-védelmi Bíróságnál nyújtott be fellebbezést. Ez a bíróság hatálytalanította mind a hivatali döntést, mind az adminisztratív bíróság döntését. Ez ellen a Hugo Boss a Legfelsőbb Adminisztratív Bíróságnál (LAB) nyújtott be fellebbezést.

Az 2014-ben hozott döntésével hatályon kívül helyezte a Tajvani Szellemitulajdon-védelmi Bíróság döntését, és az ügyet visszaküldte.

Az újból megvizsgálta az ügyet, és most a Babyboss javára döntött, megállapítva, hogy az angol „boss” szó kivételével, amelyet mindkét védjegyben használnak, kisebb kiejtési és megjelenésbeli hasonlóság kivételével a két védjegy – kevés hasonlóság mellett – egy-

részt eltérő tervezési elképzelést mutat, másrészt eltérő fogyasztócsoportokat céloz meg. A Hugo Boss védjegye csupán az angol „boss” szóból áll, amely magyarul főnököt jelent, ellentétben a vitatott BABYBOSS védjeggyel, amely a „babyboss” szót az egész védjegy alján kisebb méretben és színesen tartalmazza. Emellett a két védjegy esetében eltérőek a megjelölt termékek és szolgáltatások is: a vitatott védjegyet élelmiszertermékeken használják, ami különbözik a Hugo Boss védjegyét viselő termékek használatától. A fentiek alapján azt állapította meg, hogy nem áll fenn a megtévesztés valószínűsége a két védjegy között, és a fogyasztócsoportok is különböznek. Döntése szerint a hivatal eredeti döntése ellenkezett a tajvani védjegy törvény rendelkezéseivel.

E döntés ellen a Hugo Boss ismét a Legfelsőbb Adminisztratív Bíróságnál élt fellebbezéssel, amely megállapította, hogy a fellebbezés ellenkezik a hatályos törvényekkel, ezért mint megalapozatlant 2015. szeptemberben elutasította. Így az ügy végleg a Babyboss javára dőlt el.

Zimbabwe

A *Vivon Investments* (Vivon) Zimbabwében birtokolja a VIVON védjegyet, és ilyen védjeggyel ellátott, palackozott vizet forgalmaz. A *Win-King Investments* (Win-King) „Victoria Plus” felirattal és Vivon védjegyéhez hasonló logóval ellátott vizet hozott forgalomba. Ezért a Vivon védjegy bitorlási pert indított ellene a felsőbb bíróságnál.

Lavender Makoni bíró megállapította, hogy a Win-King által a palackokon vagy azok csomagolásán használt logó nagy valószínűséggel megtéveszti a fogyasztókat. Ezért elrendelte, hogy a Win-King haladéktalanul vonja vissza „összes áruját, amely a Vivon lajstromozott védjegyével azonos vagy ahhoz hasonló védjegyet visel.” Továbbá felhatalmazta Zimbabwe seriffjét és annak meghatalmazottjait, hogy a Win-King üzleteiből vagy bárholonnan, ahol találhatók, távolítsák el a Vivon lajstromozott védjegyével azonos vagy ahhoz hasonló megjelölést tartalmazó árukat.

Makoni bíró azt is elrendelte, hogy a Win-King fizesse meg a felperes jogi képviselőjének, valamint a seriffnek és jogi képviselőinek költségeit.

A Win-King megfellebbezte a döntést, azonban fellebbezését nem indokolta kellőképpen, ezért a felsőbb bíróság elutasította a Win-King fellebbezését. Ennek alapján a Vivon jogosult megakadályozni, hogy a jövőben az ő logóját viselő vizes palackokat más forgalmazhasson.

VÁLOGATÁS A SZERZŐI JOGI SZAKÉRTŐ TESTÜLET SZAKVÉLEMÉNYEIBŐL

SZERZŐI JOGOK MEGSÉRTÉSE

SZJSZT-05/2015

A bíróság által feltett kérdések

A törvényszék előtt a felperes által az elsőrendű alperes, valamint a másodrendű alperes ellen szerzői jog megsértése miatt indított perben hozott végzésével a megkereső törvényszék a Szerzői Jogi Szakértő Testületet (SZJSZT) az alábbiak megállapítására kérte fel.

1. Nyilatkozzon a testület, hogy a felperes műve gyűjteményes műnek minősül-e!
2. Kérjük, a testület nyilatkozzon, hogy a felperes által az interjú során feltett kérdések elegendő szellemi erőfeszítés eredményét hordozzák-e magukban ahhoz, hogy azok szerzői jogi védelemben részesüljenek!
3. A riporter által feltett kérdések magukban hordoznak-e olyan egyéni, eredeti jelleget, hogy megállapítható legyen azok első ízben történő feltétele az interjúalanynak, különös tekintettel arra, hogy azt olyan közismert személyiséggel készítették, akiről megelőzőleg már számtalan mű megjelent?
4. Amennyiben a 2–3. kérdésre adott válasz igen, további kérdésünk, hogy milyen arányban állapítható meg az interjúalany és a riporter alkotómunkája a megjelent interjú teljes egészéhez képest.
5. Nyilatkozzon a testület arról, hogy mennyiben állapítható meg az, hogy a beszélgetést a riporter irányította, különös tekintettel a témaválasztással kapcsolatos kérdések egymásból következő, logikus sorrendjére, annak vezérfonalára, valamint a riporter által feltett kérdésekbe foglalt visszautalásokra!
6. Az interjúalany által adott válaszokkal kapcsolatban kérjük, nyilatkozzon, hogy mennyiben vehető észszerű módon és mértékben figyelembe az a tény, hogy az interjúalany sokadszorra válaszolt/válaszolhatott hasonló vagy azonos tartalmú kérdésekre. Ez mennyiben befolyásolja a felperes művének eredetiségét?
7. Az eredeti művek alapján állapítsa meg a testület, hogy a felperes eredeti művét a másodrendű alperes felhasználhatta-e! Amennyiben igen, milyen mértékben tette azt – mely fejezetben, részleteiben – az általa, saját neve alatt kiadott könyvében?
8. Kérjük, a testület tárja fel, hogy az egyes művek között mely megjelenésbeli, illetve tartalmi tulajdonságok mutatnak egyezőséget, és melyek mutatnak eltérést! Kérjük, a körülmények által lehetővé tett mértékben a hasonlóságok mértékét számszerűsítse,

továbbá nyilatkozzon arra vonatkozóan, hogy a megvizsgált jegyeket összességükben értékelve az utóbb megjelent mű a fogyasztók megtévesztésére alkalmas-e!

9. A fent részletezett kérdésekre adott válaszok fényében nyilatkozzon, hogy lehetséges-e az, hogy a másodrendű alperes a felperes művének felhasználása nélkül, önálló alkotómunka eredményeként hozta létre a vitatott részeket!

Az eljáró tanács szakvéleménye

A rendelkezésünkre bocsátott teljes peranyag, valamint a felperes és a másodrendű alperes iratok között elfekvő kiadvány összevetésének eredményeként a következőket állapítottuk meg.

A *felperes műve* 2001-ben jelent meg, a felperes által készített, egy kereskedelmi tévécsatornán leadott interjúk válogatása alapján. Az interjúkötet utolsó írása egy költővel folytatott beszélgetést tartalmaz.

A mű szerzői jogilag önálló, egyéni, eredeti írásművek gyűjteménye, így a fent hivatkozott felperesi interjú is szerzői jogi védelmet élvez.

Az *alperes kiadványa* 2007-ben jelent meg, a költő 2006-ban bekövetkezett halála után. A bevezetőben a szerző többek között a következőket mondja: „...összes hangfelvételét, feljegyzéseit, gépelt interjúit őrzöm”. A könyv témák szerinti, képzelt beszélgetéseket tartalmaz a költővel, amelyek nem tekinthetők valódi interjúknak.

A felperes interjúja (a mű) 6 oldal, amelynek szövegét – egy-két bekezdés kivételével – az alperes szerző teljes terjedelmében saját kiadványába beemelte, felhasználta. A beemelt szövegek széttöredezve találhatók meg a mű legkülönbözőbb fejezeteiben. A felhasznált szövegben apró változtatások találhatók, például a felperes által feltett kérdést az alperes teszi fel, vagy a felperes kérdését a költő válaszaként beemeli. Bizonyos mondatokat úgy változtat meg, hogy azok értelmetlenné válnak, illetve nem adják vissza pontosan a mondanivalót:

- felperesi mű 283. oldal: „többet reméltek”, alperesi mű 122. oldal: „többet reménykedtek”;
- felperesi mű 282. oldal: „fölfeszítik”, alperesi mű 135. oldal: „megfeszítik”;
- felperesi mű 286. oldal: „fölakasztani”, alperesi mű 46. oldal: „felakasztani”.

Az utóbbi két esetben tetten érhető a költő által gyakorta használt sajátos szóhangzat megváltoztatása.

A felperesi műből beemelt szövegek az alperesi műben:

<i>Felperesi</i>	<i>Alperesi</i>
282. o.	135. o., 136. o.
282. o.	121. o.
283. o.	121. o., 122. o.

<i>Felperesi</i>	<i>Alperesi</i>
284. o.	122. o., 91. o., 92. o.
285. o.	92. o., 123. o.
286. o.	45. o., 46. o.
287. o. (utolsó két mondat)	25. o.

A tanács válaszai a törvényszék által feltett kérdések sorrendjében

Ad 1. A felperesi mű a szerzői jogi törvény szerinti gyűjteményes mű:

Szjt. 7. § (1) Szerzői jogi védelemben részesül a gyűjtemény, ha tartalmának összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése egyéni, eredeti jellegű (gyűjteményes mű).

Ad 2. Nem az interjú során feltett kérdések részesülnek vagy nem részesülnek szerzői jogi védelemben, hanem a kérdésekre adott válaszokkal együtt létrejött szöveg, tartalom mint önálló mű kap oltalmat.

Az Szjt. 1. § (1) bek. a következőképpen szól: „Ez a törvény védi az irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokat”, a (2) bek. pedig példálózó felsorolást tartalmaz a szóba jöhető művek tekintetében. A (3) bek. a következőképpen szól: „A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől.”

A testület álláspontja szerint a felperesi gyűjteményes műben megjelent interjú magán hordozza mindazon jegyeket, amelyek alapján egyéni, eredeti műnek minősül, és mint ilyen a törvény erejénél fogva szerzői jogi védelemben részesül.

Ad 3. Az előző válaszunkra hivatkozva megállapítjuk: nincs jogi relevanciája annak, hogy az interjú során a kérdéseket első ízben tették-e fel az interjúalanyak, minden egyes vele készült interjú vagy róla szóló mű szerzői jogilag önállóan bírálendő el.

Ad 4. Ez ügyben az arány azért nem releváns, mert a felperesi szerző a művét egyedüli szerzőként jegyzi.

Ad 5. A kérdésnek a szakvélemény szempontjából nincs relevanciája. Ugyanakkor megjegyezzük, hogy az alperesi mű a felperesi műből helyenként változtatás nélkül a felperes által feltett kérdéseket beemelte a szövegbe.

Ad 6. A felperesi mű eredetiségét nem befolyásolja a kérdés többszöri feltevése, a felperes műve eredetinek tekintendő. Válaszunk tehát azonos az *ad 2.* ponttal.

Ad 7. Utalunk az SZJSZT által a válaszokat megelőzően ismertetett konkrét összevetésekre, melyek pontosan meghatározzák a beemelt szövegrészeket. Megállapítható, hogy az alperesi mű a felperes művét a hivatkozott mértékben, szinte teljes terjedelmében felhasználta.

Ad 8. A felperes műve 2001-ben, míg az alperesi kötet 2007-ben jelent meg. Az alperes a szerzői jog által védett alkotást szinte teljes terjedelmében saját művébe átvette, felhasználta. Emiatt nem lehetséges számszerűsíteni a hasonlóságokat a perbeli esetben. Utalunk a szakvélemény 3. oldalán található oldalankénti összevetésre, amely szerint megállapítható, hogy a felperes által jegyzett műből szinte teljes terjedelmében szó szerinti szövegátvétel történt a 2. oldal alján lévő változtatásokkal, a szerző nevének feltüntetése nélkül.

Ad 9. A fentiekben kifejtettek (*ad 2.* és *ad 8.* pont) alapján a vitatott részek nem tekinthetők az alperes önálló alkotói munkája eredményének, vagyis nem rendelkeznek egyéni, eredeti jelleggel.

Dr. Tattay Levente, a tanács elnöke
Dr. Zsolnay Judit, a tanács előadó tagja
Arday Géza, a tanács szavazó tagja

* * *

KERÉKPÁR-VÁZSZERKEZETHEZ KAPCSOLÓDÓ SZERZŐI JOGOK

SZJSZT-09/2015

A megkereső által feltett kérdések

A) A megkereső törvényszék kérdései

1. Az alperes által a zrt. részére értékesített kerékpárokban alkalmazott kerékpárváz esetében megállapítható-e azok szellemi tevékenységből fakadó, egyéni, eredeti jellege?
2. Amennyiben igen, akkor mely jellemzőjében?
3. Amennyiben az 1. kérdésre adott szakértői válasz igenlő, a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 2. §-ában foglalt mely bekezdés alá tartozik az alkotás?

4. A felperes által a jelen perben saját érdekkörében létrehozott alkotásként hivatkozott kerékpárvázak esetében megállapítható-e azok szellemi tevékenységből fakadó, egyéni, eredeti jellege?
5. Amennyiben igen, akkor mely felperesi kerékpárváz mely jellemzőjében?
6. Amennyiben a 4. kérdésre adott szakértői válasz igenlő, akkor a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szt.) 2. §-ában foglalt mely bekezdés alá tartozik/tartoznak az alkotás/alkotások?

B) A felperes kérdései

1. Kérjük, hasonlítsa össze az AM-01 jelű kerékpárvázat az FM01 jelű kerékpárvázzal! Az AM-01 jelű kerékpárváz az FM01 jelű kerékpárváz jogosulatlan felhasználásának eredménye az Szt. szerint?
2. Kérjük, hasonlítsa össze az AM-01 jelű kerékpárvázat az FM02 jelű kerékpárvázzal! Az AM-01 jelű kerékpárváz az FM02 jelű kerékpárváz jogosulatlan felhasználásának eredménye az Szt. szerint?
3. Kérjük, hasonlítsa össze az AM-01/A jelű kerékpárvázat az FM01 jelű kerékpárvázzal! Az AM-01/A jelű kerékpárváz az FM01 jelű kerékpárváz jogosulatlan felhasználásának eredménye az Szt. szerint?
4. Kérjük, hasonlítsa össze az AM-01/A jelű kerékpárvázat az FM02 jelű kerékpárvázzal! Az AM-01/A jelű kerékpárváz az FM02 jelű kerékpárváz jogosulatlan felhasználásának eredménye az Szt. szerint?

C) Az alperes kérdései

1. Az alperesi előkészítő iratban AM-00 jelöléssel ellátott acél kerékpárváz, illetve az azon látható vázpapucs, továbbá az AM-00/a. sz. jelölt vázpapucs megfelel-e az AM-00/a/1. sz. rajzon látható szabványos vázpapucsnak?
Az AM-01/d. jelölésű alumínium vázpapucs szintén az AM-00/a/1. sz. vázpapucsból került kifejlesztésre.
Egy szabadon felhasználható, kereskedelmi forgalomban kapható vázelem használata ütközik-e bármilyen, felhasználást korlátozó rendelkezésbe?
2. Az alperesi előkészítő iratban AM-00 jelöléssel ellátott acél kerékpárváz – amely 1997-ben került megtervezésre, 1998-ban beszerzésre, és amelyet az Rt. a Budapesten, 2003. augusztus 27. napján kiadott vizsgálati jegyzőkönyv szerint bevizsgált (lásd a 9. sorszámmal ellátott alperesi előkészítő irat A/8. sz. mellékletét) – lehet-e az alperesi előkészítő iratban AM-01 sorszámmal megjelölt alumínium kerékpárváz alapja?
3. Az alperesi előkészítő iratban AM-01/a. sz. rajzon látható vízszintes átkötőelem mint műszaki megoldási eljárás az alperesi előkészítő okiratban AM-01/a/1. sz. alatt jelölt,

1990-ből származó kerékpár[hoz] hasonló megoldási módon alapszik. Az AM-01/a. sz. alatti fényképfelvételen látható átkötőelem az 1990-ből származó kerékpár forgalomba hozatalát követően mintegy 10 évvel később került kialakításra.

Tekinthető-e ezen elem használata szabadon felhasználhatónak, ha ezt az elemet nem védte oltalom? Hivatkozhat-e bárki időben sokkal később arra, hogy ezt ő fejlesztette ki?

4. Az alperesi előkészítő iratban AM-00/b. és AM-00/c. sz. alatti fényképfelvételeken látható acél vázelemeken történő merevítések funkciójukban és kivitelezésükben megfelelnek-e az AM-01/b. és az AM-01/e. sz. alatti fényképfelvételen látható alumínium kerékpárvázrészletek szerinti vázszerkezeteknek?

5. Az alperes álláspontja szerint az alperesi előkészítő iratban AM-01 sz. jelöléssel illetett alumínium kerékpárváz, annak műszaki rajza jól látható eltéréseket mutat a felperesi előkészítő iratban FM01/e. sz. alatt jelölt rajzhoz képest. Ezeket az alperes az alábbiakban összegzi:

Ad 1.: a hátsó papucs a felperesi előkészítő irat FM01/e. sz. rajzán többsebességes váltós kerékpár hátsó váltójának a fogadására alkalmas.

Ad 2.: a láncvilla, a támvilla és a villa átkötőmérete különbözik.

Ad 3.: a felperesi előkészítő irat FM01/e. sz. rajzán látható kontralemez formája különbözik.

Ad 4.: az alperesi előkészítő irat AM.01. sz. rajzán nincs láncvédő rögzítőlemez.

Ad 5.: az ülőcső mindkét esetben szabványos csőátmérővel készült, de amíg az alperesi előkészítő irat AM-01. sz. rajza szabványos kialakítást mutat (19", azaz 482,6 mm hosszú) addig a felperesi előkészítő irat FM01/e. sz. rajza szerint az 48/0 mm hosszú.

Ad 6.: a felső cső és az alsó cső, továbbá a vízszintes átkötőcső átmérője, geometriai formája és mérete is különbözik a két rajzon.

Ad 7.: a homlokcső átmérője mindkét rajzon szabványos, alumíniumvázaknál járatos méretben készült.

Ad 8.: a homlokcsőre felhegesztett kosártartó formája és mérete teljes mértékben különbözik a két rajzon.

Ad 9.: az alperesi előkészítő irat AM-01 sz. jelöléssel ellátott kerékpárvázán két merevítés erősíti a homlokcsövet az alsó és felső csőhöz, és ugyancsak két merevítés erősíti az ülőcsővel a láncvillához és az alsó csőhöz.

A fentiekhez képest a felperesi előkészítő irat FM01/e. sz. rajza csak egy merevítést tartalmaz az ülőcső és a láncvilla között.

A felsorolt különbségek és legfőképp a szerkezeti és geometriai eltérések miatt tekinthető-e a két váz azonosnak?

6. Az alperesi előkészítő iratban az AM-00 jelöléssel ellátott kerékpárvázon található, AM-00/b. és AM-00/c. jelölésű merevítések igazolt használata az alperes álláspontja sze-

rint időben lényegesen megelőzi a felperesi előkészítő irat FM02/b. sz. jelöléssel ellátott kerékpárvázán, hasonló formában megjelenő merevítéseket.

A felperesi előkészítő irat FM02/b. számmal jelölt kerékpárváza szerinti merevítések használata ebben az esetben képezhet-e a felperes számára bármilyen jellegű használati előjogot?

D) Alperesi kérdés (2015. 07. 09.)

Az alperesnek a szakértői kirendelést követően írásban előterjesztett további kérdése:

„Figyelemmel az Szjt. 9. § (1) bekezdésében foglaltakra, amennyiben a per tárgyává tett alperesi kerékpárváz tekintetében megfelelően igazolt a tervezés, beszerzés időpontja, és az alperes részére rendelkezésre áll az eredeti mintaváz vázszám szerint beazonosíthatóan, illetve azzal kapcsolatban akkreditált minőségellenőrző intézet Magyarországon bevizsgálást is megvalósított, mindez az alperes tekintetében biztosítja-e minden más személyt megelőző, jogszabályon alapuló, törvényes szerzői jogát?”

Tényállás

Az alábbiakban összefoglaljuk a feltett kérdések megválaszolása szempontjából releváns tényállást.

A felperes társaság kerékpárvázán fennálló szerzői jogai megsértése miatt indított pert a törvényszék előtt az alperes ellen. Állítása szerint a kerékpárvázat 2000-ben tervezte a szlovéniai cég, amelynek a felperes a jogutódja. A felperesi kerékpárváz forgalmazása is ebben az évben kezdődött. Állításának bizonyítására dátummal ellátott műszaki rajzokat, számlákat, prospektust, fényképeket, tanúnyilatkozatot, forgalmazási kimutatást csatolt.

2007-ben a felperes egy közvetítő cégen keresztül elnyerte a zrt. közbeszerzését kerékpárok szállítására a felperesi kerékpárokkal. A szerződés teljesítése elkezdődött, de a közvetítő cég szerződésszegő magatartása miatt utóbb meghiúsult. A jogi problémákat sajtóvisszhang követte, amelyet a felperes egy lap 2008. júniusi számában megjelent és F/28 alatt csatolt cikkel kívánt igazolni.

A felperes állítása szerint a közvetítő cég és a felperes tárgyalta a zrt.-vel, hogy az alperesnek engedélyt adjanak a felperesi kerékpárváz gyártására, de végül ilyen megállapodás nem született. Az alperes ezt követően 2008-ban az általa gyártott és forgalmazott kerékpárral megnyerte az újonnan kiírt közbeszerzést. A felperes állítása szerint az alperes 2008 előtt nem gyártott és forgalmazott kerékpárokat, a közbeszerzést pedig a felperesi kerékpárváz utánzatával nyerte meg. A kerékpárvázak egyes részeit keresetlevelében részletesen összehasonlította. Saját kerékpárvázainak két típusáról FM-01 és FM-02 hivatkozással csatolt be fényképeket. A felperes nyilatkozata szerint az FM-01 jelű vázat 2000-ben tervezték, és ekkor is került nyilvánosságra Szlovéniában. Az FM-02 jelű vázat 2006-ban tervezték, és ekkor

is került nyilvánosságra Hollandiában. A forgalomba hozatal időpontjával kapcsolatban a felperes nem nyilatkozott.

Az alperes azzal védekezett, hogy a zrt.-nek leszállított, AM-01, illetve AM-01/A hivatkozás alatt becsatolt képeken látható alumínium kerékpárvázak az alperes ügyvezetőjének 2001-es tervein alapulnak, amely egy korábbi típusú AM-00 jelű acél kerékpárváz továbbfejlesztése. Állításának igazolására dátummal ellátott műszaki rajzokat, számlákat, vámhatározatot, üzleti levelezést, tanúnyilatkozatot csatolt be. Vitatta, hogy a felperesi kerékpárvázra licenciaengedélyt kívánt volna kérni, mivel állítása szerint már 2007-ben is forgalmazta az acél és alumínium kerékpárvázakat, ennek bizonyítására becsatolta a közvetítő céggel folytatott elektronikus levelezését. Hivatkozott továbbá saját, 2008. 05. 16-i bejelentési napú, D lajstromszámú formatervezésiminta-oltalmára, amely ránézésre az AM-01 jelű kerékpárvázra vonatkozik.

Az alperes 2014. június 16-i érdemi ellenkérelmében azzal is védekezett, hogy egy külföldi hivatal már az 1990-es évektől használ a felperesi kerékpárvázhoz hasonlatos vázformát, és a felperes nem igazolta, hogy ezekre vonatkozóan bármilyen jogot szerzett volna. A külföldi hivatal kerékpárjának fényképét A4 alatt, majd AM-01/a/1 hivatkozási jellel csatolta.

A felek kölcsönösen vitatják egymás előadását és az alátámasztó bizonyítékok valóságtartalmát.

Az eljáró tanács szakvéleménye

Előzetes megállapítások

a) A SZJSZT kizárólag szerzői jogi tárgyú kérdésekben adhat szakvéleményt.¹ A felek által feltett kérdések között vannak olyanok, amelyeknél a kérdés tárgya nem kapcsolódik a szerzői joghoz és nem szükséges a szerzői jogi kérdések megválaszolásához. Az eljáró tanács ezen kérdésekben nem nyilatkozik.

Az eljáró tanács a feltett kérdések és a benyújtott iratok alapján alakította ki a szakértői véleményt, a tények megállapítására nem végez külön bizonyítást.²

b) Az ügy tárgyát képező kerékpár-vázszerkezeteken mint szerzői műveken két pozitív feltétel fennállása esetén keletkezik védelem. A szerzői jogról szóló LXXVI. törvény (a további-

¹ A Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) kormányrendelet az SZJSZT feladatai cím alatt – kimondja, hogy a szakértő testület a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) 101. § (1) és (3) bekezdésében megjelölt ügyekben szakértői véleményt ad bírósági vagy hatósági megkeresés vagy megbízás alapján. E rendelet alkalmazásában szerzői jogi jogvitás ügy az Szt.-ben szabályozott szerzői, szomszédos és adatbázis-előállítói jogok érvényesítésével összefüggő bármely jogvita. Az Szt. 101. § (3) bek. szerint a Szerzői Jogi Szakértő Testület felkérésre peren kívül is adhat szakvéleményt a felhasználási jog gyakorlásával kapcsolatos kérdésekben.

² 156/1999. (XI. 3.) kormányrendelet, 8. § (1) bek.

akban: Sztj.) 1. §-ának (2) bekezdése szerint az első feltétel, hogy az alkotás mint eredmény az irodalom, a tudomány és a művészet alá tartozzon.

A szerzői jogi védelem fennállásának másik pozitív feltételét az Sztj. 1. §-ának (3) bekezdése határozza meg: *„A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítélétől.”*

Az 1. §-hoz fűzött miniszteri indokolás ehhez a következőket teszi hozzá: *„A törvény a magyar és a nemzetközi szerzői jogi felfogásban egyaránt általánosan elfogadott elvet tükröz annak egyértelművé tételével, hogy a szerzői jogi védelem az alkotást a szerzői szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelemnek a mű egyéni, eredeti jellegén kívül más feltétele nincs, nem is lehet.”*

A testület 1/2005 számú szakvéleménye ezt a következőkkel egészíti ki: *„A miniszteri indokolásból idézett utóbbi mondat azt az elvet húzza alá, amelyet az Európai Unió szerzői és szomszédos jogi irányelvei is egyöntetűen követnek; nevezetesen azt, hogy a szerzői mű fogalmának reális és objektív alapon kell nyugodnia, ami nem lehet se több, se kevesebb, mint a saját szellemi alkotás ténye. A szakértő testület az új Sztj. hatálybalépése óta következetesen alkalmazza ezt az elvet, amely kizárja a mereven dogmatikus, monista szerzői jogi elméletek³ által időnként sugallt olyan fajta ismérvek figyelembevételét, mint hogy a műben a személyiségnek valamilyen 'misztikus', magasabb rendű módon kell kifejeződnie.”*

Az idézett szakvélemény maga is hivatkozik az SZJSZT-38/2003 számú szakértői véleményére, amely a testület gyakorlatát tükrözi, rámutatva arra, hogy milyen szellemi alkotás minősülhet szerzői műnek: *„Olyan szellemi alkotás, amely egyéni abban az értelemben, hogy az adott körülmények között lehetőség van többféle kifejezési módra, s ezek közül a szerző egyéni módon valósítja meg azok egyikét vagy másikat, s amely eredeti abban az értelemben, hogy az nem csupán valamely már meglévő alkotás szolgai másolata.”⁴*

c) Az eljáró tanács megjegyzi, hogy nem állhatnak szerzői jogi védelem alatt senki javára azok a teljesítmények, amelyek mindenki számára szabadon hozzáférhetők, a különböző szakmai, technikai előírások, elvárások, általános kritériumoknak megfelelő alkotóelemek, sablonok. Ezek ugyanis – még ha esetleg eredetileg valakinek az egyéni-eredeti szellemi tevékenységéből is fakadtak, mára olyan általános standardokká váltak, ami nem indokolja a monopolizálásukat.⁵

³ Az ilyen elméletek létre s azoknak az Sztj. megalkotása során történt elvetésére lásd az Sztj. 9. §-ához fűzött részletes miniszteri indokolást.

⁴ Lásd: Ficsor Mihály (szerk.): A szerzői jog a gyakorlatban – A Szerzői Jogi Szakértő Testület véleményeinek gyűjteménye (1997–2003). KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest, 2004, p. 77.

⁵ Lásd: a konstrukciós tervek, gyártmánytervek és látványtervek szerzői jogi megítéléséről az SZJSZT-23/2010 szakvéleményt.

d) A szerzői jogi védelemnek nem feltétele az objektív újdonság, ehelyett a „*szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jelleg*” egyfajta szubjektív újdonságot tükröz. Nem kizárt tehát, hogy két szerző egymástól függetlenül saját szellemi alkotásként ugyanazt a művet hozza létre, amelyek így egymásra tekintet nélkül szerzői jogi védelmet élvezhetnek. Az egyéni, eredeti jelleg megléte azonban mindig valamiféle alkotói szabadságfokot feltételez, így minél nagyobb az alkotói szabadságfok (tehát minél nagyobb a szerző mozgástere), annál valószínűtlenebb, hogy két szerző egymástól függetlenül ugyanazt a kifejezési módot választaná, és annál valószínűbb, hogy szolgai másolásról van szó. Általában elmondható, hogy ha egy mű egyéni, eredeti jelleggel rendelkezik, akkor egy azzal megegyező másik mű esetében igen csekély a valószínűsége, hogy nem szolgai másolásról van szó. Ezzel szemben ha megállapítható, hogy két egymással egyező mű egymástól független, saját szellemi alkotás eredménye, akkor ez nagy valószínűséggel annak az indikációja, hogy a lehetséges kifejezési módok olyan szűk határok között mozogtak, ami már kizárja az egyéni, eredeti jelleg meglétét.

e) Az eljáró tanács a rendelkezésre álló iratok alapján nem látja sem bizonyítottnak, sem cáfoltnak a saját szellemi alkotás tényét egyik fél kerékpárváza tekintetében sem. A fentiekre tekintettel az eljáró tanács a következőkre hívja fel a törvényszék figyelmét.

f) Az eljáró tanács véleménye szerint a kerékpárvázak megalkotásánál az alkotói szabadságfok viszonylag szűk az általános funkcionális követelmények, valamint a zrt. által az ajánlatkérésben kikötött műszaki-szerkezeti követelmények miatt (lásd az 1/F/9 alatt csatolt vállalkozási szerződés 1. sz. melléklet). Az eljáró tanács ennek ellenére megállapította, hogy az FM-01, az FM-02, az AM-01, az AM-01/A, az AM-00 kerékpárváznak a homlokcsővéből (fejcsővéből) kiinduló alsó és felső csőve, a felső csövet az ülőcsővel (nyeregvázcsővel) összekötő keresztmerevítő csőve, valamint az alsó és felső csövet összekapcsoló, négyzet alakú merevítőlemeze együttesen egyéni, eredeti jelleggel bíró összképet mutat. Különösen az alsó cső enyhe S ívű kiképzése nem valamely műszaki követelmény eredménye, nem tekinthető a funkcionálisan legegyszerűbb, szellemi tevékenységet nem igénylő összekötő formának. Az egyéb kerékpárvázakat is megvizsgálva megállapítható, hogy a homlokcső és az ülőcső összekötése kellően sokféleképpen kialakítható még dupla összekötőcső alkalmazása esetén is. A keresztmerevítő csővel és enyhe S ívű kiképzésű alsó csővel rendelkező kialakítás nem minősül szokásosan alkalmazott formának a felek által becsatolt egyéb kerékpárvázak, valamint a tanács saját ismeretei és a szakirodalomban megismerhető további kerékpárvázak fényében sem, így a kerékpárváz egyéni, eredeti jelleggel rendelkezik. A tanács e körben kiemeli, hogy az alsó cső S alakú kiképzése az alperes által hivatkozott és becsatolt, 1990-ből származó kerékpárhoz képest is egyéni, eredeti jelleget kölcsönöz az FM-01, az FM-02, az AM-01, az AM-01/A kerékpárváznak, továbbá a keresztmerevítő cső és az enyhe S ívű alsó cső együtt alkalmazása az AM-00 kerékpárvázhoz képest is egyéni, eredeti kialakítást

jelent. A tanács megjegyzi, hogy a szerzői jogi védelem feltételei akkor is fennállhatnak, ha a mű egyes elemei más korábbi művekben már megjelentek, szemben például a szabadalmi oltalommal, amelynek tárgya nem lehet ismert megoldások szakember számára nyilvánvaló kombinációja.

g) Az egyéni, eredeti jelleg megléte – a fent kifejtettek szerint – csak abban az esetben eredményez szerzői jogi védelmet, ha az a szerző saját szellemi tevékenységéből fakad, és nem egy másik mű szolgai másolásának eredménye. A felperes FM-01 és FM-02, illetve az alperes AM-01 és AM-01/A kerékpárváza formáját tekintve lényegében azonos, így az egyéni, eredeti jelleg megléte nagyban valószínűsíti, hogy a felperes FM-01, FM-02, illetve az alperes AM-01, AM-01/A kerékpárváza nem önálló alkotás, azonban ezt az eset összes körülményére tekintettel, mérlegeléssel kell megállapítani, ami a bizonyítás körébe, és így a bíróság feladatkörébe esik. Ehhez a tanács a következő támpontokat kívánja adni megfontolás végett.

1. A tanács véleménye szerint egyéni, eredeti jelleggel csak a kerékpárváz homlokcsővét az ülőcsővel összekötő kialakítás bír. A homlokcső és az alsó, illetve felső cső találkozásánál alkalmazott lapos megerősítést a tanács elsősorban műszaki megoldásként értékelte, amely nem a szerző szellemi tevékenységéből fakadó, egyéni, eredeti jelleget tükröz, hanem a célzott műszaki funkciót hivatott ellátni. Az alsó és a felső csövet összekötő, négyzet alakú merevítő esetében már nagyobb volt az alkotói szabadságfok, így az hozzájárul a kerékpárváz elülső részének egyéni, eredeti jellegéhez. A váz hátsó része, azon belül a láncvilla, a támvilla, a villaátkötő, a hátsó papucs, valamint a láncvédő rögzítőlemez és kontralemez szintén funkcionális elem, amelyekben nem nyilvánul meg a szerző szellemi tevékenységéből fakadó, egyéni, eredeti jelleg. A homlokcsőre felhegesztett kosártartó formája és mérete bár valóban változatos formát ölthet, ezek közül a sarkok közelében furattal ellátott, négyzet alakú lap olyan egyszerű formának tekinthető, amely kizárólag a műszaki feladat ellátására szolgál, így szintén nem érhető benne tetten egyéni, eredeti jelleg.
2. Az AM-01, az AM-01/A, az FM-01 és az FM-02 vázszerkezet kisebb műszaki eltérések ellenére alapvetően megegyezik, ezért amennyiben bizonyítást nyer, hogy az alperesi, illetve felperesi vázszerkezetek valamelyike a másiktól származik, úgy az szerzői jogi szempontból felhasználásnak minősül.
3. A felperesi FM-01 és FM-02 kerékpárváz a formáját tekintve lényegében azonos, vagy mindkettőt megilleti a szerzői jogi védelem, vagy egyiket sem.
4. A felperesi FM-01 és FM-02 kerékpárváz szellemi tevékenységből fakadó egyéni, eredeti jellege akkor is megállapítható, ha bizonyítást nyer az 1990-ből származó kerékpár, illetve az AM-00 kerékpárváz korábbi nyilvánosságra jutása, és azokat az FM-01, illetve az FM-02 kerékpárváz szerzője ismerte, mivel szerzői jogi szempontból az ismert művek ötvözése nem zárja ki új szerzői mű keletkezését.

5. A felperesi FM-01 és FM-02 kerékpárvázat csak abban az esetben nem illeti meg a szerzői jogi védelem, ha bizonyítást nyer, hogy az FM-01 kerékpárvázat az AM-01 kerékpárváz másolásával hozták létre. Ehhez elengedhetetlen annak bizonyítása, hogy az AM-01 kerékpárváz korábban jutott nyilvánosságra.
6. Az alperes által 2008. 05. 16-án benyújtott, majd D lajstromszámon bejegyzett formatervezési minta azt valószínűsíti, hogy az AM-01 kerékpárvázat legfeljebb a bejelentési napot megelőző egy évben (tehát 2007. 05. 16-át követően) kezdhették meg forgalmazni, ellenkező esetben ugyanis a kerékpárváz a formatervezési minták oltalmáról szóló 2001. évi XLVIII. törvény (továbbiakban: Fmt.) 2. §-a értelmében nem minősül újnak, és így nem tesz eleget az 1. § (1) bekezdésében foglalt oltalmazhatósági feltételeknek:

Fmt. 1. § (1) Formatervezési mintaoltalomban (a továbbiakban: mintaoltalom) részesülhet minden új és egyéni jellegű formatervezési minta (a továbbiakban: minta).

Fmt. 2. § (1) Új a minta, ha azzal azonos minta nem jutott nyilvánosságra az elsőbbség időpontját megelőzően.

(2) A mintákat egymással azonosnak kell tekinteni akkor is, ha külső jellegzetességeik csupán lényegtelen részletekben különböznek.

7. Az alperesi AM-00 kerékpárváz szolgálhatott a későbbi AM-01, majd AM-01/A kerékpárváz alapjául, az átalakítást pedig inspirálhatta például az 1990-ből származó kerékpár, ahogy azt az alperes állítja. Az alperesi AM-00 kerékpárváz léte azonban önmagában nem zárja ki, hogy az AM-01, majd AM-01/A kerékpárvázat a felperesi FM-01 vagy FM-02 kerékpárváz jogosulatlan másolásával hozták létre. Amennyiben bizonyítást nyer, hogy az FM-01, illetve az FM-02 kerékpárváz korábbi, és az alperes azokról tudott, akkor az AM-01, illetve az AM-01/A kerékpárváz nem az AM-00 kerékpárváz áttervezésének, hanem az FM-01, illetve az FM-02 kerékpárváz szolgai másolásának, és így szerzői jogi értelemben felhasználásának tekintendő.

A fent kifejtettekre való tekintettel az eljáró tanács az alábbiak szerint válaszolja meg a törvényszék és a felek által feltett kérdéseket.

A) A törvényszék kérdései

1. *Az alperes által a zrt. részére értékesített kerékpárokból alkalmazott kerékpárváz esetében megállapítható-e azok szellemi tevékenységből fakadó egyéni, eredeti jellege?*

A szellemi tevékenységből fakadó egyéni, eredeti jelleg abban az esetben állapítható meg, ha bizonyítást nyer, hogy a kerékpárváz az alperes saját szellemi alkotása. Ez akkor teljesül, ha a) felperes kerékpárváza későbbi, vagy b) a felperes kerékpárváza korábbi, de nem valószínűsíthető, hogy az alperes arról tudott.

2. *Amennyiben igen, akkor mely jellemzőjében?*

A kerékpárváz homlokcsövét az ülőcsővel összekötő kialakítás, ez magában foglalja a homlokcsőből kiinduló alsó és felső csövet (az alsó cső „S” alakba hajlított vonalát), a felső csövet az ülőcsővel összekötő keresztmerevítő csövet, valamint az alsó és felső csövet összekapcsoló, négyzet alakú merevítőlemez.

3. *Amennyiben az 1. kérdésre adott szakértői válasz igenlő, az Szjt. 2. §-ában foglalt mely bekezdés alá tartozik az alkotás?*

Az Szjt. 1. § (1) bekezdése szerint a szerzői jogi védelem tárgya az irodalom, a tudomány és a művészet valamely alkotása lehet. A kerékpárváz a három kategóriából csak a „művészet” körébe tarthat. Az SZJSZT 05/2001 sz. szakvéleményében kifejtettek szerint: „A ’művészet’ köréből a képzőművészeti alkotás, az iparművészeti alkotás és az ipari tervezőművészi alkotás jöhet számításba. A képzőművészeti alkotás használati célt nem szolgál (pl. festmény, szobor stb.) Az iparművészeti alkotás általában a művész keze által létrehozott, használati célt is szolgáló művészi alkotás (pl. ötvös-, kerámia- stb. tárgyak). Végül az ipari tervezőművészeti alkotás valamely ipari termék esztétikai szempontok szerinti külső megjelenésének kialakítása.”

Mindezekből kitűnik, hogy a kerékpárváz – szerzői jogi szempontból – ipari tervezőművészeti alkotás lehet, vagyis az Szjt. 1. §-ának (2) bekezdésében foglalt példálózó felsorolás o) pontja alá tartozik.

4. *A felperes által a jelen perben saját érdekkörében létrehozott alkotásként hivatkozott kerékpárvázak esetében megállapítható-e azok szellemi tevékenységből fakadó, egyéni, eredeti jellege?*

A szellemi tevékenységből fakadó, egyéni, eredeti jelleg abban az esetben állapítható meg, ha bizonyítást nyer, hogy a kerékpárváz a felperes saját szellemi alkotása. Ez akkor teljesül, ha a) az alperes kerékpárváza későbbi, vagy b) az alperes kerékpárváza korábbi, de nem valószínűsíthető, hogy a felperes arról tudott.

5. *Amennyiben igen, akkor mely felperesi kerékpárváz, mely jellemzőjében?*

A kerékpárváz homlokcsövét az ülőcsővel összekötő kialakítás, ez magában foglalja a homlokcsőből kiinduló alsó és felső csövet (az alsó cső „S” alakba hajlított vonalát), a felső csövet az ülőcsővel összekötő keresztmerevítő csövet, valamint az alsó és felső csövet összekapcsoló, négyzet alakú merevítőlemez.

6. *Amennyiben a 4. kérdésre adott szakértői válasz igenlő, akkor az Szjt. 2. §-ában foglalt mely bekezdés alá tartozik/tartoznak az alkotás/alkotások?*

A fent leírtak szerint a kerékpárváz az Szjt. 1. §-ának (2) bekezdésében foglalt példálózó felsorolás o) pontja alá tartozik mint ipari tervezőművészeti alkotás.

B) A felperes kérdései

1. *Kérjük, hasonlítsa össze az AM-01 jelű kerékpárvázat az FM01 jelű kerékpárvázzal!
Az AM-01 jelű kerékpárváz az FM01 jelű kerékpárváz jogosulatlan felhasználásának
eredménye az Szjt. szerint?*

A fent leírtak szerint ez a tényállás bizonyítására vonatkozó kérdés, amelyre a testületnek nincs hatásköre.

2. *Kérjük, hasonlítsa össze az AM-01 jelű kerékpárvázat az FM02 jelű kerékpárvázzal!
Az AM-01 jelű kerékpárváz az FM02 jelű kerékpárváz jogosulatlan felhasználásának
eredménye az Szjt. szerint?*

A fent leírtak szerint ez a tényállás bizonyítására vonatkozó kérdés, amelyre a testületnek nincs hatásköre.

3. *Kérjük, hasonlítsa össze az AM-01/A jelű kerékpárvázat az FM01 jelű kerékpárvázzal!
Az AM-01/A jelű kerékpárváz az FM01 jelű kerékpárváz jogosulatlan felhasználásának
eredménye az Szjt. szerint?*

A fent leírtak szerint ez a tényállás bizonyítására vonatkozó kérdés, amelyre a testületnek nincs hatásköre.

4. *Kérjük, hasonlítsa össze az AM-01/A jelű kerékpárvázat az FM02 jelű kerékpárvázzal!
Az AM-01/A jelű kerékpárváz az FM02 jelű kerékpárváz jogosulatlan felhasználásának
eredménye az Szjt. szerint?*

A fent leírtak szerint ez a tényállás bizonyítására vonatkozó kérdés, amelyre a testületnek nincs hatásköre.

C) Az alperes kérdései

1. *Az alperesi előkészítő iratban AM-00 jelöléssel ellátott acél kerékpárváz, illetve az azon
látható vázpapucs, továbbá az AM-00/a. sz. jelölt vázpapucs megfelel-e az AM-00/a/1.
sz. rajzon látható szabványos vázpapucsnak?*

A fent leírtak szerint ez műszaki és nem szerzői jogi kérdés, amellyel a testület nem foglalkozik.

*Az AM-01/d. jelölésű alumínium vázpapucs szintén az AM-00/a/1. sz. vázpapucsból
került kifejlesztésre.*

*Egy szabadon felhasználható, kereskedelmi forgalomban kapható vázelem használata
ütközik-e bármilyen, felhasználást korlátozó rendelkezésbe?*

Ez nem szerzői jogi kérdés, így ezzel a testület nem foglalkozik.

2. *Az alperesi előkészítő iratban AM-00 jelöléssel ellátott acél kerékpárváz – amely 1997-ben került megtervezésre, 1998-ban beszerzésre, és amelyet az Rt. a Budapesten, 2003. augusztus 27. napján kiadott vizsgálati jegyzőkönyv szerint bevizsgált (lásd a 9. sorszámmal ellátott alperesi előkészítő irat A/8. sz. mellékletét) – lehet-e az alperesi előkészítő iratban AM-01 sorszámmal megjelölt alumínium kerékpárváz alapja?*

A fent leírtak szerint ez a tényállás bizonyítására vonatkozó kérdés, amelyre az SZJSZT-nek nincs hatásköre.

3. *Az alperesi előkészítő iratban AM-01/a. sz. rajzon látható vízszintes átkötőelem mint műszaki megoldási eljárás az alperesi előkészítő okiratban AM-01/a/1. sz. alatt jelölt, 1990-ből származó kerékpár[hoz] hasonló megoldási módon alapszik. Az AM-01/a. sz. alatti fényképfelvételen látható átkötőelem az 1990-ből származó kerékpár forgalomba hozatalát követően, mintegy 10 évvel később került kialakításra.*

Tekinthető-e ezen elem használata szabadon felhasználónak, ha ezt az elemet nem védte oltalom? Hivatkozhat-e bárki időben sokkal később arra, hogy ezt ő fejlesztette ki?

Az időbeliség kérdése a tényállás bizonyításának körébe tartozik, amelyre a testületnek nincs hatásköre. A kérdés többi része nem szerzői jogi kérdés. Az eljáró tanács azonban megjegyzi, hogy az egyéni, eredeti jelleget együttesen megalapozó elemek közül alaptalan bármelyiket önmagában kiragadni.

4. *Az alperesi előkészítő iratban AM-00/b. és AM-00/c. sz. alatti fényképfelvételeken látható acél vázelemekeken történő merevítések funkciójukban és kivitelezésükben megfelelnek-e az AM-01/b. és az AM-01/e. sz. alatti fényképfelvételen látható alumínium kerékpárvázzrészek szerinti vázszerkezeteknek?*

Ez műszaki, és nem szerzői jogi kérdés, amellyel a testület nem foglalkozik.

5. *Az alperes álláspontja szerint az alperesi előkészítő iratban AM-01 sz. jelöléssel illetett alumínium kerékpárváz, annak műszaki rajza jól látható eltéréseket mutat a felperesi előkészítő iratban FM01/e. sz. alatt jelölt rajzhoz képest. Ezeket az alperes az alábbiakban összegzi:*

Ad 1.: a hátsó papucs a felperesi előkészítő irat FM01/e. sz. rajzán többsebességes váltós kerékpár hátsó váltójának a fogadására alkalmas.

Ad 2.: a láncvilla, a támvilla és a villa átkötőmérete különbözik.

Ad 3.: a felperesi előkészítő irat FM01/e. sz. rajzán látható kontralemez formája különbözik.

Ad 4.: az alperesi előkészítő irat AM.01. sz. rajzán nincs láncvédő rögzítőlemez.

Ad 5.: az ülőcső mindkét esetben szabványos csőátmérővel készült, de amíg az alperesi előkészítő irat AM-01. sz. rajza szabványos kialakítást mutat (19", azaz 482,6 mm

hosszú), addig a felperesi előkészítő irat FM01/e. sz. rajza szerint az 48/0 mm hosszúságú.

Ad 6.: a felső cső és az alsó cső, továbbá a vízszintes átkötőcső átmérője, geometriai formája és mérete is különbözik a két rajzon.

Ad 7.: a homlokcső átmérője mindkét rajzon szabványos, alumíniumvázaknál járatos méretben készült.

Ad 8.: a homlokcsőre felhegesztett kosártartó formája és mérete teljes mértékben különbözik a két rajzon.

Ad 9.: az alperesi előkészítő irat AM-01 sz. jelöléssel ellátott kerékpárvázán két merevítés erősíti a homlokcsövet az alsó és felső csőhöz, és ugyancsak két merevítés erősíti az ülőcsővel a láncvillához és az alsó csőhöz.

A fentiekhez képest a felperesi előkészítő irat FM01/e. sz. rajza csak egy merevítést tartalmaz az ülőcső és a láncvilla között.

A felsorolt különbségek és legfőképp a szerkezeti és geometriai eltérések miatt tekinthető-e a két váz azonosnak?

Szerzői jogi szempontból az AM-01, az AM-01/A, az FM-01 és az FM-02 vázszerkezet a felsorolt kisebb műszaki eltérések ellenére alapvetően megegyezik, ezért amennyiben bizonyítást nyer, hogy az alperes, illetve a felperes által tervezett vázszerkezetek valamelyike a másiktól származik, úgy az szerzői jogi szempontból felhasználásnak minősül.

6. Az alperesi előkészítő iratban az AM-00 jelöléssel ellátott kerékpárvázon található, AM-00/b. és AM-00/c. jelölésű merevítések igazolt használata az alperes álláspontja szerint időben lényegesen megelőzi a felperesi előkészítő irat FM02/b. sz. jelöléssel ellátott kerékpárvázán, hasonló formában megjelenő merevítéseket.

A felperesi előkészítő irat FM02/b. számmal jelölt kerékpárváza szerinti merevítések használata ebben az esetben képezhet-e a felperes számára bármilyen jellegű használati előjogot? A merevítések elsősorban műszaki funkciót töltenek be, szerzői jogi szempontból nem bírnak jelentőséggel, így a kérdéssel a testület nem foglalkozik.

D) Alperesi kérdés (2015. 07. 09)

Az alperesnek a szakértői kirendelést követően írásban előterjesztett további kérdése:

„Figyelemmel az Szjt. 9. § (1) bekezdésében foglaltakra, amennyiben a per tárgyává tett alperesi kerékpárváz tekintetében megfelelően igazolt a tervezés, beszerzés időpontja, és az alperes részére rendelkezésre áll az eredeti mintaváz vázszerkezet szerint beazonosíthatóan, illetve azzal kapcsolatban akkreditált minőségellenőrző intézet Magyarországon bevizsgálást is megvalósított, mindez az alperes tekintetében biztosítja-e minden más személyt megelőző, jogszabályon alapuló, törvényes szerzői jogát?”

Amennyiben megállapítható, hogy alperesi kerékpárváz mint ipari tervezőművészeti alkotás a saját szellemi alkotása, tehát jelen esetben nem a felperesi kerékpárváz felhasználásán alapul, úgy azt egyéni, eredeti jellegére való tekintettel szerzői jogi védelem illeti meg.

Dr. Bacher Gusztáv, a tanács elnöke
Dr. Kacsuk Zsófia, a tanács előadó tagja
Pohárnok Mihály, a tanács szavazó tagja

* * *

ARCULATI ELEMÉK SZERZŐI JOGI VÉDELME

SZJSZT-10/2015

A kirendelés tárgya

A törvényszék végzésével a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szt.) 101. §-a, valamint a Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 1. §-a alapján szakértői vélemény adására rendelte ki a Szerzői Jogi Szakértő Testületet.

A bíróság által feltett kérdések

1. Vizsgálja meg a 14. sorszámú beadványhoz csatolt F/1 mellékletet, amely a felperesi álláspont szerint általa előállított arculati elemeket és reklámstratégiát tartalmaz! Állapítsa meg, hogy az F/1 melléklet 1–2. oldalán felsorakoztatott plakátok, koncepciótervek így összességükben, mint arculati elemek (stratégia), önálló, egyéni, eredeti jelleggel bíró, szerzői jog által védett műnek minősülnek-e!
2. Amennyiben a koncepció egyéni, eredetinek minősül, az F/1 melléklet 3–4. oldalán látható hirdetések és kampányplakátok 1–2. oldallal, illetve a 3. oldalon levő bal oldali képpel való összevetésével állapítsa meg, hogy azok az 1–2. oldal koncepciójának, arculatának átdolgozásai, avagy önálló műveknek tekinthetők.

A tényállás rövid összefoglalása

A törvényszék kirendelő végzésében összefoglalt tényállás értelmében az alperes üzletközpont a felperes reklámügynökséggel mint az alperes által kiírt pályázat nyertesével keretszerződést kötött a felperes által nyújtandó rendezvényszervezési, marketingszolgáltatásokra, illetve kreatív tevékenységre vonatkozóan. A teljesítési feltételeket és a teljesítés ellenértékéért fizetendő díjakat a keretszerződés alapján kötött egyes egyedi megrendelések tartalmazták. Az együttműködés ideje alatt a felperes többek között kommunikációs arculatot és erre épülő konkrét arculati terveket, koncepciókat és más kreatív anyagokat készített az alperes részére. A keretszerződést az alperes később felmondta. A felperes ezt követően észlelte, hogy az alperes reklámkampányában a felperes által részben a pályázat, részben pedig az egyedi megrendelések alapján készített kreatívok jelennek meg más reklámügynökség által kidolgozott formában. A felperes álláspontja szerint az alperes a felperes által készített kreatívokat, arculati elemeket (úgy mint trópusi képek, piros logócímke, fekete logósáv, trópusi növényekből összeállított ornamentika, jobb oldalról behajló tukánfej, banánlevél, pálmalevél „Isten hozott délen!” felirattal-márkaszlogennel, fősor, fatábla, jellegzetes betűtípusok, négyféle anyagháttér: fa, víz, égbolt, antik térkép) engedély és díjfizetés nélkül használta fel. Az alperes álláspontja szerint – amellett, hogy meglátása szerint a keretszerződés alapján a felperes által készített alkotásokkal kapcsolatban egyébként is minden jogot megszerzett – a felperesi ötletekre nem terjed ki a szerzői jogi oltalom.

Az eljáró tanács előzetes megjegyzései

Tekintettel arra, hogy a 156/1999. kormányrendelet 8. §-ának (1) bekezdése szerint „a Szakértő Testület nevében az eljáró tanács a feltett kérdések és a benyújtott iratok alapján alakítja ki a szakértői véleményt, a tények megállapítására nem végez külön bizonyítást ...”, az eljáró tanács kizárólag a megkeresés, illetve a megkereséshez csatolt dokumentáció alapján hozta meg szakértői véleményét. A Fővárosi Törvényszék által feltett kérdésekre tekintettel a jelen szakértői vélemény nem terjed ki annak vizsgálatára, hogy a kirendeléshez csatolt vizuális anyagok mennyiben tekinthetők a felperes saját szellemi alkotásának, illetve hogy azokkal kapcsolatban ki rendelkezik a felhasználás engedélyezéséhez szükséges szerzői jogokkal, így nem tárgya a szakértői véleménynek a felek közötti szerződéses kapcsolat vizsgálata sem. A jelen szakértői vélemény kizárólag a kirendeléshez tartozó F/1. számú melléklet 1. és 2. oldalán, valamint a 3. oldal bal felén található – a felperesi álláspont szerint – a felperes által készített vizuális anyagok (továbbiakban együtt: felperesi tervek) szerzői jogi védelmének, valamint ezeknek az F/1. számú melléklet 3. oldalának jobb felén, illetve 4. oldalán látható képek (továbbiakban együtt: alperesi reklámanyagok) formájában történő átdolgozásának kérdésére vonatkozik.

Az eljáró tanács megjegyzi továbbá, hogy bár a bíróság kérdései arra vonatkoznak, hogy a felperesi terveket „így összességükben”, önálló műként megilleti-e a szerzői jogi védelem, a szakvélemény szükségszerűen tartalmaz megállapításokat a teljes arculatot alkotó egyes felperesi tervek szerzői jogi védelmére, illetve az azok felhasználásával kapcsolatos kérdésekre is.

Az eljáró tanács szakértői véleménye

Ad 1.

Jogsabályi alapvetés

A Sztj. 1. §-ának (2) bekezdése értelmében szerzői jogi védelem alá tartozik – függetlenül attól, hogy a törvény megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. Az egyes műtípusok Sztj.-ben foglalt felsorolása példálózó jellegű, az ott fel nem sorolt, törvényi feltételeknek megfelelő más alkotások is állhatnak szerzői jogi védelem alatt.

Az Sztj. 1. §-ának (3) bekezdése szerint a szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg, azzal, hogy a védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől. Szerzői jogi védelem illetheti meg tehát az Sztj.-ben nem említett – jellemzően képi és szöveges részeket is tartalmazó – reklámplakátokat, szórólapokat és más reklámanyagokat, valamint ezek kidolgozott tervét is, amennyiben egy alkotói folyamat eredményeképpen egyéni-eredeti jelleggel bírnak. A jelen ügy szempontjából szintén kiemelendő az Sztj. 1. §-ának (6) bekezdésében foglalt azon rendelkezés, amelynek alapján valamely ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet nem lehet tárgya a szerzői jogi védelemnek. Az Sztj. e szabályára tekintettel az egyes művek alapját képező elgondolás, koncepció, üzenet az egyéni-eredeti formába öntés nélkül önálló szerzői jogi védelemben nem részesülhet.

Az egyes felperesi tervek szerzői jogi értékelése

A fentiek előrebocsátását követően a felperesi terveket egyenként vizsgálva megállapítható, hogy azok mindegyike olyan egyéni-eredeti alkotómunkát tükröz, amely alapján azokat – mint szöveges és képi elemeket is tartalmazó vizuális műveket – szerzői jogi védelem illeti meg.

A szerzői jogi védelem alapján – az Sztj. 16. §-ának (1) bekezdésére tekintettel – a szerző kizárólagos engedélyezési joga nem csupán a mű egészére, hanem annak azonosítható részére is kiterjed. A felperesi terveknek azon részei, amelyek már elérik azt a mértéket, illetve szintet, hogy önállóan is hordozzák az egész műre jellemző egyéni-eredeti kifejezőmódot,

szintén a felperes engedélyével használhatók fel. Az eljáró tanács véleménye szerint az egyes felperesi tervek ilyen azonosítható részének tekinthetők azok a vizuális elemek is, amelyek több terven is azonos vagy hasonló formában megjelennek, így például:

- a különböző pálma, banán és más trópusi növények leveléből, valamint virágokból összeálló eredeti kompozíció (ornamentika),
- a sajátos levélkompozícióból balra kinéző tukán képe (megjegyezzük ugyanakkor, hogy mivel a tukán ábrázolásmódja alapvetően annak természetes megjelenését követi, egyéb egyéni-eredeti elem nélkül önmagában nem tükröz a szerzői jogi védelemhez szüksége egyéni-eredeti jelleget),
- a banánlevélen elhelyezett, jellegzetes betűtípusú és formájú „Isten hozott délen!” felirat (megjegyezzük ugyanakkor, hogy az „Isten hozott délen!” szlogen az eljáró tanács megítélése szerint önmagában nem éri el a szerzői jogi védelemhez szükséges egyéni-eredeti szintet).

A felperesi tervek fentiekben felsorolt azonosítható részeinek a felhasználásához tehát az Szjt. 16. §-ának (1) bekezdése értelmében – főszabály szerint – szintén szükség van a szerző engedélyére.

A felperesi tervek összességének mint önálló műnek a szerzői jogi értékelése

Az egyes felperesi tervek összességének az egyes tervektől elkülönült, önálló szerzői jogi védelemével kapcsolatban az eljáró tanács az alábbi megállapításokat teszi.

Az ügy irataiból megállapítható, hogy a felperesi tervekből összeálló arculat jellegzetes kifejezőmódjait a felperes külön egységes műben (pl. arculati kézikönyvben) nem foglalta korábban össze. E körülményre is tekintettel a bíróság arra vonatkozó kérdése, hogy a felperesi tervek „így összességükben, *mint arculati elemek* (stratégia), önálló, egyéni, eredeti jelleggel bíró, szerzői jog által védett műnek minősülnek-e”, az eljáró tanács értelmezése szerint abban a megközelítésben vizsgálendő, hogy az egyes felperesi tervekben megjelenik-e az egyes terveken átívelő, azokat összekapcsoló, olyan egységes, egyéni, eredeti jellegű szellemi alkotás, amely az egyes felperesi tervektől függetlenül önállóan is szerzői műnek minősülhet. E megközelítés alapján tehát elsőként azt kell megvizsgálni, hogy mit tekinthetünk a felperesi tervekhez képest ilyen független és önálló szellemi alkotásnak, ezt követően pedig azt szükséges eldönteni, hogy ez a szellemi alkotás teljesíti-e a szerzői jogi védelemhez szükséges feltételeket.

- A felperesi tervek összességének alapját a trópusi hangulat, valamint az erre általában jellemző vizuális megjelenítési mód (ideértve az ilyen megjelenítés során jellemzően használt képi elemeket, mint a tenger, homokos tengerpart, napsütés, kék égbolt, fadeszka, általában egzotikus növényzet, illetve állatok képeinek a megjelenítése) jellemzi. Bár ez az alapkoncepció mindenképpen tükröz egyfajta szellemi alkotói teljesítményt, elvontan, a konkrét egyéni-eredeti vizuális megjelenítés nélkül, illetve attól

függetlenül a szerzői jogi védelemhez szükséges egyéni-eredeti kidolgozottság szintjét nem éri el, mint ötlet, megjelenítési elv külön szerzői jogi védelem alatt nem áll.

- Hasonlóan közös arculati elemként jellemzi az egyes felperesi terveket a képek bal alsó és jobb felső sarkában elhelyezett díszítőelemek, valamint a képek alsó részét elfoglaló logósáv használata. Ez a fajta, keretbe foglalt elrendezés szintén alkotói teljesítmény eredménye, azonban – a konkrét egyéni-eredeti vizuális megjelenítés nélkül – nem tekinthető olyan kifejezésmódnak, amely az ilyen jellegű vizuális művek szerkesztésénél általánosságban használt megoldásokhoz képest egyéni-eredeti jellegűnek minősülne.
- Az előzőekben bemutatott közös, ám önálló szerzői jogi védelemben nem részesülő arculati elemekhez képest a kidolgozottság magasabb fokát mutatják azok az egyes konkrét vizuális elemek, amelyek ismétlődően és hasonló elhelyezésben jelennek meg az egyes felperesi tervekben. Az ezekből összeálló egyéni-eredeti kompozíció, amelynek alkotóelemei
 - a kompozíció szélein látható, különböző pálma, banán és más trópusi növények leveléből, valamint virágaiból összeálló eredeti ornamentika,
 - a kompozíció jobb felső sarkában a levelek közül balra kinéző tukán képe,
 - az üzletközpontira utaló megjelölés (az F/1. számú melléklet 1. oldalán látható terveken a jellegzetes felirat, míg a 2. oldalán látható terveken a piros logócímke a jellegzetes rögzítőgyűrűvel),

mint az egyes felperesi terveket meghatározó egységes arculat az eljáró tanács véleménye szerint olyan önálló szellemi alkotásnak tekinthető, amely külön szerzői jogi védelemben részesülhet. Az egyes, konkrét reklámüzeneteket közvetítő felperesi tervek – néhány kivételtől eltekintve – ennek az egységes arculati kompozíciónak a felhasználása eredményeként jöttek létre. Ezen a megállapításon az eljáró tanács véleménye szerint az a körülmény sem változtat, hogy bizonyos felperesi terveken nem jelenik meg egyszerre valamennyi fent felsorolt vizuális elem (így pl. az F/1. számú melléklet 2. oldalán látható szörfdeszkán), illetve az sem, hogy néhány felperesi tervről – a terveknek az F/1. mellékleten történő, egymást részben átfedő elrendezése okán – nem állapítható meg egyértelműen, hogy megtalálható-e rajtuk minden felsorolt vizuális elem. A fent bemutatott egységes arculat elemeinek többsége ugyanis a csatolt felperesi tervek jelentős részében visszaköszön, és így azok vizuális megjelenését az arculatban formát öltő egyéni-eredeti jellegű alkotói teljesítmény egyértelműen meghatározza. Az eljáró tanács megjegyzi továbbá, hogy az F/1. számú melléklet 2. oldalán látható felperesi terveken további ismétlődő vizuális elemként jelenik meg a jellegzetes betűtípusú és formájú „Isten hozott délen!” felirat is (banánlevélen vagy anélkül), így e tervek tekintetében – az eljáró tanács véleménye szerint – önálló szerzői jogi védelem alatt álló egységes arculat részét képezi ez utóbbi elem is.

Az eljáró tanács válasza a Fővárosi Törvényszék által feltett 1. kérdésre

Az eljáró tanács véleménye szerint tehát a felperesi tervekben ismétlődően és hasonló elhelyezésben megjelenő vizuális elemekből összeálló egyéni-eredeti kompozíció, amelynek alkotóelemei a kompozíció szélein látható, különböző pálma, banán és más trópusi növények leveléből, valamint virágaiból összeálló eredeti ornamentika, a kompozíció jobb felső sarkában a levelek közül balra kinéző tukán képe és az üzletközpontira utaló megjelölés (az F/1. számú melléklet 1. oldalán látható terveken a jellegzetes felirat, míg a 2. oldalán látható terveken a piros logócímke a jellegzetes rögzítőgyűrűvel), továbbá – az F/1. melléklet 2. oldalán látható tervek vonatkozásában – a jellegzetes betűtípusú és formájú „Isten hozott délen!” felirat (banánlevéllel vagy anélkül), mint az egyes felperesi terveket meghatározó egységes arculat, olyan önálló szellemi alkotásnak tekinthető, amely ebben a formában külön szerzői jogi védelemben részesül (a továbbiakban: egyéni-eredeti arculat).

Ad 2.

Jogszabályi alapvetés

Az Sztj. 29. §-a értelmében a szerző kizárólagos joga, hogy a művét átdolgozza, illetve hogy erre másnak engedélyt adjon. A törvény értelmében átdolgozásnak minősül a mű minden olyan megváltoztatása, amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jön létre. Az Sztj. Nagykomentárja⁶ rögzíti, hogy „átdolgozás a mű módosításának, megváltoztatásának az a szélső esete, amikor a változtató, kiegészítő vonások önmagukban is olyannyira lényegiek, hogy megfelelnek az egyéni és eredeti mű követelményének (alkotó jellegűek). Az így létrejött mű együtt tartalmazza az eredeti alkotó személyiségi jegyeit mutató gondolati formákat és az előbb említett újakat.” A Nagykomentár meghúzza az átdolgozás határait is, amit az egyik oldalról az olyan változtatások jelentenek, amelyek eredeti vonást nem adnak a műhöz (ebben az esetben egyszerű többszörözésről beszélhetünk), míg a másik oldalról pedig az olyan művek létrehozása, amelyekhez bár felhasználták egy másik mű azonos vagy hasonló formai vagy tartalmi elemét, de amelyekben ez többé már nem lényeges alkotórész. Ez utóbbi esetben tehát arra van szükség, hogy az eredeti mű pusztán ösztönzést, ihletet adjon az újabb mű elkészítéséhez, de attól kellő távolságot tartson, és attól független szellemi alkotásként jelenjen meg. Az átdolgozás Sztj.-beli fogalma nem zárja ki az azonos műfajon belüli átdolgozást sem. E vonatkozásban az eljáró tanács idézi továbbá az SZJSZT 16/2008 számú szakvéleményének az átdolgozás határaival kapcsolatos alábbi megállapítását:

⁶ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez. Wolters Kluwer Complex Kiadó, Budapest, 2014.

„Ha az átdolgozott mű szerzői jogi védelem alatt áll ..., az átdolgozott műre való 'támaszkodás' mértéke és a 'hozzáadott' 'teljesítmény' minősége döntő annak megítélésében, hogy történt-e engedélyköteles átdolgozás.

Ha a 'támaszkodás' (=átvétel) túlnyomó, és a „hozzátétel”/ változtatás jelentéktelen, egyéni-eredeti jellege nincs, akkor a 'forrás-' mű engedélyköteles többszörözéséről van szó (ha az így keletkezett művet 'alkotója' a sajátjaként tünteti fel, a többszörözés plágium esete áll fenn).

Ha a 'támaszkodás' (=átvétel) csak a szerzői jogi védelem alá nem tartozó 'algoritmusra', elvre, ötletre, elgondolásra, a történet alapsémájára, a cselekmény önmagában nem védett 'szekvenciájára' vonatkozik, azt a szerzői jog külön nevesített szabad felhasználási eset nélkül sem tiltja. Ennek az az oka, hogy ami a védelem körén kívül esik (tehát nem tartozik az egyéni-eredeti formába öntött tartalom körébe), az közkinccs, aminek felhasználásáról a szerzői jog nem rendelkezik. Ebben az esetben az 'átvevő' mű önálló, tehát nem származékos szerzői jogi védelemben részesül, ha megfelel az egyéni-eredeti jelleg követelményének.

Ha a 'támaszkodás' (=átvétel) meghaladja a védelem körén kívül eső, az előző bekezdésben felsorolt 'elemeket', és az 'átvevő' mű egyéni, eredeti, alkotó jellegű többletet tesz hozzá az 'átvett' műhöz, átdolgozásról, és az átdolgozás alapján keletkező mű származékos, az átdolgozott mű védelmére is tekintettel levő védelméről beszélünk.”

Az egyéni-eredeti arculat átdolgozásának a kérdése

A bíróság második kérdése arra irányul, hogy az F/1. számú melléklet 1–2. oldalán látható felperesi tervek összességéből összeálló arculat mint önálló, egyéni, eredeti jelleggel bíró szerzői mű átdolgozása lehet-e – az 1–2. oldallal, illetve a 3. oldal bal oldali képével való összevetés alapján – az F/1. számú melléklet 3-4. oldalán látható, az alperes által megvalósított alperesi reklámanyagok. Az eljáró tanács a bíróság kérdésfeltevésével kapcsolatban megjegyzi, hogy bár a bíróság második kérdése az egyéni-eredeti arculat átdolgozására vonatkozik, az átdolgozás az egyéni-eredeti arculat mint önálló mű mellett az egyes felperesi tervek vonatkozásában egyenként is vizsgálható lehet, tekintettel arra, hogy az egyes felperesi tervek az 1. kérdés kapcsán kifejtett szempontok alapján egyenként is szerzői jogi védelem alatt álló műnek minősülnek. Ez a megállapítás különösen az F/1. számú melléklet 3. oldalán bemutatott képekre igaz, ezek esetén ugyanis az 1. kérdés megválaszolása során önálló szerzői jogi védelem alatt álló műként azonosított egyéni-eredeti arculton kívül további hasonlóság is felfedezhető a felperesi terv és az alperesi reklámanyag között. Figyelemmel arra, hogy a bíróság kérdésfeltevése az F/1. számú melléklet 3. oldalának bal felén látható kép összevetésére is vonatkozik, az eljáró tanács az alábbiakban külön kitér annak vizsgálatára is, hogy a 3. oldalon látható képek egymás közötti viszonyában fennállhat-e az

átdolgozás esete. Az egyéb képekkel kapcsolatban az eljáró tanács ilyen jellegű vizsgálatot külön nem végzett, tekintettel arra is, hogy azok esetén az átdolgozást esetlegesen megalkotó hasonlóságok elsősorban az 1. kérdés kapcsán önálló szerzői jogi védelem alatt álló műként is azonosított arculat felhasználásából adódhatnak.

Az átdolgozás megállapíthatóságához első lépésként az vizsgálandó, hogy az alperesi reklámanyagok önmagukban is szerzői jogi védelem alá tartozó, egyéni-eredeti jellegű alkotásnak minősülnek-e. A rendelkezésre bocsátott képek alapján az alperesi reklámanyagok az eljáró tanács véleménye szerint, mint szöveges és képi elemeket is tartalmazó vizuális művek, szerzői jogi védelem alatt állnak.

Annak kérdését, hogy az egyes alperesi reklámanyagok a felperesi tervekben összeálló arculat átdolgozásának minősülnek-e, az egyes alperesi reklámanyagok tekintetében egyenként szükséges vizsgálni. Az eljáró tanács az alábbiakban e tekintetben egyenként elemzi az F/1. számú melléklet 3–4 oldalán látható alperesi reklámanyagokat. (A 4. oldalon látható reklámanyagokra az eljáró tanács sorszámozással hivatkozik a következő módon: 1.: legfelső sor, balról az első kép „Téged hová repít el A STÍLUSOD?” felirattal; 2.: legfelső sor, balról a második kép „EGÉSZ NAPOS” felirattal; 3.: legfelső sor, balról a harmadik kép „EGÉSZ NAPOS CSALÁDI KALAND” felirattal; 4.: felülről a második sor, balról az első kép korlát mögötti plakáttal; 5.: felülről a második sor, balról a második kép „Még nagyobb mínuszok jönnek” felirattal; 6.: felülről a második sor, balról a harmadik kép áruházi képpel; 7.: felülről a harmadik sor, balról az első kép „Összeraktuk a legjobban húsvétral!” felirattal; 8.: felülről a harmadik sor, balról a második kép „Kedvezményes kupon csütörtök” felirattal; 9.: felülről a harmadik sor, balról a harmadik kép „NŐNAPI SZÉPSÉGSZIGET” felirattal; 10.: felülről a negyedik sor, balról az első kép „ISKOLAKEZDŐ AKCIÓK ...” felirattal; 11.: felülről a negyedik sor, balról a második kép, áruházi plakát papagájjal; 12.: felülről a negyedik sor, balról a harmadik kép „... koncert” felirattal).

a) Az F/1. számú melléklet 3. oldalán látható alperesi reklámanyaggal kapcsolatos megállapítások

Hasonlóság, illetve azonos elemek az egyéni-eredeti arculat és az alperesi reklámanyag között:

- a kép jobb felső sarkában a levelek közül balra kinéző tukán feje ugyan nem teljesen azonos (másfajta levelek közül hajol ki, és a testéből is kisebb rész látszik az alperesi reklámanyagon), de mégis nagyfokú hasonlóságot mutat. Bár ez a hasonlóság nagy részben a tukán természetes megjelenéséből is adódik, a megjelenítés módja (a kompozíció jobb felső sarokból balra kihajolva, nagyjából azonos fejtartással) szinte azonos az egyéni-eredeti arculatban követett megoldással;

- a képen megjelenő piros logócímke a jellegzetes rögzítőgyűrűvel lényegében megegyezik az egyéni-eredeti arculat részét is képező mintával, annyi eltéréssel, hogy a gyűrűre erősített madzag része az alperesi reklámanyagon már nem látszik;
- a jellegzetes betűtípusú és formájú „Isten hozott délen!” felirat a banánlevélen az egyéni-eredeti arculat részét képező elemmel azonosan került átvételre az alperesi reklámanyagban.

A fenti hasonlóságok mellett ugyanakkor az eljáró tanács eltérésként állapítja meg, hogy az alperesi reklámanyag nem tartalmazza az egyéni-eredeti arculat részét képező, trópusi levelekből és virágokból álló ornamentikát. Tekintettel arra, hogy e körülménytől függetlenül az alperesi reklámanyag tükrözi az arculat részét képező elemek többsége által meghatározott, egyéni-eredeti jellegű felperesi alkotótevékenységet, az eljáró tanács véleménye szerint megállapítható az egyéni-eredeti arculat olyan mértékű felhasználása az alperesi reklámanyag tekintetében, amely már meghaladja a trópusi koncepció mint egyszerű ötlet ihletszerű átvételét, és eléri az átdolgozás szintjét. E felhasználás eredményeként jött létre az egyéni-eredeti arculathoz képest származékos, az alperes által (illetve megbízásából) hozzáadott, saját egyéni-eredeti alkotói teljesítményt is tükröző alperesi reklámanyag.

Az eljáró tanács itt jegyzi meg továbbá azt is, hogy véleménye szerint az F/1. számú melléklet 3. oldalának bal és jobb oldalán látható képek összehasonlítása alapján, önmagában is megállapítható a bal oldali kép átdolgozás szintjét elérő felhasználása a jobb oldali kép létrehozatalakor. Ez abból is következik, hogy az egyéni-eredeti arculattal fennálló hasonlóságon kívül további közös elem a két kép között az ülő pozícióban bemutatott Mikulás, a szinte ugyanolyan csíkos, színes strandtörölköző, a kép szélén látható ajándékok, továbbá a fadeszkán elhelyezett fehér színű szöveg, valamint a homokos tengerpart, a tenger és a kék égbolt által közel azonos arányban tagolt háttér. Az „Isten hozott délen” stilizált felirat is szinte azonos pozícióban, banánlevélen került elhelyezésre mindkét képen. Az eljáró tanács véleménye szerint ezek az egyezések, illetve hasonlóságok túlmutatnak már a felperesi tervben megjelenő elvont koncepció („Mikulás a tengerparton”) mint szerzői jogi védelem alatt nem álló egyszerű ötlet átvételén, és az eredeti kifejezőmódra történő olyan mértékű „támaszkodás” alapján kerültek átvételre, ami e vonatkozásban is eléri az átdolgozáshoz szükséges mértéket. (Ez utóbbi megállapítását az eljáró tanács abból a feltevésből kiindulva fogalmazta meg, hogy az alperesi reklámanyag a felperesi tervre tekintettel, annak ismeretében készült. Amennyiben a konkrét felperesi tervtől függetlenül, annak ismerete nélkül készült az alperesi reklámanyag, a jelen bekezdés szerinti átdolgozásról sem beszélhetünk, a szerzői jogi védelem ugyanis elvben nem zárja ki azt, hogy ugyanabban az időben vagy eltérő időpontban más személy az eredeti műtől függetlenül, de ahhoz igen hasonló vagy azzal akár teljesen meg is egyező alkotást hozzon létre.)

b) Az F/1. számú melléklet 4. oldalán látható, 1., 3., 5., 9., és 12. sorszámú alperesi reklámanyagokkal kapcsolatos megállapítások

Hasonlóság, illetve azonos elemek az egyéni-eredeti arculat és az alperesi reklámanyagok között:

- a kép jobb felső sarkában a levelek közül balra kinéző tukán feje, amellyel kapcsolatban a fenti a) pont alatt kifejtettek jelen esetben is irányadóak;
- a képeken megjelenik az egyéni-eredeti arculat részét képező piros logócímke a jellegzetes rögzítőgyűrűvel;
- a képeken hasonló formában és hasonló elhelyezésben megjelenik az egyéni-eredeti arculat részét képező, trópusi levelekből és virágokból álló ornamentika;
- az 5. és 9. képen a jellegzetes betűtípusú és formájú „Isten hozott délen!” felirat a banánlevélen az egyéni-eredeti arculat részét képező elemmel azonosan került átvételre az alperesi reklámanyagban.

Az egyéni-eredeti arculat fent részletezett mértékben történő felhasználása okán az eljáró tanács véleménye szerint az F/1. számú melléklet 4. oldalán látható, 1., 3., 5., 9., és 12. sorszámú alperesi reklámanyagok az egyéni-eredeti arculat átdolgozásának tekintendők. A fenti a) pont alatt kifejtett indokok – azok megismétlése nélkül – itt is irányadóak.

c) Az F/1. számú melléklet 4. oldalán látható, 7., 8., 10. sorszámú alperesi reklámanyagokkal kapcsolatos megállapítások

Hasonlóság, illetve azonos elemek az egyéni-eredeti arculat és az alperesi reklámanyagok között:

- a 7. képen megjelenik az egyéni-eredeti arculat részét képező piros logócímke a jellegzetes rögzítőgyűrűvel, más hasonló, illetve azonos elem azonban nem látható;
- a 8. képen megjelenik ugyan a jobb felső sarokban a tukán képe, azonban ezenkívül más hasonló, illetve azonos elem nem látható (a bal alsó sarokban látható levelek a trópusi virágok képe nélkül az eljáró tanács véleménye szerint nem feleltethetők meg az egyéni-eredeti arculat részét képező ornamentikával);
- a 9. képen láthatóak ugyan trópusi virágok és levelek, ezek megjelenítése azonban nem követi az egyéni-eredeti arculat részét képező, a kompozíció szélén elhelyezett ornamentika képét, hanem a teljes háttérrel elfoglalja, egyéb hasonló elem e képen sem található.

A fenti körülmények tükrében az eljáró tanács véleménye szerint az F/1. számú melléklet 4. oldalán látható, 7., 8., 10. sorszámú alperesi reklámanyagok nem tekinthetők az egyéni-eredeti arculat átdolgozásának. Ennek oka, hogy az alperesi reklámanyagokban legfeljebb az egyéni-eredeti arculatra is jellemző egy-egy hasonló vizuális elem jelenik csupán meg, és azok sem a teljes mű egyéni-eredeti jellegét érdemben meghatározó mó-

don, így az egyéni-eredeti arculattól való eltávolodás az eljáró tanács véleménye szerint elegendő volt ahhoz, hogy az alperes által (vagy megbízásából) önálló szellemi alkotói tevékenységből származó független mű jöjjön létre.

- d) *Az F/1. számú melléklet 4. oldalán látható, 2., 4., 6. és 11. sorszámú alperesi reklámanyagokkal kapcsolatos megállapítások*

Figyelemmel e reklámanyagok csatolt képének alacsony minőségére és nehéz láthatóságára, az eljáró tanács ezek tekintetében érdemi vizsgálatot nem tudott lefolytatni, így az átdolgozás kérdésében sem tud állást foglalni. Az eljáró tanács megjegyzi ugyanakkor, hogy ezek tekintetében is a fenti a)–c) pont alatt írt szempontok lennének irányadóak az átdolgozás megítélésénél.

Az eljáró tanács válasza a törvényszék által feltett 2. kérdésre

Az eljáró tanács véleménye szerint tehát az F/1. számú melléklet 3. oldalán látható alperesi reklámanyag, valamint az F/1. számú melléklet 4. oldalán látható, 1., 3., 5., 9., és 12. sorszámú alperesi reklámanyagok a felperes által alkotott, az 1. kérdés megválaszolása során önálló szerzői jogi védelem alatt álló műként azonosított egyéni-eredeti arculat átdolgozásának minősülnek az Szjt. 4. §-ának (2) bekezdése, valamint 29. §-a értelmében. Az F/1. számú melléklet 4. oldalán látható, 7., 8., 10. sorszámú alperesi reklámanyagok ezzel szemben az eljáró tanács véleménye szerint nem minősülnek az egyéni-eredeti arculat átdolgozásának. Az F/1. számú melléklet 4. oldalán látható, 2., 4., 6. és 11. sorszámú alperesi reklámanyagok alapos vizsgálatára az eljáró tanácsnak nem volt lehetősége, tekintettel a csatolt képek alacsony minőségére és rossz láthatóságára, de ezek esetében is irányadónak tartja a szakvéleményben kifejtett szempontok alkalmazását.

*Dr. Munkácsi Péter, a tanács elnöke
Dr. Nagy Balázs, a tanács előadó tagja
Sára Ernő, a tanács szavazó tagja*

MŰHELYÉPÜLET ÉS LÁTOGATÓÉPÜLET ÁTÉPÍTÉSÉNEK SZERZŐI JOGI MEGÍTÉLÉSE

SZJSZT-17/2015

A megbízás tárgya

A törvényszék végzésével a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szjt.) 101. §-a, valamint a Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 1. §-a alapján szakértői vélemény adására kirendelte a Szerzői Jogi Szakértő Testületet (SZJSZT).

A szakértői vélemény kialakításához figyelembe vett tényállás

A tanácsai tervezővállalattal munkaviszonyban álló néhai tervező munkaviszonya keretében készítette el 1986-ban az ingatlan új műhelyépületének, illetve látogatóépületének az engedélytervét.

A műhelyépület átépítésére 2005. március 25-én kelt engedélytervek alapján került sor. A továbbképző központ használatba vételi engedélyének dátuma 2007. december 17-e.

A látogatóépület átépítésére 2005. március 25-én kelt engedélytervek alapján került sor. Az épületek használatba vételi engedélyének a dátuma 2007. december 27-e.

A felperes álláspontja szerint az ő szerzői jogi védelem alatt álló engedélyterveinek az alperes általi felhasználásához – nevezetesen a többszörözéséhez, átdolgozásához – a felperes engedélyezésére lett volna szükség, azzal, hogy az alperest az engedély fejében díjfizetési kötelezettség is terhelte volna.

A felperes képviselője 2011. május 23-án kelt, az alpereshez intézett levelében sérelmezte, hogy az alperes fentiekben részletezett magatartását és a jogvita békés rendezését kezdeményezte, de az alperes a felperes igényének a teljesítésétől elzárkózott.

A felperes ilyen előzmények után fogalmazta meg a keresetét, amelyet a perben pontosított. Így a /18. alatti beadványa tartalmazza a bíróság által elbírálandó kereseti kérelmét.

Az alperes a kereset elutasítását kérte, védekezése többirányú volt. Az elévülésen túl arra hivatkozott, hogy a felperes tervezte műhelyépület, illetve látogatóépület nélkülözött mindennemű olyan egyediséget, amely azokat alkalmassá tette volna arra, hogy az építészeti alkotásokat megillető szerzői jogi védelem kiterjedjen rájuk. Másodsorban azzal érvelt, hogy az eredeti funkció megváltozása után – az épületek korábbi funkciója megszűnt, közösségi funkciót nyert el – az ingatlan tulajdonosának joga volt az épületek átalakításához. Harmadsorban azzal érvelt, hogy amennyiben mégis szükséges lett volna a korábbi tervező engedélyének a beszerzése, ez a kötelezettség nem az alperest terheli.

A megkereső bíróság által feltett kérdések

1. A felperes által a bíróság rendelkezésére bocsátott dokumentumok alapján megállapítható-e a felperesi jogelődnek 1986-ban készített, a műhelyépület, illetve a látogatóépület terveinek a tartalma?
2. A felperes jogelődje által készített tervek, illetve az azok alapján felépült ún. műhelyépület és látogatóépület bírt-e olyan egyéni, eredeti jelleggel, elérik-e az egyediség azon fokát, amelynek alapján az épület(ek) tervei, illetve az azok alapján megvalósult épületek szerzői jogi védelemben részesülhetnek?
3. Megállapítható-e, hogy a felperes jogelődje által 1986-ban tervezett, majd a tervezését követően megépített ún. „műhelyépület”, valamint az ún. „látogatóépület” az 1986 és 2005 közötti időszakban teljes egészében azonos volt, azonos maradt-e az alperes által 2005-ben felmért épülettel, épületekkel (amely alperesi épületfelmérés a 2005. évi állapotot rögzíti)?
4. Abban az esetben, ha a műhelyépület, illetve a látogatóépület a 1986. évi tervek szerinti állapotához képest a 2005. évi állapotfelmérést megelőzően változott volna, úgy a megváltoztatott épületekre kiterjed-e a szerzői jogi védelem?
5. A felperes jogelődje által tervezett, 20,4 m hosszú ún. látogatóépület eredetileg egy 24 m hosszú meglévő épületszárnyhoz csatlakozva épült meg, építészetileg azzal együtt alkotott egy épületet. Amennyiben az 1986-ban tervezett látogatóközpont (látogatóépület) egy már meglévő, 24 m hosszú épületszárnyhoz csatlakozva épült meg, és építészetileg azzal együtt alkotott egy épületet, úgy esetleges szerzői jogi védelem fennállta esetén is az épület egészét illetheti-e csak meg szerzői jogi védelem, függetlenül attól, hogy a meglévő épületszárny elbontásra került?
6. A felperes jogelődje által készített és csatolt, körvonalrajzokat tartalmazó tervek a szakma szabályainak megfelelően építészeti tervnek minősülnek-e?
Építészeti alaprajzot nem, csak körvonalrajzszerű kontúrokat tartalmazó terv az építészeti alaprajz hiányában rendelkezik-e megfelelő használhatósággal?
7. Építészeti tervek felhasználását jelenti-e, ha a tervező a megrendelő (tulajdonos) megbízása szerint az épület(ek) tulajdonosa által elhatározott átépítéséhez szükséges, elkészítendő új tervek elkészítésénél a meglévő épület régi tartószerkezeteinek egyes elemeit mint meglévő műszaki adottságot veszi figyelembe?
8. Megilleti-e az épület tulajdonosát az a jogosultság, hogy a tulajdonában álló épületet – ha annak igénye, illetve szükségessége a részéről felmerül – átépítse (annak építészeti kialakítását, rendeltetését stb. megváltoztassa vagy akár elbontsa azt)?
9. Megilleti-e az ingatlan tulajdonosát az a jog, hogy a funkcióját tekintve számára szükségtelen épületet átépítse, és ennek során a meglévő épület egyes részeit az újabb épületben felhasználja?

10. A perben érintett épületek az önkormányzat tulajdonában levő ingatlan területén kerültek megvalósításra, a projekt célja a terület megújítása, a közösségi funkciót szolgáló beruházások révén a városrészben új központi épület kialakítása, a terület kapcsolása egy turisztikai központhoz, a meglévő épületek bontásával vagy átalakításával elsősorban turizmushoz kapcsolódó, illetve oktatási célra hasznosítható infrastruktúra létrehozása. Erre tekintettel a tulajdonosnak a korábbi ingatlan területén elhelyezkedő épületek funkciójának (az épületek nagyobb részük lebontásával, kisebb részének átépítésével járó) a megváltoztatása a tulajdonos indokolt változtatásra irányuló magatartásának minősül-e?
11. A tulajdonosnak indokolt változtatásra irányuló magatartása a tervező szerzői jogainak a sérelmével járhatott-e?

Az eljáró tanács szakvéleménye

Általános megállapítások

A 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 8. § (1) bekezdése értelmében az SZJSZT a feltett kérdések és a benyújtott iratok alapján alakítja ki a szakértői véleményt, a tények megállapítására nem végez külön bizonyítást. A fentieknek megfelelően a tárgybeli ügyben a testület eljáró tanácsa a részére feltett kérdések megválaszolását a periratok alapján végezte el.

Az eljáró tanács 1. kérdésre adott válasza

Az 1986. márciusi keltezésű teljes építési engedélyezési tervdokumentáció iratanyagból és tervlapokból áll. Az iratanyag tartalmazza az előzményiratokat, az összefoglaló adatokat, a műszaki leírásokat.

A tervlapok (amelyek a csatolt tervjegyzék szerint minden, az eljárásban használt tervet tartalmaznak): helyszínrajz, alaprajzok körvonalrajzai, metszetek és homlokzatok.

A tervdokumentációból megállapítható az épület telken való elhelyezése, funkciója, funkcionális kialakítása (műszaki leírásból), alaprajzi mérete, szintszáma, homlokzati megjelenése, az alkalmazott szerkezetek és anyagok. Bár a műszaki leírásból egyértelműen kiderül az alaprajzi elrendezés elve, pontos kialakítása a tervekből nem derül ki, mivel az alaprajzok csak az épület kontúrját jelölik.

A per iratanyaga tartalmazza az alperes által készített, 2005. 03. 25-i keltezésű építési engedélyezési tervdokumentációval együtt a polgármesteri hivatal 1. által készített másolatban (2014. 02. 26-i keltezésű) egyéb felperes jogelődje által készített terveket. A tervek a felperes jogelődje által 1986 novemberében készített, M 1:50 léptékű, a műhelyépület kivitelezési tervei. A 2005. 09. 21-i keltezésű terveken a polgármesteri hivatal 2. pecsétje található (va-

lószerűleg az alperes építési engedélyezési dokumentációjának a melléklete lehetett). Ezen tervek közül egyértelműen kiderül az épület teljes alaprajzi kialakítása is.

A fentiekre való tekintettel a bíróság által feltett első kérdésre az a válasz adható, hogy a felperes által a bíróság rendelkezésre bocsátott dokumentumok alapján a felperesi jogelőd által 1986-ban készített, a műhelyépület, illetve a látogatóépület terveinek a tartalma *lényegében* megállapítható.

Az eljáró tanács 2. kérdésre adott válasza

A kérdés megválaszolása előtt az eljáró tanács szükségesnek tartja az alábbi jogszabályi rendelkezéseket felhívni.

Az Szjt. 1. § (2) bekezdése alapján: „Szerzői jogi védelem alá tartozik – függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. Ilyen alkotásnak minősül különösen:

...

k) az építészeti alkotás és annak terve, valamint az épületegyüttes, illetve a városépítészeti együttes terve”.

A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől. [Szjt. 1. § (3) bek.]

Az Szjt. 4. § (2) bekezdése alapján „Szerzői jogi védelem alatt áll – az eredeti mű szerzőjét megillető jogok sérelme nélkül – más szerző művének átdolgozása, feldolgozása vagy fordítása is, ha annak egyéni, eredeti jellege van.

Az idézett rendelkezések alapján egy alkotás szerzői jogi védelemben részesül, ha létrehozatalakor alkotói mozgás-, illetve játéktér állt a szerző rendelkezésére, valamint ha a mű nem más alkotás szolgai másolata.

Az Szjt. 1. § (3) bekezdésének második mondata alapján a védelem nem függ minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalától (e tekintetben az eljáró tanács utal a 6. kérdésre adott válaszában végén található további megállapításokra is).

A fentiekre tekintettel az eljáró tanács válaszában kialakításához a tervek és épületek egyéni-eredeti jellegét vizsgálta meg. Ennek során az alkotói mozgástér meglétének vizsgálata mellett arra is figyelemmel volt, hogy a funkció vagy valamely kötelező rendelkezés az alkotás folyamatában nem zárta-e ki teljes mértékben a szerző alkotó döntésének érvényesülését.

A vizsgálat alapján az eljáró tanács megállapította, hogy az ügyben a felperes jogelődje által készített tervek egyedi helyszínre, egyedi építetói igények alapján készültek. A tervek nem meglévő típustervek adaptációi. Bár az épületek szerkezete típusszerkezet, az építészeti megoldás az adott építetói igényeknek megfelelő, ahhoz igazodó egyéni megoldásnak

tekinthető. A tervek mindkét épület vonatkozásában egyéni, eredeti jellegűek, így ezeket szerzői jogi védelem illeti meg.

Az építmények szerzői jogi vizsgálat szempontjából valójában a tervek megvalósításainak tekinthetők, azok térbeli, három dimenzióban történő többszörözését jelentik. Ahogyan az Szjt. fogalmaz: „Az egy példányban többszörözés sajátos esete az építészeti terv háromdimenziós megvalósítása, az épület megépítése [18. § (2) bek. második mondat].”⁷

E vonatkozásban az eljáró tanács arra is fontosnak tart utalást tenni, hogy „A védelemben az a sajátos, hogy noha az építészeti mű szerzői jogi értelemben az építészeti terv többszörözése ('megtestesítése') útján létrejött 'másolat', ennek ellenére mind a terv, mind a megépített épület külön-külön műfajta. További sajátosság az, hogy az építészeti alkotás funkcionális, és nem elsősorban esztétikai mű. Mindazonáltal a művészeti alkotások között védi a BUE, ez tehát a védelem alapja (beszámítási pontja), nem pedig az, hogy milyen funkciót milyen módon, milyen ötletesen valósít meg, vagy segít megvalósítani az építészeti mű. Az építészeti terv(mű) külön oltalma pedig annak a bizonyítéka, hogy a védelemnek nincsenek esztétikai követelményei.”⁸

Az eljáró tanács az előzőek alapján megállapítja, hogy az egyéni, eredeti jelleg az épületek (így az ún. műhelyépület és a látogatóépület) esetében is szintén egyaránt fennáll.

A második számú kérdésre tehát az a válasz adható, hogy mind a tervek, mind pedig az épületek szerzői jogi védelem alatt állnak.

Az eljáró tanács 3. kérdésre adott válasza

A rendelkezésre álló iratokból nem állapítható meg minden kétséget kizáróan, hogy a felperes jogelődje által 1986-ban tervezett és megépült épületek azonosak maradtak-e 2005-ig, mivel 2005. évi felmérési tervek az eljáró tanácsnak nem állnak rendelkezésére. Így az összehasonlítást e tekintetben az eljáró tanács nem tudta megfelelően elvégezni.

Utal azonban arra, hogy az alperesi dokumentáció tartalmaz képfelvételeket (fotókat), amelyek az épületek átalakítást megelőző állapotát rögzítik. E fotók alapján az épületeken jelentős, szemmel látható külső átalakítás nem történt. Egyúttal megállapítható az is, hogy az alperes által készített tervek azon részei, melyek az átalakítást nem érintették, az eredeti, 1986. évi állapotot tükrözik.

⁷ Gyertyánfy: i. m. (6).

⁸ Faludi Gábor: Az építészeti művek a Szerzői Jogi Szakértő Testület gyakorlatában. In: Legeza Dénes (szerk.): A szerzői jog gyakorlati kérdései – Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből (2010–2013) fennállásának 130. évfordulója alkalmából. Budapest, Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, 2014, p. 119.

Az eljáró tanács 4. kérdésre adott válasza

A 3. kérdésre adott válaszban kifejtettek szerint a szakértői vizsgálathoz nem áll rendelkezésre olyan dokumentum, amely azt valószínűsítene, hogy az épületek 1986 óta olyan mértékben és módon átalakításra (módosításra) kerültek volna, amelyek miatt az esetlegesen időközben megváltoztatott épület(ek) [mint építészeti alkotás(ok)] szerzői jogi védelmének fennállta külön vizsgálható lenne.

Az eljáró tanács 5. kérdésre adott válasza

A felperesi jogelőd (pontosabban a peradatok alapján a felperes elhunyt munkavállalója) által tervezett épületek és azok tervei (az 2. kérdésre adott válasz alapján) szerzői jogi védelem alatt állnak, függetlenül attól, hogy 1986-ban az épület egy meglévő épület mellé épült, ami egyébként azóta elbontásra került. A látogatóépület szerzői jogi védelmének fennálltát a kérdésben jelölt bontás nem érintette tekintettel arra, hogy a védelem feltételei (egyéni, eredeti jelleg) ezen épület vonatkozásában önállóan is teljesültek.

Az eljáró tanács 6. kérdésre adott válasza

Az eljáró tanács előjáróban utal arra, hogy a tervek szerzői jogi védelmének megállapíthatósága szempontjából nem bír jelentőséggel az a körülmény, hogy a tervek „a szakma szabályának megfelelően építési tervnek minősülnek-e”, vagy hogy azok rendelkeznek-e megfelelő „használatossággal”.

Szerzői jogi védelem az építészeti alkotást (épület, építmény) és annak tervét is megillesheti. Az épület terve az, amiből az épület megvalósítható. Az épület megvalósításához több, de legalább kettő tervfázisra, építési engedélyezési tervre és kiviteli tervre van szükség. Mindkét tervfázis szükséges az épület megvalósíthatóságához. Az alaprajzi körvonalrajzok az épület építési engedélyezési tervének részei, figyelembe véve az épület eredeti funkcióját. Korabelileg ez az építési engedélyezési dokumentáció részeként, figyelembe véve az épület eredeti funkcióját – építésalaprajznak felelt meg. Az építési engedélyezési dokumentáció részét képező alaprajzi körvonalrajz arra a célra, amire készült (építési engedély megszerzése) megfelelően használható volt. Az épület kivitelezéséhez kiviteli terv készült.

A tervek és a perbeli körvonalrajzok kapcsán is megállapítható, hogy ezek egyéni, eredeti jellegűek, és erre való tekintettel szerzői jogi oltalomban részesülnek, mert a használhatóság nem lehet szempont a szerzői jogi védelem megállapíthatóságában.

Ezzel összefüggésben az eljáró tanács utal arra, hogy az SZJSZT korábbi szakvéleményében (SZJSZT-26/2004) – a szakirodalmat idézve – már rámutatott, hogy „az építészeti alkotás nem köthető meghatározott tervfajtákhoz, az a döntő kérdés, hogy az adott tervben

az alkotó, eredeti jelleg megnyilvánul-e.”⁹ E szakértői ügyben vizsgált épületre vonatkozó (látvány)tervek és vázlatok kapcsán az SZJSZT részéről eljáró tanács szakvéleményében le-
szögezte, hogy a „szerzői jogi oltalom szempontjából közömbös, hogy a rendelkezésre bo-
csátott 'vázlatok és tervek' sem engedélyezési, sem kivitelezési építészeti terv kidolgozottsági
szintjét nem érik el, legfeljebb műszaki részmegoldásokat is tartalmazó látványtervnek mi-
nősülhetnek. A szerzői jogi védelem ugyanis nem kötődik meghatározott tervfajtákhoz,
csak az egyéni-eredeti jelleghez.”

A kérdés kapcsán megemlíthető továbbá, hogy még abban az esetben is, ha a tervként
való „használatosság” hiányában tervként nem lennének védelemben részesíthetők a felp-
resi körvonalrajzok, az Szjt. 1. § (2) bekezdésének *h*) pontja alapján szintén vizsgálható len-
ne, hogy azok a rajzolás útján vagy más hasonló módon létrehozott szerzői jogi védelemben
részesülő grafikai alkotások-e.

Az eljáró tanács 7. kérdésre adott válasza

Az Szjt. 16. § (1) bekezdése alapján: „A szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizáróla-
gos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem
anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedé-
lyezésére. E törvény eltérő rendelkezése hiányában a felhasználásra engedély felhasználási
szerződéssel szerezhető.

Az Szjt. 18. § (2) bekezdése alapján: „A mű többszörözésének minősül különösen a
nyomtatással megvalósuló mechanikai, filmes vagy mágneses rögzítés és másolatkészítés, a
hang- vagy képfelvétel előállítása, a sugárzás vagy a vezeték útján a nyilvánossághoz történő
közvetítés céljára való rögzítés, a mű tárolása digitális formában elektronikus eszközön, va-
lamint a számítógépes hálózaton átvitt művek anyagi formában való előállítása. Az építészeti
alkotások esetében többszörözés a tervben rögzített alkotás kivitelezése és utánépítése is.”

„A szerző kizárólagos joga, hogy a művét átdolgozza, illetve hogy erre másnak engedélyt
adjon. Átdolgozás a mű fordítása, színpadi, zenei feldolgozása, filmre való átdolgozása, a
filmalkotás átdolgozása és a mű minden más olyan megváltoztatása is, amelynek eredménye-
képpen az eredeti műből származó más mű jön létre.” (Szjt. 29. §)

Nem beszélhetünk azonban szerzői jogi értelemben vett átdolgozásról ott, ahol szolgai
átvétel állapítható meg, illetve akkor, ha az alapul szolgáló alkotás sem részesülne szerzői
jogi védelemben. Az átdolgozásra (jelen ügyben az épület áttervezésére) vonatkozó felhasz-
nálási engedélyt a felhasználó felhasználási szerződés megkötésével szerezheti meg, a mű
kapcsán vagyoni joggal rendelkező szerzőtől vagy a felhasználási engedély adására jogosult
más személytől.

⁹ Csillag György: Az építészeti alkotások szerzői jogi oltalma. Építésügyi Tájékoztatói Központ, Budapest, 1987, p. 42.

A fentiek alapján a szerzői mű átdolgozása felhasználásnak tekinthető. A felhasználás – a védelmi időn belül – az eredeti mű szerzőjének hozzájárulásához kötött. Az építészeti alkotás átdolgozása, áttervezése csak az eredeti szerző, tervező építész – a tervben vagy az épületben testet öltő – szellemi alkotásának a felhasználásával történhet. A felhasználás ténye tehát nem függ attól, hogy az átdolgozó valóban használta-e vagy rendelkezett-e az eredeti szerző terveivel az épület áttervezéséhez, vagy csupán az adott épület valamely létező részének alapulvételével hozta létre az annak átdolgozására szolgáló teveit.

Tekintettel arra, hogy az épület felépítése, átdolgozása is a terv mint mű felhasználását (többszörözését) jelenti, ebből következik az is, hogy az épületet érintő felhasználás (átépítés, ráépítés) egyúttal a tervben megtestesülő mű felhasználását jelenti. Ez a megállapítás az épület egyes szakági munkarészeinek (a tartószerkezet egyes elemeinek) vonatkozásaiban is igaz, feltéve, hogy e részek a mű (épület vagy terv) valamely azonosítható részének tekinthetők, hiszen az Szjt. 16. § (1) bekezdése alapján a szerző kizárólagos engedélyezési joga csak ilyen részek tekintetében állapítható meg.

Az eljáró tanács megjegyzi, hogy a jelen ügyben mindkét épület olyan azonosítható része került felhasználásra, amelynek révén a felhasználás már e művek átdolgozásának minősíthető, mivel a felhasználás eredményeképpen mindkét épület esetében egyúttal új, egyéni, eredeti jellegű épület (és terv) jött létre.

Az épületek átdolgozása az előző bekezdésben foglaltaknak megfelelően a tervek átdolgozását, vagyis felhasználását is jelentette.

Az eljáró tanács 8. és 9. kérdésre adott válasza

Tekintettel arra, hogy a bíróság által feltett 8. és 9. kérdés szoros összefüggésben áll, ezért az eljáró tanács ezek vonatkozásában összevont válaszokat ad.

Az Szjt.-ben nem szabályozott kérdésekre vonatkozóan a törvény kifejezett kapcsolatot teremt a Ptk.-val, mivel az utóbbi – a szakvélemény elfogadásának időpontjában hatályos – 3. §-a értelmében: „A szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok átszállására, átruházására, megterhelésére, valamint az e törvény hatálya alá tartozó művekkel és egyéb teljesítményekkel összefüggő egyéb személyi és vagyoni jogviszonyokban az e törvényben nem szabályozott kérdésekben a Polgári Törvénykönyv rendelkezései az irányadók.” E rendelkezés 2014. március 15. napját megelőző szövegezése: „3. § Azokban a kérdésekben, amelyeket ez a törvény nem szabályoz, a Polgári Törvénykönyv rendelkezéseit kell alkalmazni”.

A 2014. március 15. napjától hatályos Ptk. (a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 5:22. §) a korábban hatályos rendelkezésekkel (a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 99. §-a) egyezően akként rendelkezik, hogy a tulajdonos jogosult a dolgot használni és a dologból folyó hasznokat szedni, viseli a dologgal járó terheket és a dologban beállott azt a kárt, amelynek a megtérítésére senkit sem lehet kötelezni. A tulaj-

donosi jogosítványok (különösen a használat) kétségtől kiterjednek tehát arra, hogy az épület felett a tulajdonosa rendelkezzen.

A szerző művének engedély nélküli átdolgozása (átépítése, megváltoztatása), elbontása esetében alapvetően kétfajta szerzői jogi jogosultságnak van jelentősége:

- egyrészt a szerző műve integritásával kapcsolatos személyhez fűződő jogainak (átépítés, megváltoztatás vagy lebontás),
- másrészt a szerző művével és annak átdolgozásával kapcsolatos vagyoni jogainak (átépítés, megváltoztatás).

Az eljáró tanács által hivatkozott korábbi rendelkezések alapján megállapítható, hogy a szerző (vagyoni vagy személyhez fűződő) jogainak megsértését eredményezi, ha műve felhasználása kapcsán tőle nem kérnek engedélyt. A jogsértés akkor nem állapítható meg,

- ha a változtatás a szerző hírnevére vagy becsületére nem sérelmes,
- vagy ha (a vagyoni jogok tekintetében) szabad felhasználási esetről beszélhetünk.

A fentiek szerint a tulajdonos tulajdonával összefüggő rendelkezési joga a tervező szerző szerzői jogaival a jelen ügyszámhoz hasonló esetekben összeütközésbe kerülhet. A bíróság által feltett kérdések tehát valójában a tulajdonos és a szerzői jogosult jogai között feszülő ellentétre, az érdekek ütközésére és a lehetséges feloldásukra irányulnak.

A jelen ügyszámhoz hasonló esetekben a tulajdonosi és a szerzői jogi jogosulti érdekek ütközésének feloldása érdekében az ún. érdekösszemérés elvét alkalmazza mind az SZJSZT, mind pedig a bíróság.

Ezzel összefüggésben előjáróban megállapítható, hogy általános, minden esetben irányadó norma e tekintetben nem létezik, esetileg szükséges a vizsgálat elvégzése az Szjt. és az utalószabályán keresztül alkalmazandó Ptk. alapján, különös tekintettel az utóbbi jogszabály 1:5. §-ára.¹⁰

Az eljáró tanács utal arra, hogy következetes szakértői gyakorlat alakult ki az érdekösszemérés főbb elvei kapcsán. Ez az esetek túlnyomó részében abba az irányba mutat, hogy egyes épületek funkcióváltás miatti átépítése során a dologi jogi tulajdonjog a szerzői jogi jogosultsággal szemben elsőbbséget élvezhet, ugyanakkor ez – az esetről esetre elvégzett mérlegelés alapján – nem vezethet a szerzői jogosultak jogainak (személyhez fűződő és vagyoni jogainak) a megsértésére. A testület hasonló tárgyú szakvéleményeire (SZJSZT-18/2009, SZJSZT-19/2012, SZJSZT-19/2012/02, SZJSZT-05/2013, SZJSZT-13/2013) az eljáró tanács jelen ügyben is iránymutatóként hivatkozik.

Az SZJSZT-18/2009 számú, autópálya-tervezéssel kapcsolatos szakvélemény megállapítása szerint:

„32. A szerzői jogban a szerző (szerzői jogosult) törvényben rögzített kizárólagos jogát közérdekből vagy a szerzői jogi védelem alóli belső kivétel (pl. hivatalos irati kivétel) zárja

¹⁰ 5:22. § [Használat, hasznok szedése, terhek viselése és veszélyviselés]

A tulajdonos jogosult a dologt használni és a dolog hasznait szedni; viseli a dologgal járó terheket és a dologban beállott azt a kárt, amelynek megtérítésére senkit sem lehet kötelezni.

ki, vagy a szerzői jog közérdekű belső kivételei és korlátjai korlátozzák (pl. szabad felhasználás hatósági, bírói eljárásban). Ugyanakkor a jogrendszer belső egysége és általánosabban az Alkotmány érvényesülése azt a követelményt támasztja, hogy ne oltsák ki egymást az eltérő szabályozási célokat megvalósító normák. Ahol a kioltás kockázata jelentkezik (pl. a tulajdonos dologi joga és a szerző kizárólagos joga ütközése), ott vagy általános magánjogi elvek (elsősorban a joggal való visszaélés tilalma) alkalmazása, vagy az adott jogok gyökerét jelentő alapjogok ütközését feloldó alkotmánybíróági döntés segíthet.”

Az eljáró tanács teljesen mértékben osztja a testület idézett szakvéleményének a korábbi szakértői gyakorlatra vonatkozó megállapítását, amelynek értelmében:

„139. E körben elsődleges az elvi kérdést egyébként kellő differenciálás nélkül eldöntő EBH2005. 1201 szám alatt közölt döntés, amely szerint ha a tulajdonos rendeltetésszerű joggyakorlása során kívánja a funkcionális művet (épület) átépíteni, akkor ezt megteheti az eredeti tervező hozzájárulása nélkül.

140. E döntés lényeges tartalma az eljáró tanács álláspontja szerint nem az, hogy nem létezik az eredeti terv tervezőjének átdolgozási joga, hanem az, hogy az eredeti tervező nem akadályozhatja meg a ’rendeltetésszerű’ átépítést azzal, hogy

- egyáltalán nem járul hozzá az eredeti tervek átdolgozásához,
- a hozzájárulását olyan feltételekhez köti, amelyek kikötése joggal való visszaélést jelent.

Ilyen lehet adott esetben az is, ha csak akkor adja meg a hozzájárulást, ha ő készítheti el az átdolgozáshoz szükséges terveket, noha e tervek mással kedvezőbb feltételekkel készíthetők el, vagy a tervezőt kötelezően pályázat (pl. közbeszerzés) útján kell kiválasztani stb.

141. Ha azonban az ’átépítés’ jogával a tulajdonos él vissza, akkor nem minősül joggal való visszaélésnek, ha a tervező nem adja hozzájárulását a terv átdolgozásához (az ügyben a tulajdonos eltért az építési engedélytől, és ehhez kívánta megszerezni a szerző hozzájárulását)

...

144. A közelmúltban, az 1/2006. sz. ügyben eljáró tanács arra a következtetésre jutott, hogy ’a tulajdonos tulajdonjogból fakadó jogosultságaival – akár a szerző Sztj.-ben megfogalmazott személyhez fűződő jogát fogalmilag sértő módon is – akkor élhet, ha az alkotás megváltoztatásához, vagy akár az épületben megtestesülő alkotás megsemmisítéséhez fűződő érdek mögött olyan szükségszerű (»reális«), magán- vagy társadalmi igény áll, amelylyel szemben a szerzői jog gyakorlása rendeltetésellenes joggyakorlásnak minősülhet. Ezt a mérlegelést azonban esetenként kell elvégezni.’”

Az SZJSZT-19/2012 sz. szakvéleményének értelmében:

„Az építészeti (funkcionális) művekre kialakult bírói és szakértői gyakorlat egyértelmű. A szerző nem akadályozhatja meg a tulajdonjog rendeltetésszerű gyakorlásához nélkülözhetetlen műfelhasználást. Hogy a legfrissebb, publikált bírói döntés lényeges részét idézzük: ’Az építmény tulajdonosát megilleti az a jog, hogy a tulajdonában álló épületet átépítse,

ennek során külső megjelenését, építészeti kialakítását, rendeltetését módosítsa vagy azt elbontsa. A tulajdonos használati jogának rendeltetésszerű gyakorlásához kapcsolódó átépítés nem eredményezheti a tervező szerzői jogainak sérelmét. A tervező szerzői joga szempontjából a felhasználó hasznosítási jogosultságait érdekösszeméréssel kell mérlegelni. A jelen ügyben az érdekösszemérés döntő eleme a program megvalósítása előfeltételét jelentő jogszabályi környezet, és az abban felsorolt célok (I. 7., 8. bekezdés). Nincs olyan jogszabályi tilalom, amely szerint a hozzájárulás ne volna feltételhez köthető. Azonban a hozzájárulás nem köthető a jognyilatkozat természetével és a vagyonkezelő N. által képviselt tulajdonos jogaival védett érdekekkel össze nem férő feltételhez. Ha a feltétel tűzése a rendeltetésszerű joggyakorlás követelményével ellentétes (ez csak esetről esetre dönthető el érdekmérlegeléssel), az joggal való visszaélést valósíthat meg, amely esetben a bíróság ítélettel pótolhatja a szerző hiányzó jognyilatkozatát. A szerzői jogosultnak nincs érvényes szerzői jogi jogcíme arra, hogy követelje, maga is részt vehessen a tervezésben. Mindazonáltal igen gyakorlatias, az eredményes felújítást elősegítő, a meglévő tervek ismeretét az áttervezésbe való észszerű beépítést lehetővé tevő, s minden esetleges – akár alaptalan – jogvitát eleve kizáró megoldást jelent, ha az áttervezésben megfelelő módon részt vehetnek a korábbi tervek készítői. (Ezt a megoldást követték 1996-ban is – 7. melléklet). Ennek megfelelően a tervezésre természetesen bárki felkérhető a szerződési szabadság keretei között a felek által szabadon megállapítható szerződési feltételekkel, ideértve az ellenszolgáltatás mértékét is. Erre nézve alsó-felső határokat, betartandó tarifákat a szerzői jogi szabályok nem állapítanak meg.”

A fentiekre tekintettel az eljáró bíróságok az egyes esetek valamennyi körülményét figyelembe véve hozzák meg döntésüket az érdekek összeütközése tárgyában, az általuk elvégzett érdekösszemérés alapján.

Ezzel összefüggésben megjegyezhető, hogy a tulajdonostól a rendeltetésszerű joggyakorlás körében elvárható, hogy a tulajdonát képező épülettel kapcsolatos felhasználást megelőzően az érintett szerzői jogi jogosultságokkal rendelkező jogosultat a felhasználás engedélyezése céljából megkeresse és a szükséges engedélyeket megszerezze. Amennyiben a szerzői jogi jogosult visszaélésszerű joggyakorlása miatt az engedély megszerzésére nincs mód, akkor e körülmény nem akadályozhatja a tulajdonost a mű felhasználásában.

Az eljáró tanács 10. és 11. kérdésre adott válasza

Az eljáró tanács az utolsó két kérdésre egybevonatan adja meg válaszát, mivel e kérdések szintén szorosan összefüggnek egymással.

A tanács előljáróban kifejti, hogy a változtatás „indokolt” volta – mint az engedély nélküli felhasználás jogszerűségét megalapozó körülmény – az Szjt.-ben nem szerepel, szerzői jogilag egységesen valójában nem is értelmezhető fogalom. Az Szjt. ismeri ugyan a „felhaszná-

láshoz elengedhetetlen vagy nyilvánvalóan szükséges, a mű lényegét nem érintő” változtatásokat,¹¹ de itt nyilvánvalóan nem erre irányult a kérdés.

Az ún. érdekösszemérés során, különösen a tulajdonos visszaélésszerű joggyakorlásának megállapíthatósága kapcsán merülhet fel annak a jelentősége, hogy a tulajdonos által megvalósított felhasználás mennyiben tekinthető indokoltnak (pl. a magánérdeken túlmutató közérdek mennyiben támasztja alá szükségességét), amely körülmény az ő javára kerülhet figyelembe vételre a szerzői jogi jogosult kizárólagos engedélyezési jogaival történő összemérés során.

A tanács utal azonban arra, hogy a mű engedély nélküli felhasználása alapvetően a szerzői jogosult jogainak sérelmét eredményezi. A tulajdonosi rendelkezési jogból és a szerzői jogi jogosultságból fakadó érdekek összemérése során mérlegelendő az a körülmény, hogy valamely tulajdonosi igény „indokoltnak” vagy „mértányolhatónak” tekinthető-e a szerzői jogi jogosult kizárólagos jogával való relációjában. A tulajdonosi igény „indokoltsága”, „mértányolható volta” önmagában tehát nem ad előzetes felhatalmazást arra a tulajdonosnak, hogy a szerzői jogi jogosult megkeresése és engedélye nélkül használja fel a tulajdonát képező művet, amely hiányában felhasználása jogsértést valósít meg. Ebből kifolyólag a tulajdonosi igény „indokoltsága” „mértányolható volta” utólag sem adhat felmentést valamely szerzői jogosulti engedély hiányában történő jogszerűtlen felhasználásra abban az esetben, ha a szerzői jogi jogosult joggal való visszaélése egyébként nem állapítható meg.

A testület eljáró tanácsa végül megjegyzi, hogy a kérdésben megfogalmazott szempontok alapján a funkciójukat veszített katonai barakk-jellegű épületek megváltoztatására vonatkozó tulajdonosi igény érthető és elfogadható. A város jegyzőjének I.5612/16/2007. iktatószámú használatbavételi engedélyének indokolása szerint a korábbi építési engedély többek között az „épület rekonstrukciójával, átalakításával, bővítésével, emeletráépítéssel Központ kialakítására” vonatkozott. A terület felújítását, hasznosítását célzó projekt révén a magánérdek mellett számottevő hasznos közösségi funkció is jelentkezhet.

Dr. Lábod Péter Csaba, a tanács elnöke

Dr. Tarr Péter, a tanács előadó tagja

Szalay Tihamér, a tanács szavazó tagja

Összeállította: Barsvári Tímea

¹¹ 50. § Ha a szerző a mű felhasználásához hozzájárult, a felhasználáshoz elengedhetetlen vagy nyilvánvalóan szükséges, a mű lényegét nem érintő változtatásokat köteles végrehajtani. Ha e kötelezettségének nem tesz eleget, vagy nem tud eleget tenni, a felhasználó a változtatásokat hozzájárulása nélkül is végrehajthatja.

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

Egy hivatás 120 éve. A Magyar Királyi Szabadalmi Hivatalról a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivataláig. Typotex Kiadó, 2016; ISBN 978 963 279 881 3

„Kiben a haza és polgártársai szolgálata iránt szeretet nincs, ki a közjó fenntartása iránti buzgalomtól nem hevítetik, az ügyvitelre nem alkalmas – II. József” (A szabadalmi hatósági funkciók alakváltozásai és eljárásrendje 1896 – 1949 c. fejezet mottója).

A témájához méltóan elegáns és kitűnő szakmai tartalmú album értékes, nagyon tanulságos és kedves olvasmány mindenkinek, akit érdekel a szellemi tulajdon védelme, benne az iparjogvédelem, és e szakterület honi fejlődése, s szintűgy a honi gazdasági fejlődés története iránt érdeklődőknek. Benne a hivatalnak és a szellemi tulajdon védelme hazai intézményrendszerének története mellett, e szakterület rendeltetéséből következően és a kötet gazdag példatárának köszönhetően, szép összeállítást kapunk az időszak hazai technika- és gazdaságtörténetének csúcspontjából, és a kiemelkedő alkotók, gazdaságfejlesztők és gyár- iparos vállalkozók panteonjából is. Külön említést érdemel a kitűnő szerkesztés, anyagának, tartalmának, illusztrációinak sokszínűsége, amely a láttatás legjobb mai technikájával teszi még érdekesebbé a kötetet.

Az SZTNH jogelődét 1896. március 1-jén alapították meg a találmányi szabadalmakról szóló törvény rendelkezése szerint. Ezt a 120 évet tekintve át e kötet, teljes joggal nevezve hivatásnak a szellemi tulajdon védelméért végzett, igen magas szakmai felkészültséget igénylő munkát.

A szellemi tulajdon védelme kiemelkedően nagy gazdasági szerepű és fontosságú intézményrendszer, a társadalmi jólét fenntartásának és lehetőség szerinti növelésének egyik nélkülözhetetlen eszköze. E jólét anyagi alapjait a gazdaság teremti meg, amelynek mindinkább a szellemi vagyon a legalapvetőbb termelőeszköze. A szellemi vagyon azonban ebben a minőségében csak a megfelelő sui generis oltalmi rendszer keretében, annak támogatásával működik. Gazdasági értékét két tényező együttesen adja. Ezek egyike a használati érték, jelesül hogy milyen gazdasági előnyök nyerhetők a hasznosításából. A másik a hasznosításában monopolhelyzetet biztosító jogosultság, bizonyos esettípusokban pedig a bitortlás elleni jogi védelem.

Pár évtized óta mantraszerűen ismétlik a közbeszéd különféle területein, hogy meghaladván az ipari kort, immár tudásalapú társadalomban élünk. Jól hangzó állításnak, hordószónoki közhelynek ez még elmegy, valós helyzetértékelésnek, a gondolkodás és a stratégiaalkotás alapjául már annál kevésbé. A jogra mondja, aki ért hozzá és józanul gondolkodik, hogy a gyakorlatban minden jog annyit ér a jogosultnak, amennyi őt szolgáló elrettentő erővel az rendelkezik, s amennyit szükség esetén ténylegesen is érvényesíteni tud a jogá-

ból a jogsértővel szemben. Ennek analógiájára elmondható, hogy a gazdasági gyakorlatban minden tudás annyit ér a birtokosának, amennyit ténylegesen fel tud használni verseny- és jövedelemtermelő képességének a megőrzésére és javítására. Ma már ennek csupán egyetlen hathatós útja van: rendszeres fejlesztésekkel, vagyis új alkotásokkal, pontosabban azok hasznosításával növelni és frissíteni ezeket a képességeket – így tehát joggal elmondható, hogy *alkotásalapú társadalommá fejlődtünk*.

A helyzet meghatározó jellemzője, hogy a műszaki-gazdasági fejlődés előrehaladtával mind összetettebbé és bonyolultabbá válik és egyre fejlettebb eszközöket igényel az innovációs fejlesztés különböző területein végzett munka. Gazdaságilag ez azt jelenti, hogy mind jelentősebb gazdasági erőforrások mozgósítását, nagyobb befektetések vállalását követeli meg. Az innovációs fejlesztés legbenső természetéből következik, hogy abból nem lehet kizárni a kudarc eshetőségét, tehát ez a befektetés eleve kockázatos. Ha emellett a szellemi tulajdon-elemek birtokosai nem kapnának észszerű mértékű védelmet vagyonelemeik mások általi jogosulatlan hasznosítása – magyarul bitorlása – ellen, akkor az esetek igen nagy hányadában nem lenne értelme ilyen befektetéseket vállalni. Valójában ez nem új jelenség, és a társadalmak már kezdettől fogva az ilyen befektetések ösztönzése és a bitorlás veszélyének csökkentése érdekében működtetik az iparjogvédelem intézményeit. Joggal elmondható azonban, hogy a *védelem ebbéli szerepe napjainkra a korábbiakhoz képest is nagyban megnőtt*.

Az érem másik oldalaként, *a szellemi tulajdon védelmének ismerete nélkül fejleszteni, illetve fejlesztési eredményeket hasznosítani olyan, mint a tulajdon intézményéről nem tudva pl. bányászni vagy épp kereskedni – szép alliterációval szólva, orbitális ostobaság!*

Nemcsak a piaci szereplőknek, hanem a gazdaság hasznait élvező társadalomnak is alapvető érdeke, hogy az innovációk minél jobb költséghatékonysággal valósuljanak meg – hiszen így többre is futja az erőforrásokból. A fejlesztések a technika állásából nőnek ki és hoznak létre új alkotásokat. A társadalomnak tehát az az érdeke, hogy a fejlesztők és a gazdaság egyéb szereplői megismerhessék, méghozzá minél hamarabb, az új fejlesztési eredményeket. Ezt is szolgálja, az ismert módon és szabályaival, az iparjogvédelem rendszere.

Ha nem létezne a szellemi tulajdon védelmének intézményrendszere, akkor a gazdálkodóknak szükségszerűen és lényegében választási lehetőségek nélkül arra kellene törekedniük, hogy üzleti titokként kezeljék és őrizzék innovációs fejlesztési tevékenységük céljait, irányait és tartalmát, különösen pedig az annak eredményeképpen létrejött hasznos új megoldásaikat, ismereteiket, s minél biztosabban elzárják a versenytársaik – és lényegében az egész társadalom – elől ezek megismerésének a lehetőségeit. Így biztosíthatnák csak a maguk számára a hasznosítási lehetőségek kisajátítását – már amennyire az így egyáltalán biztosítható. Mindez azonban mind a piaci szereplők, mind a társadalom egésze számára nagyon is káros következményekkel járna. Csak egészen vázlatosan szólva erről:

- Az új fejlesztési eredményekkel létrehozott új ismeretek és megoldások, az ezekre vonatkozó információk csak többé-kevésbé számottevő késedelemmel kerülnének bele a gazdaság vérkeringésébe.
- Ezen információk hiányában sokkal kevésbé lenne elkerülhető, hogy párhuzamos, egymást feleslegessé tevő fejlesztések folyjanak, s a gazdálkodók pénzt, időt, energiát fordítsanak olyan megoldások, ismeretek létrehozására, amelyek már léteznek, s így legalábbis elvben átvehetők, megfelelő keretek között felhasználhatók.
- Ha a hasznosításban élvezett monopolhelyzet megőrzésének eszközeként csak a szóban forgó fejlesztési eredmény, ismeretanyag üzleti titokként történő őrzése állna rendelkezésre, akkor kritikus – mondhatni gyakorta reménytelen – helyzetbe kerülnének az olyan innovációs fejlesztési eredmények birtokosai, amelyek esetében, a kérdéses fejlesztési eredmény, illetve az azt megtestesítő árucikk természetéből következően, az üzleti titokként való őrzés és az árutermelő tevékenység keretében történő hasznosítás egymást gyakorlatilag kizárja. Ezek közé tartozik egyebek között a konstrukciós jellegű fejlesztési eredmények jelentős része, amelyeknél az azok felhasználásával előállított termékből viszonylag könnyen kiolvasható vagy kielemezhető az új megoldás lényege, és a mérnöki visszafejtés (back engineering) gyors fejlődése egyre több fejlesztési eredményt idesorol. A megtérülési megfontolások alapján a létrehozni szándékozott új megoldás természetére támaszkodó szelekció – könnyen megismerhető és lemásolható, nehezen megismerhető és másolható – kártékonyan torz termék- és termelés szerkezetet eredményezne.
- Részletesen nem fejtegetve, csupán az előzőekben elmondottakra utalva, a szellemi tulajdon megfelelő védelme nélkül gazdaságilag reménytelen helyzetbe kerülne egyebek közt a formatervezés, a növény nemesítés, az árujelzők kialakítása, piaci bevezetése és hasznosítása, és sokkal kockázatosabbá válna a technológiatranszfer és -kereskedelem.
- Egy-egy árucikknek vagy árucikkcsoportnak a piaci megismertetése és elfogadtatása, kelendővé tétele rendszerint igen jelentős munkát és pénzbeli ráfordításokat igényel. Hasonlóképpen komoly befektetésekre van többnyire szükség ahhoz, hogy egy piaci szereplő kialakítsa és ismertté tegye a maga sajátos arculatát, a piac többi szereplőivel megismertesse magát, és kivívja azok megbecsülését, készségét a gazdasági kapcsolatok fenntartására. Mindez értelmetlenné válna, ha nem kapná meg az intézményes védelmet az ellen, hogy mások ennek hasznait elbitorolják, lemásolva a piacon már sikeresen bevezetett árucikkeiket, orvul magukra öltve a piacon már ismertté és megbecsültté vált gazdálkodók sajátos ismertetőjegyeit. A rövidség kedvéért pedig arról már nem is beszélünk, milyen nagy gazdasági és társadalmi jelentősége van a fogyasztók intézményes védelmének az ilyen másolásokkal, bitorlásokkal, csalásokkal szemben.

A szellemi tulajdon védelmének intézményrendszere tehát nélkülözhetetlen az innovációban, eredményeinek hasznosításában, a társadalmak és a piaci szereplők innovációhoz fűződő érdekeinek érvényesítésében. Teljes bizonyossággal elmondható, hogy enélkül az intézményrendszer és annak hatékony működése nélkül sokkal szegényebb és primitívebb világban élnénk, s egyebek közt a sokunk munkavégzését segítő, valamint a mindennapi kényelmünkhöz jelentősen hozzájáruló modern eszközök nagy része sem állna a rendelkezésünkre. *Mindez igen nagy mértékben felértékeli a szellemi tulajdon intézményes védelmét működtető, ebben garanciális feladatokat is ellátó, kifejezetten erre létrehozott hivatalok szerepét és gazdasági jelentőségét, amilyen az SZTNH, és voltak a jogelődjei.*

Az album ismertetőjéből, az SZTNH honlapjáról

„A könyv hat fejezete Magyarország polgárosodását, a hivatal jogi státuszának kialakulását és fejlődését, az elmúlt évtizedek legfontosabb történéseit, az iparjogvédelem számokban tükröződő eredményeit, a szellemi tulajdon-védelmi tevékenységet segítő testületeket, valamint a 120 év alatt az intézmény élén munkálkodó elnökök rövid pályarajzát mutatja be.

Kötetünk azzal a szándékkal készült, hogy az Olvasó képet kapjon Magyarország elmúlt 120 évének jellemző gazdasági-társadalmi változásairól; azon belül főként a világszerte ismertté vált és oltalmazott találmányokról, védjegyekről, márkákról, valamint ezek létrehozóiról. Az első hat évtizedben a hivatal hatáskörének alakulását a nemzetközi jogtörténeti trendek viszonylatában tekintjük át. A jelenhez közeledve egyre több dokumentum mutatja be a hivatali fejlesztési törekvéseket, a fontosabb eseményeket. Bízunk abban, hogy a statisztikai adatok sora nemcsak a szakemberek számára érdekes, mint ahogy az sem érdektelen, milyen testületek segítik a hivatal szellemi tulajdon-védelmi tevékenységét. A záró fejezet a 120 év alatt az intézményt irányító 18 elnök pályaképét villantja föl.

A szövegbe ágyazva sok helyen olvashatók úgynevezett keretes szövegek, amelyek hol tényadatokat, hol definíciókat, hol a tárgyalt témát kiegészítő érdekességeket tartalmaznak. A keretes írások többnyire az adott fejezet szerzőjéhez fűződnek; a szerzők monogramját csak abban a fejezetben tüntettük föl, ahol több szerző jegyzi ezeket az írásokat. Az idézetek forrását és a felhasznált irodalom jegyzékét a függelékben tesszük közzé.” A „keretes szövegek” mellett sok illusztráció, rajz, fénykép, védjegyek ábrái, dokumentumok képei teszik a mai olvasói igények szerint mozgalmassá a kötetet és könnyebben érthetővé a mondanódját.

Sajnos az idő vasfoga és a történelem dúlásai itt is pusztítottak: „A kötet nem hagyományos intézménytörténet. Több okból sem az. A Szabadalmi Hivatal és a Szabadalmi Bíróság 1896–1944 közötti iratanyaga 1956-ban megsemmisült. Az Országos Találmányi Hivatal 1974-ben kislejtette operatív iratanyagát. Egy korábbi, 2003-ban megjelent forrásgyűjtemény tanúsága és az azóta folytatott levéltári kutatások alapján ugyan tudjuk, hogy a különböző levéltári gyűjteményekben előfordulnak a hivatal működésével kapcsolatos do-

kumentumok, de ezek feltérképezésére, rendszerezésére még sok éves kutatómunkára lesz szükség.”

Nézzünk kissé bele a kötetbe!

Úton a modern Magyarország felé

Az első fejezet címe, s hozzá a nagyon ideillő mottó Széchenyi Istvántól: „El sem tudjuk képzelni, mire képes egy ember, aki a jót és nemeset akarja és kitartó.” Utolsó szava telitalálat: a közhittel ellentétben, a legjobb ötletet is a hasznosításának kimunkálásába fektetett munka teszi értékké, ami a legtöbbször rengeteg kitartást követel. Ezt tökéletesen tükrözi, hogy szabadalmaztatni ötletet nem lehet, csak kidolgozott megoldást. Edison híres tételével: „A zseni 1% ihlet és 99% verejték.”

Ez a fejezet kitűnő, bár szükségképp csak a kiemelkedő példákból válogató ipar- és gazdaságtörténetként is szolgál. Olvastán az embert az alkotó elődöknek kijáró elismerés és teljesítményeik feletti büszkeség mellett óhatatlanul is kísérti a szomorú gondolat: régi dicsőségünk, hová levél az éji homályban, korszakok múlnak el, s mi nélkülöd fájón emésztő ürrel járunk egyedül. Büszkeségre okot-jogot adó honi eredmények természetesen ma is vannak, párat az album is említ, ám az ország gazdaságának modernizálását megalapozó, majd számos területen Európa élvonalába emelő szorgos iparkodás, s még inkább az arra épülő (nagy)vállalatok mai megfelelői mintha gyérebbek lennének.

Ragadjunk ki innen pár különösen érdekes vagy tanulságos részletet.

„Az ipari tevékenység és a tudományos kutatás összehangolásának korai példája a Műegyetem professzorának, Wartha Vincének és Zsolnay Vilmosnak az együttműködése, amelynek eredményeként született meg a pirogránit és az úgynevezett eozinmáz. A szecessziós stílusú iparművészeti alkotások, különösen a Zsolnay-féle fémes fényű eozinmázak zöld, arany, lila vagy más színben játszó kerámiák a világiállítások szenzációi lettek. A pécsi Zsolnay-gyár épületkerámiái, a pirogránit (fagyálló kerámia) technika egyedülálló díszítő megoldásokat tett lehetővé.” (Az így magasra emelkedett és jelentős nemzetközi hírnevet is szerzett Zsolnay-gyár 150 éve honi iparunk egyik zászlóshajója – I. Zsolnay a nagyvilágból – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2007/2. sz.; Merényi György: Zsolnay építészeti kerámia az Osztrák–Magyar Monarchia korában – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2015/6.)

„A kísérleti fizikusok közül kiemelkedett Jedlik Ányos, a pesti Tudományegyetem tanára, aki a világon elsőként írta le a dinamo-elektromosság elvét, és 1859–1861-ben – Siemens és Wheatstone előtt – kísérleti szemléltetőeszközként szolgáló (de nem szabadalmaztatott) egyenáramú dinamót, 'egysarki villámindítót' szerkesztett. Jedlik évtizedeken át foglalkozott az elektromágneses kölcsönhatás alapján működő forgókészülékkel: ennek eredményeként elektromotorral működő villamoskocsi-modellt épített.” (De nagy kár, hogy nem szabadalmaztatta! Kiemelések a recenzió szerzőjétől.)

„*Vár állott, most kőhalom...*” – „Süss Nándor (1848–1921) tanműhelye – később saját vállalata – a Süss Nándor-féle Precíziós Mechanikai Intézet az Eötvös-féle torziós inga gyártása révén, majd saját geodéziai műszer családját kifejlesztve lett a magyar műszergyártás egyik fellegetvárává. A Süss-féle műhelyben készült torziós inga díjat nyert az 1900-as párizsi világkiállításon. Süss halála után fejlődött ki a korábbi magánvállalatból a Magyar Optikai Művek (MOM). Magyarországon itt vezették be először az optikai üvegcsiszolást, később a műanyag szemüveglencse gyártást. Sorozatban gyártottak rádiókészülékeket, katonai eszközöket, képtovábbító szál optikai kötegeket. A MOM 1960–1985 között a világ egyik meghatározó giroteodolit kutató, fejlesztő és gyártó cége volt. A mikronpontosságú technológia bevezetése, a legkisebb portartalmat biztosító ún. tiszta szoba megvalósítása révén számítástechnikai termékeket (pl. merevlemez tárolókat) gyártottak. A nagy múltú gyárat az 1990-es években fölszámolták, a budapesti Csörsz utcai épületegyüttest lebontották.” (S ha csak ez lenne az egyetlen ilyen veszteségünk – ám sok van, némelyikről itt is esik szó.) És: „A Magyar Optikai Művekben az eredetileg katonai célokra kifejlesztett girotájéoló műszer család egyes tagjait az USA-ban is fölhasználták a katonai létesítmények tájolásának ellenőrzésére, továbbá igénybe vételükkel tüzték ki a Sziklás-hegységben az USA–Kanada vasúti alagút, valamint Svájcban és Franciaországban a CERN részecskegyorsító több tíz kilométeres nyomvonalait.”

„A világ járműiparában számos magyar mérnök, feltaláló alkotott maradandót. Bánki Donát gépészmérnök és Csonka János gépésztechnikus korszakalkotó találmánya volt az áramló levegővel porlasztott tüzelőanyag-szivattyú, amelyet 1893-ban szabadalmaztattak. A *világ első porlasztója* (amely karburátor néven is ismert) jelentősen javította a benzinmotorok hatásfokát. A *Bánki-féle karburátorral felszerelt nagy sűrítésű benzinüzemű motorok elvét az autógyártásban és a repülőgépmotoroknál is hosszú ideig alkalmazták.*”

„Az Egyesült Államokba kivándorolt Galamb József részt vett a nevezetes Ford T-modellnek, majd a nem kevésbé híres Fordson-traktornak a tervezésében és gyártásában.” A hírneves T-modell több volt, mint egy autó. Gyártásához alkották meg az új, bár emberbarátnak éppen nem nevezhető tömeges előállítást lehetővé tevő sorozatgyártási logisztikát és vezetési módszert, s a nagyon sokak számára elérhető T-modell lett az alapja az USA autóhasználatra épülő életének.

„A vasúti közlekedéstechnika fejlesztésébe Magyarország ugyan későn kapcsolódott be, mégis számos nemzetközi sikert ért el. Ganz Ábrahám 1853-ban, majd 1857-ben nyert osztrák szabadalmat találmányára, a kéregöntésű vasúti kerékre. A nagy kopásállóságot úgy érték el, hogy az öntőformába helyezett hűtővasat antimont tartalmazó mázzal vonták be. Később a váltók nagy terhelésnek kitett ívcúcsainál is ezt az eljárást követték. A *Ganz-féle vasúti berendezések Európa-szerte keresett, világkiállításokon díjazott termékek voltak.* Az első hazai gyártású mozdony 1873-ban, az ezredik 1900-ban futott ki a budapesti MÁV Gépgyárból. A legsikerültebb típusok közé tartozott az amerikai mintára közkeletűen Pacificnek hívott 301-es gőzmozdony. A Láner Kornél tervezte 424-es sorozatú gőzmozdony 1924-ben indult

próbaútra. Az ikertúlhevített rendszerű kazánnal rendelkező szerkocsis mozdony mindenféle vontatási feladatra alkalmas volt: személykocsikat és tehervagonokat egyaránt mozgattott. 1958-ig több mint félezer 'Bivaly'-nak becézett 424-est gyártottak."

„Magyarország a vasutak villamosításában is jelentős részt vállalt. A Ganz-gyár mérnökeinek, Kandó Kálmánnak tervei alapján épült meg a világ első nagyfeszültségű váltakozó áramú vasútvonala Észak-Olaszországban."

„Jendrassik György 1927-ben olyan kis teljesítményű, kiváló hatásfokkal működő dízel-motort szerkesztett, amely ebben a kategóriában a benzinmotornak is méltó versenytársa volt. A Ganz–Jendrassik-féle dízelmotor felhasználható volt stabil motorként, illetve vasúti járművek és hajók motorjaként is; sokoldalúsága, korszerűsége miatt az egész világon elterjedt."

„Juhász István a légvédelmi löelemképzőhöz kötődő találmányaival vívott ki nemzetközi tekintélyt. Gyárában, a *Gamma Művekben* ezernél is több, a légvédelmi tüzérségi lövegek célra irányítását szolgáló automatikus berendezést készítettek, illetve értékesítettek Európa-szerte és a Távol-Keleten."

„Az angol, amerikai, japán, szovjet és német radarkísérletekkel egy időben – és azoktól függetlenül – Magyarországon is zajlottak haditechnikai kutatások. A Haditechnikai Intézetben szigorúan titkos elektronikai szakosztályt állítottak föl. Katonai részről Jáky József ezredes vezette azt a programot, amelybe bevonták a Műegyetem és az Egyesült Izzó kutatóit, valamint kivitelezőként a *Standard Villamossági Gyárat*." (A Standard 1950-től Beloiannis Híradástechnikai Gyár néven működött, egyebek közt a honi telefonközpont-fejlesztésben.)

„Világviszonylatban is az elsők között épült ki a magyarországi villamossági ipar, amely az elektromosság ipari alkalmazása terén nemzetközi hírnévre tett szert. Az energiagazdálkodás szempontjából előrelépést jelentett, hogy az erőművek generátorait forgató dugattyús gőzgépeket a hatékonyabb turbinák váltották föl. A budapesti Láng Gépgyár gőzturbinái nemzetközi hírnévre tettek szert. A Ganz-gyár csúcsteljesítményű turbógenerátorait Bláthy Ottó Titusz fejlesztette ki, Seidner Mihály találmánya pedig megoldotta a generátor forgórészének vízhűtését."

„A villamos energia nagy távolságú szállítását forradalmasította a Ganz-gyár mérnökei, Zipernowszky Károly, Déri Miksa és Bláthy Ottó által szerkesztett, 1885-ben szabadalmaztatott transzformátor. A váltóáram átalakítására szolgáló találmány párhuzamos kapcsolásával váltakozó áramú energiaelosztó rendszert lehetett kialakítani. Ezzel a korszakalkotó találmánnyal terjedhetett el széles körben az elektromos energia. A világ első váltóáramú erőművét a Ganz-gyár építette föl Luzernben. A váltóáramú villamos központok segítségével gyúltak ki a villanylámpák számos európai és tengerentúli városban. A Róma melletti Tivoliban a Ganz-gyár szakemberei helyezték üzembe 1892-ben Európa legnagyobb hidroelektromos áramfejlesztő telepét. A Ganz-gyár minden versenytársánál hamarabb ismerte föl, hogy a jövő a váltakozó áramé. A világban először itt kezdték el gyártani (1889) a váltakozó áramú

fogyasztásmérőt, Bláthy találmányát.” (A kultúra természetesen minden nemzet erejének egyik fő forrása. Ámde az, hogy ma kulturális központ van a nagy múltú és híré Gaz-gyá-
rak helyén ...)

„*Legyen világosság*” „A villamos világítás csak az 1920-as években szorította vissza az ad-
dig olcsóbb üzemeltetésű és nagyobb fényt adó gázlámpákat. A siker magyarázata a kor-
szerű izzólámpák föltalálásában rejlett: a szénszálat a volfrámszál váltotta fel. *A világ első
volfrámszál izzólámpáját – a volfrámot szénszállra kicsapatva, majd a szénszálat elégetve
– 1903-ban Just Sándor és Hanaman Ferenc készítette.*”

„Az Egyesült Izzólámpa és Villamossági Rt. 1906-ban megvásárolta a szabadalmat, il-
letve – az USA-ban élő magyar vegyészmérnök, Pácz Aladár eljárása nyomán – a General
Electric laboratóriumában kikísérletezett húzott volfrámszál gyártási jogát. Az Egyesült Iz-
zóban a volfrám angol (tungsten) és német (Wolfram) neve után vezették be a 'Tungstam'
márkanévét. A volfrámizzó tökéletesítésére Aschner Lipót vezérigazgató kutatólaboratóri-
umot állított föl 1921-ben. *A világhírűvet kivívó ipari kutatóhely igazgatója Pfeifer Ignác,
később Bay Zoltán lett.*”

„*Thomas Edison Puskás Tivadarról* 'Én a magam részéről kezdetben nem láttam egyebet
a telefonban, mint valami újabb távírófélét, amelynek révén egyik állomásról a másikra hí-
reket lehet továbbítani. Amerikában a telefon eredetileg csak arra lett volna hivatva, hogy
pótolja azokat a távírókészülékeket, amelyek a tőzsdei érdekek miatt bizonyos számra csök-
kentek. Puskás volt az, aki kifejtette azt a tervet, hogy a telefont a nagy nyilvánosság részére
is hozzáférhetővé kell tennünk. Olyan központot tervezett, amelybe tetszésszerűen számú
előfizető kapcsolható be, és amelynél a beszélgetéseket a telefonközpont alkalmazottai írá-
nyítanák.'” Az elismerés értékét nagyban növeli, hogy Edison nem épp a szerénységéről volt
híres, s fejlesztőként is többet dolgoztatott másokat, mint maga alkotott.)

„*Békésy György* (1899–1972) a *Posta Kísérleti Állomás* mérnökeként, 1924-ben készítette el
a hallóképesség vizsgálatára alkalmas audiométert, amelynek korszerű változatait ma is vi-
lágszerte használják. A hallásromlás vizsgálatának korszerű műszere, az audiométer elekt-
romosan gerjesztett akusztikus ingerek segítségével állapította meg a hallásküszöb értékét.
Békésy a hallással összefüggő vizsgálatait az USA-ban fejezte be. A 'belső fül, a csiga inger-
lésének fizikai mechanizmusával kapcsolatos fölfedezéseiért' 1961-ben kapott fiziológiai és
orvostudományi Nobel-díjat.”

„*Magyar szakemberek több, a fototechnikát és a fényképezőgép-ipart forradalmasító talál-
mányt alkottak.* A tökéletes fényképfelvétel készítésének egyik fontos eleme a helyes megvi-
lágítás. A megvilágítási idő önműködő beállítását Riszdorfer Ödön oldotta meg. Az általa
kidolgozott önműködő fényelemes eljárás alkalmazkodott a fényviszonyok változásához, és
kizárta a téves megvilágítást. *Neves cégek, például az amerikai Eastman-Kodak és az osztrák
EUMIG a Riszdorfer-féle rendszer szerint gyártották első félautomata fényképezőgépeiket, il-
letve filmfelvétel gépeiket.*”

„A fénymásolás feltalálója, Selényi Pál – A fényképezőgépek megvilágításmérőjében alkalmazott fényelemekkel az Egyesült Izzó kutatólaboratóriumának munkatársa, Selényi Pál (1884–1954) foglalkozott, aki képrögzítési kísérletei során jutott el a fénymásolás problémájának megoldásához. Selényi – a fénytan jeles kutatója, a szelenografálási eljárás feltalálója – a gyakorlatban is bizonyította, hogy fényérzékeny anyagon láthatatlan töltéskép hozható létre, ami beporzással (festékkel) megjeleníthető. Ezzel lényegében megteremtette a xerográfiát, de az Egyesült Izzó nem ismerte föl a találmány jelentőségét. Végül az USA-ban építették meg a világszerte elterjedt fénymásoló berendezést, a xerox gépet. Selényi Pál nevéhez 1940 és 1948 között hét megadott szabadalom fűződik.” (Ez a fajta vakság a Xerox-ot is utolérte: Steve Jobs és csapata a Xerox K+F-központjában ismert meg és onnan szerzett meg két fejlesztési eredményt, amelyek a kezükön világformálóvá váltak: a számítógépes egeret és az ún. grafikus interfészt, vagyis azt a vezérlési rendszert, amellyel a személyi számítógépektől kezdve a mai érintőképernyős telefonokig és táblagépekig az eszközeinket vezéreljük.)

Pósalaky úr szép szavával: „ugorgyunk!” A már említett következő fejezet: *A szabadalmi hatósági funkciók alakváltozásai és eljárásrendje 1896–1949*. Ez kitűnő, összegző történeti áttekintéssel kezdődik, abból idézzük ide:

„Iparjogvédelmi oltalmak régen és most”

„A XIX. század végi – XX. század elejei iparjogvédelmi intézményrendszerünk még nem volt annyira kiforrott, mint napjainkban. A ma ismert oltalmi formák közül a szabadalmi és védjegyoltalmat, illetve a mustra-modell oltalmat ismerték. Az oltalom megadásának feltételrendszere is sokat változott az idők folyamán.

Szabadalmi oltalmat az új, iparilag értékesíthető találmány kaphatott. Érdekesség, hogy az újdonság fogalmát az első szabadalmi törvényünk nem határozta meg, mint ahogy a későbbiek sem. Általánosságban véve az újdonság fogalma azt az igényt fejezi ki, hogy a feltaláló csak olyan műszaki megoldásra igényelhet oltalmat, amely a társadalom műszaki ismereteit gazdagítja, vagyis korábban nem volt ismert (a szaknyelv meghatározása szerint 'nem tartozik a technika állásához'). A találmányi szabadalmakról szóló 1895. évi XXXVII. törvénycikk csak az újdonságrontó körülményeket sorolta fel, amelyek megítélésénél egy szakember átlagos szaktudásából indult ki. Az ipari értékesíthetőség pusztán arra irányult, hogy a találmány a gazdaság valamely ágazatához tartozzon, míg a találmány jellege határozta meg azt a műszaki feladatot, amelyet a találmány meg kívánt oldani. Ez utóbbi lényegében a feltalálói tevékenységet jelentette, melyet absztrakt módon meghatározni aligha lehet.

A védjegyek oltalmáról szóló 1890. évi II. törvénycikk, vagyis az első védjegy-törvényünk értelmében 'védjegyek alatt ... oly jelvények (jegyek, vignetták s effélék) értendők, amelyek a kereskedelmi forgalomba szánt készítményeknek és áruknak más készítményektől és áruktól való megkülönböztetésére szolgálnak. A törvény előírta, hogy a kizárólagos használatra szánt védjegyeket a kereskedelmi és iparkamaráknál be kell lajstromoztatni.

Az akkor ismert harmadik iparjogvédelmi oltalmi forma, a mustra- és mintaoltalom az iparcikkek külső alakjára, vagy magában az alakban megnyilvánuló figurális kialakításra vonatkozott. Önálló magyar törvény a mustrák és minták (ez utóbbiakat később modelleknek nevezték) védelmére egészen 1978-ig nem volt, ezért az 1858. december 7-én kelt császári pátens ('Törvény az iparüzleti termelvényekre szolgáló mustrák és minták védelme tárgyában') előírásait kellett alkalmazni. A védjegyekhez hasonlóan a mustrák és modellek lajstromozása a kereskedelmi és iparkamaráknál zajlott."

Az uralkodó kegyéből vs. saját jogon

„A XIX. század közepéig a szabadalmi oltalom odaítélése az uralkodók akaratától függő, azaz diszkrecionális jog volt. Az Osztrák–Magyar Monarchiában 1852 óta létezett rendeleti szabályozás, amely meghatározta a szabadalmazás feltételeit, de végérvényesen mindig az uralkodó mondhatta ki a végső szót. Azzal, hogy a szabadalmazhatóság kritériumai törvényben lettek rögzítve, azaz az objektív feltételek megléte alanyi joggá minősítette az oltalom iránt igényt, már diszkrecionalitásról szó sem lehetett. A fejlődésnek ezen a pontján jöttek létre világszerte azok a hatóságok, amelyek közigazgatási eljárásban vizsgálták a bejelentéseket, és a törvényi feltételek megléte esetén további mérlegelés nélkül odaítették az oltalmat. Magyarországon az első magyar szabadalmi törvény hatályba lépése után ezt a hatósági feladatot a Szabadalmi Hivatal és a Szabadalmi Tanács látta el, azonban hazánkban nem ezek voltak az első szervek, amelyek a szabadalmi oltalom megadásával foglalkoztak."

„A szabadalmi oltalom odaítélésének szervezeti keretei az első szabadalmi törvény előtt"

„A Magyar Királyi Földművelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztérium 1867. évi június 14-én kelt, 2719. számú rendelete alapján e minisztérium hatáskörébe került a szabadalmak adományozása. A kiegyezést követően, az 1867 végén Ausztriával megkötött vám- és kereskedelmi szövetség (a továbbiakban vámszövetséggént említjük) okiratának XVI. cikke szerint a magyar minisztérium csak az osztrák kereskedelemügyi miniszter hozzájárulásával adhatott szabadalmi oltalmat, és viszont. Ugyanezen egyezmény XVII. cikkében hasonló rendelkezést találunk az iparjogvédelem két másik intézményére, a védjegyre és az ipariminta-oltalomra (az 'árubélyeg- és mustra-óltalomra'). A szellemi tulajdon másik nagy ágát képező szerzői jogra ('írói és művészi tulajdonra') vonatkozóan szintén a 'kölcsonös óltalmazást' kötötte ki a vámszövetségről rendelkező 1867. évi XVI. törvénycikk."

A fejezet vázolja a fejlődést, amely a Monarchián belül az önálló magyar iparjogvédelmi jogrendig és hatóságig elvezetett. E rész záróakkordja: „Összességében látható, hogy a XIX. század végére az Osztrák–Magyar Monarchiában a szabadalmi és szerzői jogi oltalom odaítélése nem működhetett tovább közös érdekű ügyként, azaz az engedélyezési eljárásokra mind a két országnak külön-külön szervezetet kellett létrehoznia. A végérvényes elhatározás 1893-ban született meg, amikor a szövetségre vonatkozó szabályokat módosító 1893. évi XLI. törvénycikk kivette a vám- és kereskedelmi szövetség hatálya alól a szellemi alko-

tások kérdését, s így 1894. január 1-jével a szellemi tulajdon kérdéseinek szabályozása terén Magyarország visszakapta teljes törvényhozói szabadságát. Ezt követően a törvényhozás hozzáláthatott a szervezeti keretek önálló szabályozásához, melynek egyik eredményeként kikristályosodott a szabadalmi hivatal megalakításának gondolata.”

Ezt követte az életben és követi a fejezetben a nagy kérdés: *„Bíróság vagy közigazgatási hatóság legyen a szabadalmi hivatal?”* Aki nem igazán járatos e területen, megérti a fejtegetésből, hogy ennek mi a gyakorlati jelentősége. Két „keretes” itt két tömör áttekintéssel szolgál: *„A szabadalmi oltalom megadása a XIX–XX. században”* és *„A Párizsi Unió Egyezmény követelményrendszere”*.

Az ígéretes indulás a saját úton

A folyamat és az arról szóló áttekintés következő szakasza:

„Az első szabadalmi törvény szervezeti megoldása: a Szabadalmi Hivatal és a Szabadalmi Tanács létrehozása”

„A találmányi szabadalmakról szóló 1895. évi XXXVII. törvénycikk megalkotásakor már megállapítást nyert, hogy a szabadalmi oltalom objektív feltételeken nyugvó alanyi jog, amely kapcsán akár az uralkodó, akár pedig egy állami szerv diszkrecionalitása (saját belátása szerinti döntése) kizárt. Ez a szemlélet azonban csak akkor valósulhat meg a gyakorlatban, ha az eljárást nem valamelyik minisztérium egyik ügyosztályának hatáskörébe, hanem egy új, önálló hivatalra bízák.

A politikai indíttatású elméleti alapvetésen túl azonban más oka is volt annak, hogy a jogalkotó túllépjen a közigazgatási intézményrendszerbe integrálódó szervezeti megoldáson. A magyar törvény ugyanis a felszólalási rendszert vezette be, amelynek értelmében a találmányi bejelentések hivatalból nem vizsgálhatók. A magyar állam a gazdasági szereplőkre bízta, hogy a felszólalási eljárás keretében meg akarják-e akadályozni az oltalom megadását, vagy sem. A korabeli törvényalkotók viszont a felszólalási rendszert nem tartották volna kivitelezhetőnek egy minisztériumnak alárendelt szervezet esetén – ezért, szakítva a korábbi gyakorlattal, a találmányi szabadalmakról szóló 1895. évi törvény létrehozta a Szabadalmi Hivalt és Szabadalmi Tanácsot.”

„1896. március 1-jén létrejött a Magyar Királyi Szabadalmi Hivatal, amely elnökből, alelnökből, állandó bírói és műszaki, továbbá nem állandó bírói és műszaki tagokból állt. Az elnököt, az alelnököt és az állandó tagokat a kereskedelemügyi miniszter előterjesztése alapján az uralkodó, később a kormányzó, míg a kezelőszemélyzetet a miniszter nevezte ki. A bírói tagoknak a bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikk 7. §-ában meghatározott jogi képesítéssel, míg a műszaki tagoknak ’valamely műegyetemen a tanulmányok szabályszerű bevégezése alapján a kir. József műegyetemről nyert, vagy ez által honosított oklevéllel’ kellett rendelkezniük. A hivatal működésében meghatározó szerepet játszott a hivatal elnöke, aki nemcsak irányította, hanem ténylegesen vezette is a szervezetet:

ő osztotta be a tagokat az egyes osztályokba és tanácsokba, emellett döntött az ügyek szig-nálásáról, gyakorolta a munkáltatói jogokat és elnökölt a bírói osztályban.”

„A Szabadalmi Hivatal mellett a törvény felállított egy másik szervet is, a Szabadalmi Tanácsot, amely a hivatal felettes fóruma volt. A tanácsot a hivatal feletti kontroll megva-lósítása érdekében osztrák minta alapján hozták létre. Ez a hatóság járt el másodfokon a megsemmisítési, megállapítási és megvonási perekben. A Szabadalmi Tanács tagjait a Ma-gyar Korona területén működő felsőbíróságok tagjai, illetve a Műegyetem tanárai közül – a kereskedelemügyi miniszter előterjesztése alapján – az uralkodó nevezte ki. Ez a megoldás a dualizmus korában egyedülálló: a szabadalmi hatóságok rendszere volt az egyetlen két-szintű különbíróság.”

„A szerzői művek és a védjegyek nyilvántartása az első évtizedekben”

„A szabadalmak mellett a többi oltalmi forma kapcsán a hivatalnak a második világháború végéig csak kisebb jelentőségű feladatai voltak. 1905-ben a kereskedelemügyi miniszter ren-delete a szabadalmi hivatal hatáskörébe utalta az 1884. évi szerzői jogi törvény által előírt beiktatási feladatok ellátását. A törvény a szerzői jog által védett művek fordítása esetén beiktatási (nyilvántartásba vételi) kötelezettséget írt elő, az álnéven, vagy a szerző nevének feltüntetése nélkül megjelent művek esetén pedig a védelmi idő számítását befolyásolta a beiktatás megtörténte. A jogintézményt az 1921. évi szerzői jogi törvény is fenntartotta, így az egészen az 1969. évi újrakodifikálásig hatályban volt. Szerzői jogi jogvitákra már nem terjedt ki a hivatal hatásköre, azok mindvégig a rendes bíróság előtt zajlottak. Az 1858. évi császári pátenst által szabályozott mustra- és modelloltalom tekintetében a bejelentést és az iktatást az illetékes kereskedelmi iparkamarák végezték. 1894-ben, az első szabadalmi törvény tervezetének tárgyalása során felmerült egy javaslat a mustra- és modelloltalom kezeléséről, ezt azonban elvetették.

A védjegyek esetén a hatáskörök megoszlottak a hivatal, az iparkamarák és a minisz-terium között. A védjegyek nyilvántartásba vételét a helyileg illetékes kamaráknál kellett kezdeményezni, ezek végezték a lajstromozást és az oltalomképesség vizsgálatát is. Kivételt képeztek e hatásköri szabály alól egyrészt a külföldi bejelentők védjegyei, ezeket a buda-pesti iparkamara lajstromozta; másrészt pedig az osztrák bejelentők védjegyei, amelyeket a kereskedelemügyi minisztériumon belül létrehozott Központi Védjegy-lajstromozó Hivatal vett nyilvántartásba. A lajstromozó hivatalnál emellett egy kézben futott össze az összes lajstromozott védjegy lajstromkivonatának nyilvántartása és közzététele (a kamarák havon-ként felterjesztették a minisztériumhoz). A kereskedelmi miniszter 1196/1896. sz. rende-lete értelmében a minisztériumon belül felállították a Védjegytanácsot, amelynek feladata a védjegyügyekben felmerülő elvi kérdések megvitatása volt. A lajstrom vezetését 1899-től a Szabadalmi Hivatal vette át, a nyilvántartások felterjesztése terén azonban a kamarák funk-ciója változatlan maradt.”

A téma iránt komolyabban érdeklődők szemszögéből kiemelkedően jónak nevezhető összeállításnak csak egy részéről beszéltünk. *A továbbiak fő fejezetei:*

Politikai – történelmi korszakokon átívelő iparjogvédelmi hatósági tevékenység 1949 – 2015
Valójában ez közvetlenül a háború befejezését követő korszakkal kezdődik, amelyet jól jellemez a nyitó cím: „*Háborús újjáépítés, politikai irányváltás, szigorúan ellenőrzött találmányok*” – másként mondva, a politikai rémálom rátelepedett a honi iparjogvédelemre is, és csak lassan, szívós munkával lehetett visszatérni a normálishoz.

Csak a változás állandó – adatok a magyarországi iparjogvédelem történetéből
A szellemi tulajdon szolgáltatásban működő tanácsok, testületek

Benne, egyebek közt:

„*Szerzői Jogi Szakértői Testület*” – „Az első, 23 tagot számláló szakértői bizottságot 1884. július 4-én nevezte ki Trefort Ágoston miniszter, aki törekedett arra, hogy változatos összetétele folytán a bizottság a várható bírósági megkereséseknek eleget tudjon tenni. Az első szakértői bizottság elnöke Jókai Mór író, alelnöke pedig Arany László író-jogász lett.” [l. A szerzői jog gyakorlati kérdései – Válogatás a Szerzői Jogi Szakértői Testület szakvéleményeiből (2010–2013) fennállásának 130. évfordulója alkalmából – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2015/1.]

„*Szerzői Jogi Szakértő Bizottság (1884–1952)*” – „Rövidebb-hosszabb ideig tagja volt a bizottságnak Bartók Béla, Benczúr Gyula, Egry József, Erkel Ferenc, Hauszmann Alajos, Kacsóh Pongrác, Kodály Zoltán, Kosztolányi Dezső, Major Tamás, Márkus László, Paulay Ede, Szent-Györgyi Albert, Székely Bertalan, Szinyei Merse Pál, Tamási Áron, Zilahy Lajos és még sokan mások.”

„*Szellemi Tulajdon Nemzeti Tanácsa*” – „A Szellemi Tulajdon Nemzeti Tanácsa szakmai tanácsadó és véleményező testület, amelynek tagjai személyes és testületi tanácsaikkal, véleményükkel támogatják a hivatal elnökét a szellemi tulajdon védelmével kapcsolatos feladatai ellátásában. ... A tanácsnak maximum tizenkét tagja van: ők a szellemi tulajdonhoz kapcsolódó szakterületeken (gazdaság, jog, innováció, kultúra, művészetek) jelentős tudással bíró, magasán pozícionált szakemberek.”

A hivatal élén – az elnökök pályaképei

Végezetül egy *jámbor felvetés*: történelmi lecke vagy legalábbis régi beidegződés nálunk, hogy a hivataltól tartani kell, hogy annak gyakran a számunkra kellemetlen bürokráciáját tapasztaljuk meg, amelyet nemritkán a hivatalnak packázásaiként érzünk. A nemzetközi szerződésekben vállalt kötelezettségek a kőkemény anyagi érdekek olyan hálóját szőtték az SZTNH és jogelődei köré, amely már önmagában is kikényszeríti annak korrekt működé-

sét, s amennyire tudható, *a rendszerváltás óta e hivatal a mindenkori magyar államigazgatás egyik nemzetközileg legelismertebb szerve*. Felettébb hasznos lenne, ha ezt legalább az értelmiség minél szélesebb körben felismerné.

Feltehetően jó becslés, hogy még a honi felsőfokú képzettségűek messze túlnyomó része is kevesebb helytálló ismerettel bír a szellemi tulajdon védelmének intézményrendszeréről, mint telefonja processzorának működéséről – avagy hajdú elődeik a harangöntésről.

E két vázolt, igen alapos ok egyértelműen arra indít, hogy nagyon hasznos lenne az ebben az albumban felvonultatott ismereteket a honi értelmiséghez eljuttatni. Ez azonban technikailag is túl nagy feladat lehet, ezért optimális kompromisszumként kellene mérlegelni, hogy – élve a legmodernebb technológiák adta lehetőségekkel – csaknem költségmentesen sokszorosítható elektronikus kiadványként kapják meg azt legalább a felsőoktatás oktatói és hallgatói. Felettébb dicséretes fegyvertény volt az SZTNH-től és a kivitelező Typotextől ezt a mindenki számára fontos ismeretekkel szolgáló összeállítást létrehozni, és nemzetgazdasági nézőpontból is nagyon nagy kár lenne azt veszni hagyni.

Dr. Osman Péter

* * *

Jurisprudence de la Cour de Justice et du Tribunal concernant le droit des marques
(Tájékoztató az EU Bíróságának és Törvényszékének védjegyügyekben hozott ítéleteiről),
2. kötet, 2010–2015, Luxemburg

Az Európai Unió Bíróságainak Kutatási és Dokumentációs Igazgatósága a 2009. december 31. előtti joggyakorlat tematikus feldolgozását 2012-ben tette közzé, ezt ma 1. kötetnek nevezik. Alighanem a közösségi védjegyrendelet 2016. március 23-án hatályba lépett reformja készítette ezt a szervet, hogy az ezt megelőző hat esztendő joggyakorlatát hasonló módon gyorsan közzétegye.

A Tájékoztató... először csak interneten volt hozzáférhető, a papíralapú közzétételre néhány hónappal később került sor. Mindkettő csak francia nyelven érhető el, amely köztudottan az EU Bírósága által használt tárgyalási nyelv.

A szerkesztők által legfontosabbnak tartott ítéletek kivonatolva legtöbbször egy-három bekezdés terjedelmű recenziókban olvashatók, ezt követik az azonos vagy hasonló ítéletek címszavai és ügyszámai. Ez utóbbiak száma egyes esetekben tíz-hús között is mozog. A jogi dokumentációs munka látványos példájával állunk szemben.

A recenziók annyiban olvasmányosak, amennyiben az ítéletek is azok.

A Tájékoztató... hét fő részre tagozódik. Ezek:

- Az Unió jogi aktusai,
- Eljárási szabályok,
- Mezőgazdaság és halászat,
- Szabadság, biztonság és bíraskodás,
- Jogszabályok közelítése,
- Transzeurópai csatornák,
- Nemzetközi megállapodások.

Ebből a sokszínű anyagból, a következőkben főként a közösségi védjegyrendelet anyagi jogi gyakorlatáról adok szemelvényeket, amelyek a jogszabályok közelítése (4.1 pont) című részben olvashatók (p. 18-555). Ez a rész terjedelmét illetően a Tájékoztató... mintegy háromnegyed részét alkotja.

Az uniós (közösségi) védjegyről szóló rész olyan alapvető kérdések tisztázásával kezdődik, mint az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala (EUIPO) Fellebbezési Tanácsa határozatainak hatálya. Az erről szóló ítélet szerint a tanács határozatait „kapcsolt hatáskörben” (*pouvoir lié*) hozza, ellentétben az EU Bíróságaival, amelyek diszkrecionális hatáskörrel rendelkeznek (T-458/08) mondja az EU Törvényszéke (p. 48). Ezért a tanács határozatait kizárólag a közösségi védjegyrendelet alapján lehet vizsgálni, nem pedig ennek a szervnek a korábbi határozatai alapján, másszóval az EUIPO Fellebbezési Tanácsa határozatainak nincs precedensjellege.

A *megkülönböztető jelleg hiánya* tárgyában hozott határozatokban gyakran felmerül a kérdés, hogy a védjegy származásra utaló elemeinek milyen intenzitásúaknak kell lenniük. Az EU Törvényszékének válasza (T-157/08) erre az, hogy nem szükséges, hogy a védjegy konkrét információt tartalmazzon a termék előállítójára nézve, elegendő, ha a közönség meghatározott előállítóra való utalásként fogja fel a védjegyet (p. 66).

A *fogyasztói figyelem* élelmiszerek vásárlásánál általában nem tekinthető magasnak (*élevé*), mivel a vásárlásnál elsődlegesen az ízlés a meghatározó, s a szupermarketek polcáról történő elvételnél a vásárlók nem mérlegelnek komolyabban (T-474/12) – mondja az EU Törvényszéke (p. 71).

A védjegyként bejelentett *reklámmonddal* szemben nem lehet olyan követelményt támasztani, hogy az különösen szellemes (*caractere de fantasie*) legyen, elegendő ha minimális megkülönböztetőképeséggel rendelkezik (C-398/08) – mondja az EU Bírósága p. 72).

A védjegy *leíró*, ha annak legalább egy lehetséges jelentése a termék vagy szolgáltatás jellemzőire utal, nem szükséges, hogy ezt a változatot a piacon ténylegesen használják, elegendő ha az ilyen használat lehetősége fennáll (C-89/09) – mondja az EU Bírósága (p. 89).

Az egykori Szovjetunió címerének uniós védjegyként történt bejelentésével kapcsolatban az EU Törvényszéke (T-232/10) azt mondja, hogy ha annak használata akár csak egy tagállam *közrendjébe ütközik*, akkor uniós védjegyként nem élvezhet oltalmat (p. 103).

A bejelentő *rosszhiszeműségét* vizsgálva az EU Törvényszéke (T-291/09) azt mondja, hogy az vélelmezhető, ha a korábbi védjegyet vagy ahhoz hasonlót a harmadik személy azonos

vagy hasonló árura használja, ami a későbbi megjelöléssel való összetéveszthetőséget eredményez, és feltehető, hogy az érintett gazdasági szektorban az utánzott korábbi védjegyet ismerik, különösképpen ha a korábbi védjegy használata már hosszabb ideje folyamatban van. Minél régebben használják azt, annál nagyobb a valószínűsége, hogy a bejelentőnek tudomása volt erről a használatról (T-291/09) – mondja az EU Törvényszéke (p. 108).

A *megkülönböztetőképesség használatból való megszerzése* vonatkozásában az EU Törvényszéke azt mondja (T-376/08), hogy figyelembe vehető a védjegy által szerzett piaci részesedés, a használat földrajzi terjedelme, a védjegy piaci bevezetésére fordított összeg (be-ruházások) mértéke, az érdekelt körök, amelyek a védjegyet mint meghatározott vállalatra utalót észlelik, a kereskedelmi kamarák nyilatkozatai (p. 113).

A *megkülönböztetőképesség* vizsgálata körében állapította meg az EU Bírósága a Vorsprung durch Technik (A haladás technikája) reklámmondatról (C-398/08), hogy az általa közvetített üzenet nem kézenfekvő (*ne pas évidente*), valamint hogy az első észlelés alkalmával az nem kelti okozati összefüggés képzetét, s nem szükségszerű. Ugyanakkor eredetisége következtében jó emlékeztető hatással rendelkezik (p. 119).

Megtévesztőnek tekintette az EU Törvényszéke (T-383/10) a Continental szót, amelyet élő állatokra, nevezetesen kutyákra jelentettek be, mivel az érdekelt szakmai körök ezt a szót a bulldog meghatározott fajtájának a megjelölésére használják (p. 156).

Földrajzi származására utaló jellege miatt tekintette *megtévesztőnek* az EU Törvényszéke (T-197/13) a Monaco szót papíráruk vonatkozásában, megjegyezve, hogy a Monacói Hercegség az EU egyik tagállamával, Franciaországgal határos, s így az Európai Unió polgárainak jelentős része mint földrajzi nevet ismeri (p. 161).

A korábbi jogokkal való *ütközés* körében a RIOJA védjegynek (ecet) a későbbi RIOJAVIN (borok) védjeggyel való lehetséges ütközését vizsgálva az EU Törvényszéke (T-138/09) azt mondja, hogy bár az áruk hasonlósága alacsony mértékű, de ezt kiegyenlíti a két védjegy közötti nagyfokú hasonlóság, miért is a közönség arra gondolhat, hogy a későbbi védjegy tulajdonosa által forgalomba hozott áruk a korábbi védjegy tulajdonosától származnak (p. 280).

További példa az *összetéveszthetőségre* a korábbi PEPE- és a későbbi PEPEQUILLO-eset. A „Pepe-” szókezdetre tekintettel, amely a José keresztnév beceneve, a spanyol fogyasztó úgy értelmezi, mint amely koncepcionálisan hasonló a PEPEQUILLO-hoz, holott a „quillo” szóelem önálló jelentésű: azaz fickó. ezenfelül – mondja az EU Törvényszéke (T-586/08) – a PEPE védjegy farmerek vonatkozásában még jó hírű is (p. 289).

A korábbi LA PERLA (női fehérnemű és fürdőruha), valamint a későbbi NIMEI LA PERLA MODERN CLASSIC (gyöngyök) vonatkozásában az EU Törvényszéke (T-59/08) egyrészt megállapította, hogy a korábbi védjegy jó hírű, másrészt azt mondja, hogy előfordul, hogy a fürdőruhákat gyönggyel díszítik. Ezért nem kizárt, hogy az ékszereket, különösen gyöngyöket használó közönség ismeri a LA PERLA védjegyet, s így fennáll az *összetévesztés* veszélye (p. 392).

A kiadvány „Jogsabályok közelítése” (Rapprochement des législations 4.11) című részében olvasható néhány előzetes döntés, amelyek a *védjegyoltalom hatálya* kérdését tárgyalják.

Az ismertetett esetek sorát az EU Bíróságának a Google-ügyben hozott ítélete (C-236-C-238) nyitja meg, feltűnően nagy (négy oldal) terjedelemben. Eszerint a védjegytulajdonos megtilthatja az internetes szolgáltatónak, ha az az ő védjegyét kulcsszóként úgy használja, hogy a versenytársak áruit is reklámozza, ha ez utóbbiak vonatkozásában a versenytársi helyzet nem állapítható meg. Ha az internetes reklám szolgáltatója a promóciós linket kísérő reklámüzenet megszövegezésében, illetve a kulcsszavak létrehozásában és kiválasztásában komoly szerepet játszott, akkor ezzel a felelősségét is megalapította (p. 401).

Ezt követően a Tájékoztató... még néhány további előzetes döntést ismertet, ezek ugyan csak a védjegy jog hatályával kapcsolatos problematikát tárgyalják. Minthogy a hazai irodalomból ismertek, csak nevüket említem: Technopol (C-54/10), L'Oréal (C-324/09), Interflora (C-329/09), Fédération Cynéologique (C-561/11), Specsavers (C-255/12).

A *komoly védjegyhasználat* kapcsán az EU Törvényszéke (T-30/09) azt a megszorítást alkalmazza, hogy az nem jelenti (*ne visant pas*) a használat kereskedelmi sikerességét vagy a védjegy jogosult kereskedelmi stratégiáját vagy azt, hogy a védjegyhasználatot kereskedelmi mértékben kellene vizsgálni (p. 415).

E kérdésnél szerepel a Leno Marken-ügyben hozott előzetes döntés (C-199/11) is, amely szerint a közösségi (uniós) védjegy használatának megállapításához általában nem elegendő az egyetlen országban történő használat igazolása (p. 418).

A védjegyhasználat nem mindig fedi le a lajstromba bejegyzett valamennyi árut vagy szolgáltatást. Ilyen esetben *részleges védjegyhasználatról* van szó – mondja az EU Törvényszéke (T-47/12) – és a használatot arra az áru kategóriára kell megállapítani, amelybe a ténylegesen használt áruk tartoznak (p. 436).

A *védjegy jog kimerülésének megállapításához* az EU Törvényszéke szerint (T-133/09) négy feltétel fennforgása szükséges. Először: a későbbi védjegynek (amelynek jogosultja a jogkimerülésre hivatkozik) lajstromozottnak kell lennie, másodszor a bejegyeztetésnek jóhiszeműen kellett történnie, harmadszor: ezt a védjegyet használni kell, negyedszer: a korábbi védjegy jogosultjának tudomással kell bírnia arról, hogy a későbbi védjegyet a bejegyzést követően használták (p. 439).

A kiadványban referált ítéletek döntő többsége eseti, és nem előzetes döntés. Ezek tehát nem kötik a nemzeti hivatalokat vagy bíróságokat. Mégis nagyon sok olyan van közöttük, amelyik meggyőző erejénél fogva igényt tarthat arra, hogy a nemzeti hivatalok és bíróságok az azokban foglalt érvelést magukévá tegyék. Öröndetes, hogy a magyar gyakorlatban erre nem egy példa van mind az SZTNH, mind a bíróságok határozataiban.

Ettől függetlenül azonban a Tájékoztató... a jogi képviselők számára is hasznos munkaeszközt jelent, nemcsak a jogi prognózis felállításához, de az érvek és ellenérvek gazdag tárháza is. Ezenfelül talán még impulzust is adhat a francia nyelv (legalább passzív) elsajátításához.

Dr. Vida Sándor

Joshua Wolf Shenk: *Kreatív párosok. Hogyan inspirálnak kapcsolataink?* HVG Könyvek, 2016; ISBN978-963-304-349-3

„A kreativitás akkor jön létre, amikor az álmodozó találkozik a cselekvővel.”
 „Az elképzelés, hogy két ember egyetlen egyensúlyi rendszert alkot, egzotikusnak tűnhet,
 pedig valójában mi, emberek többnyire tényleg valahogy így működünk.”
 „A hosszú távú kapcsolatok mindig paradox helyzetben vannak, mert az emberi természet
 sajátja, hogy egyszerre vágyunk biztonságra és újdonságra. Fesztelen, meghitt viszonyt
 akarunk, ugyanakkor kihívásokra és izgalomra vágyunk. Valahogy mindkét igényt ki kell
 elégíteni.”

(Minden idézet, ha másként nem jelöljük, a könyvből.)

Az interneten nem túl elmélyült kereséssel található információk arra a következtetésre vezetnek, hogy Shenket komoly intellektuális témákat kutató, jó középkategóriás esszé- és könyvírónak ismerik el. Ugyaninnen: több egyetemen is tanított kreatív írást, főként non-fiction műfajban, aktív szerepet tölt be több médiumban és szervezetben a kreativitáshoz, a kapcsolatok természetéhez és a mentális egészséghez kapcsolódó területeken, és mindezért kitüntetések is kapott. Erről a könyvről a New York Times Sunday Book Review a 2014. aug. 22-i számban egyebek közt a következőket írja: „Olyan alapos, hogy egy kreatív párokkal foglalkozó tantárgy tankönyve is lehet. Előadásmódját az érzékeny elemzései különböztetik meg a hasonló tárgyú művektől.”

Itt a téma széles panorámáját tárja elénk: mondandója kifejtését sok alkotó példájával gazdagítja, szakmailag pedig az adott témához tartozó kutatások megállapításaival, sok hivatkozással és a kutatóktól vett idézetekkel támasztja alá. Példái jelentős hányadában a közelmúlt és a ma előadóművészei szerepelnek – köztük sokunknak ismeretlen nevek és különös irányzatok is.

Csupán csekély panasz illetheti a könyvet. Ilyen gazdag kifejtésnél, a kutatási eredmények és a kutatók, s úgyszintén a példaként szolgáló alkotók ilyen bőséges felsorakoztatásánál a név- és tárgymutató lehetne számottevően bővebb is – ez persze egyértelműen az eredeti kiadónak róható fel. Néha pedig kissé küzdeni kell az állítások megértéséért, talán a szerző, talán a fordítás hibájából.

„Az alkotás alapegysége: a pár.” Az alkotás az egyik legkülönlegesebb, sőt talán a legkülönlegesebb emberi tevékenység. Olyat igyekszik létrehozni, ami addig nem létezett, s mint ilyen, mindig ugrás a sötétbe. A műszaki alkotásoknak megvan az az óriási előnyük, hogy többé-kevésbé objektív módon vizsgálhatók, gyakran mérhető, mit sikerült létrehozni, miben és mennyire eredményes az alkotó. Más területeken viszont – markáns példák a művészetek vagy épp a közéleti politizálás – lényegében a fogadtatás minősíti az alkotást, az elismerés emeli fel, annak hiánya taszítja a semmibe. Ezeken a területeken az alkotó, bármily szilár-

dan hisz is a maga igazában, alkotása értékében, biztos megerősítést csak másoktól kaphat. Többnyire lehetetlen valamit létrehozni, majd hátralepve úgy vizsgálni, mintha semmi közünk sem lenne az addigiakhoz, s teljesen közömbös lenne a számunkra, hogy az valójában minek is bizonyul. Az alkotómunka elkötelez a létrehozott mű mellett, s ezt a köteleket aligha lehet teljesen lerázni – tudatosan talán még többé-kevésbé megtehető, vagy legalábbis ezzel hízelgünk magunknak, ám mélyebben akkor is hat az így óhatatlanul is keletkezett elfogultság az ítéletalkotásunkra. Idetartozik az is, hogy a munka folyamán az alkotónak kialakulnak a választott megoldásra vezető, azok mellett szóló meggyőződései, s ez bizonyos csőlátást teremt. Jó példa erre a találmány. A feltalálók gyakran valamilyen konkrét előrelépés érdekében dolgozzák ki az új megoldást, és nem látják át teljes körűen, talán nem is mindig vizsgálják, milyen más területeken lehetne az jól felhasználható – ezt a külső, természetesen hozzáértő szemlélő olykor jobban felismeri. Megkockáztatható tehát: a műzsa mindig igen jó segítője az alkotónak, ám még nála is fontosabb, és többnyire nehezen nélkülözhető az értő és konstruktív kritikus szerepét betöltő partner. Innen nézve is minden bizonnyal valóban az alkotás egyik alaptörvényét fogalmazza meg Shenk, mondván, hogy „Az alkotás alapegysége: a pár”, ahol a „pár” két, az alkotáson valamilyen módon összedolgozó embert jelent.

Az alkotónak és a kritikus szerepét játszó „párjának” a szerepe roppant kényes. A kritika többnyire fáj: az állítás, hogy az alkotásunk nem maradéktalanul a tökély teteje, s hogy alkotóként nem vagyunk mindig abszolút tévedhetetlenek. Az alkotónak azonban tudnia kell, hogy jobb – s különösképp a ráfordítások tekintetében sokkal költséghatékonyabb – ezt a párjától megtudni, mint a műve kudarcából vagy akárcsak annak a vártnál rosszabb teljesítményéből. A kritikus dolga ugyanakkor kettős: kíméletlenül feltárni minden gyengeséget, amelyből baj lehet, ugyanakkor kizárni az olyan kritikát, hogy ő ezt másként tenné – ha az alkalmazott megoldás nem gyengíti a művet.

Következzék most, a szokott módon, néhány karakteres idézet a könyvből.

„Az egymástól leginkább különböző emberek rendelkeznek a legnagyobb kreatív potenciállal – állítja Diana McLain Smith pszichológus és vezetési tanácsadó. – A kérdés, hogy sikerül-e a különbséget a kreativitás szolgálatába állítaniuk, ahelyett, hogy kioltanák egymást. Ez a fajta kettősség a párok alapjellemezője.” / „A partnerek közötti különbség egyik következménye azonban épp az, hogy sohasem ismerhetik meg egymást teljesen.” / „Amikor két kreatív ember megteremt a saját valóságát, az erősen emlékeztet a pszichiáterek által folie à deux-nek, közös örületnek nevezett zavarra.” (Ennél az állításnál meghatározó jelentőségű, hogyan értelmezzük az örületet. Ha merész álomként vagy épp alkotó rombolásként, akkor megáll.) / „A kreatív kapcsolatok megértéséhez két ember közös karakterét kell megragadnunk: azt, hogy az egymástól eltérő tulajdonságok miként lépnek dinamikus kapcsolatba egymással. A jellegzetesen egyedi, ugyanakkor tekervényesen összefonódó szerepeken keresztül érthető meg leginkább, mit csinálnak a párok, és kik is ők valójában.” / „Különös, hogy míg a közönség

figyelme természetszerűleg a sztárra irányul, magában a kapcsolatban gyakran meghatározóbb a kevésbé közismert fél. ... Bár Charlie Munger kevesebb figyelmet kap, ritkábban kezdeményez, és a közös vállalkozásban is kisebb részesedése van, mint Warren Buffettnek, a szerepéről sokat elárul Buffett a Berkshire Hathaway egyik éves gyűlésén tett megjegyzése: 'Charlie beszél. Én csak a számat mozgatom.' (Részletesen lesz róluk is szó kreatív párosként.) / „Az örültek csak akkor változtatják meg a világot, ha egy kifejezetten józan gondolkodású, tökéletesen épelméjű társra találhatnak.” (A könyv szól arról is, hogy a kreatív párosoknál ez jócskán bonyolultabb: olykor a partnerek cserélgetik egymást közt az alkotó „örült” és a kiegyensúlyozó „épelméjű” szerepét.) / „Picasso legendás alkotói zsenijéről szólva nem árt megjegyezni, hogy féktelen energiái kamatoztatásához valakinek állandóan óvnia és istápolnia kellett.” (Shenk itt egy korábbi élettárs nem kevésbé pikírt beszámolójából idéz.)

Kezdjünk kissé elmélyedni a mondandóban!

A Bevezetőből – „A magányos zseni mítosza évszázadok óta úgy tornyosul fölénk, mint valami hatalmas szobor. Az elképzelés, mely szerint az új, szépséges, világmegváltó gondolatok nagy elmék sajátjai, annyira elterjedt, hogy már eszünkbe sem jut megkérdőjelezni. Úgy tekintünk a modern gondolkodás nagy műveire, mintha a természethez tartoznának, akár az öreg fák. Megbocsátható tévedés, mert az alkotókészség fölöttébb megfoghatatlan. Hogyan bukkan elő a világegyetem összes hangjából, abból a rengeteg szótagból és ezerféle ritmusból egyetlen nagyszerű dal? Hogyan születik meg egy jó ötlet, hogyan lesz a káoszból megvilágosodás? A ma uralkodó nézet értelmében a kreativitás az egyes emberek sajátja, így leginkább akkor kerülünk közel hozzá, ha elmeséljük a ritka zsenik történeteit: a Sixtus-kápolna mennyezetfreskójának festőjét, a Hamlet íróját, a villanykörte vagy az iPod feltalálóját. Ez a modell lényegében Thomas Carlyle 1840-es években tett kijelentését tükrözi: 'A történelem megszámlálhatatlan életrajzok összessége.'

A magányos zseni megközelítés legközismertebb alternatívája a hálózatoknak tulajdonítja a kreativitás megjelenését. Herbert Spencer például ellene veti Carlyle-nak, hogy 'számtalan bonyolult tényező egymásra következése szükséges ahhoz, hogy valakiből nagy ember váljék'. Mielőtt bárki újraformálhatná a társadalmat – írja Spencer –, a társadalomnak kell megformálnia őt. Ennek az elképzelésnek nem az ég (vagy a tudattalan) által megihletett magányos hős áll a középpontjában, hanem az újítás hosszadalmas és sokrétű folyamata. A dicső egyénnél fontosabbnak tartja a nagyszerű kultúrát, mint például a 16. századi Firenzét, a felvilágosodás korabeli londoni kávéházakat vagy a Pixar kampuszát. (A történelmi igazság kedvéért: az ilyesfajta kampuszt elsőként valószínűleg a Google hozta létre – Osman P.)

A kreativitás elsőként említett modelljével az a baj, hogy a fantázia szülte. Olyan mítosz, amely a kiemelkedő teljesítményt egy még mélyebben rögzült hiedelemre alapozza: azt feltételezi, hogy az én önmagában, a környezetétől függetlenül létezik, és a társadalmi tapasztalatok csupán másodrendűek számára. Az alkotókészségre vonatkozó nézeteinket nem azért alapozzuk a magányos zseni elképzelésre, mert igaz – hiszen valójában figyelmen kívül

hagyja vagy elbagatellizálja az alkotás társadalmi sajátosságait –, hanem mert jó történetek kerekíthetők belőle.

A hálózatmodellel kapcsolatban a probléma épp az ellenkezője. Alapvetően helyénvaló, de annyira bonyolult, hogy szinte képtelenség történetté formálni. *Míg a magányos zseni modellje felemelő, ugyanakkor a végletekig leegyszerűsített, a hálózatmodell kellően kidolgozott, de a mindennapi életben már-már alkalmazhatatlan.* Érvelhetnénk azzal – kérlelhetetlen és meggyőző érv –, hogy ami új és jó, az mindig igencsak összetett folyamatok eredménye. De hogyan kezeljük ezt az összetettséget a gyakorlatban? Mitévők legyünk, ha nemcsak Oxfordban vagy TED-konferenciákon akarunk beszélni róla, hanem a konyhában és a kocsmában is? [TED (Technology, Entertainment, Design – technológia, szórakoztatás, dizájn): széles körben elérhető, nemzetközi előadás-sorozat – a fordító megjegyzése.] *Szerencsére akad egy megbízható és a gyakorlatban is használható megközelítés, amelynek segítségével megérthetjük a kreativitás társadalmi vonatkozásait: az alkotótársak vizsgálata.”*

Shenk megközelítése – „Írtam egy listát az alkotópárokról, akikről többet szerettem volna megtudni: John Lennon és Paul McCartney a Beatlesből; Steve Jobs és Steve Wozniak, az Apple Computer alapítói; Marie és Paul Curie, a radioaktivitás felfedezői és más, hasonlóan figyelemre méltó párosok szerepeltek rajta. Arra gondoltam, ha sikerül megértenem ezeket a kapcsolatokat, rájöhetek, valójában hogyan tartják egymást a felszínen az emberek. Magam elé képzeltem a párokat, egyiket a másik után, majd a köztük lévő elektromos mezőt, és arra készültem, hogy ennek a mezőnek a természetrajzát fogom feltárni.

Vincent van Gogh és öccse, Theo története azonban némiképp átformálta elképzeléseimet. Hogy miért? Tudtam, hogy Vincent levelezett Theóval, és már korábban is olvastam, hogy Theo segítette Vincentet. Kutatásaim során azonban kiderült, hogy ennél jóval többről volt szó. Theo valójában egy igazi alkotópáros rejtőzködő tagja volt. Idővel olyan sok, hozzá hasonlóan rejtőzködő partnerre bukkantam – ebben a könyvben is feltűnik néhány –, hogy lassan kezdtem úgy érezni: *ez a felállás a szabály, nem pedig a kivétel. A duó egyik tagja viseli a rivaldafényben úszó magányos zseni szerepét, míg a másik a történelem homályába vész.”*

A „láthatatlan partner” – „A kreatív kapcsolatok természetét firtató eredeti kérdésem mellett egyre inkább előtérbe került egy másik is: miért van az, hogy ezek a kapcsolatok gyakran homályban maradnak, és nem kapnak elég figyelmet?” Ezzel a szerzőnk az alkotópárok egy jóval kevésbé ismert változatát vezeti fel: azt, amelyiknél egyikük homályban marad, sőt, látszólag messze alárendelt szerepet játszik. Példaként a profi golfjátékost és a segítőjét – a *caddie*-t – hozza fel, elmagyarázva, milyen nagy hozzáértéssel segíti az utóbbi a versenyzőt, s mekkora része van annak eredményeiben. „A láthatatlan partner jelensége nem csupán egyes kapcsolatokra korlátozódik; sokkal inkább a kapcsolatok egy fajtájára jellemző. A legtöbb szakmának megvannak a maga – elengedhetetlenül fontos, ugyanakkor a nagyközönség számára többnyire ismeretlen – ‘caddie’-jei. A bennfentesek nagyon nagyra tartják őket, de

ritkán kerülnek az általános figyelem középpontjába.” Számos további példa után jön az éles kritika: „Zseniközpontú társadalmunkban az egymásra utaltság nehezen emészthető fogalom. ‘Az egyes korszakokat elsősorban nem az fémjelzi, hogy milyen elképzelések állnak a társadalom érdeklődésének előterében, hanem hogy mely elképzelések azok, amelyeket mindenki készpénznek vesz’ – írja Lawrence Lessing. Egyértelműen készpénznek vesszük, hogy a kreatív alkotás alapegysége az egyén.” Shenk cáfolata gyorsan, nyersen következik: „A baseballjátékosok eredményességi statisztikájuk alapján felállított rangsora, a Fast Company magazin ‘legkreatívabb üzletemberek’ listája vagy a MacArthur-ösztöndíj (más néven ‘zsenidíj’) mind-mind ahhoz az elképzeléshez nyúlnak vissza, hogy a kreativitás – és most képzeljük el, hogy megveregetem a vállamat – innen ered. Úgy beszélünk a Legfelsőbb Bíróság bírójának állásfoglalásáról, mintha egymaga jutott volna az adott következtetésre, és állítjuk, hogy a legendás Michelangelo egyedül festette ki a Sixtus-kápolnát. Pedig valójában a bírák ugyanúgy dolgoznak, mint Michelangelo: kollégák és tanítványok tömkelegétől körülvéve.” És izgalmas következtetése: „*Napjaink nagy hírességei közül jó néhányat akkor értünk meg igazán, ha nem önálló alkotóként, hanem márkaként: közösen létrehozott életművek képviselőiként gondolunk rájuk.*”

A független ember mítosza – „Egyáltalán, honnan ered a magányos zseni mítosza? Az egészen rövid válasz, hogy a felvilágosodás idején bukkant fel, a romantika korában vált népszerűvé és a mai Egyesült Államokban érte el végső formáját. A zseni mítosza a kezdet kezdetétől egybefonódott azzal a nézettel, amely az emberi természetet a mindentől függetlenül létező énből eredezteti. Mindannak, amit fejlődésünkről, működésünkről, sőt önmagunkról hiszünk, jelentős hányada annak a téves elképzelésnek az árnyékában született, hogy az ember önálló, különálló, független.” Megkockáztatjuk: az embert eleve olyanná nevelték az egymást követő társadalmakban, hogy igényelje a „bálványokat”, akikre felnézhet. Ilyen volt a dicsőséges császár, király, hadvezér, főpap, majd a felvilágosodás – feltehetően hatalomtechnikai megfontolásból is – melléjük/helyükre állította, kezdetben szűk, ám bővülő társadalmi rétegek számára, a zsenit, ami azután a romantika pátozának is kiválóan megfelelt. Shenk erről így beszél:

Az alakuló új felfogás – „A tudomány és a kreativitás vizsgálatának napjainkban kibontakozó iskolái egy újfajta értelmezés alapjait fektetik le. A 17. és a 18. század magányos zseni mítoszáat életre hívó, korszakalkotó változásainak hátterében jelentős politikai, gazdasági és kulturális átalakulás állt (a nemzetállam és a piacgazdaság kialakulása, a vallás mindennapokban betöltött szerepének változása). A mai, hasonlóan nagy horderejű változások közepette (az internet létrejötte és annak messzire nyúló következményei, a globális gazdaság, a tudományos eredmények a gyermekkori fejlődéstől kezdve az egészen összetett rendszerekig minden területen) a korábbi korszak alapvető elképzelései végre megkérdőjeleződnek.” A további fejtegetés egyaránt támaszkodik a modern társadalomkutatás eredményeire, így

pl. a hálózatok szerepének feltárására, amelyekben „a számos észrevétlen kölcsönhatás óhatatlanul összekapcsolja és újrendezi a források legértékesebbikét: az információt”, és arra, amit Shenk így indít: „Amikor kiderül, hogy Tiger Woods, Vincent van Gogh vagy Thomas Wolfe alkotói magánya illúzió, egyszeriben késztetést érzünk, hogy megpróbáljuk a történetet a maga teljességében feltárni, szemügyre véve az egyén közvetlen környezetét és az őt befolyásoló közeli és távolabbi tényezőket. Törekvéseink pedig hamar elvezetnek a Percy Bysshe Shelley által megfogalmazott elképzeléshez: 'Akárkinek elméjét, ... a természet és művészet minden tárgya megváltoztatja, és minden szó és minden sugallat, amit valaha is hatni engedett a tudatára.'”. A gondolatmenet további része pedig elvezet a könyv fentebb már idézett alaptételéig: „Az alkotás alapegysége: a pár.”

„*Miért van ez így?* Részben talán mert tényleg 'úgy vagyunk összerakva', hogy nyíltabban és mélyebben tudunk kapcsolódni egyetlen személyhez, mint bármely csoporthoz, köszönhetően annak, hogy a lelki fejlődésünk szempontjából legfontosabb kapcsolatunk – a gondviselőnkhez fűződő – is kétszemélyes volt.

A pár ráadásul a legképlekenyebb és legrugalmasabb szerveződési forma. Két ember tetzés szerint, menet közben alakíthatja ki a maga szabályait. Ha csak egyetlen emberrel bővül is a társaság, a felállás stabilabbá válik, de ez a stabilitás – a szerepek és a pozíciók megszilárdulása miatt – veszélyezteti a kreativitást. A három láb arra való, hogy egy helyben megálljon az asztal. Két lábon viszont lehet sétálni, futni (esetleg ugrani vagy elesni). *Egy kétszemélyes kapcsolatban szinte önmagától alakul ki az elköteleződés, sőt az izzás.* Egy nagyobb csoportban előfordulhat, hogy valaki meghúzza magát vagy csak ímmel-ámmal vesz részt a dolgokban. *Kétszemélyes kapcsolatban nem lehet elbújni.* 'A páros meghatározó jellemzője, hogy mindkét félnek fel kell mutatnia valamiféle teljesítményt – írja Georg Simmel –, és ha az egyik elbukik, a másik magára marad – nincs meg az az egyének felett álló erő, ami már egy háromszemélyes kapcsolatban is kiemelkedően fontos szerepet játszik.' Ez adja meg a párok kapcsolatának savát-borsát, mondja Simmel. 'Maga a tény, hogy mindkét fél csak a másikra számíthat ... szentté teszi a kapcsolatot.'

Ezt értem tehát az alatt, hogy az alkotás alapegysége a pár. Természetesen nem ez az egyetlen fontos egység. ... Mégis, legyen szó három vagy háromszáz emberről, a köztük lévő kétszemélyes kapcsolatok meghatározó szerepet játszanak a csoport egészének szempontjából.”

Erről szól a könyv: „A párok nemcsak alkotnak, de lehetőséget biztosítanak a kreativitás modellezésére is.” Ezt a kijelentést egy kis fraktálméleti hivatkozás is támogatja, azzal, hogy „Mindez igaz a párokra is.” A könyvről pedig:

„A cél egyfelől a kreatív kettősök természetének, másfelől az alkotófolyamat kétszemélyes természetének feltárása. Magára a folyamatra úgy tekinthetünk, mint két szereplő közötti

kölcsönhatások sorozatára, legyen a két szereplő két személy, emberek két csoportja vagy akár – mint látni fogjuk – egyetlen ember és a saját belső hangja.

A könyv ugyanazt az utat járja be, mint maguk a párok. Több száz alkotópáros vizsgálata során arra a következtetésre jutottam, hogy a kapcsolatok hat stádiumon mennek keresztül:

- I. *Találkozás.* Már a későbbi párok első találkozásakor egyértelműen látszanak a kémiai vagy elektromosságot előidéző feltételek és jellemzők: a meglepő hasonlóságok és a meglehetősen nagy különbségek. (Az *elektromosság* a kifejtés egyik fontos fogalma. Itteni jelentése: 'Az elektromosság szerencsés metaforája annak az élménynek, amikor a felek kölcsönösen meglátják egymásban a lehetőséget, mert egymástól nagyban eltérő érzelmi állapotok kifejezésére alkalmas. Időnként olyan természetesnek és egyszerűnek tűnik, mint amikor bedugunk egy csatlakozót a konnektorba.' Az már csak rosszmájú megjegyzés, hogy Shenk a következő mondatokban a mágnesességgel, majd valami egészen mással keveri: 'Minden egyes sejtem úgy állt csatarendbe, mint a fémreszelék: mind az ő irányába mutatott' – írja író társával és hamarosan partnerével, Kelley Eskridge-dzel való megismerkedéséről Nicola Griffith. Marina Abramović és Ulay találkozásáról Marina így számolt be: »Felmentünk hozzá és tíz napig ki sem keltünk az ágyból.« – Osman P.)
- II. *Összefonódás.* Idővel a két különálló személy már nem csupán érdeklődik és lelkesedik a másik iránt: valóban egy párrá válnak, amikor készek feladni valamit az egyéniségükből, hogy létrehozzák azt, amit a pszichológusok közös identitásnak neveznek.
- III. *Dialektika.* Az alkotómunka központi eleme, hogy a pár tagjainak szerepei élesen elkülönülnek, ugyanakkor szorosan illeszkednek egymáshoz: olyan ősi mintázatoknak megfelelő szerepeket vesznek fel, amelyek világosan mutatják, mennyire fontos a ketősség a kreatív folyamatban.
- IV. *Távolság.* Ahhoz, hogy hosszú távon is jól működjön a kapcsolat, nem elég közel lenni egymáshoz. Fontos, hogy a párok megtalálják az egymástól való optimális távolságot, hogy kellő tér álljon rendelkezésükre az önálló tapasztalatszerzéshez és gondolkodáshoz, ami nélkül nem tudnának frissességet csempészni a kapcsolatba.
- V. *Vég nélküli játék.* Tevékenységük csúcán a párok munkája az együttműködés és a verseny jegyében zajlik. Az adok-kapok során felszínre kerülnek a hatalmi kérdések és a lehetséges konfliktusforrások.
- VI. *A kapcsolat felbomlása.* A kapcsolatok végét vizsgálva azt látjuk, hogy a párokat ugyanazok az erők választják külön, amelyek összehozták őket. Nem a szikra, hanem az egyensúly vesz el, gyakran azért, mert a környezetükben történik alapvető változás. Ha figyelembe vesszük azonban, hogy a párok tagjai közötti kapocs mind lelki, mind fizikai értelemben továbbra is megmarad, azt mondhatjuk, hogy az alkotópárok kapcsolata valójában soha nem ér véget."

Idekíváinkozik három megjegyzés. Ha nincs is jogunk kétségbe vonni a szerző kutatásra alapozott megállapítását az első találkozás jelentőségéről, vannak olyan emberek is, akik

csak lassabban, fokozatosabban mutatják meg magukat – reájuk talán e tétel nem annyira áll. E hat stádium igencsak jól illik a vonzalmon alapuló személyes kapcsolatok alakulására is – azzal, hogy az utóbbiaknál a felbomlás nem feltétlenül következik be. Ez minden bizonnyal erősíti Shenk megállapítását, mert a párhuzamosság feltehetően közös gyökerre, az emberi psziché legbensőbb sajátosságaira, az ő szavával „ősi mintázatra” utal. Alighanem a felbomlás oka a szikra kihunyása, a felek kiégése is lehet.

„Néhány rövid megjegyzés a munkafolyamatról. Először is, a könyvben található majd’ minden szereplő vagy közismert, vagy valamilyen közismert projekten dolgozik, jóllehet igen sok időt töltöttem olyan párok vizsgálatával is, akiknek a neve a többség számára semmit sem mond. Ahhoz, hogy megértsem a párok alapvető dinamikáját, nagy merítést kellett végeznem. Ugyanakkor úgy éreztem, hogy ezt a dinamikát akkor tudom valós példákon keresztül a legszemléletesebben bemutatni, ha közismert párok történeteit választom.

Az imént említett eljárás hozadéka, hogy a könyvben feltárt adatok jelentős része nyilvános iratokból származik. Amennyire csak lehet, igyekeztem a főszereplők, illetve krónikásaik beszámolóira hagyatkozni.

Mindennek ellenére, *ez egy összegző munka*, amelynek alapjául továbbra is a kiinduláskor feltett kérdés iránti kíváncsiságom szolgál: Mi ez a valami, amit kémianak hívunk? És mit tanít nekünk az alkotás folyamatáról?”

Általános érvényű tanulság „Amikor elkezdtem írni a könyvet, arra voltam kíváncsi, vajon szolgál-e bármiféle általános érvényű – a hangstúdióban, a laboratóriumban, a tanácsteremben és a sportpályán egyaránt használható – tanulssággal a nagy formátumú párok alapos és széles körű vizsgálata. Úgy tűnik, igen. *A kreatív párok történetében vannak közös elemek: hasonló utakat járnak be, és hasonló mozzanatok indítják be alkotóképességüket.*”

A könyv a továbbiakban a kapcsolatok alakulásának fenti hat stádiumához rendelt hat részbe sorolt fejezetekkel vezet végig a mondandóján. E hat rész igen kifejező címei és alcímei:

- „Charlie Mungerre emlékeztetsz” (ő a mai pénzügyi világ legendás párosának egyik tagja, „párja” pedig minden idők egyik legsikeresebb tőzsdei befektetője, Warren Buffett) – Közvetítők és mágneses terek.
- Egyiptetíjű ikrek a világ két végéből – A homofília és a heterofília konvergenciája (Csak semmi félreértés – az előbbi nem betegség, és nem is sajátos irányultság.);
- „Mint két fiatal medveboc” – Az elektromosság élményének változatossága;
- Jelenlét → Bizalom → Feltétlen bizalom – Az összefonódás fázisai;
- A hit fordulata – Az utolsó fázis (Ime az alkotás „mennyországa”: „A kötődés létrejöttének utolsó lépése – a jelenlét, a bizalom, majd az erre épülő feltétlen bizalom kialakulása után –, amikor a feltétlen bizalom hitté nemesül.”);
- „Mindenki húzzon a sunyiba!” – A „mi” pszichológiája;

- „Nincs oly hatalom sem mennyben, sem pokolban, sem földön” – alkotói házasság;
- Rivaldafényben (árnyékban) – A sztár és a rendező;
- A vicces és az összeszedett – A folyadék és a tartály;
- Ihlet és verejték – Az álmodozó és a cselekvő;
- Egyszer te, egyszer én – Generátorok és rezonátorok;
- „Minden fordítva van” – A dialektika pszichológiája (A dialektika itt a kapcsolatokat természetére és működésére értendő.);
- A másik énünk – Kreatív gondolkodás és párbeszéd („A másik énünk” itt az a sajátos társbélő a fejünkben, amelynek tevékenységéről gyakran nem is tudunk, és sokszor úgy szól bele alkotó gondolkodásunkba, döntéseinkbe, hogy erre rá sem döbbenünk.);
- Alkotó szerzetesek és szíami ikrek – A távolság végletei;
- „Valahogy mégis mindig sikerült meglepnünk egymást” – A távolság változatossága (Daniel Kahneman és Amos Tversky, kiemelkedő közgazdászok „elválaszthatatlanok voltak”. „Órákat töltöttek úgy is, hogy nem beszéltek. Egymás veséjébe láttak – állította Kahneman –, de ’valahogy mégis mindig sikerült meglepnünk egymást’.”);
- „Vágyakozás valami után, ami nincsen” – A távolság erotikája;
- Legkedvesebb ellenségem – Alkotói kudarcok (az egymással vetélkedő nagy egyéniségek különleges kapcsolata: ha nem győzhetek rendre felette, minek az egész?);
- Luke Skywalker és Han Solo – Alkotópárok versengő együttműködése (Variáció az előző témára: „Henri Matisse és Pablo Picasso közel ötven éven át ösztönözték egymást, merítették egymásból és próbálták felülmúlni egymást”. És Shenk itt megfogalmazza az alkotómunka egy különleges jellemzőjét: „a végtelen játék”. Elmondja azt is, hogyan alkotta meg Picasso – kettejük versengése részeként – Matisse Kék aktjára válaszul az Avignoni kisasszonyokat. Az utóbbi jól rávilágít az alkotás viszonylagosságára is: ezt a képet nagyra becsülni, alkotásnak elfogadni a fogalom pozitív jelentésében, ehhez valószínűleg következetesen kitanult ízlés kell.);
- „Mindenki szeretne fölülkerekedni” – Tiszta és képlékeny hatalmi helyzetek (Az alkotópárok működésének egyik különösen izgalmas területe a köztük lévő hatalmi viszonyok alakulása: „Ha a dolgok mélyére nézünk, többnyire azt tapasztaljuk, hogy az egyik fél viszi a prímet. Az egyiknek van nagyobb szüksége a másikra. Valamelyikük könnyebben lépne ki a kapcsolatból.”);
- „Imádok Orvval vitázni” – Konfliktusok („Ha tiszta hatalmi helyzetet teremtünk, azzal megelőzhetjük a konfliktusokat, viszont elfojtjuk a kreativitást. Ebből következik, hogy az egyértelmű hatalmi helyzet önmagában nem célravezető; szükség van valamennyi képlékenységre, rugalmasságra is. Tehát a konfliktus a kapcsolat szerves része. Ez a rossz hír. A jó hír az, hogy a konfliktus nem feltétlenül rossz.” Valójában konfliktusoktól teljesen mentes állapot csak egyfajta van – úgy hívják, halál.);
- Variációk irányítókra és alávetettekre – A Hitchcock-paradoxon (Hogyan legyen valaki narcisztikus zsarnok, ha nincs kin zsarnokoskodnia? Hogyan legyen lánglelkű alkotó,

ha nincs, akivel a vízióját megvalósíttassa? Egymagában talán csak egy érdekes figura marad a diliházban.);

- „Miért nem jó a McCartney–Lennon?” – Hatalmi tánc;
- „Figyelj, ez így már nem normális...” – Botladozások;
- A siker paradoxonja – Ékek („Sikeres párok közé leggyakrabban talán maga a siker ver éket.”);
- Sikertelen helyreállítás – Miért vált külön Lennon és McCartney?;
- Vég nélküli történetek – Szakított-e valaha Lennon és McCartney?;
- Zárszó: Barton Fink a Standard szállóban (egy kis autovivisekció az olvasó további épülésére).

Vegyünk ide még valamicskét a könyvből!

Nagyszerű párosok kialakulása – a *Találkozás* c. részből: „Előfordul, hogy találkozunk valakivel, akiről úgy érezzük, megváltoztathatja az életünket. Mintha ennek az égi tüneménynek a jelenlétében új pályára állnánk, lábunk alatt a talaj trambulinná válik: úgy tűnik, ezzel a személlyel szebb és jobb, csodásabb és valódibb dolgokat tudunk létrehozni, mint nélküle, valaha. Hogyan történik mindez? Milyen körülmények, milyen vérmérséklet kell egy kreatív kapcsolat kibontakozásához? Hol és hogyan kezdődik? Milyen típusú emberek között jön létre jó eséllyel ilyen kötelék?” Igazából ez a romantikus történetek egyik alapkérdése, a romantikus regények fénykorától a mai „cuki” filmekig. A lényeg számunkra a magyarázatban van:

„Miközben a választ keresve különböző párok találkozásait vizsgáljuk, szembesülünk is az első olyan motívummal, amely mindvégig elkísér majd minket: a kreatív kapcsolat középpontjában az ismerős és az ismeretlen szerencsés kombinációja áll. Vizsgálódásaim során arra jutottam, hogy *az ismerős és az ismeretlen kiegészíti egymást, és a kettő összjátéka teszi lehetővé, hogy a párok tagjai ne csak segítsék, de ösztönözzék és fel is rázzák egymást, és ezáltal olyan merész alkotásokat hozzanak létre, amilyenre egyedül egyikük sem lenne képes.* Más szóval: a nagyszerű párosok tagjai nagyon különbözőek, ugyanakkor nagyon hasonlítanak is egymásra. Ez a szélsőségesség egyszerre teremt mélységes összhangot és inspiráló súrlódásokat, ami a kreatív párok sajátja.” Tiszta, világos, logikus. Ha a felek egyformák, nem tudnák sem kiegészíteni egymást, sem ösztönző vitára hívni. A kiindulásnál magasabb értékű szintézis a leghatékonyabban antitézisekből születik. Ha pedig bízunk kettőnk közös intellektuális erejében, merész szintézisekre is merünk vállalkozni.

Közvetítők és mágneses terek – „Háromféle találkozást láttam: vagy közös ismerős mutatta be a feleket egymásnak, vagy egy közös érdeklődésüknek megfelelő helyszínen találkoztak, vagy látszólag véletlenül találtak egymásra, de később kiderült, hogy valójában egy – akkor még ismeretlen – hasonlóság állt a háttérben.” Itt a nyitó példa a fiatal Buffett és Charlie Munger, majd jön Jobs és Steve Wozniak, Pierre Curie és Marie Skłodowska.

„A sorsfordító partnerrel való találkozásnak – valamint a személyes érdekek és a társadalmi kapcsolatok összekapcsolásának – másik alapvető módja, ha felkeresünk egy olyan helyet, amit Michael Farrell mágneses térnek nevez: a közös érdeklődésű, közös álmokat kergető emberek valamiféle gyülekezőhelyét. Az iskolák egyértelműen mágneses terek.” Az így létrejött kimagasló párok közt van: Kahneman és Tversky, Larry Page és Sergey Brin (a „Google-fiúk”), „James Watson, a biológia tudományának huszonhárom éves, ügyeletes amerikai zsenije” és „a doktori disszertációjával küszködő brit fizikus”, Francis Crick (a DNS szerkezetének megfejtői).

„Mágneses térként esemény is működhet.” „2007-ben Mark Zuckerberg, a Facebook vezérigazgatója elment egy karácsonyi buliba, ahol találkozott a Google egyik igazgatójával, Sheryl Sandberggel. Három hónappal később Sandberg elszerződött Zuckerberghez operatív igazgatónak.”

„A városok felnagyított mágneses terek. Lármások és zsúfoltak, de vonzzák és meg is tartják mindazokat, akik készek kiállni a nyüzsgés okozta megpróbáltatásokat, mert keresnek valamit: egészen pontosan egymást. A városok kreatív kapcsolatokat szülnek – ez az egyik legfontosabb oka a jelenlegi virágzásuknak.”

„A fizikai közelség rengeteget számít a kreatív munkavégzés során.” Könyvekből is tudjuk, milyen tudatosan építettek erre a „Google-fiúk” (David A. Vise & Mark Malseed: A Google Sztori – I. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2009/5. sz.). És „A Bell Communications Research az 1980-as évek végén egy nagy – mintegy ötszáz alkalmazottat foglalkoztató – ipari kutató- és fejlesztőlaboratórium munkatársait vizsgálta: fizikusokat, mérnököket, számítástechnikai és viselkedéstudományi szakembereket. Az egyazon tudományágban tevékenykedők kétszer akkora eséllyel működtek együtt a velük egy emeleten dolgozó kollégáikkal, mint azokkal, akiktől akár egyetlen emelet elválasztotta őket. A kutatók hatszor akkora valószínűséggel működtek együtt egy másik részleghez tartozó, de hozzájuk közeli íróasztallal rendelkező munkatárssal, mint azzal, aki a saját részlegükhöz tartozott, de másik emeleten dolgozott.” Megkockáztatjuk: mindennek kritikus eleme, hogy ne maradhassanak meg a közös térben olyanok, akik a magatartásukkal erősen zavarják a többieket.

„A közvetlen kapcsolatok fontosságát talán épp azoknak a cégeknek a gyakorlata igazolja leginkább, amelyek egyébként a virtuális kapcsolatokból élnek. A Yahoo! ragaszkodik hozzá, hogy munkatársai az irodában (ne pedig távmunkában) dolgozzanak. Amikor Patrick Pichette-től, a Google pénzügyi igazgatójától megkérdezték, hogy a cég hány alkalmazottja dolgozik távmunkában, azt felelte: 'A lehető legkevesebb.'”

S a magyarázat egy sokaknak talán meglepő része: „A fizikai közelség a nonverbális kommunikáció jelenléte miatt is fontos. Számos tanulmány igazolta, hogy a testbeszédnek több mint négyszer akkora jelentősége van, mint a szavaknak.” Valóban, minden gyakorlott tárgyaló megerősítheti: ha valamit el akarunk érni, lehetőleg szemtől-szemben kell tárgyalni, mert így érzékelhetjük a legteltesebben a másik nonverbális kommunikációját, s használ-

hatjuk fel a magunkét – már ha tudjuk azt jól kezelni. Ha viszont ki akarunk térni a másik törekvése elől, legyen a telefon!

Egy különösnek tűnő megállapítás a fizikai közelség jelentőségéről: „Egy 2010-es tanulmány 35 ezer olyan biomedicináról szóló tudományos értekezést vizsgált, amelynek legalább az egyik szerzője a Harvard Egyetem munkatársa. Kiderült, hogy az egymás közvetlen közelében dolgozó szerzők tanulmányait lényegesen többször idézték szakmai körökben (ez a kutatás fontosságának mutatója), mint az egymástól távol dolgozó szerzőkét. A tanulmány szerint *a hivatkozások számát nemcsak az befolyásolta negatívan, ha a szerzők különböző egyetemen dolgoztak, de már az is, ha ugyanazon egyetem két külön épületében.*”

A hasonlóság és különbözőség ösztönző ötvöze – „A hasonlóság biztonsága csupán az egyik alkotóeleme a kreatív fejlődésnek. ... A hasonlóságra azért van szükség, hogy legyen mire építenünk, a különbségekre pedig azért, hogy tovább tudjunk lépni. ... Az élet egyes területein jól működhet, ha nem a különbségek, hanem a hasonlóság irányába billen a mérleg nyelve. Az alkotótevékenységhez azonban távoli területek közti eszmecserére, idegenek találkozására van szükség.” „Arthur Koestler A teremtés (The Act of Creation) című könyvében bizsocioációnak, „két, korábban különálló készség, ismeret vagy vonatkoztatási rendszer hirtelen összekapcsolódásának” nevezi ezt a kapcsolatot és egyensúlyt. Ez szükséges a kreatív áttöréshez; ami mindjárt azt is segít megmagyarázni, miért játszik a találmányok történetében oly gyakran meghatározó szerepet a tudás birtokában lévő, friss szemléletet magával hozó kívülálló – miért szabadúszók, nem pedig a Western Union vagy az IBM címzetes alkalmazottai találták fel a telefont és a személyi számítógépet.

A kívülálló szerepe nem merül ki abban, hogy új termékeket hoznak létre. Thomas Kuhn paradigmaváltásról szóló elmélete szerint gyakran éppen ők azok, akik teljesen új szellemi légkört teremtenek. Az új paradigma megalkotóinak valamennyire otthonosan kell mozogniuk az adott szakterületen, különben nem tudnák elvégezni a munkájukat, és főként nem tudnának oly mértékű befolyást gyakorolni, hogy az változáshoz vezessen. Ugyanakkor *nem lehetnek valódi bennfentesek, mert akkor kénytelenek lennének alkalmazkodni a játékszabályokhoz. A bennfentesek mozgástere igen korlátozott – a tudományos körök többnyire csak névleg értékeli az eredeti vagy tekintélyromboló elképzeléseket.*

„Az első találkozások visszatérő mozzanata a véget nem érő beszélgetés. „Steve és én csak ültünk a járdán Bill [Fernandez] háza előtt, jó hosszú ideig, és meséltünk egymásnak” – emlékszik vissza Wozniak a Jobsszal való első találkozásra. Amikor Mark Zuckerberg összefutott Sheryl Sandberggel azon a bizonyos karácsonyi összejövetelen, vagy egy órát beszélgettek az ajtóban, majd gyorsan egyeztettek egy privát találkozót. Carl Gustav Jung állítása szerint amikor megismerkedett Sigmund Freuddal, „tizenhárom óra hosszat beszélgettek egyfolytában”.

Valójában mind az ösztönző konfliktus, mind az abbahagyhatatlan beszélgetés háttérében ugyanaz a két tényező áll: a közös keret, amelynek talaján elindulhat a kapcsolat, és elegendő különbség, hogy a helyzet újszerű és váratlan legyen.”

Összefonódás – „Óriási minőségi különbség van – és jellemzően hosszú idő telik el – az első találkozások izgalma és a kiforrott alkotásoknak megágyazó egymásba fonódás között. Nem különösebben ritkaság, hogy két ember találkozik, és érdekesnek találják, akár fel is tüzelik egymást. A kivételes párok viszont nem csupán pillanatokra élik meg az elektromosságot: közösen biztosítják a folyamatos utánpótlást. Idővel kialakul az, amit a pszichológusok közös identitásnak neveznek, és kognitív funkcióik oly mértékben összehangolódnak, hogy azt egyes tudósok már közös elmeként értelmezik.” Itt ismét világos és teljes a párhuzam két ember magánéleti párkapcsolatával, ami ismét arra enged következtetni, hogy mélyebb, őszibb a pszichés alap, mint a kreatív kapcsolatok viszonylag újkeletű jelensége.

Most viszont egy másfajta kreatív párkapcsolatról kell szólnunk: a szerző és a szerkesztő együttműködéséről. Shenk erről is hoz kitűnő példát a láthatatlan partnerről szóló részben: „Thomas Wolfe zavaros kézíratait a legendás szerkesztő, Maxwell Perkins formálta nagyregegyekké: így született a Nézz vissza, angyal! és Az időről és a folyóról is.” Olvashatjuk, hogy alkotásaik során a köteten végigvonuló Lennon–McCartney páros is rendre cserélgette egymás között e szerepeket, ahogy javították, fejlesztették a másik ötleteit, ezt tette a többször is idézett C. S. Lewis és J. R. R. Tolkien írópáros is, és így dolgoznak az egymást segítő alkotópárok.

A szerző, ha épp biztos a dolgában, olykor rosszul túri a szerkesztő beavatkozásait, ha viszont a józan eszére hallgat – már ha van olyanja –, akkor tudja, hogy legfeljebb csak korlátozottan lehet önmaga objektív kontrollja, tehát kell a külső segítség, aki felfedi a mű esetleges gyengéit, amelyen ő az alkotómunka során elkerülhetetlenül is kialakuló többkevesebb csöklátással átsiklott. Hasonlóképp, a szerző tudja – csak nehezen tartja be –, hogy a terjedelmi korlát szent, amin szintén a szerkesztőnek kell szigorúan örködni, konstruktívan kezelve ollóját. Így hát elmorzsolja magában Saint-Just legendás (apokrif) szavait, amelyekkel fellépett a vérpadra: „Rövid leszek!”, és nem feszegeti tovább mondandójával a korlátokat.

Dr. Osman Péter

Boldogkői Zsolt: Hiénák a betegség körül. Akadémiai Kiadó, 2016; ISBN: 978 963 05 9703 6

Kiváló, igen tanulságos vádirat, rengeteg hasznos tudás felsorakoztatásával, a hatását minden bizonnyal jelentősen növelő, megragadó, szenvedélyes előadással és sodró lendülettel. Szerzője elismert tudós, magasan a hivatalosan elfogadott tudomány hierarchiájában. Molekuláris biológus, az MTA doktora, a Szegedi Tudományegyetem Orvosi Biológiai Intézetének tanszékvezető egyetemi tanára. Rövid szakmai önéletrajza: <http://web.med.u-szeged.hu/mdbio/hun/munkatarsak/CV-k/BZs-CV.html>.

Könyvét a tartalmában szakmailag is kétségtől kompetens kiadója a következőkkel ajánlja:

„Korunk talán legjellemzőbb sajátsága a tudomány nagy ívű szárnyalása. A fizika a négy alapvető erő egyesítésén fáradozik, a biológia az emberi DNS és agy rejtelmét kutatja, az orvostudomány pedig kezdi megérteni a fontosabb betegségek biológiai hátterét, s egyre sikeresebb ezek gyógyításában is. A modern orvostudomány paradigmaváltás előtt áll, a molekuláris biológia technológiai alapvetően új lehetőségekkel kecsegtetnek mind a diagnosztika, a prevenció és a terápia tekintetében.

Az autentikus tudományok mellett azonban él és virul egy párhuzamos árnyékvilág, az áltudományok hatalmas birodalma. Sokan az íriszből olvassák ki a betegségeinket, mások végtelen hígítású oldatokkal, mágneses paplanokkal, lúgosítással, valamint nem létező energiamezők egyensúlyba hozásával gyógyítanak. Másrészt, táplálkozásguruk bódítják a népet bizonyítatlan tanokon alapuló elképzeléseikkel és termékeikkel. A tudományalapú gyógyítás presztízse soha nem látott mélységek felé zuhan, míg az alternatív gyógyítás népszerűsége egyre emelkedő dinamikát mutat.

Érdekes módon nem az átverésekből profitálók, hanem maguk az átvertek védelmezik legvehemensebben a hatástalan terápiákat és az igazolatlan hatású diétákat. A szerző a tőle megszokott közvetlen, kissé csipkelődő, néhol kemény, máskor pedig fanyar humorú stílusában igyekszik feltárni a tényeket, bízva abban, hogy sokan elolvassák és elgondolkodnak az érveken.”

Mi itt, más diszciplínákon felnőtt emberként, aki megtanulta, hogy minden tételnek, állításnak keresse a színét és visszaját, továbbá annak értelmezési tartományát, megpróbáljuk kissé ezt tenni az itt mondottakkal. Kezdjük azonban azzal: nagyon sok vitathatatlan igazság van benne, amelyhez mindenkinek tartania kellene magát. Sok csalódástól és veszteségtől óvhatnak meg a kritikái és figyelmeztetései. Az egyik legsarkosabb, amely a kötet egyik mottója is lehet: „*Igazán veszélyesek a komoly betegségek álgyógymódjai, főként, amit a hagyományos gyógyítás helyett alkalmaznak.*”

Megközelítésünk egyik kiindulása a tény, hogy az ember a mindenség egyik legbonyolultabb rendszere – bonyolultságban talán csak a világegyetem szerkezete és a globális társadalom tesz túl rajta. Vezérlőrendszerünknek csupán egyik része a központi idegrendszer, amelyet nagyjából tízmilliárd neuron alkot, azokat pedig úgy két nagyságrenddel nagyobb

számú összeköttetés fogja össze igen szövevényes hálózattá. Még sokkal bonyolultabbá teszi az egészet, hogy van ezzel részben párhuzamos, részben kölcsönösen összefonódó más, biokémiai anyagokkal működő vezérlőrendszerünk is, és van valamink, ami mindezekkel összekapcsolódik és beleavatkozik a működésükbe, s amivel egyedülállóak vagyunk az élővilágban. Ez dióhéjban úgy összegezhető, hogy a szervezetünk működését erőteljesen képesek befolyásolni a pszichés mechanizmusaink, azokra viszont jelentősen hathatnak a külvilágból érkező információk, e külvilág felé pedig exponenciálisan nő a kitettségünk. Ez a növekedés részben abból származik, hogy exponenciálisan nőnek a hálózatok, amelyekkel akarva-akaratlan érintkezünk, s amelyekből egyre inkább dőlnek ránk a legkülönbélebb információk, részben abból, hogy önkéntelenül, sőt olykor jobb belátásunk ellenére is nő az igényünk eme információs Kánaán élvezetére, kiaknázására, s a félelmünk, hogy ott valami fontosról lemaradunk.

Mindezt a „Nagy Hamlet-sejtés” felvezetésére hoztuk fel, és annak indoklására, hogy érdemes azt szem előtt tartani, midőn a gyógyászat működésének elemzését követjük, hiszen mindennemű gyógyászatnak meg kell küzdenie az emberi szervezet bonyolult voltaival, rendszerszintű működésének ma még sokban nem eléggé ismert részleteivel. A „Nagy Hamlet-sejtés” pedig természetesen: *„Több dolgok vannak földön és egen, Horatio, mintsem, bölcselmetek álmodni képes”*. A tudomány nagy felfedezései, amelyek új világokat nyitottak meg a szubatomitól a világegyetem objektumaiig és szerkezetéig, s úgyszintén az élet működésében, eddig rendre igazolták, hogy a sejtés alighanem helytálló – Hamlet, ez a világának működését kutató ember, a lényegre tapintott.

Nézzük tehát a könyvet, helyenként kis feleselgetésben annak állításaival!

A helyzetkép részeként megkapó ellentéppárral indít, amelynek második fele igencsak ijesztő (minden kiemelés a recenzió szerzőjétől):

„Korunk legjellemzőbb sajátja a tudomány nagy ívű szárnyalása. A tudásunk több területen akkora léptékű paradigmaváltás küszöbén áll, melyre még nem volt eddig példa a történelem során. A modern fizika az anyagi világ végső miértjeit, köztük magának a létezésnek a problémáját feszegeti. A biológia pedig hatalmas léptekkel közeledik a DNS és az emberi agy működésének átfogó megértése felé. Képesek vagyunk megváltoztatni az örökítőanyagunkat, sőt már mesterséges életet is hoztunk létre, s remélhetőleg hamarosan megfejtjük a tudat misztériumát is. A modern orvostudomány alapvetően új lehetőségekkel kecsegtet mind a diagnosztika, mind a prevenció és a terápia tekintetében. A molekuláris biológia új alapokra helyezi a gyógyítást, a betegségeket számítógépes programok diagnosztizálják majd, az új típusú terápiák pedig személyre szabottá válnak. Úgy tűnik, hogy a fejlődés megállíthatatlan, sőt az üteme egyre gyorsuló. [Ne feszegessük, mekkorát koppant már korábban a tudomány, midőn elhitte magának, hogy eljutott a végső miérttek és az átfogó megértés küszöbére. Ami pedig a tudat misztériumának megfejtését illeti, az csodás cél, ám nagyon úgy néz ki, hogy az ember egyelőre a maga teremtette számítógépek működését sem képes minden belső

részletre, összefüggésre és azok összes kihatására kiterjedően átlátni. És mi lesz akkor, ha az emberi agyat szervesen összekapcsolják az őt támogató, kiegészítő, felturbózó eszközökkel és technológiákkal? Ha a szervezetünk más részeit is bionikával erősítjük? Mi lesz, ha átlépünk abba a világba, amelyet Ray Kurzweil A szingularitás küszöbén c. művében felvázol? (I. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2013/5. sz.) – Osman P.]

Az autentikus tudományok és a racionalizmus mellett azonban él és virul egy párhuzamos árnyékvilág, babonák, ezotéria, téveszmék, hitszerű gondolkodás és áltudományok formájában. Konspirációs teóriák szövik át az előítéletes gyűlölségek terebélyes szövetét, s hazugságok viselik a hitelesség gúnyját. Ma nem csupán a tudomány és az értelem, hanem egyidejűleg az irracionalizmus korszakában is élünk. *Sokan, akik a tudományos és a technológiai forradalom bővületében élünk, el sem tudjuk képzelni, hogy e két világ vetélkedésében a tudás marad majd alul a miszticizmussal szemben, pedig ez is egy lehetséges forgatókönyv.*”

„A tudománnyal és a modern gyógyítással szemben a közhangulat rendkívül ellenséges. Sajnos, a probléma még ennél is mélyebb gyökerű, maga a racionális és a tényeken alapuló gondolkodás népszerűtlen széles tömegek körében. *Az alternatív orvoslás népszerűsége viszont soha nem látott magasságokban szárnyal.*” A „köz”-ön az istenadta népet értve, érdemes kissé elgondolkodni a miérten, mert ez magyarázattal szolgálhat az itt mondottak második részére. Az említett közhangulatot, legalább is a köz nagy részében, minden bizonnyal kettős frusztráció formálja. Az egyik a tudományhoz és annak gyógyászati, egészség-megőrzési képességéhez kötődik. A természetéből következően szenzációhajhász média az előrelépésekről, új eredményekről szóló hírekkel felcsigázza az elvárásokat, s így még nagyobb a csalódottság és a harag a tudománnyal szemben, ha az ember nem kapja meg a várakozásai szerint hatékony és gyors gyógyítást, sokszor még az akár a viszonylag banális, ám annál kínzóbb bajára sem. A másik, hogy amikor rászorulunk, magunk vagy nekünk fontos mieink révén a gyógyításra, igen sokan azt olyan minőségben kapják – még ha gyakran a gyógyító által nem befolyásolható tényezők miatt is –, ami ha ellenségessé nem is, ám igencsak haragossá tesz. Ezt a frusztrációt, nemritkán haragot, nagyban erősítheti, hogy a gyógyászat már nyíltan is kettészakadt: ami mindenkinek jár (klasszikus mondás: „jár, de nem jut!”), és amihez azok jutnak hozzá, akik képesek megfizetni. E kettős frusztrációnak pedig már egyenes következménye, hogy a jól segítő alternatívaként kínált lehetőségek felé fordulunk, vagy egyszerűen csak az új remény felé, ahol még nem ért csalódás. Erre visz a Hamlet-sejtés is, hiszen hátha csak a „hivatalosak” bölcseleme nem fogta még fel az utóbbiak gyógyítóképességeit.

„A bizonyítatlan módszerek közvetlenül is veszélyeztethetik az egészséget, de leggyakrabban azzal okoznak kárt, ha a betegek ezeket választják a hatásos terápiák helyett. *A rossz döntéshez nem feltétlenül szükséges egy gátlástalan sarlatán tevékenysége, elegendő, ha téves hiedelmeknek engedelmessékedünk.* Ezek a hiedelmek sajnos szabadon terjedhetnek az interneten és a médián keresztül.” Boldogkői professzor itt korunk egyik különösen veszélyes alapproblémájára mutat rá: a modern teremtvény, a szólásszabadság, a teremtmője, az

ember ellen fordul, és így mindenféle kártékony hiedelmek és nézetek szabadon terjedhetnek. Védekezni ez ellen legfeljebb a megtévesztést tiltó jogszabályok segítségével lehetne, ám az ilyesfajta nyílt és burkolt reklámok áradata mutatja, hogy a gyakorlatban valamiért ez aligha működik.

Helyzetkép – különösen elgondolkodtató: „A gyógyításban az orvosok hivatottak a tudomány képviselőit, de többen közülük átpártoltak a személynyesztők táborába. Érdemes lenne tisztázni, vajon az ismerethiány vagy az anyagi indokok tolták őket oda, mert az oktatáson lehetne javítani, a kapzsiságon viszont nem nagyon. A média is zömmel a sarlatánság pártjára állt, a fejlett világ törvénykezése pedig megértően viszonyul mindehhez mondván, hogy nem ártalmas. A hazai egyetemek pedig sorra fogadják magukba az áltudományt, mely ezzel megszerzi legalitása legértékesebb pecsétjét.” Nos, *kapzsiság*: tény, hogy a már szinte mindenben monetarizált világunkban majd’ minden arra sarkalja az embereket, hogy a pénz és az azon megvehető jólét nem is csak a legfőbb jó, de meghatározó jelentőségű státuszszimbólum is. Még így is „térdre, imához!”, ha beletörődünk, hogy a kapzsiságon nem lehet javítani. A média viselkedése viszont természetes: a szenzáció az árucikke, azt pedig nem a hagyományos orvoslás tisztes működésében, hanem a meglepőben, váratlanban, „forradalmiban” találja meg, ha az „nem is igaz, de elhiszik és megveszik”. Az egyetemek hozzáállásában pedig talán a hasznos, előrevivő nyitottság is felfedezhető.

Boldogkői professzor írja e könyvéről: „E könyv stílusa nem a tudomány szokványos szabatos nyelvezetét követi, hanem annál jóval lazább, kissé csipkelődő, néhol kemény, máskor pedig fanyar humorral vegyített. Fontosnak tartom ugyanis, hogy azok is elolvassák az írottakat, akik szakkönyvet eddig még soha nem fogtak a kezükbe. Emiatt az irodalomjegyzék sem tudományos precizitással készült. Fontosnak tartom tisztázni, hogy nem személyek, hanem káros eszmék ellen harcolok. Egy eszme persze rendszerint nem választható szét élesen az azt valló személytől. Egy tévhittel rendelkező embert azonban nem tartok eredendően butának. Én magam is fokozatosan próbálok megszabadulni téveszméimtől, de még távolról sem értem e folyamat végére.”

Alternatív orvoslás – a Bevezetőből: „A tudományos módszer egy rendkívül egyszerű princípiumon nyugszik, amely így szól: a világ pusztán gondolati úton nem ismerhető meg, kísérletekkel és megfigyelésekkel szerezhetünk csak megbízható tudást. Az alternatív gyógyászat nem fogadja el ezt az alapelvet, ehelyett évezredek népi bölcsességeire, hitszerű ismeretek bizonyosságára és alapító atyák kinyilatkoztatásaira hivatkozik. Az alternatív medicina nem ismeri el a tudományos alapú gyógyítás kizárólagosságát (de hiszen ha elismerné, azzal megsemmisítené önmagát! – Osman P.) sőt, gyakran még riválisa létjogosultságát is tagadja. A hiszékeny laikusok könnyebben felfogják a megnyerő modorú kuruzslók egyszerű magyarázatait, mint a tudomány érthetetlen szövegét, amit a várólistás sorra kerülés szűkre

szabott perceiben az orvos meg sem próbál lefordítani. Senki nem szereti a rossz híreket, ezért szívesebben fordulunk a garantáltan jó hírekkel szolgálókhoz, ha baj van.” Enyhe túlzás: senki sem zokni annyira agyilag, hogy pusztán a garantált jó hírért menjen az alternatív gyógyítóhoz. Vagy valamiért már megszületett benne a bizalom iránta – erre vezethette akár másnak a számára kompetens véleménye, jó tapasztalata is –, vagy olyan kilátástalan helyzetbe került a hagyományos gyógyászatban, hogy ezért keres új reményt.

„Különféle gyógyító irányzatok bontottak nemrégiben zászlót: savval és mérgekkel telített testek, vitaminhiányban szenvedő, zsírégetésre váró szervezetek és megtisztulásra váró elmék az új filozófiák célpontjai. A lényeg persze nem a szellemi nevelés, hiszen itt a XXI. században már szégyellni való áltudásról van szó, hanem bizonyos porok és tabletták piaci forgalmának felpörgetése. A *kapitalizmus logikája idevágó törvények és azok szigorú betartása nélkül sajnos zabolátlanul pörög.*” Való igaz, az üzlet és benne az azt szolgáló marketing egyik klasszikus fogása az új kereslet megteremtése és kielégítése. Boldogkői professzor itt korunk egyik nagy ellentmondására mutat rá: a modern társadalmak a szabadversenyen alapuló piacgazdaságot választották működésük alapjául, aminek egyik sarokköve, hogy a piaci szereplők tevékenysége, kínálata csak különösen indokoltan korlátozható, és kizárólag a jogalkotás teremtette, szigorú szabályokkal körülírt eszközökkel. A rabló itt mindig a pandúr előtt jár, hiszen elég olyan portékával piacra lépnie, amelyre nem vonatkoznak a meglévő tilalmak és korlátozások, s máris az egész jogrend az ő „versenyszabadságát” védi. Általános fékként szolgálhatna a fogyasztók megtevesztésének tilalma, ám azt – ne itt kutasuk miatt – jól láthatóan többnyire nem érvényesítik. Így tolják naponta a csodaszerek és -kütyük reklámjait a tudatunk alá azzal, hogy többet használnak kínzó nyavalyáinkra, mint az egész orvostudomány. Pl., egy konkrét reklámból idézve, ha egyik lábunkra felcsatoljuk a varázskütyüt, többé másra nem lesz szükségünk, *beleértve a gyógyszereket is.*

Ami pedig a célközönséget illeti, nos, ha csak a tévénél maradunk, ahol napi műsorokban a betelefonálókat percenként sokszáz forintért látók és egyéb szakemberek szabadítják meg a rájuk telepedett ártó szellemektől, a reájuk „tett” „rontástól” és hasonló hatású „átkoktól”, hoznak rájuk napokon belül biztos pénzözönt eredményező szerencsét, vagy tesznek a kedvükért másra szerelmi varázslatot – hogyan ne mondhatnánk, hogy ha még ezeket is el lehet adni, akkor mindent el lehet, csak elegendő meggyőző erőt állítsanak mögé.

Az egész piac működési mechanizmusa, beleértve a varázsszerekét és -módszereket is, úgy tűnik, néhány sarokpontban összegezhető. Kiindulás lehet Einstein híres kijelentése: „Két dolog végtelen: az univerzum és az emberi ostobaság – bár az előbbiben nem vagyok biztos.” Ehhez ma már újabb végtelen és majdhogynem határtalan csatlakozik: a ránk zúdított információk és üzenetek tömege, bennük az eladásösztönző reklámokkal. További sarokpont a régi szabály: amíg verebek vannak, a lócitromra is mindig lesz kereslet. Hozzá az új tudás: megfelelő kommunikációs technikákkal a meglévő nyersanyagból a verebek tömege mindig növelhető, de legalábbis fenntartható.

Közveszélyes trükközés a szavakkal – „E jelentős pénztömeget mozgató területen manapság új ambíciók keletkeztek, bezsebelni a valóban hatékony orvostudomány eredményeit. A trükk egyszerű, karon fogjuk a jó öreg ortodox medicinát, s siker esetén együtt állunk ki a rivaldafénybe, a kudarcot pedig rákenjük, hiszen az nyilván a másik fél hibája. E vadonatúj megközelítés neve integratív medicina (IM)” – szegény pandúr, akinek ezt kell leállítania, vajon hogyan teheti e szabad világban?

„*A nyugati gyógyászat ellenfelei*” – ezzel az alcímmel folytatódik a gondolatmenet. Elgondolkodtató felvetése: „A különféle téveszmék virágzása a modern tudomány korában meghökkentő paradoxonnak tűnik. *Noha egyre többet tudunk a természetről, a társadalomról és magáról az emberi gondolkodásról, mai világunk mégis tele van mindenféle tudománytalan elképzelésekkel* az ártalmatlan asztrológiától kezdve a különféle irracionális hiedelmeken át a gyakran az egészséget is veszélyeztető áltudományokig.” Az indítékokról Boldogkői professzor vázlatos pszichológiai és szociológiai magyarázatokkal szolgál, majd következik *A nyugati orvoslás kritikája*. Innen egy rövid, fontos részt emelünk ki: „Alternatív természet-tudomány nem létezik. E tény egyszerű oka az, hogy a tudomány a valóság megismerésével foglalkozik, valóságból pedig csupán egyetlen létezik. Kivétel a fenti szabály alól az alternatív orvoslás, amely nem alkalmazza a tudományos bizonyítás kritériumait. *Vajon miért éppen a gyógyítás tudományának akadt vetélytársa? A válasz pofonegyszerű: biznissz van a dologban.*” Az első két mondat nagyon is valódi problémát idéz fel: miközben maradéktalanul igaz, hogy „valóságból csupán egyetlen létezik”, nagy kérdés, hogy ténylegesen mennyit ismerünk abból, s ezzel szemben a teljesség mekkora hányadát *véljük* ismerni. A tudomány történetében sokszor esett meg, hogy az új eredmények az addigi ismereteinket egy nagyobb, ám még mindig távolról sem teljes egész egyik részeként mutatták meg. Hivatkozhatunk itt is a „Nagy Hamlet-sejtésre”: a valódi tudományokban is bekövetkezhet, hogy az addigi ismereteink fölött megjelenik olyan új, fejlettebb tudás, amely nem érvényteleníti ugyan az addigiakat, de korlátozza az érvényességi tartományukat, és azok mellett/felett új működési módjait mutatja meg a világnak. A matematika és a modern fizika az ilyen csodák egyre bővülő birodalmai, és az élettudományok körében is rendre nyílnak meg új világok, fedezi fel a tudomány az élet működésének addig váratlan, új mechanizmusait.

A harmadik mondat kérdésére adott válasz viszont tökéletes, különösképp, hogy másutt Boldogkői professzor maga is rámutat: a gyógyulás reményében mindenki megfizet mindent, amit csak képes – ez teszi különösen nagy biznisszé ezt a műfajt.

Preventív szűrés, de hogyan? „Sajnos az áltudomány gyakran bekéredzkedik a tudományos lapok hasábjaira. Ezek kiszűrésére jöttek létre az ún. szisztematikus és metaanalízisek, melyek nem eredeti kísérletekről szólnak, hanem a már publikáltakat összegzik. *E vizsgálatok nem nézik a konklúziót, csak azt, hogy megfelelő sztenderdek alapján végezték-e a kutatást.* Ha nem, kirakják az adott cikk szűrét a további elemzések közül. Ráadásul a bennmaradó

anyagok összegzett mintaszáma alapján megbízhatóbb következtetésekre jutnak, mint az egyedi munkák. E módszer óriási csapásnak bizonyult az alternatív orvoslás számára, lényegében kigyomláta őket a tudomány kertjéből.” Nos, a „megfelelő sztenderdek” – ebben az a kritikus, hogy kik, hogyan döntenek róluk, s mennyire képesek biztosan és „sine ira et studio” (valamint szakmai és netán egyéb elfogultság nélkül) megkülönböztetni az újdonságot a tévedéstől és a sarlatánságtól. Ilyenkor elkerülhetetlenül feltolul a kérdés: Hány találmány született téves szakmai előítéletek leküzdéséből, és mi lett volna belőlük, ha a fejlesztést előre engedélyeztetni kellett volna egy, a hivatalos tudomány képviselőiből álló zsűrivel?

„*A telihold végtelenre hígított fénye – homeopátia*” – kiváló alcím, benne Boldogkői professzor egész véleménye e gyógymódról! Ezzel a fejezettel kezdődik a kötet első, *Alternatív gyógyítás* c. része, amely széles áttekintést ad ezekről az irányzatokról. módszerekről.

„*A homeopátia az alternatív gyógyászat királynője, lévén annak legismertebb és egyben legvitatottabb válfaja.* E módszer elvi és gyakorlati alapjait Samuel Hahnemann (1755–1843) német orvos és gyógyszerész fektette le több mint kétszáz évvel ezelőtt. ... Az alapító atya az általa kidolgozott gyógymód három alapelvét (a hasonlóság, a gyógyszervizsgálat és az energetizálás) különítette el, de valójában e módszer ennél több princípiumon nyugszik. Nézzük ezt a kibővített listát szép sorjában.” Itt ebből csupán a címszavak közül emelünk ki, pár hozzájuk tartozó idézettel.

„*A hasonlóság elve*” – Az igen alapos és átfogó kritikai elemzésből pár önmagában is sokat mondó részt emelünk ki: Boldogkői professzor elmondja, hogyan talált rá a homeopátia megalkotója e gyógymódjára, melyek voltak ebben a nagy módszertani tévedések és hibák, s hogy „a ’kutyaharapást szőrivel’ logikán alapuló koncepció képezi a homeopátia első számú princípiumát.” Továbbá, „A homeopátiás módszerek esetében viszont semmilyen biológiai mechanizmust nem tudunk említeni, ami annak feltételezett működőképességét magyarázná.” A homeopátia felemelkedéséről pedig, ami nélkül az ma sem létezne: „A homeopátia előnye kora drasztikus orvosi beavatkozásaival szemben az ártalmatlansága volt. Ez a korabeli gyógyászatban valóban fontos erénynek számított, hiszen a főáramú orvoslás kifejezetten veszélyeztette az egészséget, ráadásul – a homeopátiához hasonlóan – áltudományos megközelítéseket alkalmazott.”

„*Minimum elv*” – ennél már valóban az ész megáll, és egyhelyben zokog. Íme: „A homeopátia azon alapelve, hogy egy készítményben minél alacsonyabb a ’hatóanyag’-tartalom, annál hatásosabb, még az előzőeknél is meghökkentőbb. Az eredeti anyagot hígítani kell, melynek lépései rendszerint tízszeresek (D), vagy gyakrabban százszorosak (C), a hígítások száma pedig változó, például a tipikusan alkalmazott C200 kétszáz egymást követő százszoros hígítással elkészített homeopátiás ’gyógyszert’ jelöl. Minél nagyobb a hígítás mértéke

és lépéseinek száma, annál magasabb tehát a szer potenciája, más szóval az erőssége – legalábbis Hahnemann és követői szerint. *Mivel a nagy hígítású készítmények a 'legveszélyesebbek', ezért ezeket kizárólag szakemberek írhatják fel a páciensek részére. Létezik C100000-es hígítás is, ami matematikailag nem más, mint $100^{100\,000}$ -en.*

És lesz még rosszabb is: „Vízmemória” „A túl nagy hígítások okozta ellentmondás feloldására a homeopátia jelenkori hívei a víz memóriáját hívják segítségül. Állításaik szerint ugyanis a gyógyító hatást valójában nem is maga a hatóanyag váltja ki, hanem az oldószer (rendszerint víz), amely memórianyomként őrzi a hatóanyag emlékét.” A „Nagy Hamlet-sejtés” alapján ez tökéletesen ugyan nem zárható ki, ám az eléggé fejlett ismereteink alapján a valószínűsége kábé annyi, mint hogy Bodri kutya bejön, mézes kamillateát főz nekünk, és hozzá kuglófot is süt. Részletes cáfolattal pedig a könyv szolgál, beleértve azt is, hogy milyen hajmeresztő örültségekkel mernek egyesek előállni, mások pedig hogyan trükköznek azzal, hogy a magyarázatot a tudomány legmodernebb eredményeinek még nem teljesen feltárt vidékeihez kötik.

„Az energetizálás elve” – „A következő homeopátiás alapelv az úgynevezett potenciálás (más szóval dinamizálás), ami nem más, mint az eredeti őstinktúra hígítása, majd ezt követő alapos ütögetéssel történő összerázása. Nem mindegy ám, hogyan tesszük ezt: határozott mozdulatokkal, egy-egy hígítási lépésnél tízszer kell egy rugalmas felülethez verdesni a fiolát.” Boldogkői professzor pár elemző mondattal mindezt úgy lövi le, mint mesterlövész az agyaggalambot, és kétség sem férhet ahhoz, hogy igaza van.

„Ötletelés” – íme, van még lejjebb! Részlet innen: „Manapság a legabszurdabb szimbolikákból származó asszociációk szolgálhatnak egy feltételezett hatóanyag elméleti alapjául. Egy süllyedő hajó utasai félelmet élnek át, ezért ha egy hajóroncsból veszünk mintát és készítünk belőle homeopátiás szert, az kiválóan alkalmas lesz a pánik orvoslására – emlékezzünk: hasonlót a hasonló ellen. Hogy vajon hogyan őrzi a hajóroncs a korabeli utasok lelkiállapotának információit, és ez az emlék miként adódik át terápiás erővé végtelenszeres hígítást követően? Nos, e kérdés bizony megválaszolatlan marad.”

„A bizonyítás doktrínája” – Az elmélet egyetlen igazi hitelesítője, ha kiállja a gyakorlat próbáját – amíg a világ világ, ez így marad. Boldogkői professzor elemzése itt sem hagy kétséget: a homeopátiának a ránézésre is örült bizonyítási ötletek felhozatalából jeles, bizonyításukból kiköszörülhetetlen elégtelen jár.

A többi princípiumon most átugrunk, pedig igen gusztusos címek alatt sorakoznak – pl. „A vitális erő elmélete”; „A személyre szabott gyógyítás elve”; „Miazmaelmélet”; „Holisztikus módszer”; „Az egyszerűség elve”.

„*Vad ötletek*” – Ha az itt soroltak ténylegesen árult készítmények, akkor egészen bizonyos, hogy az emberek egy része még Einstein vélekedésénél is ostobább.

„*Egy kis homeopátiatörténelem*” – érdekes részlet belőle: „Jelenleg a homeopátiás szerek legnagyobb fogyasztója India. E gyógyítási módszert egy erdélyi orvos honosította meg a hatalmas országban.” Riasztó fejlemény? „Az 1970-es években a homeopátia kezdett visszaáramlani Indiából a szülőföldje felé. Ezekre az évekre tehető a keleti gyógyászat elterjedése is a nyugati országokban. Úgy tűnik, a kapitalizmus nemcsak gazdagságot, hanem miszticizmus iránti igényt is teremtett a fejlett világban.” Vajon legalább részben nem az történik-e, hogy a kapitalizmus nemcsak gazdagságot teremtett, hanem ma is sok-sok szegénnyt, akik nem tudnak hozzájutni a nyugati orvoslás jótéteményeihez?

„*A homeopátia igenis működik! Vagy mégsem?*” – A hatásosság vizsgálatáról Boldogkői professzor egyebek közt elmondja, hogy egy francia kutató, aki a HIV felfedezéséért részesült Nobel-díjban, kiállt a homeopátia mellett, „azt állította, hogy homeopátiás hígítást követően a víz megőrzi DNS-információ tartalmát”. Jól meg is kapja tőle a magáét!

„*Miért hiszik azt az emberek, hogy a homeopátia hatásos?*” – Rövid, tanulságos fejtegetés. Benne egyebek közt, hogy „Nem véletlenül nem kap engedélyt a hagyományos gyógyszeripar placebo előállítására.” Ám egy megdöbbentő állítása: „Az emberi elme szubjektíven ítéli meg a tapasztalatokat is: megjegyzi, ha az elképzelését támogató esemény következik be, s nem vesz tudomást az azt cáfoló esetekről, vagy hamar elfelejti azokat.” Tényleg ilyen ostobán működne? Ez azt is jelentené, hogy csak igen korlátozottan tanulunk.

„*Hallgatók és orvosok*” – „A Szegedi Tudományegyetem általam vezetett Orvosi Biológiai Intézete misszióként vállalta a gyógyítás és az egészség témakörén belül bujkáló téveszmék elleni küzdelmet.” Kiemelkedően fontos misszió, hiszen a leendő szakemberek világnézetének egyik meghatározó alakítója az egyetemük. Ugyanakkor roppant kényes, ezért kitűnő irányítást igénylő küldetés. Védekezni nagyon is kell a téveszmék fennmaradása, még inkább azok terjedése ellen. Erre szolgál ez a könyv is. A kritikus kérdés – ismét citálva a „Nagy Hamlet-sejtést” –, hogy hol van ebben az észszerű határ, ahol ez még nem okoz túlzott elzárkózást? A 19. század vége felé erős meggyőződés volt tudományos körökben, hogy a fizikában az alapvető kérdésekben már eljutottak a megismeréshez. Onnan nézve mekkora örülségnek vagy szélhámososságnak tűnhetett volna pl. előállni a relativitáselmélet, a kvantummechanika tételeivel, a kvantumösszefonódás és az arra alapozható kommunikáció lehetőségével? És az akkori orvostudománynak felvetni a legmodernebb diagnosztikai eszközökkel elvégezhető vizsgálatok, vagy épp a klónozás lehetőségét? Milyen fogadtatást kaptak volna a tudományos körökben azok a távlatok, amelyeket épp most látszik sejtetni a bionika, az emberi szervezet kiegészítése technikai eszközökkel?

Álom és a valóság – „A homeopátiás készítmények és az alternatív gyógyítás egyéb termékei óriási piaccal rendelkeznek. Nem mondhatjuk azonban erre azt, hogy mindenki arra költi a pénzét, amire akarja, hiszen hatástalan szerekre a legtöbben nem adnánk ki egy petákot sem. A probléma az, hogy ez az átverés nem nyilvánvaló. Az orvosok és a gyógyszerészek nem tájékoztatnak, a tudomány képviselői és a hatóságok pedig nem lépnek fel kellő eréllyel a csalás ellen, ezért az burjánzik. (Ez eddig a rémálom, most jön az álom – Osman P.) Felmerül a kérdés, hogy miért nem lehet legalább arra kötelezni a gyártót, hogy írja rá a fiolára: 'a szer hatásosságát az égvilágon semmi sem bizonyítja, sőt biztos lehet benne a kedves fogyasztó, hogy az teljesen hatástalan.' A valóság pedig: „A homeopátiás szerek engedélyezését illetően az Európai Parlament és az Európa Tanács irányelve (2001) egy egyszerűsített eljárást javasol: az alternatív gyógyászat termékeit illetően nem szükséges a hatásosság és a biztonságosság klinikai és toxikológiai tesztelése, ezek a szerek ezek nélkül is teljes jogú gyógyszerként regisztrálhatóak.” Ennek láttán nyilvánvaló, hogy döbbenetes lobbierőről tanúskodik az EU irányelve. Az is megfordul az ember fejében, hogyan kaphatnak ezek a szerek ilyen óriási versenyelőnyt azokkal a gyógyszerekkel szemben, amelyeket az ismeretesen kőkemény, roppant költséges és időigényes engedélyezési eljárásról kell végigvinni, hol itt a verseny oly szentként kezelt tisztasága? A könyv ezt követően áttekintést ad az alternatív gyógyászat jogi státuszáról számos országban. Ebből egy részlet, hazai vonatkozással: „A homeopátia művelését illetően a különböző országokban eltérőek a szabályozások, még az Európai Unión belül is. Vannak olyan államok, ahol nincs szabályozva a kérdés, másutt viszont a praxishoz engedély és végzettség is szükséges. Van, ahol a végzettség az orvosi képzés keretén belül valósítható meg, másutt speciális tanulmányok kelljenek a szükséges fokozat megszerzéséhez. Magyarországon egy 1997-es népjóléti miniszteri rendelet alapján csak orvosok gyógyíthatnak homeopátiával. Egyetemi oktatóként nem tudom, sírjak-e vagy inkább nevessek, hogy a szemfényvesztés ily magas rangot kapott.” S a lobbierő: „Több országban a közegészségügy fizet az ilyen kezelésekkért, vagy ha nem, akkor magánbiztosítók téríthetik meg az ezoterikus költségeket. Dániában, Franciaországban és Nagy Britanniában államilag támogatott a homeopátia.”

Az eddig vázoltak a homeopátiával csak egy viszonylag kicsi, ám nagyon is jellemző szeletet adják az alternatív gyógyítás helyzetképének és a megítélésével kapcsolatos problematikának. Az ezt követő fejezetek az egyéb módszerek szó szerint szédületesen széles spektrumát mutatják be – Boldogkői professzor elemzése és kritikája olvastán megkockáztatható, hogy az árutermeléshez alkalmazott invenció és olykor netán a szédélges döbbenetes műveit. Hosszan-hosszan szemelgetnénk tovább is e minden ízében, részletében izgalmas könyvből, ám sajnos semmi alternatív módszer sem segít a lehetséges terjedelem erős tágitásában. Ezért, bízva abban, hogy a továbbiakat már az igen találó címek is jól sejtetik, már csak azok felsorakoztatására szorítkozunk. Íme:

- Az erő velünk van – energiagyógyászat
- Kínai szurkálók – akupunktúra

- Elhajlott erőterek – mágnesterápia
- Csontok kovácsai – kiropaktika
- A szomszéd csontkovács – oszteopátia
- Kézrátétellel gyógyítók – reiki
- Univerzális életerők – aura- és csakragyógyászat
- Hindu erőterek – pránagyógyászat
- Mindenütt sugarak – radiesztezia
- Távirányított akarat – távgyógyítás [ez még a többiekhez képest is az „Oh! irgalom atyja, ne hagyj el” (Arany János: Ágnes asszony) szélsőséges esete – Osman P.]
- Csiszolt gyógykövek – kristálygyógyászat
- Házam, házam, mondd meg nékem... – feng shui
- Misztikus talpcsiki – reflexológia
- A természet patikája – gyógynövény-terápia (Ide kell a magyarázó idézet: „A fitoterápia az alternatív medicina legnagyobb bevételt produkáló ága. Ez az a terület, ahol a kerek perec elítélő kijelentések némileg árnyalódnak, hiszen közismert, hogy a természet patikáját a gyógyszeripar még ma is intenzíven kutatja új hatóanyagok felfedezésében bízva. A tudományos vizsgálatok pedig a népi gyógyászat több felfedezettjénél mutattak ki kedvező hatást.”)
- A halál vámszedői – alternatív rákterápiák
- Szemben az egészséggel – íriszdiagnosztika [„Az íriszdiagnosztika azon az elgondoláson alapul, hogy az írisz (szívárványhártya) felületén leképeződik az egész test és a szerveink.” Hasonló leképeződést feltételez a fentebb említett reflexológia is. Hihető magyarázattal azonban még senki nem szolgáltat arra, vajon a Tervező – legyen bár az evolúció vak mestere vagy egy hiperintelligens teremtmény – miért szerelt volna ilyen kijelzőt és/vagy kapcsolótáblát, esetleg többet is, belénk.)
- Hókuszpókusz masinák – alternatív diagnosztikák
- Csillagokban az egészség – asztrológia (Ismétcsak van lejjebb!)
- Sejtjeink ősei – őssejtterápia (Az itt elmondottak is jól érzékeltetik, hogy igazából ennek csak egy része tartozik az alternatív gyógyítás birodalmába. A róla szóló, felettébb izgalmas ismertetést Boldogkői professzor így indítja: „Az őssejteken alapuló terápia a regeneratív orvoslás nagy reménysége, melynek segítségével képesek leszünk meggyógyítani számos szerzett vagy veleszületett rendellenességünket.” Más kérdés, hogy – amint válaszolja – a hiszékenységi és a kétségbeesés kiaknázói ezzel is visszaélnek.)
- Te csak ne piszkáld az én génjeimbe! – géntechnológia
- Fecskendezett halál – oltásellenesség (Önálló kis tanulmánynak is beillő elemzés a védőoltások eredetéről, alkalmazásáról, problematikájáról, és azokról az ön- és közveszélyes emberekről, akik elutasítják.)

- A gyógyító elme – placebohatás (A kérdések kérdése – képes-e hatni szervezetünk működésére, s talán javítani is annak zavarait az a valami, amit pszichének hívnak?)
- S mindez még csak a könyv első – igaz, legterjedelmesebb – része.

A második rész címe, tárgya *Táplálkozás* – önmagában is hatalmas piac. Csupán a bevezető borotvaéles elemzéséből idézünk: „A tudományos alapú orvoslás aranykora az 1930 és 1975 közötti periódusra esett. Ebben az időszakban fejlesztette ki fő hatóanyagait a szintetikus gyógyszerkémiá, s ekkor vezettek be számos technológiai újítást is a gyógyításban: szív-műtét, csípőprotézis, dialízis, szervátültetés stb. A hetvenes évek második felétől azonban megtorpanás követte a nagy ívű dinamikát, kifulladás az orvostudományban az innováció, melynek okáról megoszlanak a vélemények. A lejtmenet tendenciát szuggeráló, csökkenő ütemű fejlesztések, a kevés új gondolat, módszer és eszköz pesszimista hangulatot teremtettek a gyógyításban. E borúlátás generálta térbe tört be egy az eddigiektől merőben új koncepció, mely szerint a főbb betegségeink végső oka a táplálkozásban rejlik. Az új orvostudomány élharcosai és követői fennhangon hirdették a helyes étrend mindenhatóságát. Az úgynevezett táplálkozástudomány szerint nem mindegy, mit eszünk, és persze, hogy mennyit. Az alapelv könnyű emészthetősége, és az a hit, hogy helyes életmóddal megelőzhetjük kórajainkat, lelkes fogadtatásra lelt nemcsak a laikusok körében, hanem az orvostársadalomban is. A média is felkapta a témát, trendi lett az egészségesnek vélt táplálkozás. Élelmiszerféleségek kerültek piedesztálra és szegyenpadra, majd gyakran következett a helycsere, ugyanolyan tudományos megalapozottság nélkül. E gondolati káosz a szélhámosok áhított terepe, megjelentek az ideát pénzre váltó vállalkozások is: beindult a táplálkozásfilozófiák, az étrendek és receptkönyvek, az étrend-kiegészítők, a zsírégető tapaszok és pirulák, a méregtelenítők és egyéb hókuszpókusz termékek piaca. Nem csoda, hisz a kapitalizmus logikája diktálja ezt. A kormányok is támogatták e ’mély tudományt’, hiszen mennyivel olcsóbb megelőzni a betegségeket – ráadásul a választópolgárok saját pénzéből –, mint a pácienseket államilag dotált gyógyszerekkel tömni, s kórházi ágyakon fektetni. Volt azonban a dologban egy kis bibi. Nevezetesen, az étrendelmélet rendkívül gyenge szakmai alapokon állt.” Ehhez csupán egy megjegyzést fűzünk. Az egészséges, illetve egészségtelen, netán veszélyes élelmiszerekről szóló, a nagyközönséget célzó figyelmeztetések, netán riogatások mögött alighanem sokszor a piacért küzdő, egymást kiszorítani akaró ágazatok állhatnak. A kolleszterinhisztéria fellángolása például szépen kiütötte a sertéshúst főként a marhahúsnál olcsóbb baromfi javára. Kerülőbb út, és a kapcsolatot is keresse, aki meri, ám tény, hogy a szivacsos agyvelőgyulladásról való félelem a szarvasmarha-ágazatot vetette vissza a piacon, a madárinfluenza-rettegés a szárnyasokét. Fő az egészség – és a profit!

E rész fejezetei:

- Az vagy, amit eszel – táplálkozás és egészség
- Kapszulázott egészség – vitamin- és antioxidáns-terápiák

- Az őskőkor menüje – paleolit táplálkozás (Szépen szóló indítása: „Vegyünk górcső alá egy népszerű étkezési bolondériát, az egyre több hívet toborzó őskőkori táplálkozást”, egyik szellemes alcíme pedig: „Az ősemlék hamar halt”.)
- Vedd el tőlünk mindennapi kenyerünket! – a glutén
- Elhízott molekulák – „bűnös” és „jótékony” zsírsavak (koleszterin, omega-3 zsírsavak és társaik)
- Húsban a betegség – vörös és feldolgozott húsok
- Sejtjeink átmosása – méregtelenítés
- Globális elsavanyodás – lúgterápia
- Máglyára vele! – zsírégetés
- Betegítő gének – genetikailag módosított szervezetek

A következő rész a reményé: *A tudományos alapú gyógyászat jövője* – remélni azt kell, hogy a benne vázolt remek fejlődés nemcsak megszületik, de mindenki számára hozzáférhetővé is lesz.

Az utolsó rész áttekintés egy ma már mindent átfogó, és minden hajdani lovagi törvényt félresöpörő hódító háborúról: *Harc a médiában* [„Véred kiontott harmatával / irgalmazz nekünk, Jézus Herceg!” (Faludi György: Haláltánc-ballada)].

Dr. Osman Péter

SUMMARIES

REGISTRABILITY OF COLOUR MARKS AND COLOUR COMBINATION MARKS IN THE FASHION INDUSTRY IN THE LIGHT OF THE LEGAL PRACTICE OF RECENT YEARS

Dr Nelli Livia Nagy-Kocsomba

After bringing on the non-conventional marks – with special regard to the color marks – the study analyzes the question of the enforcement by demonstrating some interesting and lesser-known court cases. First we are going to get inside into the registration of such marks, by reviewing the practice both of the European Union and the United States of America. The types of the color marks are introduced, and the following question is examined: why do the biggest players of the fashion industry try to appropriate colors? Finally specialties of the trademark infringement procedures, especially court cases, which involve color marks are described.

QUESTIONS RELATED TO THE LEGAL REGULATION OF PUBLISHING CONTRACTS

Anna Viltsek

In the study the author examines how the legal regulation of the publishing contracts has developed to the present state. A special feature of the publishing contract is to be part of the copyright law, having a close link to the civil law, especially to the law of obligations. Copyright law and publishing contracts have a common origin: both of them actually evolved from the prohibition on any unauthorized reprinting of a publication. The first study on copyright law in Hungarian was published in the so-called Reform Era, written by Ferenc Toldy, that work even defines the notion of an author's ownership. The first legislative regulation of the publishing contract was in the 1875 Article Nr. XXXVII. of Trade Act, mentioned among commercial transactions, consequently protecting the interests of publishers in the first place. The first Copyright Law was the 1884 Article Nr. XVI., rejecting the approach taken by Toldy, and considering Copyright Law as a separate area of legislation. An important new element of the 1921 Article Nr. LIV. of Copyright Law was to regulate the transfer of utilization in a detailed way. The publishing contract was included first in the 1969 Act Nr. III. of Copyright Law, as well as in the 1999 Act Nr. LXXVI. of Copyright Law currently in force. The central part of this study gives a presentation of the publishing contract in the Copyright Law effective today. In addition to the traditional

paper-based books e-books are mentioned as well, because today they can also be objects of a publishing contract.

ENFORCEMENT BY THE LICENSEE

Dr Sándor Vida

The license agreement in respect of an EU trademark was not registered, but the agreement authorised the licensee to sue eventual infringers. In the reported case the infringer of the mark referred to Article 23(1) of the EU Regulation stressing that the licensee is not registered. This excuse was not successful, he was condemned. But the Court of Appeal of Düsseldorf referred the case to the EU Court of Justice. The latter held (C-163/15) that the licensee may bring proceedings alleging infringement although the licence has not been entered in the Register. Some German authors wrote comments on the judgement, reported is on those of Fammler, Ebert-Weidenfeller and Matthes. The author of the article believes that although the Hungarian Trademark Act rules also on obligatory registration of licence agreements, in a similar situation Hungarian courts would judge as the EU Court of Justice did.